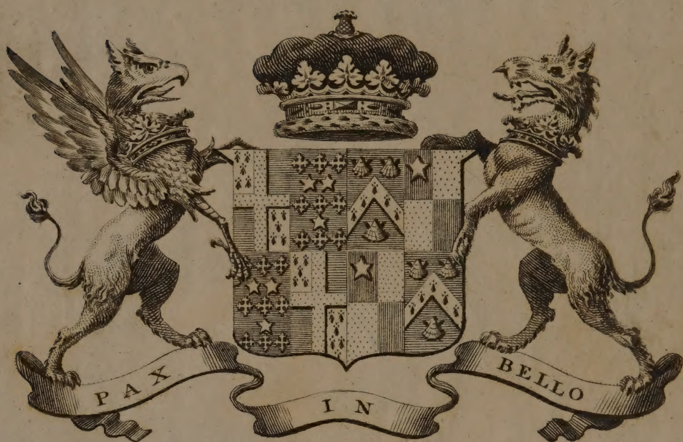

PAX
IN
BELLO
LEEDS.

M. TULLII CICERONIS LIBRI DE DIVINATIONE ET DE FATO.

Recensuit, & suis ANIMADVERSIONIBUS ILLUSTRAVIT AC EMENDAVIT

JOANNES DAVISIUS

COLL. REGIN. CANTAB. PRAESES.

ACCEDUNT INTEGRAE NOTAE PAULLI MANUCII, PETRI VICTORII, JOACH. CAMERARII, DION. LAMBINI, ET FULV. URSINI,

Una cum HADRIANI TURNEBI COMMENTARIO in LIBRUM de FATO.

EDITIO SECUNDA, melior & emendatior.

CANTABRIGIAE:
TYPIS ACADEMICIS.
Sumptibus CORNELII CROWNFIELD, Celeberrimae Academiae Typographi. Prostant apud *Jac.* & *Joan. Knapton*, *Rob. Knaplock*, *Joan. Crownfield*, *N. Prevost*, & *A. Vanden-Hoeck*, Bibliopolas *Londinenses*. 1730.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

HONORATISSIMO

ILLUSTRISSIMOQUE VIRO

THOMAE PARKERO,

MACCLESFIELDIAE COMITI,

non ut maxima, quibus ornatus eſt, eruditionis & ingenii lumina memoraret; nam ſua luce ſunt fulgentiſſima: nec ut ea, quae multos per annos in toga praeclare geſſit, laudibus celebraret; quippe, cum cunctis innoteſcant, praedicatione non indigent, &, ſumma cum ſint, digne praedicari vix poſſunt: ſed ut animum gratum qualicumque monumento teſtatum

faceret, ſeque declararet ejus obſervantiſſimum,

CURAS HASCE CICERONIANAS L. M. DATAS, DICATAS, CONSECRATAS VOLUIT

JOANNES DAVISIUS

LECTORI

S.

IN *manus tibi, Lector,* CICERONIS *libros* DE DIVINATIONE DE*que* FATO, *non minus aliorum quam meis obſervationibus illuſtratos & emendatos trado. Iis recenſendis, (intellego praeſertim duos* DE DIVINATIONE: *ad iſtum enim mutilum* DE FATO *tot adminiculis uti non potuimus) libris, inquam,* DE DIVINATIONE *recenſendis ſex in primis MSStos adhibuimus,* PARISINUM, MERTONENSEM, BALLIOLENSEM, REGIUM, MEADIANUM *&* CANTABRIGIENSEM.

PARISINI *ſimul ac* MERTONENSIS ἀντιϐόλων *viro doctiſſimo* JOANNI WALKERO *debemus.* BALLIOLENSEM *vero conferendum dedit* JOAN-

NES

NES BARONIUS, *dignissimus Collegii* BALLIOLENSIS *apud* OXONIENSES *eo tempore Magister; eique jam* μακαρίτῃ *gratias ingentes habeo atque ago. Ut autem ipse Codices* REGIUM & MEADIANUM *prae oculis haberem, singularis eximiorum Virorum* RICHARDI BENTLEII & RICHARDI MEADII *fecit benevolentia. Porro* CANTABRIGIENSEM *suppeditavit publica* CANTABRIGIAE *nostrae Bibliotheca.*

MERTONENSIS *Codex non ultra* cap. XLVIII. *primi libri* DE DIVINATIONE *pertinet:* PARISINUS *in medio capite* LXVI. *libri secundi desinit. Hic sexcentos circiter annos prae se fert,* MERTONENSIS *autem quadringentos, ut* & REGIUS. BALLIOLENSIS, MEADIANUS & CANTABRIGIENSIS, *ut arbitror, iis sunt aetate nonnihil inferiores.*

MSStis quos memoravimus accessit editio VENETA *A.D.* MCCCCLXXI. *Eam ex ditissimo suo librorum penu comiter, ut solet, utendam praebuit Illustrissimus* EDVARDUS HARLEIUS, COMES OXONIENSIS; *vir ob morum facilitatem, pietatem, & ceteras omne genus virtutes summa laude perquam dignus.*

Quantum his reliquisque subsidiis instructi de CICERONE *meruerimus, aliorum sit judicium. Operam certe non mediocrem dedimus, ut usibus tuis accommodata prodiret horum Opusculorum Editio.* Cum

PRAEFATIO.

Cum volumen paene totum fuit typis excuſum, CANTABRIGIAM *perlatae ſunt THOMAE WOPKENSII* TULLIANAE *Lectiones; in quibus cum haec, tum alia quaedam* CICERONIS *opera philoſophica nonnumquam conjecturis emendat, plerumque adverſus Criticos, ut ei videtur,* παραδιορθοῦντας *receptam propugnat lectionem. Verum licet a me non raro diverſus abeat; ne tamen ejus animadverſiones in hoſce libros excuterem, cauſa jam dicta praepedivit. Interim aliorum diſſenſum, ita me Deus amet, haud moleſte fero; nec indignor, niſi forte ſuperbos & inhumanos mores prodat orationis aſperitas. Sed in hac parte non eſt cur de viro doctiſſimo queramur: nam nimiis fere laudibus eos, quos cenſet refutandos, inſignit atque cohoneſtat.* Vale.

Cantabrigiae pridie Kal. Mart.
MDCCXXX.

M. Tullii Ciceronis

DE

DIVINATIONE

LIBER I.

VETUS opinio eſt, jam uſque ab heroicis ducta temporibus, eaque & populi Romani & omnium gentium firmata conſenſu, verſari quandam inter homines divinationem, quam Graeci μαντικὴν appellant, id eſt, praeſenſionem & ſcientiam rerum futurarum. [1] Magnifica quidem res & ſalutaris, ſi modo eſt ulla: [2] quaque proxime ad Deorum vim natura mortalis poſſit accedere. Itaque ut alia nos melius multa, quam Graeci: ſic [3] huic praeſtantiſſimae rei nomen noſtri 1

1 *Magnifica* quidem *res*] Vulgo *quaedam:* ſed melior videtur ea lectio, quam nos fide MSStorum Pal. pr. & Wower. recepimus. *Davies.*

2 Quaque proxime *ad Deorum vim*] Sic reſtituit hunc locum *Adr. Turnebus* Adverſ. l. v. c. 20. nam vulgo legitur, *quaeque proxima ad Deorum vim natura mortali* &c. Plane mendoſe. *Lambinus.*

Ib. Quaque proxime *ad Deorum vim natura* mortalis *poſſit accedere*] Sic fere MS. Elienſ. nec aliter edidit *Pet. Marſus*, antequam *Turnebus* ſua publico dederat Adverſaria. *Pacuvius* apud *Agellium* N. A. lib. xiv. c. 1,

Si qui, quae eventura ſunt, provideant, aequiparent Jovi.

Ita legendum, ut verſus ſit Trochaicus, qui in editis male diſcerpitur. Vulgo, *quaeque proxima ad Deorum vim natura mortali poſſit accedere*; quod commodum non parit ſenſum. *Dav.*

3 *Huic praeſtantiſſimae rei* &c.] Hunc locum laudat *Servius* in *Virgilii* Aen. III, 443. ubi μάν-

noſtri a divis; Graeci, ut Plato interpretatur, a furore duxerunt. Gentem quidem nullam video neque tam humanam atque doctam, neque tam inmanem [1] atque barbaram, quae non ſignificari futura, & a quibuſdam intellegi praedicique poſſe cenſeat. [2] Principio Aſſyrii, [3] ut ab ultimis auctoritatem repetam, propter planitiem

τεις etiam ἀπὸ μανίας dici teſtatur. *Platonis* vero ῥῆσις, ad quam reſpexit noſter, exſtat in *Phaedro* p. 343. G. Τῶν, inquit ille, παλαιῶν οἱ τὰ ὀνόματα τιθέμενοι, οὐκ αἰσχρὸν ἡγοῦντο οὐδὲ ὄνειδος, MANIAN· οὐ γὰρ ἂν τῇ καλλίστῃ τέχνῃ, ᾗ τὸ μέλλον κρίνεται, αὐτὸ τοῦτο τοὔνομα ἐμπλέκοντες, MANIKHN ἐκάλεσαν· ἀλλ' ὡς καλοῦ ὄντος, ὅταν θείᾳ μοίρᾳ γίγνεται, οὕτω νομίσαντες ἔθεντο· οἱ δὲ νῦν ἀπειροκάλως τὸ T ἐπεμβάλοντες, MANTIKHN ἐκάλεσαν. Falſus igitur eſt Scholiaſtes in *Euripidis* Hecubam vſ. 676. qui notat, Φησὶ Πλάτων ἐν ΓΟΡΓΙΑι, ὡς ἡ μαντικὴ μανικὴ οὖσα πρῶτον, προστεθέντος τοῦ T, μαντικὴ γέγονεν. Nam, memoriae vitio, *Gorgiam* pro *Phaedro* laudavit. *Caelius Aurelianus* Morb. Chron. lib. I. cap. V. p. 325. *Plato in Phaedro duplicem furorem dixit: unum fieri mentis intentione, ex corporis cauſa vel origine; alterum divinum ſive immiſſum, ejuſque Apollinem inſpiratorem eſſe, atque hunc vocari* divinationem: *ab antiquis vero appellatum* furorem. *Magna Graecorum vetuſtas μανίαν appellabat, quae nunc μαντικὴ dicta eſt.* Antiquo autem more locutus eſt *Ariſtides* Hymn. in Jovem pag. 5. Δότε μοι MANIKON γενέσθαι τὸν λόγον. Hinc etiam *Tertullianus* de Animâ cap. XXI. *AMENTIAM* vocat *ſpiritalem vim, qua conſtat prophetia.* Vide ſis & ejuſdem libri cap. XLV. & *Suidam in* μανίαι οὐ πᾶσιν ὁμοῖαι. Nimirum τοῦτο μάντεως ἴδιον τὸ ἐξεστηκέναι, ut ait *Joannes Chryſoſtomus* Hom. XXIX. in I. Epiſt. ad Corinth. Tom. III. p. 430. ed. Eton. *Philo* in libro *Quis rerum Divin. heres* pag. 383. D. Ἔκστηθι σαυτῆς, καθάπερ οἱ κορυβαντιῶντες καὶ κατεχόμενοι, βακχευθεῖσα καὶ θεοφορηθεῖσα κατά τινα ΠΡΟΦΟΡΗΤΙΚΟΝ ἐνθουσιασμόν. Lege προφητικὸν ἐνθουσιασμόν. Videſis ejuſdem libri pag. 404. G. Viri tamen Eccleſiaſtici veras ἐκστάσεις a furore diſtinguebant, putabantque θεοπνεύστους prophetas e ſtatu mentis non abripi. Adeas licet *Henr. Valeſium* ad *Euſebii* H. E. V, 16, 17. *Davies.*

1 Atque *barbaram*] Sic Elienſ. & Ven. 1471. Recte; ſiquidem *tam* humanam ATQUE *doctam* ſupra dixerat. Vulgo *tamque.* Idem.

2 *Principio Aſſyrii*] His Prometheus Aſtrologiam indicavit, ſi

tiem magnitudinemque regionum, quas incolebant, cum caelum ex omni parte patens atque apertum intuerentur, trajectiones [4] motusque stellarum observitaverunt: quibus notatis, quid cuique significaretur, memoriae prodiderunt. [5] Qua in natione Chaldaei, non ex artis sed ex gentis vocabulo nominati, diuturna observatione

si fides *Servio* in *Virgilii* Eclog. VI, 42. Adi sis & *Aeschylum* Prom. Vinct. vss. 456, 483. At Babylonii (qui sub Assyriorum nomine continentur) hanc artem ἐφεῦρον διὰ Ζωροάστρου, μεθ' ὃν καὶ Ὀστάνης· οἳ ἐπέστησαν τῇ οὐρανίᾳ κινήσει τὰ περὶ τοὺς τικτομένους συμβαίνειν, (Lego, οἳ ΗΠΙΣΤΑΝΤΟ τῇ οὐρανίᾳ κινήσει τὰ περὶ τοὺς τικτομένους συμβαίνειν ΜΕΛΛΟΝΤΑ) ἀφ' ὧν Αἰγύπτιοι καὶ Ἕλληνες ἐδέξαντο, ut ait *Suidas* in Ἀστρονομίᾳ. Vide *Nonnum* in *Gregorii Nazianzeni* Stelit. I. pag. 150. *Tatianum* Orat. ad Graec. cap. I. *Julianum* apud *Cyrillum* lib. V. pag. 178. B. & *Cosmam* Indopleusten lib. III. pag. 159. *Idem.*

3 *Ut ab ultimis auctoritatem repetam*] Ultimos, *antiquissimos* passim denotare, vel iis notum, *qui nondum aere lavantur*; adeo ut plus quam pueriliter lapsus sit *Aldus* nepos, qui *ultimos* interpretatur barbaros, quia *Cicero nationem barbaram ultimo loco recensuit.* Sed hunc missum facere par est, ut aliud videamus. Cum *Pithoeanus* Codex haberet, *ut ab ultimis* auctoritate *repetam*, ea lectio *Jano Gulielmio* placebat. At illa loquendi ratio ne Latina quidem est; nam qui *repetit*, retrorsum petit, adeoque *casus Accusativus* plane flagitatur. *Virgilius* Georg. IV, 286.

— *Prima repetens ab origine famam.*

Scriptor ad Herennium lib. I. c. 9. Rem *breviter narrare poterimus—si non ab ultimo initio repetere volemus.* Vide & *Justinum* lib. II. c. 1. *Idem.*

4 *Motusque stellarum* observitaverunt] Vulgo *observaverunt*, at cum *verbum frequentativum* in nostris & aliorum MSStis compareret, cur id repudiarem, non erat. Vide sis infra cap. XLV. & nos ad lib. I. de Legg. cap. 4. *Idem.*

5 *Qua in natione Chaldaei, non ex artis sed ex gentis vocabulo nominati*] Ita loquitur, quod omnes *Genethliacos*, quaecunque demum iis patria contigerat, *Chaldaeos* nominabant. Adi modo *Agellium* I, 9. XIV, 1. Alioqui proprie *Chaldaei* vocabantur inter Babylonios ii qui siderum scientiae se dabant. Vide nostrum infra cap. 41. *Strabonem* lib. XVI. pag. 1074. & *Diodorum* Siculum Bibl. lib. II. pagg. 98, 115. *Idem.*

ne ſiderum, ſcientiam putantur effeciſſe, ut praedici poſſet quid cuique eventurum & quo quiſque fato natus eſſet. [1] Eandem artem etiam Aegyptii longinquitate temporum innumerabilibus paene ſaeculis conſecuti putantur. Cilicum autem & Piſidarum gens, & his finitima Pamphylia, quibus nationibus praefuimus ipſi, volatibus avium cantibuſque, certiſſimis ſignis, declarari res futuras putant. Quam vero Graecia coloniam [2] miſit in Aeoliam, Ioniam, Aſiam, Siciliam, Italiam, ſine Pythio, aut Dodonaeo, aut Hammonis oraculo? aut quod bellum ſuſceptum ab ea ſine conſilio deorum eſt?

2 Nec unum genus eſt divinationis publice privatimque celebratum. Nam, ut omittam ceteros populos, noſter quam multa genera complexus

1 *Eandem artem Aegyptii*] *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. I. p. 361. & ex eo *Euſebius* Praep. Evang. lib. x. c. 6. Αἰγύπτιοι γοῦν πρῶτοι Ἀστρολογίαν εἰς ἀνθρώπους ἐξήνεγκαν, ὁμοίως δὲ καὶ Χαλδαῖοι. *Iamblichus* vit. Pythag. §. 158. Τὰ γὰρ οὐράνια θεωρήματα κατὰ κοινόν τινες Αἰγυπτίοις καὶ Χαλδαίοις ἀναφέρουσιν. Ut eos vero praeteream, qui Magos fraudis hujuſce faciunt Architectos; inter ſe diſcrepant Auctores, Aegyptiine, an Chaldaei, primi τέχνην γενεθλιακὴν invenerint. *Theodoretus* Therap. I. p. 6. Ἀστρολογία δὲ, καὶ γενεθλιολογία, Χαλδαίων εὕρημα λέγεται. Auctor de rerum repertoribus apud *Cotelerium* PP. Apoſt. Tom. I. pag. 545. Χαλδαῖοι (ἐφεῦρον) Ἀστρολογίαν καὶ Γενεθλιολογίαν. Pro Chaldaeis etiam teſtimonium dicunt *Joſephus* Ant. Jud. lib. I. cap. VIII, 2. *Agellius* XIV, 1. & *Proclus* in *Platonis* Timaeum lib. IV. p. 277. At ſuppoſiticius iſte *Clemens* Hom. x. c. 16. & Recogn. lib. v. c. 20. haec Aegyptiis attribuit. Vide ſis & *Lactantium* Div. Inſt. lib. II. cap. XIII, 10. ac *Diodorum* Siculum Bibl. lib. I. pagg. 46, 63, 73. *Arnobius* lib. II. p. 116. Ed. Herald. *Quando ſiderum motus aut ratio coepta eſt Genethliaca ſciri? Non poſt Theutatem Aegyptium, aut poſt Atlantem?* qui Libycus erat. Adeatur & *Euſebius* P. E. lib. IX. c. 17. Sane ſecundum *Plinium* H. N. lib. VII. §. LVII. p. 416. *Aſtrologiam* (invenit) *Atlas, Libyae filius*

plexus est? Principio, hujus urbis parens Romulus, non solum auspicato urbem condidisse, sed ipse etiam optimus augur fuisse traditur. Deinde auguribus & reliqui Reges usi: &, exactis Regibus, [3] nihil publice sine auspiciis nec domi nec militiae gerebatur. Cumque magna vis videretur esse [4] & in inpetrandis consulendisque rebus, & in monstris interpretandis ac procurandis, in haruspicum disciplina; omnem hanc ex Etruria scientiam adhibebant, ne genus esset ullum divinationis, quod neglectum ab iis videretur. Et cum duobus modis animi, sine ratione & scientia, motu ipsi suo soluto & libero incitarentur; uno furente, altero somniante: [5] furoris divinationem Sibyllinis maxime versibus contineri arbitrati, eorum decem inter-

filius; *ut alii, Aegyptii*; *ut alii, Assyrii*. At pro *Luciani* mente Tom. I. p. 848, seqq. Aethiopes primi, dein Aegyptii, tum vero Babylonii hanc artem calluerunt. *Davies.*

2 *Misit in* Aeoliam] Sic emendavit *Adr. Turnebus* & hunc locum lib. v. Adverf. cap. 20. nam vulgo legitur *in Aetoliam.* Lambinus.

3 *Nihil publice sine auspiciis*] Postquam Attius Navius cotem novacula discidisset, *auguriis sacerdotioque augurum tantus honos accessit, ut nihil belli domive postea, nisi auspicato, gereretur,* ut ait *Livius* I, 36. Idem lib. VI. c. 41. *Auspiciis bello ac pace, domi militiaeque omnia geri, quis est qui ignoret?* Vide *Valerium Maximum* lib. II. c. I, 1. & *Servium* ad *Virgilii* Aen. I, 350. *Davies.*

4 *Et in inpetrandis* —— *& in monstris interpretandis*] Pal. sec. ac Elienf. habent, *& in patrandis.* Primus vero & Cantab. dant, *& impetrandis.* Totum igitur locum sit refinge: *cumque magna vis videretur esse & inpetrandis consulendisque rebus, & monstris interpretandis ac procurandis in haruspicum disciplina.* Vix opus est, ut moneam in omnibus nostris esse, *sine haruspicum disciplina;* quippe ea lectio menti *Ciceronis* adversatur. At, nisi fallor, negari non potest, quin *praepositiones* illae, quas delendas censeo, Latinitatis elegantiam turbent ac destruant. *Idem.*

5 *Furoris divinationem*] Postquam locum protulerat *Servius* in

interpretes delectos e civitate esse voluerunt. Ex quo genere saepe hariolorum etiam & vatum furibundas praedictiones, ut [1] Octaviano bello Cornelî Culleoli, audiendas putaverunt. Nec vero somnia graviora, [2] si qua ad rempublicam pertinere visa sunt, a summo consilio neglecta sunt. Quinetiam memoria nostra templum Junonis Sospitae L. Julius, qui cum P. Rutilio consul fuit, de senatus sententia refecit
3 [3] ex Caeciliae Balearîci filiae somnio. Atque haec, ut ego arbitror, veteres rerum magis eventis moniti, quam ratione docti, probaverunt. Philosophorum vero exquisita quaedam argumenta,

in Aen. III, 443. cujus supra meminimus ad cap. 1. ita pergit: *prorsus furoris divinationem Sibyllinis maxime versibus contineri arbitrati.* Legendum *rursus*: furoris divinationem *&c.* primaque vox Grammatici illius, non *Ciceronis* est habenda. *Dav.*

1 *Octaviano bello*] Vide *Florum* lib. III. cap. XXI, 9, seqq. *Idem.*

2 *Si* qua *ad Remp. pertinere visa sunt*] Vulgo *si quae*; sed Balliolensis optime dat *si qua*, nimirum ratione; nec aliter *Lambinus* olim repraesentavit. *Idem.*

3 *Ex Caeciliae Balearici filiae somnio*] Hanc historiam tangit iterum noster hujusce libri cap. XLIV. sed eam fuse narrat *Julius Obsequens* de Prod. cap. 115. Graviter vero lapsus est Metaphrastes Gallicus, cum locum sic reddat: *sur le rapport d'un songe, qu'avoit fait une certaine Cecilie fille d'un homme des Isles Baleares*: nam Caecilia Metella, filia fuit Metelli, qui, devictis insulis Balearibus, Balearicus vocabatur. Vide *Florum* & ejus interpretes lib. III. cap. 8. Sed ex pede Herculem. *Idem.*

4 *Colophonius Xenophanes—— divinationem funditus sustulit. Reliqui vero omnes praeter Epicurum* &c.] Vide infra cap. 39. Similiter *Plutarchus* de Placit. Phil. l. v. cap. 1. Ξενοφάνης καὶ Ἐπίκουρος ἀναιροῦσι τὴν μαντικήν. *Laertius* de Epicuro lib. x. §. 135. Μαντικὴν δὴ ἅπασαν ἐν ἄλλοις ἀναιρεῖ, ὡς καὶ ἐν τῇ μικρᾷ ἐπιτομῇ· καί φησι, μαντικὴ ὡς ἀνύπαρκτος. Nec hoc ulla ratione mirum potest videri; cum, si Deos non sustulerit, ut multi statuunt; certe, quod omnes concedunt, Providentiam negarit. *Idem.*

5 *Vetere Academia & Peripateticis*

menta, cur esset vera divinatio, conlecta sunt: e quibus, ut de antiquissimis loquar, [4] Colophonius Xenophanes, unus, qui deos esse diceret, divinationem funditus sustulit. Reliqui vero omnes, praeter Epicurum balbutientem de natura Deorum, divinationem probaverunt; sed non uno modo. Nam cum Socrates, omnesque Socratici, Zenoque, & hi, qui ab eo essent profecti, manerent in antiquorum philosophorum sententia, [5] vetere Academia & Peripateticis consentientibus; cumque [6] huic rei magnam auctoritatem Pythagoras jam ante tribuisset, [7] qui etiam ipse augur vellet esse; plurimisque locis

teticis consentientibus] Sic omnes quidem nostri & aliorum MSSti; nullus tamen dubito, quin locus sit mendosus: nam *vetus Academia* nihil aliud est quam *Socratici*, quorum supra meminit *Tullius*; & infra cap. 39. *veterem Academiam, Peripateticos, Stoicos* memorare satis habuit. Vide & lib. I. de Legg. c. 13. ac Tusc. V, 26. Repono *veteri Academiae Peripateticis consentientibus*; quae sane minima est mutatio, sensumque dat rei congruum. Ceterum Aristotelici cunctique Cynici divinationem quodammodo labefactarunt, siquidem τῶν μαντέων κατηγέλασαν, uti quidem testantur *Origenes* in Celsum lib. VII. p. 333. & *Eusebius* P. E. lib. IV. capp. 2, 3. Huc adprime facit egregia Diogenis sententia, qui dixit, ὡς ὅταν μὲν ἴδῃ κυβερνήτας ἐν τῷ βίῳ καὶ ἰατροὺς καὶ φιλοσόφους, συνετώτατον τῶν ζώων εἶναι τὸν ἄνθρωπον· ὅταν δὲ πάλιν ὀνειροκρίτας καὶ μάντεις καὶ τοὺς προσέχοντας τούτοις οὐδὲν ματαιότερον νομίζειν ἀνθρώπου. Exstat apud *Laertium* l. VI. §. 24. *Idem.*

6 *Huic rei magnam auctoritatem Pythagoras jam ante tribuisset*] Praecipiebat ille μαντικὴν πᾶσαν τιμᾶν, ut tradit *Diogenes Laertius* VIII, 24. & ex eo *Suidas* Tom. III. p. 234. Excipienda tamen est, ut plerisque videtur, ἡ θυτικὴ seu haruspicina, cum animalia non esse trucidanda censuerit. Vide *Plutarchum* Plac. Phil. lib. V. cap. 1. & *Iamblichum* vit. Pythag. §. 147. *Idem.*

7 Qui etiam *ipse augur vellet esse*] MSS. Pall. sec. tert. Wower. Balliol. & Ven. 1471. habent *quinetiam*; sed, ut videtur, perperam. *Pythagoras* autem μαντικῇ ἐχρῆτο τῇ διὰ τῶν — οἰωνῶν, uti docent *Laertius* & *Suidas*. *Iamblichus* vit. Pythag. §. 62.

locis gravis auctor [1] Democritus praesensionem rerum futurarum comprobaret: Dicaearchus Peripateticus cetera divinationis genera sustulit, somniorum & furoris reliquit. [2] Cratippus quoque familiaris noster, quem ego parem summis Peripateticis judico, îsdem rebus fidem tribuit, reliqua divinationis genera rejecit. Sed cum Stoici omnia fere illa defenderent, quod & Zeno in suis commentariis quasi semina quaedam sparsisset, & ea Cleanthes paulo uberiora fecisset; accessit acerrimo vir ingenio Chrysippus, qui totam de divinatione duobus libris explicavit sententiam, uno praeterea de oraculis, uno de somniis: quem subsequens, unum librum Babylonius Diogenes edidit, ejus auditor; duo Antipater; quinque noster Posidonius. Sed [3] a Stoicis, vel princeps ejus disciplinae, Posidonii doctor, discipulus Antipatri, dege-

Ἀετόν τε ὑπερυπτάμενον Ὀλυμπιάσι, προσομιλοῦντος αὐτοῦ τοῖς γνωρίμοις ἀπὸ τύχης περί τε οἰωνῶν καὶ συμβόλων καὶ διοσημειῶν, ὅτι παρὰ θεῶν εἰσιν ἀγγελίαι τινὲς καὶ ΑΥΤΟΙ τοῖς ὡς ἀληθῶς θεοφιλέσι τῶν ἀνθρώπων, μεταγαγεῖν λέγεται καὶ καταψήσαντα πάλιν ἀφεῖναι. Haec desumta sunt ex *Porphyrio* vit. Pyth. §. 25. apud quem leguntur ἀγγελίαι τινὲς καὶ ΑΥΤΑΙ. Utrobique rescribendum videtur ΑΥΔΑΙ. Eandem vero fabulam referunt alii, eumque *cum aquilâ subinde colloquentem visum fuisse* tradit *Ammianus Marcellinus* lib. XXII. c. 16. *Davies.*

1 *Democritus praesensionem rerum futurarum comprobaret*] Nec mirum, cum ipse multa feratur praedixisse. Vide *Menagium* in *Laertii* IX, 39. *Idem.*

2 *Cratippus* quoque] Vulgo *Cratippusque*. Nos autem, sensu postulante, MSStos Eliens. Reg. & Cantab. sequuti sumus. Quod autem de Dicaearcho Cratippoque refert noster, id iterum repetit lib. II. c. 48. *Plutarchus* Plac. Phil. lib. v. c. 1. Ἀριστοτέλης καὶ Δικαίαρχος τὸ κατ' ἐνθουσιασμὸν μόνον παρεισάγουσι καὶ τοὺς ὀνείρους. Adeo ut hi Peripatetici non abierint a Magistro suo diversi. *Idem.*

3 *A Stoicis vel* princeps *ejus disci-*

degeneravit Panaetius: nec tamen auſus eſt ne-
gare vim eſſe divinandi, ſed dubitare ſe dixit.
Quod illi in aliqua re, invitiſſimis Stoicis, Stoi-
co facere licuit, [4] id nos ut in reliquis rebus
faciamus, a Stoicis non concedetur? praeſertim
cum id, de quo Panaetio non liquet, reliquis
ejuſdem diſciplinae ſolis luce videatur clarius.
Sed haec quidem laus Academiae, praeſtantiſſi-
mi philoſophi judicio & teſtimonio conprobata
eſt. Et enim nobiſmet ipſis quaerentibus quid 4
ſit de divinatione judicandum, quod a Carneade
multa acute & copioſe contra Stoicos diſputata
ſint; verentibuſque, ne temere vel falſae rei
vel non ſatis cognitae adſentiamur, faciendum
videtur, ut diligenter etiam atque etiam argu-
menta cum argumentis comparemus, [5] ut faci-
mus in his tribus libris, [6] quos de natura deo-
rum

diſciplinae—degeneravit Panaetius] Vulgo *principibus ejus diſciplinae.* Nos vero Pal. ſecundi lectionem ſumus amplexi, quam *clariorem veriorem que* merito judicavit *Gruterus*; ego ſane eam certiſſime veram pronuncio. Noſter infra lib. II. c. 47. *Quae* PRINCEPS *Stoicorum Panaetius dixerit.* Idem Acad. lib. II. c. 33. *Cum Panaetius* PRINCEPS *prope, meo quidem judicio, Stoicorum, ea de re dubitare ſe dicat, quam omnes praeter eum Stoici certiſſimam putant, vera eſſe* haruſpicum *auſpicia* (Leg. *haruſpicium, auſpicia,*) *oracula, ſomnia, vaticinationes, ſeque ab aſſenſu ſuſtineat.* Hanc autem Panaetii fuiſſe mentem confirmant etiam *Diogenes Laertius* lib. VII. §. 149. & *Epiphanius* Tom. I. p. 1090. *Idem.*

4 *Id nos ut in reliquis rebus*] Balliol. *id nobis, in reliquis rebus faciamus, a Stoicis non concedatur?* quod mihi placet: & ita *Lambinus*, ſola conjectura ductus, reſcribi voluit. *Idem.*

5 *Ut* facimus] Sic Pariſ. & Med. Vulgo *fecimus.* Idem.

6 *Quos de natura Deorum* ſcripſimus] S. Victoris Codex *praeſcripſimus*, unde *Gulielmius* malebat *perſcripſimus*; ſed ex unico exemplari, eoque non optimae

rum ſcripſimus. [1] Nam cum omnibus in rebus temeritas in adſentiendo errorque turpis eſt; tum in eo loco maxime, in quo judicandum eſt, quantum auſpiciis rebuſque divinis religionique tribuamus: eſt enim periculum, ne aut, neglectis his, inpia fraude; aut, ſuſceptis, anili ſuperſtitione obligemur. Quibus de rebus & alias ſaepe, & paulo accuratius nuper, cum eſſem cum Q. fratre in Tuſculano, diſputatum eſt. Nam cum ambulandi cauſa in Lyceum veniſſemus: (id enim ſuperiori Gymnaſio nomen eſt) Perlegi, inquit ille, tuum paulo ante tertium de natura Deorum: in quo diſputatio Cottae, quamquam labefactavit ſententiam meam, non funditus tamen ſuſtulit. Optime vero, inquam: & enim ipſe Cotta ſic diſputat, ut Stoicorum magis argumenta confutet, quam hominum deleat religionem. Tum Quintus,

Dicitur

timae monetae, reliquos omnes libros emendare, temerarium videtur; niſi id vel res ipſa, vel ſermonis elegantia flagitet: quarum rationum neutra locum hic habet. *Davies.*

1 *Nam cum omnibus in rebus temeritas in aſſentiendo, errorque turpis eſt* &c.] Hic locus confirmat emendationem illam meam in principio libri I. de natura Deorum *Quid eſt enim temeritate turpius?* ubi vulgo legitur *fortius.* Lambinus.

2 *Ne communia jura migrare videatur*] Sic habet Codex MStus & ita legendum. Sic loquitur Offic. lib. I. c. 10. *Quaeque pertinent ad veritatem & fidem, ea* migrare *interdum, & non ſervare ſit juſtum.* Et III. de Fin. c. 20. *Quoniamque ea natura eſſet hominis, ut cum genere humano quaſi civile jus intercederet; qui id conſervaret, eum juſtum: qui* migraret, *injuſtum fore.* Idem.

Ibid. *Ne* communia jura *migrare videatur*] Sic primus emendavit *Hadr. Turnebus* Adverſ. lib. v. c. 20. ejuſque conjecturam firmant Pall. tres, S. Victoris liber, noſtri ſeptem & Ven. 1471. Paſſim ferebatur *communi jure*, ipſumque Victorium traxit ea contagio. De phraſi videas

Dicitur quidem iſtuc, inquit, a Cotta, & vero ſaepius: credo, [2] ne communia jura migrare videatur: ſed ſtudio contra Stoicos diſſerendi, Deos mihi videtur funditus tollere. Ejus orationi non ſane deſidero, quid reſpondeam: ſatis enim defenſa religio eſt in ſecundo libro a Lucilio; cujus diſputatio tibi ipſi, ut in extremo tertio ſcribis, ad veritatem eſt viſa propenſior. Sed quod praetermiſſum eſt in illis libris, credo quia commodius arbitratus es ſeparatim id quaeri deque eo diſſeri, id eſt, de divinatione, quae eſt earum rerum quae fortuitae putantur praedictio atque praeſenſio; id, ſi placet, videamus quam habeat vim, & quale ſit. [3] Ego enim ſic exiſtimo: ſi ſint ea genera divinandi vera, de quibus accepimus quaeque colimus, eſſe Deos: viciſſimque, ſi Dî ſint, eſſe qui divinent. [4] Arcem tu quidem Stoicorum, inquam, 6
Quinte,

deas oportet *Paullum Manucium* ad *Ciceronis* de Fin. III, 20. de Legg. III, 4. & *Caſp. Scioppium* Suſp. Lect. II, 1. *Davies.*

3 *Ego enim ſic exiſtimo*] Singularis eſt Elienſis MSti lectio, qui dat, *eſt enim ſic exiſtimandum.* Sed vulgata nullam poſcit mutationem. *Idem.*

4 Arcem *tu quidem Stoicorum —defendis*] Argumentum profers, quo praecipue nituntur Stoici. Eadem Metaphora uſus eſt *Auguſtinus* contra Acad. lib. I. c. IX, 24. *Ubi enim* arcem *locaverunt Academici, quorum tueris ſententiam, niſi in erroris definitione?* Idem de vita Beata n. 10. *Ipſam prorſus, mater,* arcem *philoſophiae tenuiſti.* Hanc vero rationem ex Stoicis ita tradit *Sextus Empiricus* adv. Mathem. lib. IX. §. 132. Εἰ μὴ εἰσὶ θεοί, οὐδὲ μαντικὴ ὑπάρχει, ἐπιστήμη οὖσα θεωρητικὴ καὶ ἐξηγητικὴ τῶν ὑπὸ θεῶν ἀνθρώποις διδομένων σημείων, οὐδὲ μὴν θεοληπτικὴ καὶ ἀστρομαντική, οὐ λογική, (forſan οὐ θυτική, ut etiam Cl. *Fabricius* legendum conjecit) οὐχ ἡ δι' ὀνείρων πρόῤῥησις· ἄτοπον δέ γε τοσοῦτο πλῆθος πραγμάτων ἀναιρεῖν πεπιστευμένων ἤδη παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις· εἰσὶν ἄρα θεοί. Cum Stoicis facit *Iamblichus* vit. Pythag. §. 138. Αὕτη ἡ πραγματεία (τὸ περὶ μαντικὴν σπουδά-

Quinte, defendis, si quidem ista sic reciprocantur; ut &, si divinatio sit, Dî sint, &, si Dî sint, sit divinatio: quorum neutrum tam facile, quam tu arbitraris, conceditur. Nam & natura significari futura sine Deo possunt: [1] &, ut sint Dî, potest fieri, ut nulla ab his divinatio generi humano tributa sit. Atque ille, Mihi vero, inquit, satis est argumenti, & esse deos, & eos consulere rebus humanis, quod esse clara & perspicua divinationis genera judico. De quibus quid ipse sentiam, si placet, exponam; ita tamen, si vacas animo, neque habes aliquid, quod huic sermoni praevertendum putes. Ego vero, inquam, philosophiae, Quinte, semper vaco: hoc autem tempore, cum sit nihil aliud quod libenter agere possim, multo magis aveo audire, de divinatione quid sentias. Nihil, inquit, equidem novi, nec quod praeter ceteros ipse sentiam: nam cum antiquissimam sententiam, tum omnium populorum & gentium consensu conprobatam sequor.

σπουδάζειν) ἀξία τῳ δόξειεν εἶναι τῷ αἰωμένῳ θεοὺς εἶναι· οἷς δ' εὐήθεια θάτερον τούτων, καὶ ἀμφότερα. Sic enim corruptissimum hunc locum sanandum putamus, partim nostra, partim *Lud. Kusteri* conjectura freti. Vide porro nostrum infra cap. 38. & lib. II. de Legg. cap. 13. *Davies.*

1 *Et, ut sint Dii, potest fieri*] Locus quidem, uti nunc legitur, satis est apertus; at Med. *&* ita *ut sint Dî.* Paris. Eliens. Balliol. Reg. Cantab. & Ven. dant, *& ut ita sint Dî, potest fieri.* Nihil equidem melius possum comminisci, quam si reponatur, *&, ut tamen sint Dî, potest fieri.* Infra II, 17. *Ut* nihilominus *mundum regat* &c. *Idem.*

2 *Duo sunt divinandi genera*] Vulgo *duo sunt enim* &c. Sed illam vocem nescit Paris. *Idem.*

3 *Quae non aut* extis pecudum, *aut monstra aut fulgura interpretantium*] Vir Cl. *Jos. Mercerus* ad *Nonium* in *Extispices* acutissime legendum conjecit *extispicum.* Ejus conjecturam firmare videatur noster lib. II. cap.

ſequor. [2] Duo ſunt divinandi genera; quorum alterum artis eſt, alterum naturae. Quae eſt autem gens, aut quae civitas, [3] quae non aut extis pecudum, aut monſtra, aut fulgura interpretantium, aut augurum, aut aſtrologorum, aut ſortium, (ea enim fere artis ſunt) aut ſomniorum, aut vaticinationum (haec enim duo naturalia putantur) praedictione moveatur? Quarum quidem rerum eventa magis arbitror, quam cauſas quaeri oportere: eſt enim vis & natura quaedam, quae cum obſervatis longo tempore ſignificationibus, tum aliquo inſtinctu inflatuque divino futura praenuntiat. Quare omittat 7
urgere Carneades, quod faciebat etiam Panaetius, requirens, Juppiterne [4] cornicem a laeva, corvum a dextra canere juſſiſſet. Obſervata ſunt haec tempore inmenſo: [5] & in ſignificatione eventus animadverſa & notata. Nihil eſt autem, quod non longinquitas temporum, excipiente memoria, [6] prodendiſque monumentis, efficere

cap. XI. *Artificioſae*, inquit, *divinationis illa fere genera ponebas*, EXTISPICUM, *eorumque, qui ex fulguribus oſtentiſque praedicerent*. Malim tamen *quae non aut* exta *pecudum, aut monſtra, aut* &c. Similiter *exta interpretari* dixit noſter infra II, 12. *Idem.*

4 *Cornicem a laeva, corvum a dextera canere juſſiſſet*] Hoc modo rata fiebant auguria. *Plautus* Aſin. Act. II. Sc. I, 11.

Impetritum, inauguratum eſt; quovis admittunt aves.
Picus & cornix eſt ab laeva; corvus *porro* ab dextera.

Noſter infra cap. 39. *Quid* (habet) *augur, cur* a dextra corvus, a ſiniſtra cornix *faciat ratum.* Plura ſuppeditabit *J. C. Bulengerus* de Augur. & Auſp. lib. III. cap. 2. *Idem.*

5 *Et in ſignificatione eventus animadverſa & notata*] Legendum videtur, *Exin ſignificationes eventis animadverſae & notatae;* quod Amico partim deberi lubens equidem fateor. *Idem.*

6 Prodendiſque *monumentis*] Forſan *prodentibuſque monumentis.* Idem.

1 *Ad-*

efficere atque adſequi poſſit. Mirari licet, quae ſint animadverſa a Medicis herbarum genera, quae radicum ad morſus beſtiarum, ad oculorum morbos, ad volnera: quorum vim atque naturam ratio numquam explicavit; utilitate & ars eſt, & inventor probatus. Age, ea, quae, quamquam ex alio genere ſunt, tamen divinationi ſunt ſimiliora, videamus.

Atque etiam ventos praemonſtrat ſaepe futuros
Inflatum mare, cum ſubito penituſque tumeſcit,
Saxaque cana, ſalis niveo ſpumata liquore,
Triſtificas certant Neptuno reddere voces:
Aut denſus ſtridor cum celſo e vertice montis
Ortus

1 *Adaugeſcit ſcopulorum ſaepe repulſu*] Vulgo *repulſus*, quomodo *Victorius* ac *Gruterus* in ſuis, & nos in noſtris reperimus MSStis. Sed, praeterquam quod oratio parum ſit Latina, ſenſui cedant oportet Codices; quapropter veterum editt. lectionem revocavimus. Noſter autem hos *Arati* verſus in linguam Latinam tranſtulit:

Σῆμα δέ τοι ἀνέμοιο καὶ οἰδαίνουσα θάλασσα
Γιγνέσθω· καὶ μακρὸν ἐπ' αἰγιαλοὶ βοόωντες,
Ἀκταί τ' εἰνάλιοι ὁπότ' εὔδιοι ἠχήεσσαι
Γίγνονται, κορυφαί τε βοώμεναι οὔρεος ἄκραι.

Exſtant Διοσημείων vſ. 177. Pariter *Virgilius* Georg. I, 356.

Continuo ventis ſurgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumeſcere, & aridus altis
Montibus audiri fragor, aut reſonantia longe
Littora miſceri, & nemorum increbeſcere murmur.

Theophraſtus de ſignis ventorum p. 420. Θάλασσα οἰδοῦσα, καὶ ἀκταὶ βοῶσαι, καὶ αἰγιαλὸς ἠχῶν, ἀνεμώδης. Vide *Plinium* H. N. lib. XVIII. §. 85, 86. *Archilochum* apud *Heraclidem* Ponticum Alleg. Hom. p. 412. *Senecam* Agam. vſ. 466, ſeqq. & *Caſſiani Baſſi* Geop. lib. I. cap. XI. *Davies.*

2 RANA *fluxit idem*] Cum non dubium eſſet, quin falſo hoc legeretur, nos conjectura aliquando emendavimus, *Rava fulix itidem*. Sed in Venetis *cana* ſcribitur. *Virgilius* autem *fulicas* fecit a recto *fulica*, Georg. I, 362.

——Marinae
In ſicco ludunt fulicae —

Camerarius.

Ibid. *Rava fulix* &c.] Sic nunc edidimus, Codices MSStos ſecuti.

Ortus, [1] *adaugescit scopulorum saepe repulsu.*

Atque his rerum praesensionibus prognostica 8
tua referta sunt. Quis igitur elicere causas praesensionum potest? etsi video Boethum Stoicum esse conatum; qui hactenus aliquid egit, ut earum rationem rerum explicaret, quae in mari caelove fierent. Illa vero cur eveniant, quis probabiliter dixerit?

[2] *Rava fulix itidem fugiens e gurgite ponti,*
[3] *Clamans nuntiat horribilis instare procellas,*
Haud modicos tremulo fundens e gutture cantus.
Saepe etiam pertriste canit de pectore carmen,
[4] *Et matutinis acredula vocibus instat,*

Vocibus

secuti. Quid sit *ravum* docuimus in Commentariis *Horatianis* ad lib. III. Od. 27. Et supra in Academicis *Cicero* dixit *ravum mare.* Lambinus.

Ibid. Rava *fulix*] Vulgo *cana;* sed hariolationem *Camerarianam* sequor a *Lambinianis* MSStis nostroque Eliensi firmatam. *Aratus* Διοσημ. vs. 181.

Καὶ δ' ἂν ἐπὶ ξηρὴν ὅτ' ἐρωδιὸς οὐ κατὰ κόσμον
Ἐξ ἁλὸς ἔρχηται, φωνῇ περὶ πολλὰ λεληκὼς,
Κινυμένου κε θάλασσαν ὑπερφορέοιτ' ἀνέμοιο.

Theophrastus de sign. Vent. p. 420. Ἐρωδιὸς ἀπὸ θαλάσσης πετόμενος καὶ βοῶν, πνεύματος σημεῖόν ἐστι· καὶ ὅλως βοῶν μέγα, ἀνεμώδης. Vide & pag. 418. At secundum *Aelianum* πετόμενος ἐρωδιὸς τῆς θαλάσσης εὐθὺ, ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ ῥαγήσεσθαι αἰνίττεται. Hist. An. lib. VII. cap. 7. *Davies.*

3 *Clamans nuntiat horribilis*] Vulgo *nuntiat horribiles clamans;* qui quidem ordo versum reddit suaviorem, sed sensui non bene convenit, nec MSStorum fide nititur. Omnes certe nostri, cum Ven. 1471. quam recepimus, verborum structuram servant. *Idem.*

4 *Et matutinis acredula vocibus instat*] *Isidorus* Orig. lib. XII. c. 7. *acredulam* cum luscinia confundit, & hunc versum ita laudat:

Et matutinos exercet *acredula* cantus.

Mihi quidem utrobique lapsus videtur, & *Isidorianae* lectioni *G. J. Vossium* favisse miror; a scriptis enim *Tullii* Codicibus tantum recedit, ut soli memoriae vitio, non discrepantibus exemplaribus, tribui possit. Adi sis ejus Etymologicon in *acredula. Aratus* Διοσημ. vs. 216.

Ἡ

Vocibus instat, & assiduas jacit ore querelas,
Cum primum gelidos rores aurora remittit.
Fuscaque nonnunquam cursans per littora cornix
[1] *Demersit caput, & fluctum cervice recepit.*

Videmus haec signa[2] numquam fere ementientia; nec tamen, cur ita fiat, videmus.

Vos

*Ἦ τρύζει ὀρθεινὸν ἐρημαίνη ὀλολυγών.

Theophrastus p. 438. Ὀλολυγὼν ᾄδουσα μόνη ἐπ' ἀκρωρείας, χειμέριον. *Cassianus Bassus* Geop. lib. I. cap. 3. Ὀλολυγὼν τρύζουσα ἑωθινὸν, χειμῶνα δηλοῖ. Ὀλολυγὼν *Avieno* est *ulula*, quam sententiam probat *Cl. Salmasius* Exerc. Plin. pag. 1318. Ed. Parif. Vide sis *Theocriti* Scholiasten ad Eidyll. VII, 139. *Davies.*

1 Demersit *caput & fluctum cervice* recepit] Sic MSSti: *Janus* tamen *Gulielmius* malebat, demersat *caput, & fluctum cervice* receptat. Causa fuit, ut opinor, quod noster *verba praesentis temporis* superius adhibuerit. Sed *Aratum* suum Διοσημ. vs. 217. imitatus est *Cicero:*

Ἤπου καὶ λακέρυζα παρ' ἠϊόνι προὐχούσῃ
Χείματος ἈΡΧΟΜΕΝΟΥ χέρσῳ ὙΠΕΚΥΨΕ κορώνη·
Ἤπου καὶ ποταμοῖο ἘΒΑΨΑΤΟ μέχρι παρ' ἄκρους
Ὤμους ἐκ κεφαλῆς———

In secundo versu forsan legendum χείματος ἘΡΧΟΜΕΝΟΥ, haec enim sunt prognostica. *Aelianus* H. A. lib. VII. cap. 7. Ἀπειλοῦσι δὲ καὶ πνεῦμα λυόμενοί τε ὄρνιθες, καὶ ἀνέμων τινὰς ἐμβολὰς ὑποφαίνουσι. Vide sis & Geop. lib. I. c. 3. ac *Claudianum* Bell. Gildon. vs. 493. *Idem.*

2 Numquam *fere ementientia*] Balliol. Vict. & Ven. habent *nonnunquam*. Debuerunt *non unquam*, quod eodem redit ac vulgata lectio, quam servant Reg. Cantab. aliique MSSti. *Idem.*

3 *Aquaï dulcis alumnae*] Ranas intelligit. *Aratus* Διοσημ. vs. 215.

Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων.

Inter tempestatis signa *ranae ultra solitum vocales* ponuntur a *Plinio* H. N. lib. XVIII. §. 87. Praeivit *Theophrastus* pag. 418. Βάτραχοι μᾶλλον ᾄδοντες σημαίνουσιν ὕδωρ. Vide *Virgilium* Georg. I, 378. *Idem.*

4 *Quis est qui ranunculos hoc videre suspicari possit? sed inest mire & ranunculis natura quaedam* &c.] Antiquiora exemplaria discrepant ab hac lectione; sunt tamen & ipsa non parum inquinata. Nam in pervulgatis quoque vereor, ne sit mendum; praeter enim quam quod valde diversam habent lectionem ab antiqua, quod semper mihi suspectum est, quia sine causa hoc accidere non arbitror; eam etiam quam habent per se parum sinceram judico. Quid enim *mire* ibi faciat, & quam vim habeat hoc lo-

co

Vos quoque signa videtis, [3] *aquaï dulcis alumnae,*
Cum clamore paratis inanis fundere voces,
Absurdoque sono fontis & stagna cietis.

[4] Quis est, qui ranunculos hoc videre suspicari possit? [5] Sed inest in rivis & ranunculis natura quaedam significans aliquid, per se ipsa satis

co id adverbium, non video: omnino neque plana, neque elegans mihi structura videtur. Cum quid dubitem potius, quam quid sentiam exposuerim, volo nunc veterem scripturam notam facere; quae est haec, *sed inest in rivis & ranunculis*; ut possint eruditiores, an merito suspectum hunc locum habeam, videre, &, unde tanta orta sit de hoc loco inter antiquos & novos Codices dissensio, cogitare. Diligentius igitur considerandum, an & ex antiquis vestigiis, & ex Graeco versu *Arati* recte possit *in gyrinis* emendari; nam *gyrinos* & Graeci & Latini appellant ranarum partus. *Plinius* H. N. lib. IX. c. LI. *Pariunt minimas carnes nigras, quas* gyrinos *vocant, oculis tantum & cauda insignes: mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores.* Et *Aratus* in Phaenomenis: [immo in Diosemeiis vs. 214, seq.]

Ἢ μᾶλλον δειλαὶ γενεαὶ, ὕδροισιν ὄνειαρ,
Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων.

Cujus etiam interpres de illis sic loquitur: Γυρῖνοι δὲ λέγονται οἱ ἀδιάπλαστοι βάτραχοι, τουτέστι τὰ γεννήματα τῶν βατράχων· ἀδιάπλαστα γὰρ τίκτονται καὶ ἄποδα ὡς ἐπὶ τὸ ἄρκτου. Receptam lectionem conservavi: ortam autem mihi suspicionem quamvis levem, & fortasse inanem, aperire non malum duxi; causas etiam, quae me ad hoc impulerint, supra exposui. *Victorius.*

5 Sed inest mire *& ranunculis*] *Turnebus* legendum censet, *sed inest* in re vis, *& ranunculis* &c. a quo dissentio, neque quicquam mutandum censeo, nisi forte, ut conjecit *Victorius, sed inest* in gyrinis *& ranunculis.* De gyrinis *Plinius* lib. IX. c. 51. *Lambinus.*

Ibid. Cum in veteri libro scriptum sit *in rivis*, facile adducor, ut credam vocem *mire* ab aliquo repositam fuisse, cui suspectum esset verbum *in rivis*, quod Librariorum imperitia factum erat ex *gyrinis*. Hanc autem veram esse hujus loci lectionem admonuit etiam *Victorius*, adducto *Arateo* versu ἐκ τῶν Φαινομένων·

Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων. Ursinus.

Ibid. *Sed inest* in rivis *& ranunculis*] Sic edidit *Gruterus. Is.* autem *Vossius* ad *Melae* lib. I. cap. IX. p. 68. quasi novum quid & inauditum eruisset, ex melioribus, ut ait, Codicibus legit, *inest* gerinis *& ranunculis*; sed cum γέρινοι sint ranunculi, pu-

tae

ſatis certa, cognitioni autem hominum obſcurior.

[1] *Mollipedeſque boves ſpectantes lumina caeli,*
Naribus humiferum duxere ex aëre ſuccum.

Non quaero, cur; quoniam, quid eveniat, intellego.

[2] *Jam vero ſemper viridis, ſemperque gravata*
Lentiſcus triplici ſolita grandeſcere fetu,
[3] *Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.*

Nec

rae putae ταυτολογίας reus eſſet noſter; quare γερίνους huc non convenire recte ſtatuit *Jac. Gronovius*. Quod autem vulgatam lectionem tuetur vir ille doctus, in eo quidem vehementer errat; nihil enim huc omnino faciunt *rivi*, planeque ridiculus fuiſſet *Cicero*, ſi naturam ſignificantem aliquid *rivis* ineſſe dixerat, quod eam ranis, aquas ut plurimum colentibus, competere ſtatueret. Pall. pr. ſec. *ineſt in renis*. Reg. vero *eſt ineſt mire & ranunculis*. Denique Pariſ. Med. & Merton. *ineſt mire & ranunculis*. Cum Cl. *Clerico* legerim *Sed ineſt* VERE *& ranunculis*. Quomodocunque vero ſe res habeat, perplacet judicium, quod de hujuſmodi σημείοις tulit Epicurus. Αἱ ἐπισημασίαι, inquit, αἱ γινόμεναι ἐπί τισι ζώοις, κατὰ συγκύρημα γίνονται τοῦ καιροῦ· οὐ γὰρ τὰ ζῶα ἀνάγκην τινὰ προσφέρεται τοῦ ἀποτελεσθῆναι χειμῶνα, οὐδὲ κάθηταί τις θεία φύσις παρατηροῦσα τὰς τῶν ζώων τούτων ἐξόδους, κἄπειτα τὰς ἐπισημασίας ταύτας ἀποτελεῖ. Vide *Diogenem Laertium* lib. x. §. 115. *Davies*.

1 *Mollipedeſque boves*] *Aratus* Διοσημ. vſ. 222.

Καὶ βόες ἤδη τοι πάρος ὕδατος εὐδίοιο
Οὐρανὸν εἰσανιδόντες, ἀπ' αἰθέρος ὠσφρήσαντο.

Theophraſtus pag. 418. Βοῦς—ἐὰν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνακύπτων ὀσφραίνηται, ὕδωρ σημαίνει. Similiter *Virgilius* Georg. I, 375. (in quem locum *Servius* etiam verba *Varronis* huc facientia ſuppeditat) & *Plinius* H. N. lib. XVIII. §. 88. *Idem*.

2 *Jam vero ſemper viridis*] *Aratus* Διοσημ. vſ. 319.

Τριπλόα δὲ σχῖνος κυέει, τρισσαὶ δέ γε αὖξαι
Γίνονται καρποῖο· φέρει δέ τε σήμαθ' ἑκάστη
Ἑξείης ἀρότῳ· καὶ γάρ τ' ἀροτήσιον ὥρην
Τριπλόα μείρονται, μέσσην καὶ ἐπ' ἀμφότερ' ἄκρα.

Pari modo *Caſſianus Baſſus* Geop. lib. XI. cap. 12. & *Theophraſtus* de ſignis Seren. pag. 129. ed. Hanov. Hoſce vero *Tullii* verſus laudat *Plinius* H. N. lib. XVIII. §. 61. *Idem*.

3 *Ter* fruges *fundens*] Inanis eſt *Joan. Harduini* ſuſpicio, pro qua reſcribit, *ter* flores *fundens*; nam

[4] Nec hoc quidem quaero, cur haec arbor una ter floreat, aut [5] cur arandi maturitatem ad ſignum floris adcommodet. Hoc ſum contentus, quod, etiam ſi [6] quo modo quidque fiat ignorem, quid fiat intellego. Pro omni igitur divinatione idem, quod pro rebus his, quas commemoravi, reſpondebo. Quid ſcammoneae radix ad purgandum, [7] quid ariſtolochia ad morſus ſerpentum poſſit, ([8] quae nomen ex inventore

nam recepta lectio a cunctis *Ciceronis* & *Plinii* praeſtatur exemplaribus; quin & *Theophraſtus*, *Aratus* ac Geoponicorum ſcriptor hac in re καρπὸν & καρποὺς adhibent. Idem.

4 *Nec hoc*] Malim *ne hoc quidem quaero. Idem.*

5 *Cur arandi maturitatem ad ſignum floris adcommodet*] Ab hac lectione non abeunt aut editi Codices aut MSSti. Mihi tamen, *praepoſitione* tranſpoſita, reſcribendum videtur, *cur ad arandi maturitatem ſignum floris adcommodet*; fruges enim fundens Lentiſcus, arandi tempus monſtrare cenſebatur. *Idem.*

6 Quomodo *quidque fiat*] Vulgo *quo quidque fiat*, & ita plerique Codices. Nec mirum, nam *quo* pro *quomodo* ſcribere ſolebant Librarii; proinde facilis erat error. Lectionis, quam recepimus, auctores ſunt Reg. pr. & veteres editi. *Idem.*

7 *Quid* Ariſtolochia *ad morſus ſerpentum poſſit*] *Lambino* placet *Ariſtolochiae*, nimirum *radix*. Et vere quidem; nam omnia ejus genera *radice tantum valere* monet *Plinius* H. N. lib. XXV. cap. 8. Niſi forſan potius legendum ſit, *quid* ſcammonea *radix ad purgandum*, *quod ariſtolochia ad morſus ſerpentum poſſit.* Sic enim loquitur noſter infra lib. II. cap. 20. *Prognoſtica noſtra pronuntiabas*, *&* *genera herbarum*, ſcammoneam Ariſtolochiamque *radicem.* Sed ibi quoque *ſcammoneae Ariſtolochiaeque radicem* ſcribit idem vir doctiſſimus. Ariſtolochiam vero ſerpentum morſibus curandis utilem eſſe docent *Theophraſtus* Hiſt. Plant. lib. IX. cap. 22. & *Plinius* XXV, 8. XXVI, 8. Vide *Gul. Canterum* Nov. Lect. lib. I. c. 14. & *Joan. Brodaeum* Miſc. lib II. c. 2. *Idem.*

8 *Quae nomen ex* inventa *re reperit*] Sic reſtitui, certiſſima conjectura ductus. Nam nullo modo lectio vulgata, *ex inventore*, ferri poterat, ut rectiſſime judicat *Petr. Victorius*, & immerito reprehenditur hic a quibuſdam. Nunc & ſententia aperta eſt, & verba ſententiae congruunt, neque diſcrepant ab iis, quae ceteri ſcriptores de Ariſtolochia tradiderunt: hoc enim dicit *Cicero*,

tore reperit, rem ipſam inventor ex ſomnio) [1] video; quod ſatis eſt: cur poſſit, neſcio. Sic ventorum & imbrium ſigna, quae dixi, rationem quam habeant, non ſatis perſpicio: vim & eventum agnoſco, ſcio, adprobo. Similiter, [2] quid fiſſum in extis, quid fibra valeat, accipio: quae cauſa ſit, neſcio. Atque horum quidem plena vita eſt: [3] extis enim omnes fere utimur. Quid?

cero, Ariſtolochiam, nomen, quod ad partus ſit utiliſſima atque optima; inventorem rem ipſam, id eſt, herbam & ejus vim atque uſum reperiſſe ex ſomnio. Dicta autem eſt Ariſtolochia ex eo, quod ſit ἀρίστη λοχείαις, id eſt, optima partubus. Sed de hoc loco plura in Commentariis ad *Cornelium Nepotem*. Lambinus.

Ibid. *Quae nomen* ex inventore *reperit, rem ipſam inventor ex ſomnio*] Locum mendi ſuſpectum habuit *Pet. Victorius* Var. Lect. lib. VI. cap. 3. At ſuam conjecturam uſque adeo certam putavit *D. Lambinus*, ut, ſi fides ei ſit habenda, *hanc eſſe veram & germanam ſcripturam nemo niſi vel improbiſſimus vel tardiſſimus ſit negaturus*. Verba ſunt hominis ad *Corn. Nepotem* pag. 253. Ita pro lana caprina, quaſi pro aris & focis, contenditur! Sed hoc miſſo, num ſcopum tetigerit vir eruditus, videamus. Emendationis fundus eſt, quod Ariſtolochiam, quaſi ταῖς λοχείαις ἀρίστην, dictam tradant non modo *Plinius* lib. XXV. §. 54. ſed & *Dioſcorides* lib. III. cap. 4. De veriverbiis autem inter omnes raro convenit, aliamque procul dubio famam ſequitur *Tullius*; nam manifeſte ſtatuit, quod vidit etiam *Turnebus* Adverſ. V, 20. Ariſtolochiam ab Ariſtolocho quodam nominatam, qui hanc herbam ad ſerpentum poſſe morſus ex ſomnio didicit. Ejus ſane, tanquam ταῖς λοχείαις ἄριστα βοηθούσης, mentio, ſupervacua prorſus hic eſſet & importuna. Hiſtoriae, fateor, ad quam reſpexit *Cicero*, nulla jam ſuperſunt veſtigia; nec mirum, cum tam multos Auctores nobis inviderit edax vetuſtas. At vero *Ariſtolochus* nomen eſt Graecum; ſic enim e. g. vocabatur σταδιονίκης quidam Olymp. CIX. Inventae quidem Ariſtolochiae gloriam feminae tribuit *Nicandri* Scholiaſtes ad Theriac. vſ. 511. illam tamen *Ariſtolochiam* vocatam fuiſſe non tradit. Ejus opinionem veriſimilem reddit herbae virtus inſita, ſi modo vulgatam, quod arbitror, Etymologiam in animo habuit; ſed tum demum nihil ad *Ciceronem* facit. *Davies*.

1 *Video*; *quod ſatis eſt*] Apertus eſt ſenſus, ſi modo Codices addicerent. Sed cum *Victoriani*, *Gruteriani* noſtrique MSSti ſummo conſenſu dent, *poſſe video quod*

Quid? de fulgurum vi dubitare num possumus? Nonne cum multa alia mirabilia, tum illud in primis? [4] cum Summanus in fastigio Jovis optumi maxumi, qui tum erat fictilis, [5] e caelo ictus esset, nec usquam ejus simulacri caput inveniretur; haruspices in Tiberim id depulsum esse dixerunt: idque inventum est eo loco, qui est ab haruspicibus demonstratus. Sed quo po- 11
tius

quod satis est, nisi quod Parif. *possit video*; forsan ita rescribi possit locus, *Quid Scammonea radix ad purgandum, quid Aristolochia ad morsus serpentum* (*quae nomen—somnio*) possit, *video*; *quod satis est: cur possit, nescio.* Idem.

2 *Quid fissum in extis, quid fibra valeat*] De fisso jecoris, fibraque, vide *Barn. Brissonium* Form. lib. I. pagg. 20, 21. *Idem.*

3 *Extis enim omnes fere* utuntur] Nescio quomodo magis placet, ut est in MSto, *utimur.* Ursinus.

Ibid. *Extis enim omnes fere utimur*] Vulgo *utuntur.* At nos MSStorum Ursin. & Balliol fidem secuti sumus: Q. enim *Cicero*, *Stoicus* erat, adeoque non mirum est, si semet inter eos numeret, qui extis utuntur. *Davies.*

4 *Cum Summanus in fastigio*] De Summano Deo, quia satis multa dicturi sumus in Commentariis *Plautinis*, cum praesertim non sit nostri instituti, voces aut locos difficiles explicare, nihil hic dicemus. *Lambinus.*

Ibid. *Cum Summanus in fastigio Jovis optumi maxumi*] In MSStis fere cunctis *summa manus* pro *Summano* perperam legitur. Hanc autem historiam nonnihil immutatam, & ad alienum tempus relatam narrat vetus Scholiastes ad *Ciceronis* Catil. III. cap. VIII. pag. 706. *Jovis* inquit, *statua sic turbine depulsa est; ut caput perderet, & mergeretur in medio Tiberi. Tunc haruspex quidam, cum sacerdotes sequerentur vestigia fulminis & caput dejectum quaererent, nec invenirent, hasta pulsum locum* (forsan *hasta pulso loco*, vel *pulsans locum*) *invenit & dixit:* Ecce caput; *& levavit de hasta.* Quis vero fuerit *Summanus*, *Ovidio* Fast. VI, 731. non satis constitit. Constat tantum, huic nocturna, Jovi vero diurna fulmina tribui. Vide *Plinium* H. N. lib. II. §. 53. & *Augustinum* C. D. lib. IV. c. 23. At cum aliis, tum *Arnobio* lib. V. pag. 230. & lib. VI. p. 240. ac *Martiano Capellae* lib. II. p. 40. idem cum Plutone numen censetur. Adi *Gyraldum* Hist. Deor. Syntagm. VI. col. 196. *Davies.*

5 E *caelo ictus esset*] Infra c. 43. *Ictus Centaurus e caelo est.* Primam tamen voculam non agnoscunt nostri Codices: sed eam postulat Latinitas. *Idem.*

tius utar aut auctore, aut teste, quam te? cujus edidici etiam versus, & libenter quidem, quos [1] in secundo consulatu Urania musa pronuntiat:

Principio aetherio flammatus Juppiter igni
Vertitur, & totum conlustrat lumine mundum,
Menteque divina caelum terrasque petessit,
Quae penitus sensus hominum vitasque retentat,
Aetheris aeterni septa atque inclusa cavernis.
Et, si stellarum motus cursusque vagantis
Nosse velis, [2] *quae sint signorum in sede locatae,*
Quae verbo & falsis Graiorum vocibus errant,
Re vera certo lapsu spatioque feruntur;
Omnia jam cernes divina mente notata.
Nam primum astrorum volucris te consule motus,
Concur-

1 *In secundo consulatu*] Puto corrigendum, *in secundo* de *consulatu*, ut subaudiatur libro. *P. Manucius.*

Ibid. *In secundo consulatu*] *Paullum Manucium*, reponentem *in secundo* de *consulatu*, sequitur etiam *D. Lambinus*; nec aliter conjecit *Hadr. Turnebus* Adverf. v, 20. At mihi cum *Gulielmio* placet *in secundo consulatûs*; haec enim lectio vulgatae propius accedit. *Hieronymus* adv. Jovin. lib. I. p. 345. *Anaxilides in secundo libro philosophiae.* Sic *Agrippam in secundo vitae suae* laudat *Philargyrius* ad *Virgilii* Georg. II, 162. *Lactantius* Div. Inst. lib. III. cap. XVII, 14. *Cicero* in libris consulatus sui *eadem dixit, quae Lucretius.* Denique *Tullium* consulatus sui libro II. profert *Nonius* in *eventus*. Hinc patet non fuisse cur *Henr. Valesius* reponeret ἐν δευτέρῳ ΠΕΡΙ ἐπαγγελιῶν apud *Eusebium* H.E. III, 28. cum minime necessaria sit ista praepositio. *Davies.*

2 Quae *sint signorum in sede locatae*] Puto *qua sint signorum in sede locatae*, hoc est, in qua Zodiaci parte. *Idem.*

3 Gravis *stellarum ardore*] Rescribi debere *gravi stellarum ardore* conjecit *Hadr. Turnebus* Adv. lib. v. cap. 20. Passim certe fit, ut literae perperam repetantur; ea tamen emendatio mihi non videtur necessaria. *Idem.*

4 *Cum tumulos Albano in monte nivalis*] Cum Coss. ceterique Magistratus Romani ferias Latinas celebrarent, in Albano monte fiebant sacrificia. Vide *Var-*

Concurſuſque [3] gravis ſtellarum ardore micantis
Tu quoque, [4] cum tumulos Albano in monte nivalis
Luſtraſti & laeto mactaſti lacte Latinas,
Vidiſti, & claro tremulos ardore cometas,
Multaque miſceri nocturna ſtrage putaſti:
Quod ferme dirum in tempus [5] cecidere Latinae,
Cum claram ſpeciem concreto lumine Luna
Abdidit, & ſubito ſtellanti nocte perempta eſt.
[6] Quid vero Phoebi fax, triſtis nuntia belli,
Quae [7] magnum ad columen flammato ardore volabat,
[8] Praecipitis caeli partis obituſque peteſſit.
Aut cum terribili perculſus fulmine civis,
Luce ſerenanti [9] vitalia lumina liquit:
Aut cum ſe gravido tremefecit corpore tellus.

Jam

Varronem lib. V. L. L. §. 3. & *Dionyſium* Halicarnaſſeum lib. IV. c. 49. *Idem.*

5 Cecidere *Latinae*] Vulgo *cecinere*; quae quidem lectio, ſi commodus inde proveniret ſenſus, loco movenda mihi non videretur. Cum vero ex ea ſani nihil exſculpere queam, Codicis Elienſis fidem ſum ſecutus. Sed & *Aldus* Nepos eodem modo jampridem edidit. *Idem.*

6 Quid *vero Phoebi fax*] *Lambinus* ex conjectura recepit, *quum vero.* Melius, ut opinor, repones, *quin vero*; eaſque voces pro tranſitionis formula capies. *Idem.*

7 *Magnum ad columen*] Inſtar columnae, ſeu ad columnae magnitudinem, prout explicat *Turnebus* Adv. v, 20. *Idem.*

8 *Praecipitis caeli partis obituſque peteſſit*] Contra λαμπάδες ἀνεκὰς ἐς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τῶν δυσμῶν ἀνέδραμον, ut tradit *Dion Caſſius* lib. XXXVII. pag. 41. B. *Julius Obſequens* de Prodig. cap. 122. *Trabs ardens ab occaſu ad caelum extenta.* At *viſas nocturno tempore* ab occidente *faces* memorat ipſe *Cicero* Catil. III. c. 8. *Idem.*

9 Vitai *lumina liquit*] Sic legendum; non, ut habent libri vulgati & nonnulli MSSti *vitalia.* Et ita edendum curavi apud *Lucretium* lib. v, 224.

—— *Indigus omni*
Vitai *auxilio* ——

ubi libri vulgati & plerique ſcripti habent *vitali.* Lambinus.

Ibid. Vitalia *lumina liquit*] Haec eſt omnium noſtrorum, credo & reliquorum, Codicum lectio

Jam vero variae nocturno tempore visae
Terribiles formae, bellum motusque monebant:
Multaque per terras vates oracla furenti
Pectore fundebant tristis minitantia casus:
Atque ea [1] *quae lapsu tandem cecidere vetusto,*
Haec fore, perpetuis signis clarisque frequentans
Ipse Deum genitor caelo terrisque canebat.
12 *Nunc ea, Torquato, quae quondam, & consule Cotta,*
Lydius ediderat Tyrrhenae gentis haruspex,
Omnia fixa tuus glomerans determinat annus.
Nam pater altitonans stellanti nixus Olympo
[1] *Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,*

Et

ctio; nec erat, cur eam sollicitarent *D. Lambinus* & *Ob. Gifanius* in conlect. Lucretianis ad vocem *lumen*; nam pari modo dixit *Ovidius* Metam. XIV, 175.

— *Ut* lumen *jam nunc* vitale *relinquam.*

Similiter *vitales auras* passim dicunt Poëtae. Vide *Lucretium* III, 406, 576. *Virgilium* Aen. I, 391. & *Dracontium* II, 69. *Davies.*

1 *Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit*] *Lactantius* Div. Inst. lib. III. c. 17. habet

Ipse suas arces atque incluta *templa petivit.*

Hae vero diversitates ex alia caussa non sunt natae, quam quod memoriae suae nimium tribuerit scriptor elegantissimus: hunc enim versum noster eodem modo repetit lib. II. c. 20. nec in hoc vel in illo loco variant MSSti. De re ipsa vide *Isidorum Pelusiotam* lib. I. Ep. 73. *Idem.*

2 Generataque *Nattae*] *Generosaque* legit *Muretus*; & paullo infra,

Omnes civili generosa *stirpe profectam.* P. Manucius.

Ibid. Generosaque *Nattae*] Sic legendum; non, ut vulgo, *generataque Nattae*. Neque me movet *Adr. Turnebus*, qui lectionem hanc tutans, sic eam interpretatur, speciem Nattae effictam, & simulatam, non veram. Nam primum non loquuntur ita Latini. Deinde satis hoc a *Cicerone* dictum est, cum dixit *ex aere*. Dicitur autem *generosa*, quia *Pinarii Nattae erant nobiles: a nobilitate igitur periculum.* Lamb.

Ibid. Generataque *Nattae*] Satis mirari nequeo, cur *Janus Gulielmius* conjecerit, *venerataque Nattae*, vel *gener Attaque Nattae*; quasi vel cultu divino Nattae statuam prosecuti sunt Romani; vel species, quam memo-

rat

Et Capitolinis injecit sedibus ignis.
Tum species ex aere vetus [2] *generataque Nattae*
Concidit, [3] *elapsaeque vetusto numine leges,*
Et Divôm simulacra peremit fulminis ardor.
Hic silvestris erat Romani nominis altrix
[4] *Martia, quae parvos Mavortis semine natos*
Uberibus gravidis vitali rore rigabat:
Quae tum cum pueris flammato fulminis ictu
Concidit, atque avulsa, pedum vestigia liquit.
Tum quis non artis scripta ac monumenta volutans,
Voces tristificas chartis promebat Etruscis?
[5] *Omnes civili generosa stirpe profectam*

[1] *Vitare*

rat *Cicero,* non Nattae, sed Attae, fuerit; quod falsi convincitur ex lib. II. cap. 20. Felicior est *Lambini*, vel *Mureti* potius, hariolatio, cui placet *generosaque.* Davies.

3 *Elapsaeque* vetusto numine *leges*] *Janus Gulielmius* reponebat *vetusto aerumine,* quod infra lib. II. cap. 21. *Aera legum de caelo tacta* memoret *Cicero.* Sed, ut puto, *aeramen,* non *aerumen,* Latine dicitur. Ipsam vero rem multi firmant scriptores. *Julius Obsequens* de Prodig. cap. 122. *Tabulae legum* aeneae *litteris liquefactis*; quem locum frustra sollicitant. *Dion Cassius* lib. XXXVII. pag. 33. Τᾶτε γράμματα τῶν στηλῶν, ἐς ἃς οἱ νόμοι ἐσεγράφοντο, συνεχύθη καὶ ἀμυδρὰ ἐγένετο. Vide & Catil. III. cap. 8. *Idem.*

4 *Martia*] Lupa, quae Romulum Remumque nutriisse fertur. *Manilius* IV, 26.

Aut Lupa projectos nutrisset Martia fratres.

Livius lib. x. cap. 27. *Hinc victor* Martius Lupus, *integer & intactus.* Ratio nominis est, quod ea fera sit Marti sacra. Auctor de Orig. gentis Romanae, quem *Aurelium Victorem* vocant, c. xx. *Inde videlicet* LUPUM *picumque Martiae tutelae esse.* Idem tradunt *Plutarchus* in Romulo pag. 19. & *Servius* ad Aen. II, 355. IX, 556. *Jul. Obsequens* de Prodig. c. 122. *Relatum* —— *Lupam Remi & Romuli fulmine ictam.* Adi sis & *Dionem* lib. XXXVII. pag. 33. & *Ciceronem* Catil. III. c. 8. *Idem.*

5 *Omnes civili generosa stirpe profectos*] Ita scriptus est hic versus in antiquo, cum in vulgatis sit, *omnes civili generosam stirpe profectam.* Ursinus.

Ibid. *Omnes civili* generosa *stirpe profectam*] Vulgo *generosam,* quod

[1] Vitare ingentem cladem pestemque monebant:
Vel legum exitium constanti voce ferebant,
Templa Deûmque adeo flammis [2] urbesque jubebant
Eripere, & stragem horribilem caedemque vereri:
Atque haec fixa gravi fato ac fundata teneri;
[3] Ni post excelsum ad columen formata decore
Sancta Jovis species claros spectaret in ortus.
Tum fore, ut occultos populus sanctusque senatus
Cernere conatus posset, si Solis ad ortum
Conversa, inde patrum sedis populique videret.
Haec tardata diu species multumque morata,
Consule te, tandem celsa est in sede locata;
Atque una fixi ac signati temporis hora
Juppiter excelsa clarabat sceptra columna:
At clades patriae flamma ferroque parata,

Vocibus

quod absurdum est: qui enim, quaeso, *clades* dici possit *generosa*, quae a nefaria parricidarum manu fuit perpetranda? Aldin. Ursin. Reg. & Cantab. habent, *civili generosa stirpe profectos*. Perperam; responsum enim est, *res saevas tristissimasque portendi—maxime ab* DOMESTICIS *hostibus*, ut ait *Arnobius* lib. VII. pag. 307. & Catilinam ejusque socios nobiles fuisse, nemini latet. Veram igitur esse lectionem, quam recepimus, & quae *Mureto* placuit, abunde liquet; eamque stabiliunt Med. & Balliol. praeterquam quod hic *prophetam*, non *profectam*, manifesto Librarii lapsu repraesentet. *Davies.*

1 *Vitare ingentem cladem*] In *Victorianis Gruterianisque* libris hujus & sequentis versus immutatur ordo. Quin & omnes nostri dant

Vel legum exitium constanti voce ferebant
Vel diram ingentem cladem pestemque monebant.

Quamvis hoc perperam factum videatur, tamen in tanto MSStorum consensu rem Lectori celatam noluimus. *Idem.*

2 Urbesque *jubebant*] Optime, quemadmodum puto, Balliol. exhibet, *urbemque jubebant*, ut de Roma κατ' ἐξοχὴν intelligatur. *Idem.*

3 *Ni post* excelsum *ad columen*] Vulgo *excisum*. Quod vero nonnulli Codices darent, *nepus excisum* vel *excesum*, *Gulielmius* legendum conjecit, *ni prius*. At frustra

Vocibus Allobrogum patribus populoque patebat.
Rite igitur veteres, quorum monumenta tenetis, 13
Qui populos urbiſque modo ac virtute regebant:
Rite etiam veſtri, quorum pietaſque fideſque
Praeſtitit, & longe vicit ſapientia cunctos,
Praecipue coluere vigenti numine divos.
Haec adeo penitus cura videre ſagaci
Otia qui ſtudiis laeti tenuere decoris,
Inque Academia umbrifera nitidoque Lyceo
Fuderunt claras fecundi pectoris artes.
E quibus ereptum, primo jam a flore juventae,
Te patria in media virtutum mole locavit.
Tu tamen anxiferas curas requiete relaxas,
[4] *Quod patriae vocis ſtudiis nobiſque ſacraſti.*

Tu igitur animum poteris inducere [5] contra ea, quae a me diſputantur de divinatione, dicere, qui

fruſtra fuit vir eruditus. Multi MSS. *exceſſum*. Merton. *excelſum*, prout olim dedit *Lambinus*; & in eam lectionem quadrat hiſtoria: nam, quod paulo poſt ait noſter,

Juppiter excelſa *clarabat ſceptra columna.*

Arnobius lib. VII. pag. 307. *Reſponſum — aliter publicari ſcelerata non poſſe conſilia, niſi Juppiter rurſus* ALTIORE *in culmine figeretur, orientalem converſus ad cardinem, radiiſque oppoſitus ſolis.* *Cicero* Catil. III. c. 8. Haruſpices *juſſerunt, ſimulacrum Jovis facere* MAJUS, *& in* EXCELSO *collocare, &, contra atque ante fuerat, ad orientem convertere.* Non diſpar eſt, quod de Horatii Coclitis ſtatua de caelo tacta memorat *Agellius* N. A. lib. IV. cap. 5. *Idem.*

4 *Quod patriae vocis ſtudiis nobiſque ſacraſti*] Hujuſce verſiculi mentem non capio, quapropter mihi mendae ſuſpectus eſt. Nonnulli MSS. *voces*; alii *votis*; Pal. ſec. *vota his*. Forſan reponendum,

Quod patria vacat, his *ſtudiis nobiſque ſacraſti.*

Vide lib. II. de Divin. cap. 2. *Idem.*

5 *Contra ea, quae a me diſputantur de divinatione, dicere*] Vulgo *quae a me diſputantur*, & *de divinatione dicere*, nec aliter omnes noſtri. Conjectura tamen, quam loci ſenſus veram probat, illis Codicibus praeferenda videbatur. *Aldus* etiam *Manucius*

qui & geſſeris ea, quae geſſiſti, & ea, quae pronuntiavi, adcuratiſſime ſcripſeris? Quid? Quaeris, Carneades, cur haec ita fiant, aut qua arte perſpici poſſint? Neſcire me fateor: evenire autem, te ipſum dico videre. Caſu, inquis. Itane vero? Quicquam poteſt caſu eſſe factum, quod omnes habet in ſe numeros veritatis? Quatuor tali jacti, [1] caſu Venerium efficiunt. Num etiam centum Venerios, ſi [2] cccc talos jeceris, caſu futuros putas? Adſperſa temere pigmenta in tabula, oris lineamenta effingere poſſunt. Num etiam [3] Veneris Coae pulchritudinem effingi poſſe adſperſione fortuita putas? Sus roſtro ſi humi A literam inpreſſerit; num propterea ſuſpicari poteris, Andromacham Ennii ab ea poſſe deſcribi? Fingebat Carneades, in Chiorum lapicidinis ſaxo diffiſſo caput extitiſſe Paniſci. Credo, aliquam non diſſimilem figuram, ſed certe non talem, ut eam factam a Scopa diceres: ſic enim profecto ſe res habet, ut

nucius & *D. Lambinus* particulam copulantem praetermittunt; at diſtinctionem prorſus alieno ponunt in loco. *Davies.*

1 *Caſu Venerium efficiunt*] De jactu Venerio vide *Joan. Meurſium* de ludis Graec. pagg. 7, 36. aut *Dan. Souterii* Palameden lib. I. capp. 26, 27. *Idem.*

2 cccc *talos* jeceris] Vulgo *ejeceris.* Nos vero Reg. Cantab. & veteres editos ſequimur; cum *talos jacere,* non *ejicere,* dicant Latini. *Idem.*

3 *Veneris Coae*] Vulgo *Veneris Cnidiae Coaeque.* Mediam vero vocem praetermittunt MSSti. Et recte quidem; hic enim de pictura agitur, cum Cnidia Venus, ſtatua fuerit a Praxitele facta. Vide *Plinium* H. N. lib. xxxvi. §. iv, 5. Quin & importunam iſtam *copulationem* rejecimus, Reg. & Victor. fidem ſecuti; nam *σοφὸν φάρμακον*, quod attulit *Jac. Gronovius,* haud equidem moror; is enim ſcriptori politiſſimo nimis quam duras loquendi formulas affingere nullus dubitat. Acumen porro *Jani*

ut numquam perfecte veritatem casus imitetur. At nonnumquam ea, quae praedicta sunt, mi- 14
nus eveniunt. Quae tandem id ars non habet? earum dico artium, quae conjectura continentur & sunt opinabiles. An medicina, ars non putanda est? quam tamen multa fallunt? Quid? Gubernatores nonne falluntur? An Achivorum exercitus & tot navium rectores non ita profecti sunt ab Ilio,

Ut profectione laeti piscium lasciviam
Intuerentur, ut ait Pacuvius, *nec tuendi* [4] *satietas capere posset?*
Interea prope jam occidente sole [5] *inhorrescit mare,*
Tenebrae conduplicantur, noctisque & nimbûm occaecat nigror.

Num igitur tot clarissimorum ducum regumque naufragium sustulit artem gubernandi? aut num [6] Imperatorum scientia nihil est, quia summus Imperator nuper fugit, amisso exercitu? aut

num

ni Gulielmii prorsus est mirandum; qui, cum Pal. primus dederit *Veneris eoque*, codicis illius lectionem veram esse pronuntiavit. Quasi *Eo*, τῆς Ἠοῦς, *Aurorae*, competeret potestas. Sic se ridendos propinant, qui patrocinandis suorum librorum lectionibus intemperanter sunt addicti! *Idem.*

4 *Satietas capere posset*] Haec scriptura metrum prorsus vitiat. *Gruterus* legendum conjecit *satias capere possiet*. *Satias* sane pro *satietate* passim veteribus usurpatur. Vide modo *Nonium* cap. 2. Malim vero, transpositis vocibus, rescribere *capere* posset *satietas*: quae vox ut *satyetas* pronuntiabatur. Vide Cl. *Bentleium* de Metris Terentianis pag. 14. *Idem.*

5 *Inhorrescit mare*] Hos & qui sequebantur apud *Pacuvium* versus adducit noster lib. III. de Orat. cap. 39. *Idem.*

6 *Imperatorum scientia* nihil *est*] Forte *nulla est*. Lambinus.

Ibid. *Imperatorum scientia* nihil *est*] Sic *Lactantius* Div. Inst.

lib.

num propterea nulla est reipublicae gerendae ratio atque prudentia, quia multa Cn. Pompeium, quaedam M. Catonem, nonnulla etiam te ipsum fefellerunt? [1] Similis est haruspicum responsio, omnisque opinabilis divinatio: conjectura enim nititur, ultra quam progredi non potest. Ea fallit fortasse nonnumquam; sed tamen ad veritatem saepissime dirigit: est enim ab omni aeternitate repetita; in qua cum [2] paene innumerabiliter res eodem modo evenirent, îsdem signis antegressis; ars est effecta, eadem saepe animadvertendo ac notando. Auspicia vero vestra quam constant? quae quidem nunc a Romanis Auguribus ignorantur: (bona hoc tua venia dixerim) a Cilicibus, Pamphyliis, Pisidis, Lyciis tenentur. Nam quid ego hospitem nostrum, clarissimum atque optimum virum, Deiotarum regem commemorem? qui nihil

lib. VI. cap. IX, 20. *Si virtus*, inquit, *dissoluto corpore*, nihil *futura est*. Ut frustra sit *Lambinus*, cui, *scientia nulla est*, placuit. *Prudentius* περὶ Στεφ. II, 356.

Tunc, si libebit, disputa
Nil *esse Vulcanum meum.*

Et III, 76.

Isis, Apollo, Venus NIHIL *est*;
Maximianus & ipse NIHIL.
Illa NIHIL, *quia facta manu*,
Hic, manuum quia facta colit:
Frivola utraque & utraque
NIHIL.

Vide sis & lib. II. advs. Symmachum vs. 485. *Davies.*

1 *Similis est haruspicum responsio, omnisque* opinabilis *divinatio*] Vox penultima sensui videtur officere; cum enim Medicorum, Gubernatorum & Imperatorum scientiam opinabilem esse comprobasset, addit similem esse haruspicinam, omnemque divinationem: adeo ut vix dubitem, quin vox *opinabilis* a mala manu provenerit & pro Glossemate sit habenda. *Idem.*

2 *Paene* innumerabiliter *res*] Vulgo *paene innumerabiles res*, at renituntur MSSti. nec ulla est causa sat idonea, cur eorum fidem hoc in loco deseramus: quippe mirum non est, si, infinito tempore, prout arbitrati sunt, antegresso, res eodem modo

nihil umquam nisi auspicato gerit: qui cum ex itinere quodam proposito & constituto revertisset, [3] aquilae admonitus volatu; conclave illud, ubi erat mansurus si ire perrexisset, proxuma nocte corruit. Itaque, ut ex ipso audiebam, persaepe revertit ex itinere, cum jam progressus esset multorum dierum viam. Cujus quidem hoc praeclarissimum est, quod, postea quam a Caesare [4] tetrarchiae regno pecuniaque multatus est, negat se tamen eorum auspiciorum, quae sibi ad Pompeium proficiscenti secunda evenerint, poenitere: senatus enim auctoritatem, & populi Romani libertatem, atque imperii dignitatem, suis armis esse defensam; sibique eas aves, quibus auctoribus officium & fidem secutus esset, bene consuluisse: antiquiorem enim sibi fuisse possessionibus suis gloriam. Ille mihi videtur igitur vere augurari.

do *paene innumerabiliter* evenerint. *Idem.*

3 *Aquilae admonitus volatu*] Hoc memorat *Valerius Maximus* lib. I. cap. IV, 2. extern. & noster infra lib. II. cap. 8. *Idem.*

4 Tetrarchiae *regno*] Rescribendum videtur, *Tetrarchia & regno:* Deïotarus enim Trocmanorum tetrarchiam, Armeniae vero minoris amisit regnum. Noster infra lib. II. cap. 37. Caesar *cum* Deïotaro *Trogmorum tetrarchiam eripuisset——eidemque detraxisset Armeniam a Senatu datam.* Auctor de Bell. Alex. c. LXVII. *Deiotarus Tetrarches Gallograeciae——Rex Armeniae minoris.* Vide & cap. XXXIV. ac *Rufum* in Brev. cap. XI. Frequentes sunt in veterum monumentis hujusmodi mendae. Sic apud *Lactantium* Div. Inst. lib. III. cap. XII, 18. *Immortalitas —non potest cuiquam sine* scientiae virtute (Leg. *scientia & virtute*) *id est, sine Dei cognitione & justitia provenire.* Vide §. 28, 29. Idem Epit. cap. IV. de Trismegisto. *Qui &* doctrinae *vetustate philosophos antecessit.* Reponendum, *qui &* doctrina & *vetustate,* prout olim monuimus. Adde *Justinum* M. Cohort. ad Graec. cap. XLII. & *Cyrillum* in Julian. lib. I. pag. 30. *Idem.*

1 Hinc

ri. Nam noſtri quidem magiſtratus auſpiciis utuntur coactis: neceſſe enim eſt, offa objecta, cadere fruſtum ex pulli ore, cum paſcitur. Quod autem ſcriptum habetis, [1] hinc tripudium fieri, ſi ex ea quid [2] in ſolum ceciderit; hoc quoque, quod dixi coactum, tripudium ſoliſtimum dicitis. Itaque multa auguria, multa auſpicia, quod Cato ille ſapiens queritur, negle-
16 gentia collegî amiſſa plane & deſerta ſunt. Nihil fere quondam majoris rei, niſi auſpicato, ne privatim quidem gerebatur: [3] quod etiam nunc

1 Hinc *tripudium fieri*] Vulgo *aut tripudium*, unde *Turnebus* Adverſ. lib. v. cap. 20. & *Lambinus* reſcribendum putarunt *avi tripudium*. At nos auctoritati MSStorum Pariſ. Reg. & Cantab. paruimus, cum voculam ſenſui convenientem ſuppeditarint. Abit nonnihil Balliol. qui *haec* repraeſentat. *Davies*.

2 *In* ſolum *ceciderit*] Sic edidere *Manucius* & *Lambinus*, cum quibus facit Elienſ. noſter. Vulgo *in ſolidum*; quam quidem lectionem defendit *Barn. Briſſonius* Form. I. pagg. 124, 125. eo quod *ſollum* pro ſolido dixerint Oſci, quemadmodum teſtatur *Feſtus* in *ſolitaurilia*: quapropter non *ſoliſtimum*, ſed *ſolliſtimum*, tripudium dici vult eruditiſſimus ille JCtus. At omnino fallitur; nam *ſoliſtimi* veriverbium a *ſolo*, quod terram ſignificat, eſt deducendum. Vide *noſtrum* infra lib. II. cap. 13. Alioqui *ſolidum* pro terra dixit *Florus* lib. II. cap. II, 9. *Idem*.

3 *Quod etiam nunc nuptiarum* auſpices] *Adrian. Turnebus* lib. v. Adverſ. c. 20. ſcribit hic ita eſſe legendum, ut habent omnes editiones, quae prodierunt ante annos quadraginta, & ut ego edidi, *quod etiam nunc nuptiarum* auſpices *declarant* &c. Scilicet uſus eſt ille libris mendoſiſſimis, & regnante Saturno impreſſis, in quibus impreſſum eſt *nuptiarum auſpiciis* &c. Hinc factum eſt, ut homo ille multis ſe locis mederi exiſtimaret, quae non egerent medicina. *Lambinus*.

Ib. *Nuptiarum auſpices*] Hunc locum in animo habuit *Valerius Maximus* lib. II. c. 1. *Apud antiquos*, inquit, *non ſolum publice, ſed etiam privatim, nihil gerebatur, niſi auſpicio prius ſumto; quo ex more nuptiis etiamnum auſpices interponuntur. Qui quamvis auſpicia petere deſierint, ipſo tamen nomine veteris conſuetudinis veſtigia uſurpant.* Vide Servium

nunc nuptiarum auſpices declarant, qui, re omiſſa, nomen tantum tenent. Nam ut nunc extis, (quamquam id ipſum aliquanto minus quam olim) [4] ſic tunc avibus magnae res inpetriri ſolebant. Itaque, ſiniſtra dum non exquirimus, in dira & in vitioſa incurrimus. Ut [5] P. Claudius Appî Caeci filius, ejuſque collega L. Junius, claſſis maxumas perdiderunt, cum vitio navigaſſent. Quod eodem modo evenit Agamemnoni: qui, cum Achivi coepiſſent

[6] *Inter ſe ſtrepere aperteque artem obterere extiſpicum,*
Solvere

vium ad *Virgilii* Aen. I, 350. IV, 45. & *J. C. Bulengerum* de Aug. & Auſp. lib. III. c. 13. *Davies.*

4 *Sic tum avibus magnae res* impetriri *ſolebant*] Ita ſine dubio legendum eſt, non ut antea, *impertiri.* Eſt autem *impetriri* vetus augurale verbum; quod idem *Cicero* uſurpat lib. II. de Divin. cap. 15. *Qui evenit,* inquit, *ut is, qui* impetrire *velit, convenientem hoſtiam rebus ſuis immolet?* Et *Plautus* in Aſin. Act. II. Sc. I, 11.

Impetritum, *inauguratum eſt:*
quovis admittunt aves.

Reſtituendus eſt etiam locus ille apud *Valerium* lib. I. c. 1. *Priſco etiam inſtituto rebus divinis opera datur, cum aliquid commendandum eſt, precatione: cum expoſcendum, voto: —— cum inquirendum vel extis vel ſortibus, impetrito*: non, ut vulgo legitur, *impertito.* Quod autem hoc ipſo in libro legitur *impetrandis conſulendiſque rebus;* malim legere, *impetriendis* quam *impetrandis.* Diverſa enim ſunt *impetrire* & *impetrare*: non enim *Feſtus,* ſed opinor *Paullus* illud ſcripſit, *Impetritum, impetratum.* P. Manucius.

Ibid. Omnes quidem libri habent *impertiri;* ſed legendum cenſeo *impetriri. Impetriri* autem antiquum verbum, quo veteres utebantur in auſpiciis, valet impetrari. LAMBINUS. Vide doctiſſimum JCtum *Fr. Hottomannum* Obſerv. lib. IV. c. 3. & lib. VI. cap. 11.

5 *P. Claudius — L. Junius*] Bello Punico primo. Rem memorant ſcriptores bene multi. Praeter Hiſtoricos vide noſtrum N. D. lib. II. cap. 2 *Valerium Maximum* lib. I. cap. IV, 3. & *Minucium Felicem* capp. 7, 26. *Davies.*

6 *Inter* ſe *ſtrepere*] Leg. *inter* SESE *ſtrepere;* quod ni fiat, metri Trochaici violabuntur Leges. *Idem.*

Solvere imperat [1] *secundo rumore, adversaque avi.*

Sed quid vetera? [2] M. Crasso quid acciderit videmus, dirarum obnuntiatione neglecta. In quo Appius, collega tuus, bonus augur, ut ex te audire soleo, non satis scienter virum bonum & civem egregium censor [3] C. Ateium notavit, quod ementitum auspicia [4] subscriberet. Esto; fuerit hoc censoris, si judicabat ementitum: at illud minime auguris, quod adscripsit, ob eam causam populum Romanum calamitatem maxumam cepisse. Si enim ea causa calamitatis fuit; non est in eo culpa qui obnuntiavit, sed in eo qui non paruit: veram enim fuisse obnuntiationem, ut ait idem augur & censor, exitus

1 *Secundo rumore, aversaque avi*] Legendum puto *adversaque avi.* LAMBINUS. Ibid. Recte *Lambinus*: sed praeiverat *Pet. Victorius,* qui sic edidit; nec aliter exhibent Paris. Med. Balliol. aliique nostri MSSti. *Davies.*

2 *M. Crasso quid acciderit*] Crassus, ut notum, a Parthis est interfectus, ejusque copiae miserabili clade deletae. *Idem.*

3 *C. Ateium*] Ita sine dubio legendum est, non, ut antea, *Aetheium*; cum de *Ateio Plutarchus* in Crasso mentionem faciat, & *Dio* lib. XXXIX. *C. Ateium Capitonem* nominet. Facile autem crediderim eum esse, quem *Cicero* appellat lib. XIII. Fam. Epist. 29. his verbis: *C. Ateio Capitone familiarissime utor.* Aetheiorum gentem inter Romanas nondum inveni. *P. Manucius.*

Ibid. *C. Ateium notavit, quod ementitum auspicia subscripserit*] *Dion Cassius* de Crasso lib. XXXIX. pag. 109. Τοῦτο μὲν, ἐν τῷ Καπιτωλίῳ τὰς εὐχὰς αὐτοῦ τὰς νομιζομένας ἐπὶ τῇ στρατείᾳ ποιουμένου, καὶ διοσημείας τινὰς καὶ τέρατα διεθρόουν, τοῦτο δὲ, ἐξορμωμένῳ οἱ πολλὰ καὶ δεινὰ ἐπηράσαντο. At, ut auctor est *Appianus* Bell. Parth. pag. 221. Ateius τοῦ Κράσσου γενομένου κατ' αὐτὴν (ἐσχαρίδα) ἐπιθυμιῶν καὶ κατασπένδων ἀρὰς ἐπηρᾶτο δεινὰς μὲν αὐτῷ καὶ φρικώδεις, δεινοὺς δέ τινας θεοὺς καὶ ἀλλοκότους ἐπ' αὐταῖς καλῶν καὶ ὀνομάζων. Ταύτας φασὶ Ῥωμαῖοι τὰς ἀρὰς, ἀποθέτους οὔσας καὶ παλαιὰς, τοιαύτην ἔχειν δύναμιν, ὡς περιφεύγειν μηδένα τῶν ἐνσχεθέντων αὐταῖς — Τότε οὖν ἐμέμφοντο τὸν Ἀτήϊον, εἰ δι'

itus adprobavit: [5] quae ſi falſa fuiſſet, nullam
adferre potuiſſet cauſam calamitatis. [6] Et enim
dirae, ſicut cetera auſpicia ut omina, ut ſigna,
non cauſas adferunt, cur quid eveniat, ſed nun-
tiant eventura, niſi provideris. Non igitur ob-
nuntiatio Ateii cauſam finxit calamitatis; ſed
ſigno objecto monuit Craſſum, quid eventurum
eſſet, niſi caviſſet. Ita aut illa obnuntiatio ni-
hil valuit: aut ſi, ut Appius judicat, valuit,
id valuit, [7] ut peccatum haereat non in eo qui
monuerit; ſed in eo qui non obtemperarit.
Quid? Lituus iſte veſter, quod clariſſimum eſt 17
inſigne auguratus, unde vobis eſt traditus? Nem-
pe eo Romulus regiones direxit tum cum ur-
bem condidit. [8] Qui quidem Romuli lituus
(id

ἣν ἐχαλέπαινε τῷ Κράσσῳ πόλιν, εἰς αὐτὴν ἀρὰς ἀφῆκε καὶ δεισιδαιμονίαν τοσαύτην. Haec mutuo ſumſit iſte ſcriptor ex *Plutarchi* Craſſo pag. 553. eaque ſi vera ſunt, ſequentis apud *Tullium* ratiocinii cadit omnino vis & poteſtas; nam tum demum *dirae cauſas adferunt, cur quid eveniat*. Porro qui *Floro* lib. III. cap. XI. *Metellus* eſt, eum alii nominant *Ateium*. Sed hic, ut & alibi non raro, memoria lapſus eſt ille. *Davies*.

4 *Subſcriberet*] Sic Pariſ. Reg. & Merton. non *ſubſcripſerit*, ut vulgo. *Idem*.

5 *Quae ſi falſa* fuiſſet, *nullam adferre* potuiſſet *cauſam calamitatis*] Vulgo *fuiſſent* & *potuiſſent*, quo modo ſoloeca fit oratio: ad *obnuntiationem* enim illa referuntur verba. Quod igitur vel invitis Codicibus feciſſem, id, volentibus Med. Reg. & Cantab. jam nunc facio, *Ciceronem*que foedis illis libero maculis. *Idem*.

6 *Etenim* dirae] Ἀραί. Vulgo *dira*: nos autem, jubente re ipſa, conjecturam recepimus *Turnebianam*. Vide lib. V. Adverſ. c. 20. Paullo poſt Elienſ. & Balliol. habent *monita*, non *omina*; Ven. autem 1471. *ut* in *omina*, *ut* in *ſigna*. Sed quae bene ſe habent, loco non ſunt movenda. *Idem*.

7 *Ut peccatum* haereat] Lego *haereret*. Idem.

8 *Qui quidem Romuli lituus, cum ſitus eſſet* &c.] Sic ſe habent omnes libri vulgati atque adeo MSSti: *Qui quidem Romuli lituus*, id eſt, incurvum & leviter

(id est incurvum & leviter a summo inflexum bacillum, quod ab ejus litui, quo canitur, similitudine nomen invenit) cum situs esset in curia Saliorum, quae est in Palatio, eaque deflagravisset, inventus est integer. Quid? Multis annis post Romulum, Prisco regnante Tarquinio, quis veterum scriptorum non loquitur, quae sit ab Attio Navio per lituum regionum facta descriptio? qui cum propter paupertatem sues puer pasceret, una ex his amissa, vovisse dicitur, si recuperavisset, uvam se deo daturum quae maxuma esset in vinea: itaque sue inventa,

leviter a summo inflexum bacillum, quod ab ejus litui quo canitur similitudine nomen invenit. *cum situs esset* &c. Ego vero haec verba *id est, incurvum—invenit*, jam olim cum primam editionem molirer, *Joan. Aurato* dixeram, mihi videri esse aliena, non *Ciceronis:* quod ille mihi assensus erat, ob eamque causam jusseram deleri. Sed quia pluribus cogitationibus districtus, non satis id plane ostenderam, sed obscurius indicaram, Operae non satis id, quod notaram, animadvertentes, & sententiam meam parum intellegentes, vulgatam lectionem, me inscientе & invito, secuti sunt. Nunc igitur aliquando tandem deleta sunt. *Lambinus.*

Ibid. *Id est incurvum — nomen invenit*] Haec verba primus Glossematis damnavit *Just. Lipsius* Var. Lect. lib. I. cap. 20 quoniam non modo *Cicero*, sed vulgus, & paene pueri, quid esset lituus, tum temporis probe noverant. Mihi tamen haud ita firma claraque videtur haec ratio, ut rem in aperta luce collocet. Nam, ne memorem de solo Romuli lituo hic agi, licet M. *Ciceronem*, augurem lituo frequenter usum, Q. frater adloquatur; ea miscere, quae *Tullium* non fugerunt, haud erat importunum: siquidem liber in Lectorum gratiam fuit editus. Nec forte litui forma cunctis innotuit: eum enim *Livius* etiam describendum putavit. *Augur*, inquit ille lib. I. cap. 18. — baculum sine nodo aduncum *tenens*, *quem* lituum *appellaverunt*. Praeterea Latinitas est elegantior, quam ferre solet Librariorum captus; quapropter ab ipsius *Ciceronis* manu fuisse praefracte non negarim. Utcunque se res habeat, huc facit *Macrobii* locus Saturn. lib. VI. c. 8. *Posse quaeri animad-*

ta, ad meridiem ſpectans in vinea media dicitur conſtitiſſe, cumque in quatuor partes vineam diviſiſſet, triſque partis aves abdixiſſent, quarta parte, quae erat reliqua, [2] in regiones diſtributa, mirabili magnitudine uvam, ut ſcriptum videmus, invenit. Qua re celebrata, cum vicini [3] omnes ad eum de rebus ſuis referrent, erat in magno nomine & gloria: [4] ex quo factum eſt, ut eum ad ſe rex Priſcus arceſſeret. Cujus cum tentaret ſcientiam auguratus, dixit ei cogitare ſe quiddam; id poſſetne fieri, conſuluit. Ille, [5] augurio acto, poſſe reſpondit. Tar-

animadvertimus, utrum a tuba lituus auguralis appelletur, an tuba a lituo augurum lituus dicta ſit; utrumque enim pari forma & pariter in capite incurvum eſt. Sed ſi, ut quidam putant, tuba a ſonitu lituus appellata eſt —neceſſe eſt, ut virga auguralis a tubae ſimilitudine lituus vocetur. Id quod aperte ſtatuit ſive noſter, ſive Gloſſographus. *Dav.*

1 *Cum ſitus eſſet in curia Saliorum*] *Valerius Maximus* lib. I. c. VIII, 11. *Deuſto ſacrario Saliorum, nihil in eo praeter lituum Romuli integrum repertum eſt.* Rem fuſe narrat *Plutarchus* in Camillo p. 145. *Idem.*

2 *In* regiones *diſtributa*] Vulgo *regione.* Sed veterem *Lambini* Codicem ſequimur, id quod poſtulat res ipſa: nam *regiones* erant caeli ſpatia, quae lituo deſignabat augur. Vide *Servium* ad *Virgilii* Eclog. IX, 15. & ad Aen. VII, 187. De ipſa hiſtoria diximus ad lib. II. N. D. c. 3. *Idem.*

3 *Omnes* ad eum] Vulgo *omnes ad unum.* Verum non erat cur illa ſcriptura, renitentibus MSStis, locum ſuum diutius teneret. *Idem.*

4 *Ex quo factum eſt, ut eum ad ſe Rex Priſcus arceſſeret*] Revera cum Tarquinius equitum centuriis, quas Romulus ſcripſerat, alias adjicere vellet, & id Attius Navius, augur, niſi aves addixiſſent, fieri prohiberet; ira regi motu eſt, eludenſque artem interrogavit, *poſſetne fieri, quod ipſe mente conceperat?* Hinc *Ciceronem* memoria lapſum patet. Vide *Livium* I, 36. *Dionyſium Halicarnaſſenſem* III, 71. *Valerium Maximum* I, 4, & *Lactantium* Div. Inſt. II, 7. *Idem.*

5 *Augurio* acto] Sic MSSti, niſi quod Med. *facto*; fruſtraque fuit *D Lambinus*, qui dedit *augurio capto*: nam loquendi ratio

 quam

Tarquinius autem dixit, ſe cogitaſſe, cotem novacula poſſe praecidi: tum Attium juſſiſſe experiri: ita cotem in comitium allatam, inſpectante & rege & populo, novacula eſſe diſciſſam. Ex eo evenit, ut Tarquinius augure Attio Navio uteretur, & populus de ſuis rebus ad eum referret. Cotem autem illam & novaculam defoſſam in comitio, [1] ſupraque inpoſitum puteal accepimus. Negemus omnia: conburamus annales: ficta haec eſſe dicamus: quidvis denique potius, quam deos res humanas curare, fateamur. Quid? quod [2] ſcriptum apud te eſt de Ti. Graccho, nonne & augurum & haruſpicum comprobat diſciplinam? qui cum tabernaculum vitio cepiſſet imprudens, quod inauſpicato pomoerium tranſgreſſus eſſet, comitia conſulibus rogandis habuit. Nota res eſt, & a te ipſo mandata monumentis. Sed & ipſe augur Ti. Gracchus auſpiciorum auctoritatem confeſſione errati ſui comprobavit; & haruſpicum diſciplinae magna acceſſit auctoritas, qui recentibus comitiis in ſenatum introducti, negaverunt

quam prae ſe ferunt Cedices, idoneorum ſcriptorum fide nititur. Vide ſis *Ob. Giſanii* Obſerv. L. L. pag. 24. *Davies.*

1 *Supraque impoſitum puteal accepimus*] Adi *Cl. Salmaſium* Exercit. Plin. p. 1138. ed. Pariſ. *Idem.*

2 *Scriptum apud te eſt de Tiberio Graccho*] Lib. II. N. D. cap. 4. Vulgo *apud te ſcriptum.* Nos ordinem verborum, jubentibus MSStis, mutavimus. *Idem.*

3 *Ut Bacis Boeotius*] *Clemens Alexandrinus* in I. Στρωμ. p. 398. Χρησμολόγοι παρ' Ἕλλησι συχνοὶ γεγονέναι φέρονται, ὡς οἱ Βάκιδες, ὁ μὲν Βοιώτιος, ὁ δὲ Ἀρκὰς, πολλὰ πολλοῖς προαγορεύσαντες. Τῇ δὲ τοῦ Ἀθηναίου Ἀμφιλύτου συμβουλῇ καὶ Πεισίστρατος ἐκράτυνε τὴν τυραννίδα, τὸν καιρὸν τῆς ἐπιθέσεως δηλώσαντος. Σιγάθω γὰρ Κομήτης ὁ Κρὴς, Κινύρας

gaverunt juſtum comitiorum rogatorem fuiſſe.
His igitur adſentior, qui duo genera divinatio- 18
num eſſe dixerunt: unum, quod particeps eſſet artis; alterum, quod arte careret. Eſt enim ars in his, qui novas res conjectura perſequuntur, veteres obſervatione didicerunt. Carent autem arte hi, qui non ratione aut conjectura, obſervatis ac notatis ſignis, ſed concitatione quadam animi, aut ſoluto liberoque motu futura praeſentiunt, (quod & ſomniantibus ſaepe contingit, & nonnumquam vaticinantibus per furorem) [3] ut Bacis Boeotius, ut Epimenides Cres, ut Sibylla Erythraea. Cujus generis oracla etiam habenda ſunt, non ea quae aequatis ſortibus ducuntur, ſed illa quae inſtinctu divino adflatuque funduntur: etſi ipſa ſors contemnenda non eſt, ſi & auctoritatem habet vetuſtatis, ut eae ſunt ſortes, quas e terra editas accepimus: quae tamen ductae ut in rem apte cadant, fieri credo poſſe divinitus. Quorum omnium interpretes, [4] ut Grammatici Poetarum, proxime ad eorum, quos interpretantur,

ρας ὁ Κύπριος, Ἄδμητος ὁ Θετταλός, Ἀρισταῖος ὁ Κυρηναῖος, Ἀμφιάραος ὁ Ἀθηναῖος &c. URSINUS. Ibid. Revera tres fuere Bacides. Vide Scholiaſten ad *Ariſtophanis* Pacem vſ. 1071. & Interpretes ad *Aeliani* V. H. XII, 35. *Dav.*

4 *Ut Grammatici Poetarum*] Eleganter hac de re Socrates apud *Platonem* Ion. p. 145. A. Ἔστι γὰρ τοῦτο τέχνη μὲν οὐκ ὂν παρά σοι περὶ Ὁμήρου εὖ λέγειν, θεία δὲ δύναμις, ἥ σε κινεῖ, ὥσπερ ἐν τῇ λίθῳ, ἣν Εὐριπίδης μὲν Μαγνῆτιν ὠνόμασεν, οἱ δὲ πολλοὶ Ἡρακλείαν. Καὶ γὰρ αὕτη ἡ λίθος οὐ μόνον αὐτοὺς τοὺς δακτυλίους ἄγει τοὺς σιδηροῦς, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐντίθησι τοῖς δακτυλίοις, ὥστε δύνασθαι ταυτὸν τοῦτο ποιεῖν, ὅπερ ἡ λίθος, ἄλλους ἄγειν δακτυλίους—Οὕτω δὲ καὶ ἡ Μοῦσα ἐνθέους μὲν ποιεῖ αὐτή, διὰ δὲ τῶν ἐνθέων τούτων, ἄλλων ἐνθουσιαζόντων ὁρμαθὸς ἐξαρτᾶται. Dav.

tur, divinationem videntur accedere. Quae est igitur ista calliditas, res vetustate robustas calumniando velle pervertere? Non reperio caussam: latet fortasse obscuritate involuta naturae: non enim me Deus ista scire, sed his tantummodo uti voluit. Utar igitur, [1] nec adducar ut rear aut in extis totam Etruriam delirare, aut eandem gentem in fulguribus errare, aut fallaciter portenta interpretari, cum terrae saepe fremitus, saepe mugitus, saepe motus, multa nostrae reipublicae, multa ceteris civitatibus gravia & vera praedixerint. Quid? qui inridetur,

1 *Nec* abducar, *ut rear*] Lego *nec adducar, ut rear.* Lambin.

Ibid. *Nec* adducar, *ut rear*] *Lambini* conjecturam sequor, quam firmat ipsa res, MSStique Paris. Med. Merton. Reg. pr. sec. Balliol. & Cantab. Quod autem *Gruterus* duas ultimas voces fide Pall. pr. sec. deletas voluit, ei non addicunt Codices nostri: nec tamen, iis omissis, oratio non est Latina. *Davies.*

2 *Partus hic mulae — partus malorum*] Paris. *partus* hic *mulae, nonne quia fetus* hic *extitit.* Lego *qui inridetur partus mulae, nonne quia fetus* hic *extitit* &c. Mulae partus semper inter prodigia fuit habitus, quia res solito rerum ordine fieri non posse credebatur. Hinc Babylonii apud *Herodotum* lib. III, 151. Τί κάτησθε, inquiunt, ἐνθαῦτα, ὦ Πέρσαι, ἀλλ' οὐκ ἀπαλλάσσεσθε; τότε γὰρ αἱρήσετε ἡμέας, ἐπεὰν ἩΜΙΟΝΟΙ ΤΕΚΩΣΙ. Ratio est διὰ τὸ ἄσπερμον εἶναι τὸ ζῶον, ut tradit *Artemidorus* Oneir. lib. II. c. 12. Vel idcirco mulae non pariunt, quod *e duobus diversis generibus nata non gignunt in omni animalium genere*, si *Plinio* fides lib. VIII. H. N. c. 44. Plura vide sis apud *Aristotelem* de Gener. Anim. lib. II. cap. 8. & *Aelianum* Hist. Anim. lib. XII. cap. 16. *Quidam vero non dissimulandi auctores, ut M. Varro & ante eum Dionysius ac Mago, prodiderunt mularum fetus regionibus Africae adeo non prodigiosos haberi, ut tam familiares sint incolis partus earum, quam sint nobis equarum.* Verba sunt *Columellae* VI, 37. Utcunque sit, *mula pariens, discordiam, bonorum interitum, mutationem legum, turpes matronarum partus* significare censebatur, adeoque sat uberem MALORUM denotat partum. Adi *Julium Obsequentem* de Prodig. cap. CXXV. & *Dionem* lib. LXXVIII. cap.

inridetur, [2] partus hic mulae, nonne quia fetus extitit in ſterilitate naturae, praedictus eſt ab haruſpicibus [3] incredibilis partus malorum? Quid? Ti. Gracchus, P. F., qui bis conſul & cenſor fuit, idemque & ſummus augur & vir ſapiens civiſque praeſtans; nonne (ut C. Gracchus, filius ejus, ſcriptum reliquit) duobus anguibus domi comprehenſis, haruſpices convocavit? qui cum reſpondiſſent, ſi marem emiſiſſet, uxori brevi tempore eſſe moriendum; ſi feminam, ipſi: aequius eſſe cenſuit, [4] ſe maturam oppetere mortem, quam P. Africani filiam

cap. xxv. pag. 41. ed. Falcon. Hinc, ut & ex ipſa ſententiae vi, patet corruptum eſſe *Urſini* Codicem, qui *mularum*, non *malorum*, vocem repraeſentat; licet ei lectioni faveat vir ille doctus. Corrupti ſunt etiam Merton. & Med. qui *mulorum* exhibent. *Idem.*

3 *Incredibilis partus* malorum] *Mularum* habet liber manuſcriptus. *Mularum* autem in *malorum* facilis fuit mutatio. *Urſinus.*

4 *Se* maturam *oppetere mortem*] Secundam vocem neſcit Pariſ. Sed *maturam* quidem *mortem* recte dici poſſe ſcio: hic tamen omnino legendum, *ſe* MATURUM *oppetere mortem*. Alioqui ſenſus exſurgit incommodus: nam tum demum Ti. Gracchus, ſe, quam P. Africani filiam adoleſcentem, maturam oppetere mortem, aequius cenſeret. Quaſi mors adoleſcentis *matura* dici poſſet! Vide *Cl. Salmaſium* Exerc. Plin, pag. 1118. At *adoleſcenti* recte *maturus* opponitur. *Lactantius* Div. Inſt. lib. v. cap. XIII, 3. *Si pueri*, *ſi* adoleſcentes, *improvidi ſunt per aetatem*; maturi *certe ac ſenes habent ſtabile judicium*. *Suetonius* Calig. cap. XLIV. *In exercitu recenſendo pleriſque Centurionum* MATURIS *jam & nonnullis ante pauciſſimos quam conſummaturi eſſent dies*, *primos pilos ademit.* Sed haud opus eſt, exempla colligamus; ſiquidem hoc multis oſtendit eruditiſſimus & amiciſſimus *Ric. Bentleius* ad *Horatii* Art. Poet. vſ. 157. *Plutarchus* in Gracchis Tom. I. pag. 824. Λέγεται δὲ ποτε συλλαβεῖν αὐτὸν (Τιβέριον Γράκχον) ἐπὶ τῆς κλίνης ζεῦγος δρακόντων. Τοὺς δὲ μάντεις σκεψαμένους τὸ τέρας ἀμφω μὲν οὐκ ἐᾶν ἀνελεῖν, οὐδὲ ἀφεῖναι, περὶ δὲ θατέρου διερεῖν, ὡς ὁ μὲν ἄῤῥην τῷ Τιβερίῳ φέροι θάνατον ἀναιρεθεὶς, ἡ δὲ θήλεια τῇ Κορνηλίᾳ. Τὸν οὖν Τιβέριον καὶ φιλοῦντα τὴν γυναῖκα

liam adulescentem. Feminam emisit: ipse pau-
19 cis post diebus est mortuus. Inrideamus haruspices: vanos, futiles esse dicamus: quorumque disciplinam & sapientissimus vir, & eventus ac res comprobavit, contemnamus: contemnamus etiam Babylonios, & eos, qui e Caucaso [1] caeli signa servantes, [2] numeris & motibus stellarum cursus persequuntur. Condemnemus, inquam, hos aut stultitiae, aut vanitatis, aut imprudentiae, qui [3] CCCCLXX millia annorum, ut ipsi dicunt, monumentis comprehensa continent, & mentiri judicemus, nec saeculorum reliquorum judicium, quod de ipsis futurum sit, pertimescere. Age, Barbari vani atque fallaces: num etiam Graiorum historia mentita est? Quae

γυναῖκα, καὶ μᾶλλον αὐτῷ προσήκειν ὄντι ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩι *τελευτᾶν ἡγούμενον, ἔτι* ΝΕΑΣ *οὔσης ἐκείνης, τὸν μὲν ἄῤῥενα κτεῖναι τῶν δρακόντων, ἀφεῖναι δὲ τὴν θήλειαν.* Eadem narrant *Valerius Maximus* lib. IV. c. VI, I. *Plinius* H. N. lib. VII. c. 36. *Aur. Victor* de viris Illustr. cap. LVII, & noster infra lib. II. cap. 29. *Davies.*

1 *Caeli signa* servantes] Observantes. Vide modo *Servium* ad *Virgilii* Georg. I, 205. *Idem.*

2 *Numeris* & motibus *stellarum cursus persequuntur*] Quibus quaeso MOTIBUS stellarum cursus persequuntur hi viri? Permultum fallor, aut reponendum, *numeris stellarum cursus* & motus *persequuntur*. Geminus germanus est locus infra lib. II. c. 6. *Solis defectiones, itemque Lunae praedicuntur in multos annos ab iis, qui siderum* CURSUS ET MOTUS NUMERIS PERSEQUUNTUR. *Julius Firmicus* Mathes. lib. I. cap. 2. *Ecce* motus & cursus *ejus* (Saturni) *per dies singulos horasque colligimus*. Idem.

3 CDLXX *millia*] Saepe mihi in ejusmodi litteris observatus error facile persuadet, ut legendum potius existimem CCCIↃↃↃ & deleatur *millia*: nam CCCIↃↃↃ valet centum millia. Quo de genere in nostris in Epist. ad Atticum commentariis & satis copiose, & primi, ut opinor, disputavimus. *P. Manucius.*

Ibid. CCCCLXX *annorum*] In manuscripto est CCIↃↃ annorum. Puto autem rectum esse, CIↃ. IↃↃↃ *annorum.* Ursinus.

Ibid. CCCCLXX *millia annorum*] Frustra

Quae Croeſo Pythius Apollo, ut de naturali divinatione dicam, quae Athenienſibus, quae Lacedaemoniis, [4] quae Tegeatis, quae Argivis, quae Corinthiis reſponderit, quis ignorat? Conlegit innumerabilia oracla Chryſippus, nec ullum ſine locuplete auctore atque teſte: quae quia nota tibi ſunt, relinquo. Defendo unum hoc. Numquam illud oraclum Delphis tam celebre & tam clarum fuiſſet, neque tantis donis refertum omnium populorum atque regum, niſi omnis aetas, oraclorum illorum veritatem eſſet experta. [5] Idem jamdiu non facit. Ut igitur nunc minore gloria eſt, quia minus oraclorum veritas excellit: ſic tum, niſi ſumma veritate, in tanta gloria non fuiſſet. Poteſt autem

Fruſtra ſunt *Paullus Manucius* & *Fulv. Urſinus*, qui mutandos hoſce numeros cenſuere. Quamvis enim futilem prorſus & vanam horum jactantiam eſſe ſcimus; recta tamen eſt lectio recepta: rem enim ita ſe habere praedicabant Chaldaei. *Diodorus Siculus* Bibl. lib. II. pag. 118. Χαλδαῖοι ἑπτὰ καὶ τετταράκοντα μυριάδας καὶ τρεῖς ἐπὶ ταύταις χιλιάδας (Anni ſunt 473000) εἰς τὴν Ἀλεξάνδρου διάβασιν γεγονέναι καταριθμοῦσιν, ἀφ' ὅτου τὸ παλαιὸν ἤρξαντο τῶν ἄστρων τὰς παρατηρήσεις ποιεῖσθαι. *Lactantius* Div. Inſt. lib. VII. c. 14. *Secuti fortaſſe Chaldaeos, qui, ut Cicero tradidit in libro de Divinatione primo* (ad hunc ipſum locum reſpicit) QUADRINGINTA SEPTUAGINTA MILLIA *annorum monumentis comprehenſa ſe habere delirant.* Quin & idem numerus ſervatur infra lib. II. cap. 46. *Davies.*

4 *Quae Tegeatis*] Sic multis annis, antequam *Adr. Turnebus* Adverſariorum libros ederet, legendum eſſe videram: atque adeo aliquot menſibus ante jam edendum curaram. Nullos enim *Taygetos* populos memineram, *Tegeatas* noveram; & ex *Herodoto* hic *Tegeatis* eſſe legendum didiceram. *Lambin.*

Ibid. *Quae* Taygetis] *Tegeatibus* habet antiquus liber, & ita omnino legendum: ſive, ut edidit *Lambinus*, *Tegeatis*. Confirmat eam lectionem *Pauſanias* in Laconicis. *Urſinus.*

5 *Idem jamdiu non* facit] Forte *non fit*; & paulo poſt, *nunc in minore gloria eſt*. Davies.

Vis

autem [1] vis illa terrae, quae mentem Pythiae divino adflatu concitabat, evanuiſſe vetuſtate, [2] ut quoſdam exaruiſſe amnes, aut in alium curſum contortos & deflexos videmus. [3] Sed ut vis acciderit: (magna enim quaeſtio eſt) modo maneat id, quod negari non poteſt niſi omnem hiſtoriam perverterimus, multis ſaeculis verax fuiſſe id oraclum. Sed omittamus oracla: veniamus ad ſomnia: de quibus diſputans Chryſippus, multis & minutis ſomniis conligendis facit idem, quod Antipater, ea conquirens, quae Antiphontis interpretatione explicata, declarant illa quidem acumen interpretis: ſed exemplis grandioribus decuit uti. Dionyſî mater, ejus qui Syracoſiorum tyrannus fuit, ut ſcriptum apud Philiſtum eſt & doctum hominem & diligentem & aequalem temporum illorum, cum praegnans hunc ipſum Dionyſium alvo contineret, ſomniavit

1 *Vis illa terrae, quae mentem Pythiae divino adflatu concitabat*] *Strabo* lib. IX. pag. 641. Φασὶ δ' εἶναι τὸ μαντεῖον (Delphicum) ἄντρον κοῖλον κατὰ βάθους, οὐ μάλα εὐρύστομον· ἀναφέρεσθαι δ' ἐξ αὐτοῦ πνεῦμα ἐνθουσιαστικόν· ὑπερκεῖσθαι δὲ τοῦ στομίου τρίποδα ὑψηλὸν, ἐφ' ὃν τὴν πυθίαν ἀναβαίνουσαν, δεχομένην τὸ πνεῦμα, ἀποθεσπίζειν ἔμμετρά τε καὶ ἄμετρα. Auctor libri de Mundo cap. IV. Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν πνευμάτων πολλὰ πολλαχοῦ γῆς στόμια ἀνέῳκται· ὧν τὰ μὲν ἐνθουσιᾷν ποιεῖ τοὺς ἐμπελάζοντας— —τὰ δὲ χρησμῳδεῖν, ὥσπερ τὰ ἐν Δελφοῖς. Plura congeſſimus ad cap. XXXVI. *Davies*.

2 *Ut quoſdam exaruiſſe amnes*] Eadem fere ἔννοια *Plutarchi* obverſabatur animo. Τὴν Βοιωτίαν, inquit de Orac. Defect. p. 411. νῦν ἐπιλέλοιπε κομιδῇ (χρηστήρια,) καθάπερ νάματα, καὶ πολὺς ἐπέσχηκε μαντικῆς αὐχμὸς τὴν χώραν. Porro vulgati prae ſe ferunt, *ut quoſdam* evanuiſſe & *exaruiſſe amnes*; ſic &, inverſo verborum ordine, Cantab. noſter. At vero Reg. Merton. vetereſque editos ſequimur, qui duas illas voces omnino praetermittunt. Et eas quidem e varia lectione natas eſſe docent Med. qui *evanuiſſe exaruiſſe*, & Balliol. qui *evanuiſſe* exhau-

niavit se peperisse Satyriscum. [4] Huic interpretes portentorum, qui [5] Galeotae tum in Sicilia nominabantur, responderunt, (ut ait Philistus) eum, quem illa peperisset, clarissimum Graeciae diuturna cum fortuna fore. Num te ad fabulas revoco vel nostrorum vel Graecorum Poetarum? narrat enim & apud Ennium [6] Vestalis illa:

Excita cum tremulis anus attulit artubu' lumen,
Talia commemorat lacrimans, exterrita somno:
Eurydica prognata, pater quam noster amavit,
Vires vitaque corpu' meum nunc deserit omne.
Nam me visus homo pulcher per amoena salicta
Et ripas raptare locosque novos: ita sola
Post illa, germana soror, errare videbar,
Tardaque vestigare & quaerere te, neque posse
Corde capessere: semita nulla pedem stabilibat.
Exin compellare pater me voce videtur

His

exhaurisse, ἀντὶ τοῦ *exaruisse*, repraesentant. *Idem*.

3 *Sed, ut vis, acciderit*] In manuscripto est, *ut ut vis acciderit*. Ursinus.

4 *Huic interpretes portentorum, qui* Galeotae] Eliens. exhibet *interpretes somniorum*. Ipsam vero rem modo nonnihil diverso tradit *Valerius Maximus* lib. I. cap. VII, 7. extern. *Mater*, inquit, *Dionysii, cum eum conceptum utero haberet, parere visa est Satyriscum; consultoque prodigiorum interprete, clarissimum ac potentissimum Graii sanguinis futurum, certo cum eventu cognovit*. Nobis autem hi portentorum interpretes, sunt *Galeotae*, prout olim dedit *Victorius*, non *Galleotae*, quemadmodum vulgati. *Stephanus* Byzantinus. Γαλεῶται μάντεων εἶδος Σικελῶν. *Aelianus* etiam V. H. l. XII. c. 46. Γαλεωτῶν meminit. *Davies*.

5 *Galleotae*] *Galeotae* vetus Codex, & ita habet *Stephanus* ἐν τῷ Γαλεῶται. Ursinus.

6 *Vestalis* illa] Probabilis est *Hieronymi Columnae* conjectura, cui placet *Vestalis Ilia*. Ad illam certe stabiliendam conspirant loci circumstantiae, quemadmodum fuse docet vir ille doctissimus ad fragm. *Ennii* pag. 123. *Davies*.

I O

His verbis: [1] O gnata, tibi ſunt ante gerendae
Aerumnae: poſt ex fluvio fortuna reſiſtet.
Haec effatu' pater, germana, repente receſſit,
Nec ſeſe dedit in conſpectum corde cupitus:
Quamquam [2] multa manus ad caeli caerula templa
Tendebam lacrimans, & blanda voce vocabam.
Vix aegro tum corde meo me ſomnu' reliquit.

21 Haec, etiamſi ficta ſunt a poeta, non abſunt tamen a conſuetudine ſomniorum. Sit ſane etiam illud commenticium quo Priamus eſt conturbatus.

Quia

1 O gnata, *tibi ſunt* &c.] Sic legendum, non, ut vulgo, *cognata*; quamvis *Turnebus* eam lectionem tueatur, ſic interpretans, *filia, quod cum aliis liberis nata eſſet*, inquit. Quae interpretatio, ſimul & lectio, cujus interpretatio eſt, ferri non poteſt, & piget me utramque refellere. *Lambin.*

Ibid. O *gnata*] Vulgo *cognata*: ſed *Lambini* conjecturam ſua luce fulgentem clare firmat Reg. *Davies.*

Ibid. *Tibi ſunt ante gerendae Aerumnae: poſt ex fluvio fortuna reſiſtet. Haec effatu' pater*] Vulgo *tibi ſunt ante* gerenda. *Haec* pater effatus, *germana, repente receſſit. Aerumnae poſt: ex fluvio fortuna* reſiſtit. At abunde patet verſum ſecundum alieno loco poſitum eſſe: quapropter veteres editos omnino ſequendos duximus. Praeterea malim *tibi ſunt ante* ferendae *Aerumnae.* In reliquis vero mutationibus duces nobis fuere MSSti ſimul ac mens Auctoris. *Idem.*

2 Multa *manus*] Hic, noto ſatis Helleniſmo, *multa* valet multum. *Virgilius* Georg. III, 226.

Multa *gemens ignominiam plagaſque ſuperbi*
Victoris.

Idem IV, 320.

Multa *querens, atque haec adfatus voce parentem.*

Sic & alii Scriptores optimi. Vide *Statium* Theb. II, 635. & *Joan. Vorſtium* ad *Sulpicii Severi* Hiſt. Sacr. lib. I. cap. 4. *Idem.*

3 *Mentis metu Perculſus*] Lambinus *mentem.* Sed contra MSStos. Neque erat neceſſe: nam *mentis perculſus* dictum, ut Terentio *perculſus animi.* Gulielmius.

Ibid. Pari modo *ſuſpenſum animi, dejectum animi*, & *aegrum animi* paſſim dicunt Latini. Vide modo *Livium* VIII, 13. & *Lactantium* de Mort. Perſ. capp. 5, 17. *Davies.*

4 *Curis*

Quia mater gravida parere se ardentem facem
Visa est in somnis Hecuba: quo facto pater
Rex ipse Priamus, somnio [3] *mentis metu*
Perculsus, [4] *curis sumptus suspirantibus*
Exsacrificabat hostiis balantibus.
[5] *Tum conjectorem postulat, pacem petens,*
[6] *Ut se edoceret obsecrans Apollinem,*
Quo sese vertant tantae sortes somniûm.
Ibi [7] *ex oraclo voce divina edidit*
Apollo; puerum, primus Priamo qui foret

Post

4 *Curis* sumptis *suspirantibus*] *Sumptus* est in manuscripto, hoc est, corruptus, vel, quod melius puto, consumptus; ut simplex sit pro composito. *Ursinus.*

Ibid. *Curis* sumptus *suspirantibus*] Edebatur antea *sumptis*; sed mutavi secutus *Gulielmii* mentem, & librum *Fulvii Ursini*, item MSS. Pal. pr. tert. & librum S. *Victoris*, in quibus haerebat alterum. *Sumptus*, consumptus, maceratusque. *Terentius*: *Cura* sumitur, *Dum tibi sit quod placeat.* GRUTERUS.
Ibid. *Sumptus* etiam est in Balliol. Reg. Cantab. & Ven. 1471. Ac bene quidem. Locus vero, quem perperam laudat *Gruterus*, exstat Phorm. Act. II. Sc. II, 26. & ad rem nihil omnino facit. *Plautus* apposite Mil. Glor. Act. III. Sc. I, 79. *Nam in mala uxore atque inimico si quid* sumas, *sumptus est: In bono hospite atque amico, quaestus est quod* sumitur: *Et quod in divinis rebus* sumas, *sapienti lucro est.* Hoc sensu *sumere diem* dixerunt idem Pseudol. Act. V. Sc. I, 23. & *Terentius* Adelph. Act. V. Sc. III, 68. ac Phorm. Act. V. Sc. V, 4. *Davies.*

5 *Tum* conjectorem postulat] Pall. omnes & S. *Victoris* exemplar, ut observat *Gruterus*, habent *conjecturam*, quod *Gulielmio* probatur pro conjectrici Sibylla. Eandem lectionem servant Paris. Balliol. Med. reliquique nostri: sed eam prorsus inficetam censeo. *Idem.*

6 Ut *se edoceret*] Forsan *&*, *se doceret, obsecrans* &c. sic enim Paris. Balliol. Med. Merton. aliique Codices, non *edoceret*. Idem.

7 *Ex oraclo* voce divina *edidit*] Legendum videtur, *ex oraclo* vocem divinam *edidit*, quemadmodum diserte repraesentat Eliens. Vide *Phaedrum* lib. I. Fab. XII, 12. & *Agellium* N. A. XII, 5. Quod autem Apollini tribuit Poëta, id alii Aesaco, alii Herophilae, alii denique aruspicibus adscribunt. Vide sis Interpretes ad *Dictyn* III, 26. *Idem.*

I *Post*

[1] *Post illa natus, temperaret tollere:*
Eum esse exitium Trojae, pestem Pergamo.

Sint haec, ut dixi, somnia fabularum: hisque
adjungatur etiam Aeneae somnium, quod [2] in
Numerî Fabî Pictoris Graecis annalibus ejus-
modi est, ut omnia quae ab Aenea gesta sunt
quaeque illi acciderunt, ea fuerint quae ei se-
22 cundum quietem visa sunt. Sed propiora vi-
deamus. Cujusnam modi est Superbi Tar-
quinî somnium, [3] de quo in Bruto Accî lo-
quitur ipse?

Cum jam quieti corpus nocturno impetu
Dedi

1 *Post illa natus*, temperaret *tollere*] Paris. *post illa natus tempora extollere.* Baliol. Med. aliique plures *post illa natus tempora & tollere.* Videlicet phrasis minus obvia Librarios fefellit. *Agellius* XVI, 19. *Ut ei necem adferre per vim suis manibus temperarent.* Plura *J. Fr. Gronovius* Observ. II, 20. *Davies.*

2 In Numerii *Fabii*] Antea mendose, *Innumerum Fabii.* Nos ex antiquis libris restituimus: tres enim Fabii Pictores fuere, clari omnes antiquitatis notitia, Quinctus, Numerius, Servius; quorum antiquissimus Quinctus. Nominantur a *Livio*, *Agellio*, *Macrobio*, *Orosio*, *Nonio*, *Cicerone*. P. Manucius.

Ibid. In Numerii *Fabii Pictoris*] Sic restituit hunc locum *Sigonius*, cum antea legeretur *in numerum Fabii Pictoris.* Plane mendose. *Lambin.*

3 *De quo in Bruto* Accius *loquitur ipse*] Vera lectio, *de quo in Bruto* Accii *loquitur ipse.* Fabulam autem *Accii*, cui *Bruto* nomen esset, significat; quam & ludis Apollinaribus, qui M. Bruti absentis nomine facti fuere, actam, intelligi potest de prima Philippica. *Camerarius.*

Ibid. In nostris & Vossian. legitur *Accius* vel *Actius*; unde conjeceram *de quo in Bruto* Accî is *loquitur ipse:* quod praecepisse *Gronovium* filium video. *Davies.*

4 *Visum est in somnis, pastorem ad me appellere Pecus lanigerum eximia pulchritudine, Duos consanguineos arietes inde eligi*] Hos versus, qui antea praepostero ordine collocati legebantur, ita digerendos esse admonuit *Muretus* in annotationibus, quas in *Terentium* edidit. *P. Manucius.*

Ibid. Visu'st *in somnis pastor*] Vulgo *visum est in somnis pastor,* nec aliter e nostris Paris. Med. Merton. Reg. & Cantab. Hanc vero

Dedi, ſopore placans artus languidos;
[4]Viſu'ſt in ſomnis paſtor ad me adpellere
[5]Pecus lanigerum eximia pulchritudine:
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Praeclarioremque alterum [6] immolare me:
Deinde ejus germanum cornibus connitier
In me arietare, eoque ictu me ad caſum dari:
Exin proſtratum terra, graviter ſaucium,
Reſupinum, in caelo contueri [7] maxumum, ac
Mirificum facinus; dextrorſum orbem flammeum
Radiatum ſolis [8] liquier curſu novo.

Ejus igitur ſomnii a conjectoribus quae ſit interpretatio facta, videamus: *Rex,*

vero lectionem, licet defenſorem *Janum Gulielmium* ſit nacta, reſpuit Latini ſermonis ratio. Quare cum Balliol. Aldin. & Victor. haberent *viſus eſt in ſomnis*, nos verſui conſulentes edidimus *viſu'ſt in ſomnis paſtor*, quod & *Lambinus* jamdudum fecerat. Vide *G. J. Voſſium* ad Fragm. Trag. p. 109. *Davies.*

5 *Pecus lanigerum eximia pulchritudine: Duos conſanguineos arietes inde eligi*] In verſibus diſponendis *M. A. Muretum* & *D. Lambinum* ſequor; id quod mens Auctoris & ratio jubet. Eos autem ordine praepoſtero repraeſentant vulgg. a quibus tamen haud abeunt Codices MSSti. *Idem.*

6 Immolare *me*] Quid in mentem fuerit *Lambino*, cum *involare me* daret; equidem comminiſci non poſſum. Quacunque vero de cauſa hoc ſit auſus, omnino retinenda eſt lectio vulgata, quam omnes omnino libri tuentur, ut & ipſa res; quod vidit etiam *Gruterus:* nam Bruti fratrem natu majorem trucidavit Tarquinius. *Livius* lib. I. cap. 56. Brutus, *quum primores Civitatis, in quibus* FRATREM *ſuum ab avunculo* (Tarquinio Superbo) *interfectum audiſſet—ex induſtria factus ad imitationem ſtultitiae, quum ſe ſuaque praedae eſſe Regi ſineret,* Bruti *quoque haud abnuit cognomen.* Adi ſis & *Dionyſium Halicarnaſſeum* lib. IV. cap. 68. *Idem.*

7 *Maxumum ac Mirificum facinus*] Sic edidi jubente metro. Vulgo conjunctio, quam in prioris verſus fine poſui, ſequentem incipit. Eo tamen modo violatur lex pedaria. *Idem.*

8 Liquier *curſu novo*] Sic Balliol. at Pall. pr. ſec. Voſſian. Pariſ. Med. Merton. Elienſ. Reg. & Cantab. dant *linquier*, quod *Grutero* rectius videtur. Ego tamen, ut verum fatear, nec in

Rex, [1] *quae in vita usurpant homines, cogitant, curant, vident,*
Quaeque aiunt vigilantes agitantque, ea [2] *si cui in somno accidant,*
[3] *Minus mirandum est: sed in re tanta haud temere inproviso offerunt.*
Proin vide, ne, quem tu esse hebetem deputes, aeque ac pecus,
Is sapientia munitum pectus egregium gerat,
Teque regno expellat. Nam id quod de sole [4] *ostentum est tibi,*
Populo commutationem rerum portendit fore

[5] *Per-*

hac nec in illa lectione sensum video commodum. Forte rescribendum *nitier cursu novo*, quod valet ire vel incedere. Vide *Servium* ad *Virgilii* Aen. II, 380. & *Nonium* in *niti*. Davies.

1 *Quae in vita usurpant homines*] *Julius Celsus* de vit. Caes. pag. 5. *Verum sit quod ait Cicero, quodque de Homero scribit;* ejus *plerumque ea videre dormientes, de quibus saepissime vigilantes sint soliti cogitare & loqui.* Ubi legendum, *de Homero scribit Ennius, plerumque ea videre.* Noster de Somn. Scip. cap. 1. *Fit ut cogitationes sermonesque nostri pariant aliquid in somno tale, quale* de Homero scribit Ennius, *de quo videlicet saepissime vigilans solebat cogitare & loqui.* Ad hunc enim locum respicit scriptor ille ψευδώνυμος, ut inanis plane sit *J. G. Graevii* conjectura. De re ipsa vide *Hieronymum Columnam* ad *Ennii* Frag. p. 4. & nos ad lib. II. c. 62. *Idem.*

2 *Si cui in somno* accidant] Sic Paris. Med. Balliol. & Cantab. Vulgo *accidunt*. Idem.

3 *Minus mirum est*] Haec tota somnii interpretatio constat e Septenariis. Itaque non intelligo quod spectaverint ii, qui veterem lectionem mutarunt, & pro *minus mirum est*, legere maluerunt *minus mirandum est.* P. Manucius.

Ibid. *Minus mirandum est: sed in re tanta haud temere improviso offerunt*] Vulgo *minus* mirum *est*, refragantibus nostris omnibus. Praeterea Cantab. habet *improviso* se *offerunt*; Eliens. autem *temere visa afferunt.* Omnino lege,

Minu' mirandum est; sed in re tanta haud temere visa se *offerunt.*

Turbavit *Manucius*, quod praepositionem *in* pro brevi syllaba, licet sequeretur consonans, poni solere nescierit. Vide *Chr. Wasium* Senar. cap. XIII. pag. 181. *Dav.*

4 Osten-

[5] *Perpropinquam.* [6] *Haec bene verruncent populo:*
[7] nam quod ad dexteram
Coepit curſum ab laeva ſignum praepotens; pulcherrime
Auguratum eſt, rem Romanam publicam ſummam fore.

Age nunc ad externa redeamus. Matrem Pha- 23
laridis ſcribit Ponticus Heraclides, doctus vir, auditor & diſcipulus Platonis, viſam eſſe [8] videre in ſomnis ſimulacra Deorum, [9] quae ipſa Phalaris domi conſecraviſſet: ex his Mercurium e patera, quam dextera manu teneret, ſanguinem

4 Oſtentum *eſt tibi*] Pall. tres *oſtenſum*, quod eodem redit; nam utrumque dicitur. *Idem.*

5 *Perpropinquam*] Vulgo *perpropinqua*, quam lectionem peſſime tuetur *Gulielmius*, quaſi Graeciſmo ſatis obvio denotaret idem quod *perpropinque*. Hoc enim dato, Latina non erit oratio; nam barbarus ſit oportet qui *propinque fore rerum commutationem* dicat. Elienſ. Merton. & Balliol. *propinquam*; eoque modo luculente firmatur *Turnebi* conjectura, quam *Lambinus* olim, noſque jam recepimus. *Idem.*

6 *Haec bene verruncent populo*] Notat *Gruterus* in Pal. pr. & Pithoeano legi *averruncent*, neque ſe videre, cur admitti non debeat. At *averruncare*, prout teſtatur *Nonius*, eſt *avertere*, quod ſignificationem rei contrariam praeſtaret. Recte ſe habet vulgata lectio; eamque loquendi formulam multis illuſtravit *J. F. Gronovius* ad *Livii* lib. XXIX. c. 27. *Idem.*

7 *Nam* quod ad *dexteram*] Ne pes Creticus in verſu ſit Trochaico, *G. J. Voſſius* ad Fragm. Trag. p. 110. legit, *nam quod dexterum Coepit curſum*; vel, trajecto praeverbio, *nam* ad quod *dexteram*. Sed neſcius erat vir ille magnus, voces *quod ad* apud Poetas Dramaticos unius tantum Syllabae locum crebro tenere. Multis id exemplis probavit *Chr. Waſius* de Senar. cap. XIII. pag. 166, ſeqq. *Idem.*

8 *Videre in* ſomnis] Ita Pariſ. Med. Reg. & Cantab. ac ita hic alibique dedit *Lambinus*. Vulgo *in ſomniis*, contra quam loqui ſolent Latini. *Idem*

9 *Quae* ipſa *Phalaris*] In Codice Pithoeano *Phalaris* omittitur, mediamque vocem neſciunt Reg. & Cantab. At Balliol. habet *quae* ipſe *Phalaridis*. Legendum credo *quae* ipſe *Phalaris*. Idem.

guinem viſum eſſe fundere; qui cum terram adtigiſſet, referveſcere videretur ſic, ut tota domus ſangine redundaret. Quod matris ſomnium inmanis filî crudelitas comprobavit. Quid ego, quae magi Cyro illi principi [1] interpretati ſint, [2] ex Dinonis Perſicis proferam? Nam cum dormienti ei ſol ad pedes viſus eſſet, ter eum ſcribit fruſtra adpetiviſſe manibus, cum ſe convolvens ſol elaberetur & abiret: ei magos dixiſſe ([3] quod genus ſapientum & doctorum habebatur in Perſis) ex triplici adpetitione ſolis, XXX annos Cyrum regnaturum eſſe, portendi: [4] quod ita contigit; nam ad ſeptuageſimum pervenit, cum XL natus annos regnare coepiſſet. Eſt profecto quiddam etiam in Barbaris gentibus praeſentiens atque divinans: ſiquidem

1 *Interpretati* ſint] Ita Pariſ. Vulgo *ſunt*. Davies.

2 *Ex Dinonis Perſicis proferam*] Vulgo *Perſicis* libris *proferam*. At media vox manifeſtarium eſt Gloſſema, prout ante me viderunt *Jan. Gulielmius* & *Joan. Clericus*: quapropter eam duximus expungendam. Certe *Dinonis*, non βίβλους Περσικὰς, ſed τὰ Περσικὰ laudant *Athenaeus*, *Diogenes Laertius*, & alii. *Idem.*

3 *Quod genus ſapientum & doctorum*] Vide *Barn. Briſſonium* de Regn. Perſ. II, 54, ſeqq. & *Rich. Montacutium* Orig. Eccleſ. Part. I. pag. 167. *Idem.*

4 *Quod ita contigit; nam ad ſeptuageſimum pervenit*] Ita quidem plerique. Vide *Photium* Cod. LXXII. col. 112. & *Juſtinum* lib. I. cap. VIII, 14. Sed pro *Herodoti* mente lib. I. c. 214. Cyrus τελευτᾷ βασιλεύσας ἑνὸς δέοντα τριήκοντα ἔτεα. At *Cyrus uno & triginta annis rerum potitus eſt*, ut ait *Sulpicius Severus* H. S. II, 9. Quin & eum ἑκατοντούτη γενόμενον exceſſiſſe vita tradit *Lucianus* Macrob. Tom. II. pagg. 470, 471. *Idem.*

5 *Cum* inſcenderet] Sic Pal. pr. S. Victoris, Pariſ. & Med. Vulgo *aſcenderet*. Idem.

6 *Cumque Alexander eum rogaret*] Noſtrum ſequitur *Valerius Maximus* lib. I. cap. VIII, 10. extern. Paullo aliter *Arrianus* de Exped. Alex. lib. VII. cap. 18. Ὁπότε, inquit, ἐπὶ τὴν πυρὰν ᾔει (Κάλανος) ἀποθανούμενος, τότε τοὺς μὲν ἄλλους ἑταίρους ἀσπάζεσθαι αὐτόν·

dem ad mortem proficiſcens Calanus Indus, [5] cum inſcenderet in rogum ardentem, O praeclarum diſceſſum, inquit, e vita, cum, ut Herculi contigit, mortali corpore cremato, in lucem animus exceſſerit! [6] Cumque Alexander eum rogaret, ſi quid vellet, ut diceret; Optume, inquit: propediem te videbo. Quod ita contigit: nam Babylone paucis poſt diebus Alexander eſt mortuus. Diſcedo parumper a ſomniis, ad quae mox revertar. [7] Qua nocte templum Epheſiae Dianae deflagravit, eadem conſtat ex Olympiade natum eſſe Alexandrum, atque, ubi lucere coepiſſet, clamitaſſe magos, peſtem ac perniciem Aſiae proxuma nocte natam. Haec de Indis, & Magis. Redeamus ad ſomnia. Hannibalem Coelius ſcribit, cum [8] co- 24
lumnam

τέν· Ἀλέξανδρον δὲ οὐκ ἐθελῆσαι προσελθεῖν ἀσπασόμενον, ἀλλὰ φάναι γὰρ ὅτι ἐν Βαβυλῶνι αὐτῷ ἐντυχὼν ἀσπάσεται· καὶ τοῦτον τὸν λόγον ἐν μὲν τῷ τότε ἀμεληθῆναι· ὕστερον δὲ, ἐπειδὴ ἐτελεύτησεν ἐν Βαβυλῶνι Ἀλέξανδρος, ἐς μνήμην ἐλθεῖν τῶν ἀκουσάντων, ὅτι ἐπὶ τῇ τελευτῇ ἄρα τῇ Ἀλεξάνδρου ἐθειάσθη. Vide ſis & *Plutarchum* in Alex. p. 703. C. *Idem.*

7 *Qua nocte templum*] *Plutarchus* pag. 665. F. Ἐγεννήθη Ἀλέξανδρος ἱσταμένου μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος — ἕκτῃ, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἐνεπρήσθη νεώς· ὡς Ἡγησίας ὁ Μάγνης ἐπιπεφώνηκεν ἐπιφώνημα κατασβέσαι τὴν πυρκαϊὰν ἐκείνην ὑπὸ ψυχρίας δυνάμενον· εἰκότως γὰρ ἔφη καταφλεχθῆναι τὸν νεών, τῆς Ἀρτέμιδος ἀσχολουμένης περὶ τὴν Ἀλεξάνδρου μαίωσιν. Ὅσοι δὲ τῶν Μάγων ἐν Ἐφέσῳ διατρίβοντες ἔτυχον, τὸ περὶ τὸν νεὼν πάθος ἡγούμενοι πάθους ἑτέρου σημεῖον εἶναι, διέθεον τὰ πρόσωπα τυπτόμενοι, καὶ βοῶντες ἄτην ἅμα καὶ συμφορὰν μεγάλην τῇ Ἀσίᾳ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τετοκέναι. De Hegeſiae dicto, quod ille Timaeo tribuit, aliud judicium tulit *Cicero* N.D. lib. II, cap. 27. Sed a philoſophi Chaeronenſis partibus me ſtare jam ſum profeſſus. *Idem.*

8 *Columnam auream, quae eſſet in fano Junonis* Laciniae] Plerique Codices *Liciae*, *Lyciae*, vel *Luciae*; quapropter *Gulielmius* reponendum conjecit, *quae eſſet in fano Junonis Lucinae*. Praeterquam vero quod in hujuſmodi narratione *templum Junonis*

lumnam auream, quae esset in fano Junonis Laciniae, auferre vellet, dubitaretque, utrum ea solida esset an extrinsecus inaurata, perterebravisse: cumque solidam invenisset, statuissetque tollere; ei secundum quietem visam esse Junonem praedicere, ne id faceret, minarique, [1] si fecisset, se curaturam, ut [2] eum quoque oculum, quo bene videret, amitteret: idque ab homine acuto non esse neglectum: itaque ex eo auro, quod exterebratum esset, buculam curasse faciendam, & eam [3] in summa columna collocavisse. [4] Hoc idem in Sileni, quem Coelius sequitur, Graeca historia est: is autem diligentissime res Hannibalis persecutus est: [5] Hannibalem, cum cepisset Saguntum, visum esse in somnis a Jove in Deorum concilium vocari: quo cum venisset, Jovem imperavisse, ut Italiae bellum inferret, ducemque ei unum e con-

nonis Lucinae memorare, loco ubi situm esset omisso, prorsus est absurdum; *columnam auream solidam in Junonis* LACINIAE *templo sacratam* fuisse constat ex *Livii* lib. XXIV. cap. 3. adeoque vulgata lectio non est tentanda. *Davies.*

1 *Si fecisset*] Vulgo *si* id *fecisset.* At mediam vocem nesciunt Paris. & Med. nec eam postulat oratio. *Idem.*

2 *Eum quoque oculum, quo bene* videret] Malim *videbat,* ut habent Reg. & Cantab. *Apuleius* de Deo Socratis p. 675. *Horum enim* (Daemonum) *munus & opera atque cura est, ut Annibali somnia orbitatem oculi comminentur.* Hannibalem vero μονόφθαλμον fuisse liquet ex *Polybii* lib. III. cap. 79. *Livii* lib. XXII. cap. 2. Scholiaste *Juvenalis* ad Satir. X, 158. aliisque quam plurimis. *Idem.*

3 *In summa columna*] Pall. sec. quart. Paris. & Merton. *in summo columnae.* Adludit etiam Cantab. qui dat *in somno columnae.* Sed recepta ratio mihi potius arridet. Sic *in summo sepulcbro sphaeram esse positam* dixit noster Tusc. V, 23. *Idem.*

4 *Hoc* idem *in Sileni*] Legendum videtur, *item,* vel *itidem,* uti *Lambinus* etiam conjecit: non enim ad superiorem, sed ad proxime sequentem refertur historiam. *Idem.*

5 *Han-*

concilio datum; quo illum utentem, cum exercitu progredi coepisse: tum ei ducem illum praecepisse ne respiceret: illum autem id diutius facere non potuisse, elatumque cupiditate respexisse: tum visam beluam vastam & inmanem, circumplicatam serpentibus, quacumque incederet omnia arbusta, virgulta, tecta pervertere: & eum admiratum quaesisse de Deo, quodnam illud esset tale monstrum: & Deum respondisse, Vastitatem esse Italiae: praecepisseque, ut pergeret protinus: quid retro atque a tergo fieret, [6] ne laboraret. Apud Agathoclem scriptum in historia est, [7] Hamilcarem Karthaginiensem, cum oppugnaret Syracusas, visum esse audire vocem, se postridie coenaturum Syracusis: cum autem is dies inluxisset, magnam seditionem in castris ejus inter Poenos & Siculos milites esse factam: quod
cum

5 *Hannibalem, cum cepisset Saguntum*] Mutatis quibusdam nullius fere momenti circumstantiis, hunc fabulam narrant *Livius* lib. XXXI. cap. 22. *Valerius Maximus* lib. I. cap. VII, 1. extern. *Zonaras* Annal. lib. VIII. cap. 22. &, quem utpote Poetam maxime decet, *Silius Italicus* lib. III, 163. seqq. *Idem.*

6 *Ne laboraret*] Reg. *nescire laboraret.* Voluit Librarius, *ne scire laboraret.* Hoc tamen additamento nihil est opus; siquidem illa loquendi ratio bonis auctoribus idem denotat, ac ne curaret, seu non esset sollicitus. *Idem.*

7 *Hamilcarem Karthaginiensem, cum oppugnaret Syracusas*] Hanc historiam narrat *Diodorus Siculus*, qui tamen a *Cicerone* diversus abit. Sic igitur ille Bibl. lib. XX. pag. 767. Εὐθὺς δὲ καὶ προσβάλλειν ἐξ ἐφόδου τοῖς τείχεσι (τῶν Συρακουσῶν) διεγνώκει (Ἀμίλκας) τοῦ μάντεως εἰρηκότος αὐτῷ κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἱερῶν, ὅτι τῇ μετὰ ταύτην ἡμέρᾳ πάντως ἐν Συρακούσαις δειπνήσει. Deinde, postquam Ducem illum captum fuisse tradidisset, ait pag. 769. ἀναμιμνήσκεσθαι τ̄ μάντεως φωνῆς, ὃς ἔφησεν αὐτὸν εἰς τὴν ὑστεραίαν εἰς Συρακούσας δειπνήσειν, τοῦ δαιμονίου παραγαγόντος τἀληθές. At nostrum sequitur *Valerius Maximus* lib. I. cap. VII, 8. extern. *Idem.*

cum sensissent Syracusani, inproviso eos in castra inrupisse, Hamilcaremque ab his vivum esse sublatum. Ita res somnium comprobavit. Plena exemplorum est historia, tum referta vita communis. At vero P. Decius ille, Q. F. qui primus e Deciis fuit consul, cum esset tribunus militum, M. Valerio, A. Cornelio consulibus, a Samnitibusque premeretur noster exercitus; cum pericula proeliorum iniret audacius, moneretur que, ut cautior esset, dixit, quod extat in annalibus, [1] sibi in somnis visum esse, cum in mediis hostibus versaretur, occidere cum maxuma gloria. Et tum quidem incolumis exercitum obsidione liberavit. Post triennium autem, cum consul esset, devovit se, & in aciem

1 *Sibi in* somnis] Sic recte Paris. Merton. Med. Cantab. & Reg. nam vulgo perperam *somniis*. Licet autem bello Samnitico fortissime se gesserit *P. Decius*, non tamen tum temporis hoc accidisse somnium memorant Auctores: sed *eadem nocte duo consules P. Decius Mus & T. Manlius Torquatus Latino bello somnium viderunt. Utrique enim quidam per quietis speciem praedixit ex altera acie Imperatorem, ex altera exercitum, Diis Manibus Matrique Terrae deberi: utrius autem Dux copias hostium aggrederetur, superque eas sese ipsum devovisset, victoriam habiturum.* Quod cum ita esset, se devovit Decius. Vide *Valerium Maximum* lib. I. cap. VII, 3. & *Livium* lib. VIII. capp. 6, 9. *Davies.*

2 *Ut eandem concupisceret filius*] Quin & nepos *se e continenti genere tertiam victimam Reip. praebuit*, ut ait noster Fin. lib. II. c. 19. Adi sis & Tusc. I, 37. *Idem.*

3 *Critoni suo familiari*] Ita quidem se res habet, ut constat ex *Platonis* Critone pag. 370. Ergo memoria lapsus est *Diogenes Laertius*, qui lib. II. §. 35. hoc Aeschini dictum tradit. Vide *Chalcidium* pag. 372. *Idem.*

4 *Vidisse* enim *se*] Mediam vocem, quae deest in vulgatis, suppeditarunt Reg. & Cantab. eaque connectendae orationi videtur necessaria. *Idem.*

5 *Tertia te Phthiae tempestas* &c.] Versus est apud *Homerum* Il. I, 363. & profertur ab Achille hoc modo,

Ἤμαπ

em Latinorum inrupit armatus: quo ejus facto ſuperati ſunt & deleti Latini. Cujus mors ita glorioſa fuit, [2] ut eandem concupiſceret filius. Sed veniamus nunc, ſi placet, ad ſomnia philoſophorum. Eſt apud Platonem Socrates, cum 25
eſſet in cuſtodia publica, dicens [3] Critoni ſuo familiari, ſibi poſt tertium diem eſſe moriendum: [4] vidiſſe enim ſe in ſomnis pulchritudine eximia feminam, quae ſe nomine appellans, diceret Homericum quendam ejuſmodi verſum,

[5] *Tertia te Phthiae tempeſtas laeta locabit.*

[6] Quod ut eſt dictum, ſic ſcribitur contigiſſe. Xenophon Socraticus (qui vir & quantus?) in ea militia, qua cum Cyro minore perfunctus eſt, [7] ſua ſcribit ſomnia; quorum eventus mirabiles

Ἤματί κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἱκοίμην.
Phthia autem urbs in Theſſalia, Achillis patria: quae quid commune habeat cum morte, & qua ratione Socrates hoc verſu praemoneatur ſe tertio die moriturum, quaeſitum eſt. Qua de re cum ego & *Simeo Boſius* loqueremur, dixit, quod & mihi venerat in mentem, per *Phthiam* mortem & interitum ſignificari, ſpectata vi nominis, quod videtur ortum a verbo φθίνω & φθίω, quod valet intereo, conſumor, corrumpor. *Lambinus.*

Ibid. Locum recte cepit *Boſius*; & huc facere videatur quod habet *Moeris* Atticiſta, φθίνη, τὴν φθίσιν Ἀττικῶς. Sed ibi legas oportet φθόην. Vide *Suidam* in φθόη, & *Aretaeum* de cauſis & ſignis Acut. Morb. II, 1. ac de cauſis & ſignis Diut. Morb. I, 8. *Davies.*

6 *Quod* ut eſt *dictum ſic ſcribitur contigiſſe*] Noſtri Codices non agnoſcunt *ut*: quin & voculam ſequentem neſcit Reg. Si legas, *quod ſic ſcribitur contigiſſe*; nihil orationi deerit: & *Cicero*, niſi fallor, ita ſcriptum reliquit. *Idem.*

7 *Sua ſcribit ſomnia*] *Lucianus* in Somn. pagg. 11, 12. Μὴ ὀνείρων τινῶν ἡμᾶς ὑποκριτάς τινας ὑπείληφεν; Οὐκ, ὦ ἄγαθε· οὐδὲ γὰρ ὁ ΞΕΝΟΦΩΝ ποτε διηγούμενος τὸ ἐνύπνιον, ὡς ἐδόκει αὐτῷ καὶ ἐν τῇ πατρῴᾳ οἰκίᾳ, καὶ τὰ ἄλλα· ἴστε γὰρ οὐχ ὑπόκρισιν τὴν ὄψιν, οὐδὲ ὡς φλυαρεῖν ἐγνωκὼς αὐτὰ διεξῄει, καὶ ταῦτα ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἀπογνώσει πραγμάτων, περιεστώτων πολεμίων.

rabiles extiterunt. Mentiri Xenophontem an delirare dicemus? Quid? Singulari vir ingenio Aristoteles, & paene divino, ipsene errat, an alios vult errare? cum scribit, Eudemum Cyprium, familiarem suum, iter in Macedoniam facientem Pheras venisse; quae erat urbs in Thessalia tum admodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno [1] crudeli dominatu tenebatur: in eo igitur oppido ita graviter aegrum Eudemum fuisse, ut omnes medici diffiderent: ei visum in quiete egregia facie juvenem dicere, fore ut perbrevi convalesceret; paucisque diebus interiturum Alexandrum tyrannum, ipsum autem Eudemum quinquennio post domum esse rediturum. Atque [2] ita quidem prima statim scribit Aristoteles consecuta, & convaluisse Eudemum, & [3] ab uxoris fratribus interfectum

λεμμάτων· ἀλλά τι καὶ χρήσιμον εἶχεν ἡ διήγησις. Respicit autem Samosatensis ad *Xenophontem* de Exped. Cyri lib. III. c. I. §. 9. Aliud somnium refert idem scriptor elegantissimus lib. IV. c. III, 7. Plurium vero, nisi fallor, in hisce libris non meminit. *Davies.*

1 *Crudeli dominatu* premebatur] Liber unus MStus habet *tenebatur*. LAMBIN. Eam lectionem ex suis recepit *Gruterus*, eamque repraesentant omnes nostri. *Davies.*

2 Ita *quidem prima*] Puto *ista quidem prima*. Idem.

3 *Ab uxoris fratribus*] *Diodorus* Siculus Bibl. lib. XVI. pag. 417. Ἀλέξανδρος ὁ Φερῶν τύραννος ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς Θήβης καὶ τῶν ταύτης ἀδελφῶν Λυκόφρονος καὶ Τισιφόνου ἐδολοφονήθη. Tertium fratrem, nomine Pytholaum, iis accenset *Plutarchus* in Pelop. p. 297. Theben solam memorant *noster* de Invent. lib. II. cap. 49. ac de Offic. lib. II. cap. 7. *Valerius Maximus* lib. IX. cap. XIII, 3. ext. & alii. *Idem.*

4 *Tum domum revertisse videatur*] Eodem modo loquitur *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. VII. pag. 869. Φασὶ γοῦν τὸν μακάριον Πέτρον θεασάμενον τὴν αὐτοῦ γυναῖκα ἀγομένην τὴν ἐπὶ θάνατον, ἡσθῆναι μὲν τῆς κλήσεως χάριν, καὶ ΤΗΣ ΕΙΣ ΟΙΚΟΝ ΑΝΑΚΟΜΙ-

ΔΗΣ

um tyrannum: quinto autem anno exeunte, cum esset spes ex illo somnio in Cyprum illum ex Sicilia esse rediturum, proeliantem eum ad Syracusas occidisse: ex quo ita illud somnium esse interpretatum, ut, cum animus Eudemi e corpore excesserit, [4] tum domum revertisse videatur. Adjungamus philosophis doctissimum hominem, poetam quidem divinum, Sophoclem: qui, cum ex aede Herculis [5] patera aurea gravis surrepta esset, in somnis vidit ipsum Deum dicentem, qui id fecisset. Quod semel ille iterumque neglexit. Ubi idem saepius; [6] adscendit in Ariopagum: detulit rem. Ariopagitae comprehendi jubent eum, qui a Sophocle erat nominatus. Is, [7] quaestione habita, confessus est, pateramque retulit. Quo facto, [8] fanum illud Indicis Herculis nominatum est

ΔΗΣ. Eadem legantur apud *Eusebium* H. E. III, 30. Nimirum, ut ait *Aeschines* in Axiocho c. 3. *τὸ κοινὸν δήπου τοῦτο καὶ πρὸς ἁπάντων θρυλλούμενον, παρεπιδημία τίς ἐστιν ὁ βίος.* Vide sis Interpretes in Epist. ad Hebraeos cap. XI, 9, 10. quibus adde quae congessit *Th. Gatakerus* in *Antonini* lib. II. §. 17. *Idem.*

5 *Pateram auream*] Non *pateram auream*, sed *στεφάνην χρυσῆν*, *coronam auream*, ex arce sublatam tradunt auctor vitae *Sophocleae* & *Tertullianus* de Anim. cap. XLVI. *Idem.*

6 *Ascendit in* Ariopagum] Vix est, quin noster *Arium pagum* scripserit, ut habent Paris. Balliol. & Victor. Sic *Ἄρειον πάγον* passim dicunt Graeci. *Idem.*

7 *Quaestione* habita] Sic MSSti Reg. & Cantab. nec aliter legendum conjecit *D. Lambinus*. Vulgo *quaestione adhibita*. Mihi vero non liquet, eo modo locutos esse veteres. *Idem.*

8 *Fanum illud* Indicis Herculis] *Hesychius*: Μηνυτὴς Ἡρακλῆς ἐν Ἀθήναις. At Anonymo in vita *Sophoclis* cum *Cicerone* non convenit; is enim tradit ipsum Sophoclem *λαβόντα τὸ τάλαντον, ἱερὸν ἱδρύσασθαι* ΜΗΝΥΤΟΥ ἩΡΑΚΛΕΟΥΣ. Vide *Pet. Victorium* Var. Lect. l. IV. c. 21. & *Joan. Meursium* Athen. Attic. lib. II. cap. 10. *Idem.*

1 *Cuidam*

26 eſt. Sed quid ego Graecorum? Neſcio quo modo me magis noſtra delectant. Omnes hoc hiſtorici, Fabii, Gellii, ſed proxime Coelius. Cum bello Latino ludi votivi maxumi primum fierent, civitas ad arma repente eſt excitata. Itaque, ludis intermiſſis, inſtaurativi conſtituti ſunt: qui antequam fierent, cumque jam populus conſediſſet, ſervus per circum cum virgis caederetur, furcam ferens ductus eſt. Exin [1] cuidam ruſtico Romano dormienti viſus eſt venire, qui diceret, [2] praeſulem ſibi non placuiſſe ludis, idque ab eodem juſſum eſſe eum ſenatui nuntiare: illum non eſſe auſum: iterum eſſe idem viſum, & monitum ne vim ſuam experiri vellet: ne tum quidem eſſe auſum: exin filium ejus eſſe mortuum: eandem [3] in ſomnis admonitionem fuiſſe tertiam: tum illum etiam debilem factum, rem ad amicos detuliſſe,

1 *Cuidam ruſtico Romano*] Hujuſce viri nomen haud efferunt *Arnobius* lib. VII. pag. 306. & *Minucius Felix* Octav. cap. VII. *Dionyſio* quidem Halicarnaſſenſi lib. VII. cap. 68. *Plutarcho* in Coriolano p. 225. & *Auguſtino* C.D. IV, 26. VIII, 13. *Titus Latinus* vel *Latinius* appellatur: *Macrobio* vero Saturn. lib. I. c. XI. *Annius*. At eum *Tib. Atinium* recte, puto, vocant *Livius* lib. II. cap. 36. *Valerius Maximus* lib. I. c. VII, 4. & *Lactantius* Div. Inſt. lib. II. c. 7. *Davies.*

2 Praeſulem *ſibi non placuiſſe ludis*] Jupiter hunc ſervum *praeſulem*, ſive praeſultorem, nominabat, quia priuſquam committerentur ludi, virgis caeſus στροφὰς παντοδαπὰς ὑπ' ὀδύνης ἐστρέφετο, geſtuſque ſaltatoriis ſimiles edebat. Vide *Plutarchum* in Coriol. p. 225. *Dionyſium* Halicarnaſſenſem lib. VII. cap. 69. & *Deſ. Heraldum* ad *Arnobii* pag. 306. *Idem.*

3 *In* ſomnis] Sic Pariſ. Med. Merton. Balliol. Reg. & Cantab. At vulgo *in ſomniis*. Male. *Idem.*

4 *Salvum* domum *revertiſſe*] Vulgo mediam vocem praetermittunt, nec agnoſcunt ſex e noſtris. Eam tamen ex Victor. Elienſ. & Voſſian. recepimus, utpote

tuliſſe, quorum de ſententia lecticula in curiam eſſe delatum; cumque ſenatui ſomnium enarraviſſet, pedibus ſuis [4] ſalvum domum revertiſſe. Itaque ſomnio comprobato a ſenatu, ludos illos iterum inſtauratos memoriae proditum eſt. C. vero Gracchus multis dixit, ut ſcriptum apud eundem Coelium eſt, ſibi in ſomnis [5] quaeſturam petenti Ti. fratrem viſum eſſe dicere, [6] Quam vellet cunctaretur, tamen [7] eodem ſibi leto, quo ipſe interiſſet, eſſe pereundum. Hoc, antequam tribunus plebi C. Gracchus factus eſſet, & ſe audiſſe ſcribit Coelius, & dixiſſe multis. Quo ſomnio quid inveniri
poteſt certius? Quid? Illa duo ſomnia, quae 27
creberrime commemorantur a Stoicis, quis tandem poteſt contemnere? unum de Simonide: qui cum [8] ignotum quendam projectum mortuum vidiſſet, eumque humaviſſet, [9] haberetque in

pote quae non videbatur otioſa. *Idem.*

5 *Quaeſturam* petenti] Ultimam vocem non agnoſcunt noſtri Codices. At Med. & Reg. dant *ante quaeſturam*; quibus cur non credatur, equidem cauſam non video. *Idem.*

6 *Quam vellet, cunctaretur*] *Plutarchus* in Gracchis p. 835. Ἱστορεῖ δὲ καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ, ὡς ἄρα φεύγοντι πᾶσαν ἀρχὴν τῷ Γαΐῳ καὶ μεθ' ἡσυχίας ᾑρημένῳ ζῆν, ὁ ἀδελφὸς ὄναρ φανεὶς καὶ προσαγορεύσας, Τί δῆτα (φάναι) Γάϊε, βραδύνεις; οὐκ ἔστιν ἀπόδρασις, ἀλλ' εἷς μὲν ἡμῶν ἀμφοτέροις βίος, εἷς δὲ θάνατος ὑπὲρ τοῦ δήμου πολιτευομένοις πέπρωται. Idem ſomnium refert etiam *Valerius Maximus* lib. I. c. VII, 6. *Davies.*

7 Eodem *ſibi leto*] Primum vocabulum neſcit Pariſ. at id reliqui Codices tenent. Legerim, *eo demum ſibi leto* &c. *Idem.*

8 *Ignotum quendam projectum*] Hancce rem latius diducit *Valerius Maximus* lib. I. cap. VII, 3. extern. *Idem.*

9 *Haberetque in animo* navem *conſcendere*] Balliol. *navem* praetermittit. Licet autem *conſcendendi* vox abſolute nonnunquam ſit poſita; tamen reliquorum librorum conſenſu motus, vulgatam lectionem non deſero. *Idem.*

1 *Si*

in animo navem conſcendere; moneri viſus eſt, ne id faceret, ab eo quem ſepultura adfecerat: [1] ſi navigaſſet, eum naufragio eſſe periturum: itaque Simonidem rediſſe; periſſe ceteros, qui tum navigaſſent. Alterum ita traditum, clarum admodum ſomnium. Cum [2] duo quidam Arcades familiares iter una facerent & Megaram veniſſent; alterum ad cauponem devertiſſe, ad hoſpitem alterum: qui ut coenati quieſcerent, concubia nocte viſum eſſe in ſomnis ei qui erat in hoſpitio, illum alterum orare, ut ſubveniret, quod ſibi a caupone interitus pararetur: eum primo perterritum ſomnio ſurrexiſſe: dein cum ſe conlegiſſet idque viſum pro nihilo habendum eſſe duxiſſet, recubuiſſe: tum ei dormienti eundem illum viſum eſſe rogare, ut, quoniam ſibi vivo non ſubveniſſet, mortem ſuam ne inultam eſſe pateretur: ſe interfectum, in plauſtrum a caupone eſſe conjectum, &

1 *Si navigaſſet*] Pariſ. *ſin navigaſſet*. Lego *ſi* enim *navigaret*. Davies.

2 *Duo quidam Arcades familiares*] Hanc hiſtoriam nonnihil variatam ſcriptor Graecus exponit, cujus verba laudat *Suidas* in τιμωροῦντος, ut olim monuit *Pet. Victorius* Var. Lect. lib. XIX. cap. 12. Λέγει γοῦν, inquit, Χρύσιππος, ἐν Μεγάροις καταχθῆναί τινα, χρυσίου ζώνην ἐπαγόμενον πεπληρωμένην· ἀπέκτεινε δὲ ἄρα αὐτὸν πανδοκεὺς, ὁ ὑποδεξάμενος ὀψισθέντα, ἐποφθαλμίσας τῷ χρυσίῳ· εἶτα ἔμελλεν ἐκκομίζειν ἐφ' ἁμάξης ἀγούσης κόπρον, ὑποκρύψας ἐν ταύτῃ τὸν πεφονευμένον. Ἡ τοίνυν ψυχὴ τοῦ τεθνεῶτος ἐφίσταται Μεγαρεῖ τινι, καὶ λέγει ὅσα τε ἔπαθε, καὶ ὑφ' ὅτου; καὶ ὅπως ἐκκομίζεσθαι μέλλει, καὶ κατὰ ποίας πύλας. Ὁ δὲ οὐκ ἤκουσε ῥαθύμως τὰ λεχθέντα· κνεφαῖος δὲ διαναστὰς καὶ παραφυλάξας τοῦ ζεύγους ἐπελάβετο, καὶ ἀνίχνευσε τὸν νεκρόν. Καὶ ὁ μὲν ἐτάφη, ὁ δὲ ἐκολάσθη: Aſt a *Cicerone* diverſus non abit *Valerius Maximus* lib. I. cap. VII, 10. extern. *Idem*.

3 D'ic

& ſupra ſtercus injectum: petere, ut mane ad portam adeſſet, priuſquam plauſtrum ex oppido exiret: hoc vero ſomnio eum commotum, mane bubulco praeſto ad portam fuiſſe: quaeſiſſe ex eo, quid eſſet in plauſtro: illum perterritum fugiſſe: mortuum erutum eſſe: cauponem, re patefacta, poenas dediſſe. Quid hoc 28
ſomnio [3] dici poteſt divinius? Sed quid aut plura, aut vetera quaerimus? Saepe tibi meum narravi; ſaepe ex te audivi tuum ſomnium: Me, cum Aſiae Proconſul praeeſſem, vidiſſe in quiete, cum tu equo advectus ad quandam magni fluminis ripam, provectus ſubito, atque delapſus in flumen, nuſquam apparuiſſes, me contremuiſſe, timore perterritum: tum [4] te repente laetum extitiſſe, eodemque equo adverſam adſcendiſſe ripam, noſque inter nos eſſe complexos. Facilis conjectura hujus ſomnii: mihique a peritis in Aſia praedictum eſt, fore eos eventus rerum qui acciderunt. Venio nunc ad

3 *Dici poteſt divinius*] Ordo verborum eſt a Victor. & Balliol. nam vulgo dure, *dici divinius poteſt*. In vocum collocatione mutationes alibi quoque fecimus; at nuſquam, niſi bonorum Codicum fide nixi: nam de talibus minutiis ſemel Lectores monuiſſe ſufficit. *Davies.*

4 *Te repente laetum* extitiſſe] Reg. & Cantab. habent *exſiliiſſe*: ſed, renitentibus melioris notae Codicibus, nihil eſt mutandum. Auctor de Bell. Afric. cap. VII. *Latent enim in inſidiis cum equis inter convalles, & ſubito exiſtunt*, hoc eſt, apparent. Illic Elienſ. noſter *exiliunt*; ſed mihi jam non videtur audiendus. Infra noſter cap. 33. *Submerſus equus voraginibus non* extitit. Ubi non erat cur vox ultima *Grutero* diſpliceret. Iterum lib. II. cap. 23. *Tages quidam dicitur* — extitiſſe *repente, & eum adfatus eſſe qui arabat. Agellius* Noct. Attic. lib. XVI. cap. 19. *Inter haec eorum verba Arionem cum fidibus & indumentis, cum quibus ſe in ſalum ejaculaverat*, extitiſſe. Vide ſis & *Curtium* lib. VII. cap. X, 14. *Idem.*

1 *Noſter*

ad tuum. Audivi equidem ex te ipſo, ſed mihi ſaepius [1] noſter Salluſtius narravit; cum in illa fuga, nobis glorioſa, patriae calamitoſa, in villa quadam campi Atinatis maneres, magnamque partem noctis vigilaſſes, ad lucem denique [2] arcte & graviter dormitare coepiſſe. Itaque, quamquam iter inſtaret, te tamen ſilentium fieri juſſiſſe, neque eſſe paſſum te excitari: cum autem experrectus eſſes hora ſecunda fere, te ſibi ſomnium narraviſſe: Viſum tibi eſſe, cum in locis ſolis maeſtus errares, C. Marium cum faſcibus laureatis quaerere ex te, quid triſtis eſſes: cumque tu te tua patria vi pulſum eſſe dixiſſes, prehendiſſe eum dextram tuam, & bono animo te juſſiſſe eſſe, lictorique proximo tradidiſſe, ut te in monumentum ſuum deduceret; & dixiſſe, in eo tibi ſalutem fore. Tum & ſe exclamaſſe Salluſtius narrat, reditum tibi celerem & glorioſum paratum, & te ipſum viſum ſomnio delectari: nam illud mihi ipſi celeriter

1 *Noſter Salluſtius*] Non hiſtoricus, ſed M. Ciceronis libertus intelligitur. *Davies.*

2 *Arcte & graviter* dormitare *coepiſſe*] Videtur legendum *dormire*; nam *graviter dormire* uſitatum eſt, & convenit ita loqui; *graviter dormitare* non item. Verumtamen nihil mutandum cenſeo. Lambinus. Ibid. Med. Reg. Balliol. & Merton. *coepiſſes.* Pariſ. *coepiſſet.* Lege *coepiſſe te.* Idem.

3 *In monumento Marii*] Hoc ſomnium fuſe refert *Valerius Maximus* lib. I. cap. VII, 5. ubi notat *in aede Jovis Mariana S. C. de reditu Ciceronis eſſe factum.* Pari modo *Aemilia monumenta* & *monumenta Cn. Pompeii* pro locis, quos ſtruxerant vel refecerant, dixit *Tacitus* Ann. III, 72. IV, 7. Vide & *Senecam* Conſ. ad Marciam cap. XXII. Conſules autem fuere P. Lentulus & Q. Metellus, quorum ille noſtro fuit praecipuus ſalutis auctor. Vide ſis Orat. ad Quir. poſt reditum cap. 5. ſeqq. & poſt red. in Sen. capp. 3, 4. *Idem.*

4 *Cum*

leriter nuntiatum eſt, ut audiviſſes [3] in monumento Marî de tuo reditu magnificentiſſimum illud ſenatus conſultum eſſe factum, referente optimo & clariſſimo viro conſule, idque frequentiſſimo theatro, incredibili clamore & plauſu comprobatum; dixiſſe te, nihil illo Atinati ſomnio fieri poſſe divinius. At multa 29
falſa. Immo obſcura fortaſſe nobis. Sed ſint falſa quaedam: contra vera quid dicimus? quae quidem multo plura evenirent, ſi ad quietem integri iremus: nunc onuſti cibo & vino, perturbata & confuſa cernimus. Vide quid Socrates in Platonis Politia loquatur. Dicit enim; [4] *Cum dormientibus ea pars animi, quae mentis & rationis ſit particeps, ſopita langueat: illa autem, in qua feritas quaedam ſit atque agreſtis inmanitas, cum ſit* [5] *inmoderato tumefacta potu atque paſtu, exſultare eam in ſomno inmoderateque jactari: itaque huic omnia viſa objiciuntur, a mente ac ratione vacua: ut aut cum matre corpus* [6] *miſcere videatur, aut cum quovis alio vel homine vel Deo, ſaepe*

4 *Cum dormientibus ea pars animi*] *Platonis* locus extat lib. IX. de Rep. pag. 502. eumque, ne *Plutarchum* memorem Tom. II. pagg. 83, 101. laudat *Stobaeus* Serm. V. p. 75. & Latine vertit *Chalcidius* pagg. 370, 371. *Idem.*

5 *Immoderato* tumefacta *potu atque paſtu*] Vulgo *obſtupefacta*: ſed optime legitur in Elienſi *tumefacta*; ſiquidem οἴνου ἢ μέθης πλησθὲν habet *Plato.* Praeterea repugnat, ut quae *obſtupefacta* ſit, *exſultet & immoderate jactetur.* *Artemidorus* Oneir. lib. I. cap. 8. Αἵ γε ἄμετροι τροφαὶ οὐδὲ πρὸς αὐτῇ τῇ ἕῳ παρέχουσιν ἰδεῖν τὸ ἀληθές. Non aliter quam repraeſentat ille Codex, hunc *Ciceronis* locum olim laudavit *H. Stephanus* Lexic. Cicer. pag. XI. *Idem.*

6 *Miſcere* videatur] Vulgo *videamur*: ſed MSStorum Victor. Pariſ. Med. & Balliol. auctoritatem ſum ſequutus, noſtramque lectionem firmat *Plato*, ut & res ipſa. *Idem.*

1 At

saepe belua, atque etiam trucidare aliquem & inpie cruentari, multaque facere inpure atque taetre, cum temeritate & inpudentia. [1] *At qui salubri & moderato cultu atque victu quieti se tradiderit, ea parte animi, quae mentis & consilii est,* [2] *agitata & erecta,* [3] *saturataque bonarum cogitationum epulis; eaque parte animi, quae voluptate alitur, nec inopia enecta nec satietate adfluenti, (quorum utrumque praestringere aciem mentis solet, sive deest naturae quidpiam, sive abundat atque adfluit) illa etiam tertia parte animi, in qua irarum existit ardor, sedata atque restincta: tum eveniet,* [4] *duabus animi [temerariis] partibus compressis, ut illa tertia pars rationis & mentis eluceat, & se vegetam ad somniandum acremque praebeat: tum ei visa quietis occurrent tranquilla atque veracia.* Haec verba ipsa Platonis expressi.
30 Epicurum igitur audiemus

1 *At qui salubri & moderato cultu*] Similiter Moses, ut somniavit *Strabo* Geogr. lib. XVI. pag. 1104. praecepit ἐγκοιμᾶσθαι καὶ αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἄλλους εὐονείρους· καὶ προσδοκᾶν δεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ δῶρον ἀεί τι καὶ σημεῖον τοὺς σωφρόνως ζῶντας καὶ μετὰ δικαιοσύνης, τοὺς δ' ἄλλους μὴ προσδοκᾶν. *Philostratus* vit. Apollonii lib. II. cap. 37. Καὶ μὴν καὶ τὸ μαντικὸν τὸ ἐξ ὀνειράτων, ὃ θειότατον τῶν ἀνθρωπίνων δοκεῖ, ῥᾶον διορᾷ (ἡ ψυχὴ) μὴ ξυντεθολωμένη ὑπὸ τοῦ οἴνου, ἀλλ' ἀκήρατος δεχομένη αὐτὸ, καὶ περιαθροῦσα. Pari modo differunt *Maximus Tyrius* Serm. XVI. init. *Prudentius* Cathem. VI, 49, seqq. & *Synesius* de Insomn. pag. 152. *Dav.*

2 Agitata *atque erecta*] *Lambino* placet *excitata*. Et in *Platone* quidem est, τὸ μὲν λογιστικὸν ἘΓΕΙΡΑΣ ἑαυτοῦ. Attamen contra MSStorum fidem nihil muto, cum liberior soleat esse *Ciceronis* versio. *Idem.*

3 *Saturataque bonarum cogitationum epulis*] *Platoni* est ἑστιάσας λόγων καλῶν καὶ σκέψεων. Nec infrequens est ea Philosopho Metaphora, quemadmodum docet *Pet. Victorius* Var. Lect. lib. II. cap. 14. Eandem adhibent alii Scriptores. *Plutarchus* de Audit. pag. 42. Ὁ δὲ ἐπὶ λόγων ἀφιγμένος ἑστίασιν, — ἀκροᾶσθαι σιωπῇ τοῦ λέγοντος. *Philostratus* vit. Apollonii lib. VI. cap. 10. Εἰς τὸν

diemus potius? namque Carneades, concertationis ſtudio, modo ait hoc, modo illud. At ille quid ſentit? ſentit autem nihil umquam elegans, nihil decorum. Hunc ergo antepones Platoni & Socrati? qui ut rationem non redderent, auctoritate tamen hos minutos philoſophos vincerent. Jubet igitur Plato, ſic ad ſomnum proficiſci corporibus adfectis, ut nihil ſit quod errorem animis perturbationemque adferat. Ex quo etiam Pythagoricis interdictum putatur, ne faba veſcerentur, [5] quod habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis [6] quaerentis vera contrariam. Cum ergo eſt ſomno [ſ]evocatus animus a ſocietate & a contagione corporis, tum meminit praeteritorum, praeſentia cernit, futura praevidet: jacet enim corpus dormientis, ut mortui;

τὸν Θεαιτήτειον εἶδον πάντες, οἷον ἙΣΤΙΑΤΟΡΑ τῶ λόγου. Hinc λόγων κρατῆρας dixit idem lib. IV. cap. 24. & φιάλῃ λόγων *Anacreon* Od. LXIV. *Idem.*

4 *Duabus animi* temerariis *partibus*] Med. omittit *temerariis*; nec habet *Plato* quod ei voci reſpondeat, ut mihi delenda videatur. *Idem.*

5 *Quod habet inflationem magnam*] Sic *Tertullianus* de anima cap. XLVIII. *Artemidorus* Oneir. lib. I. pag. 58. ſcriptoreſque bene multi, quos ibi laudat *Nic. Rigaltius.* Iis addantur *Plutarchus* Sympoſ. lib. IX. cap. 10. & *Plinius* H. N. lib. XVIII. c. 12. Alii cauſas alias adſignant. Vide *Clementem* Alexandrinum Strom. lib. III. pag. 521. & *Aeg. Menagium* ad *Laertii* VIII, 24, 34. At *nullo ſaepius legumento Pythagoram dicit uſum quam fabis* Ariſtoxenus apud *Agellium* N. A. lib. IV. cap. XI. *Idem.*

6 Quaerentis *vera*] Sic legendum conjecit *D. Lambinus,* ac ita diſerte repraeſentant Elienſ. Balliol. Reg. & Cantab. Vulgo *quaerenti vera:* non ita commode, prout videtur. *Agellius* autem lib. IV. cap. XI. habet *tranquillitatem mentis* quaerentibus *contrariam.* Sed aut corruptis *Tullii* Codicibus uſus eſt is ſcriptor; aut ejus libri vitiati ſunt, & ex *Cicerone* corrigendi. *Idem.*

tui; [1] viget autem & vivit animus: quod multo magis faciet post mortem, cum omnino corpore excesserit. Itaque, adpropinquante morte, multo est divinior. Nam & id ipsum [2] vident, qui sunt morbo gravi & mortifero adfecti, instare mortem. Itaque his occurrunt plerumque imagines mortuorum: tumque vel maxume laudi student: eosque, [3] qui secus quam decuit vixerunt, [4] peccatorum suorum tum maxume poenitet. Divinare autem morientes, illo etiam exemplo confirmat Posidonius, quo adfert, Rhodium quendam morientem sex aequales nominasse

1 *Viget autem & vivit animus*] *Nemesius* de Nat. Hom. p. 97. ed. Oxon. Ὅτι δὲ ἀσύγχυτον μένει, δῆλον ἐκ τοῦ τὴν ψυχὴν τρόπον τινὰ χωριζομένην τοῦ σώματος ἐν τῷ ὕπνῳ, καὶ ὥσπερ νεκρὸν αὐτὸ κεῖσθαι καταλιποῦσαν, μόνον δὲ ἐξατμίζουσαν αὐτῷ τὴν ζωὴν, ἵνα μὴ παντελῶς ἀπόληται, καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐν τοῖς ὀνείροις θεσπίζουσαν τὸ μέλλον, καὶ τοῖς νοητοῖς πλησιάζουσαν. Vide & pag. 165. *Ammianus Marcellinus* lib. XIV. cap. XI. *Solutus enim corporeis nexibus animus, semper vigens motibus indefessis, & cogitationibus* subjectus (Leg. *non subjectus*, vel *nec cogitationibus subjectus*) *& curis, quae mortalium sollicitant mentes, colligit visa nocturna, quas* φαντασίας *nos appellamus*. Nam, quod ait noster infra capp. 49, 51. Vigilantium *animi vitae necessitatibus serviunt, disjunguntque se a societate divina, vinclis corporis impediti: viget autem animus in somnis, liberque est sensibus* ac *omni impeditione curarum*. Adi sis *Aelianum* & ejus Interpretes lib. III. V. H. cap. XI. *Davies*.

2 *Vident—instare mortem* &c.] *Aretaeus* de causis & signis Acut. Morb. II, 4. Προγιγνώσκουσι μὲν οὖν πρώτιστα μὲν ὡυτέοισι τοῦ βίου τὴν μεταλλαγὴν, ἔπειτα τοῖς παρεοῦσι προλέγουσι τὰ αὖθις ἐσόμενα. Vide sis *Eustathium* ad Iliad. Π. p. 1119. ed. Basil. *Idem*.

3 *Qui secus, quam decuit*] Quidam legi volunt, *quam debuit*, subintell. *vivi*. Lambinus.

4 *Peccatorum suorum tum maxume poenitet*] *Plato* de Rep. lib. I. pag. 411. Εὖ γὰρ ἴσθι, ὅτι ἐπειδάν τις ἐγγὺς ᾖ τοῦ οἴεσθαι τελευτήσειν, εἰσέρχεται αὐτῷ δέος καὶ φροντὶς, περὶ ὧν ἔμπροσθεν οὐκ εἰσῄει — καὶ αὐτὸς ἤτοι ὑπὸ τῆς τοῦ γήρως ἀσθενείας, ἢ καὶ ὥσπερ ἐγγυτέρω

nominasse & dixisse, qui primus eorum, qui secundus, [5] qui deinde, qui deinceps moriturus esset. Sed tribus modis censet Deorum adpulsu homines somniare: uno, quod praevideat animus ipse per sese, quippe qui Deorum cognatione teneatur: altero, quod plenus aër sit inmortalium animorum, in quibus tamquam insignitae notae veritatis appareant: tertio, quod ipsi Dî cum dormientibus conloquantur: [6] idque, ut modo dixi, facilius eveniet, adpropinquante morte, ut animi futura augurentur. Ex quo & illud est Calani, [7] de quo ante dixi, & [8] Homerici Hectoris, qui moriens propinquam Achilli

γυτέρω ὢν τοῦ ἐκεῖ, μᾶλλόν τι καθορᾷ αὐτά. Ὑποψίας δ' οὖν καὶ δείματος μεστὸς γίνεται· καὶ ἀναλογίζεται ἤδη καὶ σκοπεῖ, εἴ τινά τι ἠδίκηκεν. Hanc *Platonis* ῥῆσιν adfert etiam *Justinus* Martyr Cohort. ad Graec. cap. XXVII. pag. 99. *Davies.*

5 *Qui deinde*, qui *deinceps moriturus esset*] Sic Pall. tert. quart. Paris. Med. Pithoean. Merton. & Balliol. Vulgo *qui deinde deinceps moriturus esset.* Reg. & Cantab. habent, *qui* tertius, qui *deinceps*; quae Librariorum redolent audaciam. *Idem.*

6 *Idque — facilius eveniet*] In nostris omnibus est *evenit.* Forsan autem legendum, *itaque* vel *ideoque, ut modo dixi, facilius evenit:* alioquin enim haud bene connecti videtur oratio. *Idem.*

7 *De quo ante dixi*] Supra cap. XXIII. *Idem.*

8 *Homerici Hectoris*] Iliad. X, 358. *Diodorus Siculus* Bibl. lib. XVIII. pag. 586. Πυθαγόρας ὁ Σάμιος καί τινες ἕτεροι τῶν παλαιῶν φυσικῶν ἀπεφήναντο τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχειν ἀθανάτους· ἀκολούθως δὲ τῷ δόγματι τούτῳ καὶ προγιγνώσκειν αὐτὰς τὰ μέλλοντα, καθ' ὃν ἂν καιρὸν ἐν τῇ τελευτῇ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμὸν ποιῶνται. Τούτοις δὲ ἔοικε συμφωνεῖν καὶ ὁ ποιητὴς Ὅμηρος παρεισάγων τὸν Ἕκτορα κατὰ τὸν τῆς τελευτῆς καιρὸν προλέγοντα τῷ Ἀχιλλεῖ τὸν μέλλοντα συντόμως αὐτῷ συνακολουθήσειν θάνατον. *Sextus Empiricus* adv. Mathem. lib. IX. §. 20, 21. Ἡ ψυχὴ, φησὶν Ἀριστοτέλης, προμαντεύεται καὶ προαγορεύει τὰ μέλλοντα — ἐν τῷ κατὰ θάνατον χωρίζεσθαι τῶν σωμάτων. Ἀποδέχεται γοῦν καὶ τὸν ποιητὴν Ὅμηρον, ὡς τοῦτο παρατηρήσαντα· πεποίηκε γὰρ τὸν μὲν Πάτροκλον, ἐν τῷ ἀναιρεῖσθαι, προαγορεύοντα περὶ τοῦ Ἕκτορος ἀναιρέσεως· τὸν δ' Ἕκτορα περὶ τῆς Ἀχιλλέως

τελευτῆς

31 Achilli mortem denuntiat. Neque enim illud verbum temere conſuetudo adprobaviſſet, ſi ea res nulla eſſet omnino,

> [1] *Praeſagibat animus, fruſtra me ire, cum exirem domo.*

[2] Sagire enim, ſentire acute eſt: ex quo ſagae anus, quia multa ſcire volunt, & ſagaces dicti canes. Is igitur, qui ante ſagit quam oblata res eſt, dicitur praeſagire, id eſt, futura ante ſentire.

τελευτῆς. *Homerum* vero *Virgilius* imitatus eſt Aen. X, 470. ut *Servius* animadvertit. Vide ſis & *Lactantium* ad *Statii* Theb. VII, 701. *Davies.*

1 *Praeſagibat* mi *animus*] Verſus *Plauti* in Aulularia. *Lambinus.*

Ibid. *Praeſagibat animus*] Apud *Plautum* Aulul. Act. II. Sc. II, 1. legitur, *praeſagibat* mihi *animus*, unde ſic edendum curavit *Lambinus*. Cum vero *pronomen* illud nec ad metrum nec ad ſermonis elegantiam faciat, omitti potuit a *Cicerone*. Fruſtra vero prorſus eſt *Jac. Gronovius*, qui ex MSto *Voſſiano* reponendum cenſuit, *praeſagitabat animus*; repugnat enim verſus ratio, cum producta ſit ſecunda vocis hujuſce Syllaba. *Davies.*

2 Sagire *enim ſentire acute eſt*] *Feſtus*: Praeſagitio *dicta, quod praeſagire* (videtur ex noſtro legendum *ſagire*) *eſt acute ſentire, unde ſagae dictae anus, quae multa ſciant*; (Leg. *quia multa ſciant*;) *& ſagaces canes, quod ferarum cubilia praeſentiant.* Hinc cornicis clangorem *ſagum* vocavit *Prudentius* Apoth. vſ. 298. *Idem.*

3 *Sed quid oculis* rabere *viſa eſt*] Sic legendum; *rabere*, inquam, non *rapere*. *Rabere* autem *dictum a rabie*, inquit *Nonius*. *Varro* idem Attii, quod Titii: *Quid eſt? quid blateras? quid* rabis? *quid vis tibi? Caecilius* Hypobolimaeo: *Raſtraria* rabere *ſe ait*. Lambinus.

4 *Ubi illa paullo ante ſapiens*] Sic volebat legi hunc verſum *Joan. Auratus*:

> *Ubi illa paullo ante* ſagiens, & *virginali modeſtia?*

Idem paullo poſt *peperiſti* reponendum cenſebat pro vulgato *reperiſti*. Sed errabat. Jam *med obeſſe* datum pro *me obeſſe*. Idem.

5 *Virginali modeſtia*] *H. Turnebus* Adverſ. lib. V. cap. 22. multum haeſitans, tandem reponit *virginis modeſtia*. Ego vero retinendum puto *virginali modeſtia*; verſus enim ſic in pedes ſuos digerendus eſt:

> *Ubi illa paullo* | *ante ſapiens* | *virg'nali mo* | *deſtia.*

Illa priorem ſyllabam paſſim brevem habet: *virg'nali* vero pro *virginali* per Syncopen. *Ennius* apud *Feſtum* in *ſas*;

Vir-

tire. Ineſt igitur in animis praeſagitio extrinſecus injecta atque incluſa divinitus: ea ſi exarſit acrius, furor appellatur, cum a corpore animus abſtractus divino inſtinctu concitatur.

[3] *Sed quid oculis rabere viſa eſt derepente ardentibus?*

[4] *Ubi illa paulo ante ſapiens,* [5] *virginali modeſtia?*

[6] *Mater optuma, tum multo mulier melior mulierum,*

[7] *Miſſa*

Virg'nes nam ſibi quiſque domi
Romanus habet ſas.

Vide, ſi neſcis, *Chriſt. Waſium* de Senar. cap. III. p. 18. & cap. XII. p. 56, ſeq. *Aurati* conjectura, quam refert *Lambinus* omnem metri ſpeciem deſtruit. *Davies.*

6 *Mater optuma, tum multo mulier melior* mulierum] A vetuſtioribus editis abeſt vox ultima: quapropter *Lambinus* fulciendo, prout arbitratus eſt, verſui legendum putabat,

Mater optuma, tum vero multo mulier melior.

Ei tamen hoc in loco peſſime ceſſerunt conata, quemadmodum quivis, cui non ignota ſit ſyllabarum quantitas, ſtatim videbit. Cum igitur Pall. Gallic. duo & Voſſianus darent eam, quam *Gruterus* exhibuit, lectionem; *Gulielmius* reſcripſit

Mater optumatum, multo mulier melior mulierum.

Mallem ipſe

Mater optuma tu, tum multo mulier melior muljerum;
γύναι πασῶν τῶν γυναικῶν πολλῷ κρείττων. Nam more Graecorum loquitur Poeta: quod aliis tam ſolutae quam ligatae orationis ſcriptoribus eſt ſolenne. *Prudentius* Cathem. XII, 77.

O *ſola* magnarum urbium
Major *Bethlem.*

Idem περὶ Στεφ. V, 293.

O *miles inviĉtiſſime,*
Fortiſſimorum fortior.

Vide ſis & XIV, 115. ac *Sidonium Apollinarem* Carm. XI, 52. *Apuleius* de Habit. Doctr. Platon. p. 579. *Animam — omnium* gignentium *eſſe* ſeniorem. *Hieronymus* in Epit. Paulae pag. 175. A. *Minimaque fuit inter omnes, ut* omnium major *eſſet.* Hinc apud *Hermam* lib. II. Mand. 8. ex MSStis reponendum, *humiliorem fieri omnium hominum.* Eodem modo *Tertullianus* Apol. cap. XL. ut falſi ſint *Auguſtinus* de Doctr. Chriſt. II, 13. & *Perizonius* ad *Sanctii* Minerv. II, 10. p. 216. qui locutiones hujuſmodi vitioſas eſſe ſtatuerunt. *Idem.*

7 *Miſſa ſum* &c.] Haec ex hiſce Graecis accepta cenſet *Joſ. Scaliger* Conj. in *Varronis* lib. V. L. L. pag. 54.

[7] *Missa sum* [1] *superstitiosis hariolationibus:*
Neque me Apollo fatis fandis dementem invitam ciet.
Virgines vero aequales patris mei, meûm factûm pudet,
Optumi viri: mea mater, tui me miseret, mei piget,
Optumam progeniem Priamo [2] *peperisti extra me: hoc dolet,*
Med obesse, illos prodesse, me obstare, illos obsequi.

O poëma tenerum & moratum atque molle! sed hoc minus ad rem. Illud, quod volumus, expressum est, ut vaticinari furor vera soleat.

[3] *Adest, adest fax obvoluta sanguine atque incendio:*
Multos annos latuit: cives, [4] *ferte opem, & restinguite.*

Deus

[7] Ἄκραντα γάρ μ᾽ ἔθηκε θεσπίζειν Θεὸς,
Καὶ πρὸς παθόντων κἂν κακοῖσι κειμένων
Σοφὴ κέκλημαι, πρὶν παθεῖν δὲ μαίνομαι.

Extant apud *Plutarchum* in Praecept. Reip. gerendae pag. 821. B. *Davies.*

1 Superstitiosis *hariolationibus*] Fatidicis; nam *superstitiosus* veteribus haud raro *divinum* significat. Infra II, 56. *Unde* superstitiosa *primum saeva evasit vox fera.* Apud *Plautum* Amphitr. Act. I. Sc. I, 167. ait Sosia de Mercurio, qui eum non longe abesse praesentiebat: *Illic homo* superstitiosus *est.* Iterum Curcul. Act. III, 27. Superstitiosus *hic quidem est: vera praedicat.* Et Rudent. Act. IV. Sc. IV, 95. *Quid si ista aut* superstitiosa, *aut ariola est, atque omnia, Quicquid insit, vera dicet.* Vide sis *Hadr. Turnebum* Advers. lib. v. c. 22. & *Jos. Scaligerum* Conj. in *Varronis* lib. VI. L. L. pag. 68. *Idem.*

2 *Peperisti*] Ita diserte noster Eliens. & ita legendum conjecit *Joan. Auratus,* quem falsum cum pronuntiat *D. Lambinus,* ipse dubio procul fallitur. Vulgo *reppersti,* quod respuit versus. *Idem.*

3 *Adest, adest fax*] *Turnebo Lambino*que placet, *ah adest fax.* Grute-

Deus inclusus corpore humano jam, non Cassandra loquitur.

Jamque mari magno classis cita
Texitur: exitiûm examen rapit:
Advenit, & fera velivolantibus
Navibu' complevit manu' littora.

Tragoedias loqui videor & fabulas? At ex te 32
ipso non commenticiam rem, sed factam, ejusdem generis audivi: [5] C. Coponium ad te venisse Dyrrhachio, cum praetorio imperio classi Rhodiae praeesset, [6] cum primo hominem prudentem atque doctum: eumque dixisse remigem quendam e quinqueremi Rhodiorum vaticinatum, madefactum iri minus xxx diebus Graeciam sanguine, rapinas Dyrrhachî, & conscensionem in naves cum fuga; fugientibusque miserabilem respectum incendiorum fore; sed Rhodio-

Gruterus autem legit, *ades, ades, fax:* at tum demum necesse est, ut in versu sequente reponamus, *multos annos latuisti*; quo modo vitiabitur metrum. Servata vero vulgata lectione, non erat, cur versui timerent viri docti; siquidem ultima hujusce *verbi* syllaba non raro pro brevi ponitur. Vide *Chr. Wasium* de Senario cap. 11. pag. xi. *Idem.*

4 *Ferte opem*] Sic reposuit *Turnebus* Adverſ. V, 22. & sic exhibent Reg. Cantab. Med. & veteres Editi. *Gruterus* autem e *sex* MSStis legit *referte opem.* Sed licet ei scripturae *sexcenti* faveant Codices, rejicula tamen est habenda; quippe quae metrum jugulet. *Idem.*

5 *C. Coponium ad te venisse Dyrrhachio, cum Praetorio imperio*] C. COPONIUS PR. S. C. in argenteo denario descriptus est. *Ursinus.*

6 *Cum primis*] Sic vulgo dant. At *Victorius* edidit *cum primo,* nec aliter *Gruteriani* nostrique MSSti. Fieri potest ut *Cicero* scripserit *cumprime*; de quo videatur *Agellius* XVII, 2. Non tamen ullus video cur Codicum fides conculcetur: nam *homo* cum primo *prudens* est homo aeque prudens ac prudentissimus. *Davies.*

Rhodiorum classi propinquum reditum ac [1] domum itionem dari: tum neque te ipsum non esse commotum; Marcumque Varronem & M. Catonem, qui tum ibi erant, doctos homines, vehementer esse perterritos: paucis sane post diebus [2] ex Pharsalica fuga venisse Labienum: qui cum interitum exercitus nuntiavisset, reliqua vaticinationis brevi esse confecta. Nam & ex horreis direptum effusumque frumentum vias omnis [3] angiportusque constraverat; & naves subito perterriti metu conscendistis; & noctu ad oppidum respicientes, flagrantis onerarias, quas incenderant milites quia sequi noluerant, videbatis: postremo a Rhodia classe deserti, verum vatem fuisse sensistis. Exposui, quam brevissime potui, somnii & furoris oracula, quae carere dixeram arte. Quorum amborum generum una ratio est, qua Cratippus noster uti solet; animos hominum quadam ex parte extrinsecus esse tractos & haustos. Ex quo intellegitur, esse extra divinum animum, humanus unde ducatur: humani autem animi eam partem, quae sensum, quae motum, quae appe-

1 *Domum itionem*] *Domuitionem* habet antiquus liber composito vocabulo, & ita legit *Appuleius*: & in lib. III. ad Herennium c. 21. *Jam* domuitionem *reges* &c. *Ursinus.*

Ibid. *Domum itionem*] *Caesar* lib. I. B. G. cap. 4. *Domum reditionis spe sublata. Hyginus* Fab. 118. *Ubi sibi diceret, quando domum repetitionem haberet.* Nonnulli libri *domuitionem*, quod verbum agnoscit *Nonius* cap. 11. De constructione videas licet *G. J. Vossium* Anal. lib. III. cap. 9. Adi sis & *Th. Munckerum* ad *Hygini* Fab. cxxv. *Davies.*

2 *Ex* Pharsalica *fuga*] Paris. *Ex* Pharsyilia *fuga*. Scripsit *Tullius*, nisi fallor, *ex* Pharsalia *fuga*,

appetitum habeat, non esse ab actione corporis sejugatam: quae autem pars animi, rationis atque intellegentiae sit particeps, eam tum maxume vigere cum plurimum absit a corpore. Itaque, expositis exemplis verarum vaticinationum & somniorum, Cratippus solet rationem concludere hoc modo: "Si sine oculis non "potest extare officium & munus oculorum; "possunt autem aliquando oculi non fungi suo "munere: qui vel semel ita est usus oculis ut "vera cerneret; is habet sensum oculorum "vera cernentium. Item igitur, si sine divi- "natione [4] non potest officium & munus divi- "nationis extare; potest autem quis, cum di- "vinationem habeat, errare aliquando, nec ve- "ra cernere: satis est ad confirmandam divina- "tionem, semel aliquid esse ita divinatum ut "nihil fortuito cecidisse videatur: sunt autem "ejus generis innumerabilia: esse igitur divi- "nationem confitendum est. Quae vero aut 33
conjectura explicantur, aut eventis animadversa ac notata sunt, ea genera divinandi, ut supra dixi, non naturalia, sed artificiosa dicuntur: [1] in

ga, prout diserte Balliol. & Med. Sic *Pharsalia juga*, *Pharsalia damna*, *Pharsalia rura*, similiaque passim dicunt Poëtae. Vide Cl. *Oudendorpium* ad *Lucani* VI, 576. VII, 787, 823. *Davies.*

3 *Angiportus*] Legit Nonius *angiporta*. P. Manucius.

Ibid. *Nonius* in *angiportus*: *M. Tullius de Divinatione* angiporta *dixit*. Sed hunc locum ex margine in textum irrepsisse *Jos. Mercerus* statuit: quod veri non videtur absimile. Certe cuncti *Ciceronis* MSSti *angiportus* exhibent. *Davies.*

4 *Non potest officium & munus divinationis*] Vulgo *& officium & munus*. Copulam vero nos omisimus MSti Regii fide nixi; sed nec extat infra lib. II. c. 52. *Idem.*

1 In

[1] in quo haruſpices, augures, conjectoreſque numerantur. Haec inprobantur a Peripateticis; a Stoicis defenduntur. Quorum alia ſunt poſita in monumentis & diſciplina; quod Etruſcorum declarant & haruſpicini, & fulgurales, & [2] tonitruales libri, [3] veſtri etiam augurales: alia autem ſubito ex tempore conjectura explicantur, ut [4] apud Homerum Calchas, qui ex paſſerum numero belli Trojani annos auguratus eſt: & ut [5] in Sullae ſcriptum hiſtoria videmus, quod te inſpectante factum eſt, ut, cum ille in agro Nolano immolaret ante praetorium, ab infima ara

1 *In quo*] Forſan *in queîs*, nempe divinandi generibus. *Dav.*

2 Tonitruales *libri*] Sic recte Pal. ſec. Reg. & Cantab. quod *Grutero* jure placuit. Adludunt etiam Med. Balliol. Pall. tert. & quart. qui *trituales* exhibent. Vulgo *rituales*. Licet autem Hetruſcorum fuerint *libri rituales*, ut conſtat ex *Cenſorino* de die Natali capp. 11, 17. hic tamen eorum mentio prorſus eſt abſona, cum in iis perſcriptum eſſet, *quo ritu condantur urbes, aedes ſacrentur, qua ſanctitate muri, quo jure portae, quo modo tribus, curiae, centuriae diſtribuantur, exercitus conſtituantur, ordinentur, ceteraque ejuſmodi ad bellum, ad pacem, pertinentia*; quemadmodum docet *Feſtus*. Adeo ut huc eorum non conveniat argumentum. *Idem.*

3 Noſtri *etiam augurales*] *Veſtri* eſt in MSto, & ita ſcribendum eſt, ut ad *Ciceronis* auguratum referatur. *Urſinus.*

Ibid. Veſtri *etiam augurales*] Eſt a Pall. Urſin. Pith. Pariſ. Merton. Balliol. & Reg. Inepte vulgo *noſtri etiam augurales*; nam Q. Tullius Marcum fratrem, qui augur fuit, adloquitur. *Dav.*

4 *Apud Homerum Calchas*] In editis perperam *Chalcas*. Vide ſis infra lib. II. cap. 30. *Idem.*

5 *In* Sullae *ſcriptum hiſtoria videmus*] In editis pleriſque perperam legitur *Siſennae*; nam L. Corn. Sylla de rebus ſuis reliquit commentarios. Vide *G. J. Voſſium* de Hiſtor. Latin. lib. I. cap. 9. Prodigium vero, quod hic memorat *Tullius*, ex eo repetit *Valerius Maximus* lib. I. cap. VI, 4. Adi ſis & noſtrum infra lib. II. cap. 30. Si *Joanni* quidem *Freinſhemio* credimus ad *Flori* lib. III. cap. XVIII, 13. idem tradunt *Obſequens* de Prodig. cap. 116. & *Plutarchus* in Sylla cap. 17. At omnino falſus eſt vir eruditus;

ara ſubito anguis emergeret; cum quidem C. Poſtumius haruſpex oraret illum, ut in expeditionem exercitum educeret: id cum Sulla feciſſet, tum ante oppidum Nolam florentiſſima Samnitium caſtra cepit. Facta conjectura etiam in Dionyſio eſt paulo ante quam regnare coepit: qui cum per agrum Leontinum iter faciens equum ipſe demiſiſſet in flumen, [6] ſubmerſus equus voraginibus non extitit: quem cum maxuma contentione non potuiſſet extrahere; diſceſſit, ut ait Philiſtus, aegre ferens: cum autem [7] aliquantum progreſſus eſſet, ſubito exaudivit

tus; nam *Conr. Lycoſthenis* additamenta pro verbis *Obſequentis* habuit, nec hujus oſtenti meminit *Plutarchus*. Ait ſane pag. 457. A. Ὁ δὲ Σύλλας ἄγων ἐξ τάγματα τέλεια μετὰ τοῦ συνάρχοντος ἀπὸ Νώλης ἐκίνει —— Ὁ δὲ μάντις Ποστούμιος, θύσαντος αὐτοῦ, καταμαθὼν τὰ σημεῖα, καὶ τὰς χεῖρας ἀμφοτέρας τῷ Σύλλᾳ προτείνας, ἠξίου δεθῆναι καὶ φυλάττεσθαι μέχρι τῆς μάχης, ὡς, εἰ μὴ πάντα ταχὺ καὶ καλῶς συντελεσθείη, τὴν ἐσχάτην δίκην ὑποσχεῖν βουλόμενος. Sed nulla hic eſt *anguis ab ara infima emergentis* mentio; nec congruunt tempora; nam *Sylla cum primum ad urbem contra Marium caſtra moviſſet; adeo laeta exta immolanti fuiſſe ſcribit* Livius, *ut cuſtodiri ſe Poſthumius aruſpex voluerit, capitis ſupplicium ſubiturus, niſi ea quae in animo Sylla haberet, Dis juvantibus, impleviſſet.* Verba ſunt *Auguſtini* de C. D. lib. II. cap. 24. *Idem.*

6 *Submerſus equus voraginibus non* extitit] Ultima vox perperam *Grutero* ſuſpecta fuit habita, quod *apparendi* ſignificationem ei convenire neſciebat. Vide quae notavimus ad hujuſce libri cap. XXVIII. Hiſtoriam vero ſic narrat *Plinius* lib. VIII. §. 64. *Philiſtus a Dionyſio relictum* (equum prodit) *in coeno haerentem; ut ſeſe evelliſſet, ſecutum veſtigia Domini, examine apum jubae inhaerente; eoque oſtento Tyrannidem a Dionyſio occupatam.* Eandem refert & *Aelianus* Var. Hiſt. lib. XII. cap. 46. ut olim monuit *Pet. Victorius* Var. Lect. lib. XII. cap. I. *Idem.*

7 Aliquantum *progreſſus eſſet*] Sic Pariſ. Med. Balliol. & libri *Victoriani*; non *aliquantulum*, ut vulgo. *Idem.*

1 *Thebis*

audivit hinnitum, reſpexitque, & equum alacrem laetus aſpexit, cujus in juba examen apum conſederat. Quod oſtentum habuit hanc vim, ut Dionyſius paucis poſt diebus regnare coeperit.
34 Quid? Lacedaemoniis paulo ante Leuctricam calamitatem quae ſignificatio facta eſt, cum in Herculis fano arma ſonuerunt, Herculiſque ſimulacrum multo ſudore manavit? At eodem tempore [1] Thebis, ut ait Calliſthenes, in templo Herculis valvae clauſae repagulis ſubito ſe ipſae aperuerunt; armaque, quae fixa in parietibus fuerant, ea ſunt humi inventa. Cumque eodem tempore apud Lebadiam Trophonio res divina fieret, gallos gallinaceos in eo loco ſic aſſidue canere coepiſſe, ut nihil intermitterent: tum augures dixiſſe Boeotios, Thebanorum eſſe victoriam, propterea quod avis illa victa [2] ſilere ſolet; canere, ſi viciſſet. Eademque tempeſtate, multis ſignis, Lacedaemoniis Leuctricae pugnae calamitas denuntiabatur. Namque

1 *Thebis —— in templo Herculis*] Audiamus *Xenophontem* Hellen. lib. VI. cap. IV, 7. Ἀπηγγέλλετο δὲ ἐκ τῆς πόλεως αὐτοῖς (Θηβαίοις) ὡς οἵ τε νεὼ πάντες αὐτόματοι ἀνεῴγοντο, αἵ τε ἱέρειαι λέγοιεν, ὡς νίκην οἱ θεοὶ φαίνοιεν. Ἐκ δὲ τοῦ Ἡρακλείου καὶ τὰ ὅπλα ἔφασαν ἀφανῆ εἶναι, ὡς τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὴν μάχην ἐξωρμημένου. Οἱ μὲν δή τινες λέγουσιν, ὡς ταῦτα πάντα ΤΕΧΝΑΣΜΑΤΑ ἦΗΝ ΤΩΝ ΠΡΟΕΣΤΗΚΟΤΩΝ. Sane Epaminondas ὁρῶν τοὺς στρατιώτας δεισιδαιμονοῦντας —— ἐφιλοτιμεῖτο διὰ τῆς ἰδίας ἐπινοίας καὶ στρατηγίας μεταθεῖναι τὰς τοῦ πλήθους εὐλαβείας. Διόπερ τινῶν προσφάτως παραγεγονότων ἐκ Θηβῶν, ἔπεισεν εἰπεῖν, ὅτι τὰ κατὰ τὸν νεὼν τοῦ Ἡρακλέους ὅπλα παραδόξως ἀφανῆ γέγονε, καὶ λόγος ἐν ταῖς Θήβαις διαδέδοται, ὡς τῶν Ἡρώων τῶν ἀρχαίων ἀνειληφότων αὐτὰ καὶ βοηθεῖν τοῖς Βοιωτοῖς ἀπεληλυθότων &c. Ita loquitur *Diodorus Siculus* Bibl. lib. XV. pagg. 368, 369. *Davies.*

2 *Silere* ſolet] Vulgo *ſoleret*; ſed melior eſt ea lectio, quam prae-

Namque & [3] Lyſandri, qui Lacedaemoniorum clariſſimus fuerat, ſtatuae, quae Delphis ſtabat, in capite corona ſubito extitit ex aſperis herbis & agreſtibus: ſtellaeque aureae, quae Delphis erant a Lacedaemoniis poſitae poſt navalem illam victoriam Lyſandri, qua Athenienſes conciderunt, ([4] qua in pugna quia Caſtor & Pollux cum Lacedaemoniorum claſſe viſi eſſe dicebantur, eorum inſignia Deorum, ſtellae aureae, quas dixi, Delphis poſitae) paulo ante Leuctricam pugnam deciderunt, neque repertae ſunt. Maxumum vero illud portentum iîſdem Spartiatis fuit, quod, cum oraculum ab Jove Dodonaeo petiviſſent de victoria ſciſcitantes, legatique illud, in quo inerant ſortes, conlocaviſſent; ſimia, quam rex Moloſſorum in deliciis habebat, & ſortes ipſas & cetera, quae erant ad ſortem parata, diſturbavit, & aliud alio diſſupavit. Tum ea quae praepoſita erat oraculo ſacerdos dixiſſe dicitur, de ſalute Lacedaemoniis

praeſtant Victor. & Ven. 1471. Vide lib. II, 26. *Idem.*

3 *Lyſandri — ſtatuae — in capite corona ſubito extitit — ſtellaeque aureae*] *Plutarchus* Tom. II. pag. 397. E. Οἱ δὲ ἀςέρες ἠφανίσθησαν, οὓς Λύσανδρος ἀνέθηκεν ἀπὸ τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίας· ὁ δὲ αὐτοῦ τοῦ Λυσάνδρου λίθινος ἀνδριὰς ἐξήνθησεν ἀγρίαν λόχμην καὶ πόαν τοσαύτην τὸ πλῆθος, ὥστε κατακρύψαι τὸ πρόσωπον. Hae vero ſtellae Delphis a Lyſandro videntur poſitae, quod fuerunt, οἳ τοὺς Διοσκούρους ἐπὶ τῆς Λυσάνδρου νεὼς ἑκατέρωθεν — ἄστρα τοῖς οἴαξιν ἐπιλάμψαι ἔλεγον, ut narrat idem in *Lyſandro* pag. 439. C. *Idem.*

4 *Qua in pugna — Delphis poſitae*] Parentheſi voces has incluſimus, ne ſint, qui, cum *Grutero*, eas a mala manu irrepſiſſe cenſeant; neve ſint, qui, cum *Lambino*, reponant *quas dixi Delphis a Lacedaemoniis poſitas fuiſſe*; nam receptam lectionem praeſtant omnes MSSti, neque raro fit, ut intelligatur *verbum ſubſtantivum.* Idem.

1 *Nonne*

35 niis esse, non de victoria cogitandum. Quid? Bello Punico secundo [1] nonne C. Flaminius, consul iterum, neglexit signa rerum futurarum magna cum clade reipublicae? Qui exercitu lustrato, cum Arretium versus castra movisset, & contra Hannibalem legiones duceret; & ipse & [2] equus ejus ante signum Jovis Statoris sine causa repente concidit, nec eam rem habuit religioni; objecto signo, ut peritis videbatur, ne committeret proelium. Idem cum tripudio auspicaretur, pullarius diem proelii committendi differebat. Tum Flaminius ex eo quaesivit, si ne postea quidem pulli pascerentur, quid faciendum censeret. Cum ille quiescendum

1 *Nonne* C. Flaminius *consul iterum*] Sic legendum, non *C. Flamininus*, ut in prima editione impressum est, me nesciente. Quis enim hunc C. Flaminium ignorat? aut quis nescit hunc fuisse plebeium, & Flaminium ejus esse nomen, cognomen autem esse incognitum atque incertum? Contra, quem praetereat, *Flamininum* esse Quinctiorum cognomen? & Flamininos esse Quinctiae gentis? Idem erratum pervasit usque ad duo loca. Tanta est mali amplificandi facilitas ac libido! *Lambinus.*

2 *Equus ejus ante signum Jovis Statoris*] Quae hic memorantur prodigia sic narrat *Valerius Maximus* lib. I. cap. VI, 6. *C. Flaminius cum inauspicato consul creatus apud lacum Thrasimenum cum Hannibale conflicturus convelli signa juberet; lapso equo super caput ejus, humi prostratus est: nihilque eo prodigio inhibitus, signiferis negantibus signa moveri sua sede posse, malum, ni ea continuo effodissent, minatus est. Silius Italicus* idem Poeticis additamentis exornatum tradit lib. V, 59.

Tunc ales, priscum populis de more Latinis
Auspicium, cum bella parant, mentesque Deorum
Explorant super eventu, ceu praescia luctus,
Damnavit vesci, planctuque alimenta refugit.
Signa etiam affusa certant dum vellere mole,
Taeter humo lacera nitentum erupit in ora
Exsultans CRUOR. ——

Vide *Plutarchum* in Fabio p. 175. B. *Livium* lib. XXII. c. 3. & *Florum* lib. II. cap. VI, 24. *Davies.*

3 Sig-

dum respondisset: Flaminius, "Praeclara vero "auspicia, si esurientibus pullis res geri pote-"rit, saturis nihil geretur. Itaque signa convelli, & se sequi jussit. Quo tempore, cum [3] signifer primi hastati signum non posset movere loco, [4] nec quicquam proficeretur, plures cum accederent; Flaminius, [5] re nuntiata, suo more neglexit: itaque [6] tribus horis concisus exercitus, atque ipse interfectus est. Magnum illud etiam, quod addidit Coelius, eo tempore ipso, [7] cum hoc calamitosum proelium fieret, [8] tantos terrae motus in Liguribus, Gallia, compluribusque insulis, totaque in Italia factos esse, ut multa oppida conruerint, multis locis labes

3 *Signifer primi hastati*] *Aldus Manucius*, eumque secutus Metaphrastes Gallicanus, signiferum *primi centurionis* ridicule censent intelligendum. Denotatur enim primi manipuli seu ordinis hastati signifer. Vide *Just. Lipsium* Mil. Rom. lib. II. Dial. VIII. p. 88. *Idem.*

4 *Nec quicquam* proficeretur] *Lambinus* & *Aldus* nepos exhibent, *nec quicquam proficeret*; sed multo potior est lectio, quam praestant *Victorius*, *Gruterus*, nostrique MSSti. *Idem.*

5 *Re nuntiata*] Malim *rem nuntiatam suo more neglexit.* Id.

6 *Tribus horis*] Vulgo *tribus his horis*; sed media vox omnino supervacanea videtur, nec in Reg. comparet; quapropter eam delevimus. *Tres ferme horas pugnatum* esse notat etiam *Livius* lib. XXII. cap. 6. *Idem.*

7 *Cum hoc calamitosum* proelium *fieret*] A nostris, non minus ac Pall. MSStis abest *proelium:* propterea tamen has quinque voces, cum *Grutero*, irrepticias esse non arbitrarer, sed omissionis potius damnarem Librarios. *Idem.*

8 *Tantos terrae motus in Liguribus, Gallia, compluribusque insulis, totaque in Italia factos esse*]. Cum tam late se diffuderit, tantasque strages dederit hic terrae motus, absurde dubitat *Florus* lib. II. cap. VI, 14. an non *illum horrorem soli, equorum virorumque discursus & mota vehementius arma fecerint.* Adi *Livium* lib. XXII. cap. 5. *Plutarchum* in Fabio pag. 175. *Plinium* H. N. lib. II. cap. 84. *Orosium* lib. IV. cap. 14. & *Silium Italicum* lib. V, 611, seqq. *Davies.*

labes factae ſint terraeque deſederint, fluminaque in contrarias partes fluxerint, [1] atque amnes mare influxerit. Fiunt certe divinationum
36 conjecturae a peritis. [2] Midae illi Phrygio, cum puer eſſet, dormienti formicae in os tritici grana congeſſerunt. [3] Divitiſſimum fore, praedictum eſt: quod evenit. [4] At Platoni, cum in cunis parvulo dormienti [5] apes in labellis conſediſſent, reſponſum eſt, ſingulari illum ſuavitate orationis fore: ita futura eloquentia proviſa in infante eſt. Quid amores ac deliciae tuae, Roſcius? num aut ipſe, aut pro eo Lanuvium totum mentiebatur? qui cum eſſet in cunabulis educareturque in Solonio, qui eſt campus agri Lanuvini; noctu lumine adpoſi-

1 *Atque amnes mare influxerit*] Vulgo *atque in amnes*: ſed illam praepoſitionem neſciunt Pariſ. Balliol. Med. Reg. aliique MSSti, nec rarae ſunt ejuſmodi conſtructiones. *Cicero* Tuſc. II, 9. *Guttae, quae* ſaxa *adſidue* inſtillant *Caucaſi*. *Lucretius* I, 117.

An pecudes *alias divinitus* inſinuet ſe.

Infinita ſunt hujus generis: at unicum proferam locum *Minucii Felicis*, ut ei veterem reddam lectionem. Igitur ille cap. 5. *Caelum licet ſua materia ſuſpenderit: licet terram* fundaverit pondere, & *mare licet influxerit* e liquore. Sic MSS. Pariſ. & Antwerp. Vulgo quidem dant, *licet terram* fundaverint pondera *&* *mare licet influxerit* liquor. Verum ſi repetatur ἀπὸ κοινοῦ *ſua materia*, non eſt cur a Codicibus, quod *Rigaltius* & alii fecere, recedamus. *Davies*.

2 *Midae illi Phrygio*] Hanc hiſtoriolam referunt *Valerius Maximus* lib. I. cap. VI, 2, extern. *Aelianus* V. H. lib. XII. cap. 45. & *Joannes* Sarisberienſis Policr. I, 13. pag. 40. *Idem*.

3 *Divitiſſimum*] Balliol. habet *ditiſſimum*; ſed ad magis uſitatam loquendi rationem Tullius a Librario fuit reformatus. Vide *Corn. Nepotem* Phocion. cap. 1. & *Fr. Fabricium* ad *Ciceronis* Offic. lib. II. cap. 17. Midae vero divitias cuncti fere celebrant Scriptores. Adi Scholiaſten ad *Ariſtophanis* Plutum vſ. 287. & *Diogenianum* VII, 43. *Idem*.

4 *At Platoni, cum in cunis*] Sic omnes editi; ſed male: non enim

adpoſito, experrecta nutrix animadvertit puerum dormientem circumplicatum ſerpentis amplexu: quo aſpectu exterrita, clamorem ſuſtulit. Pater autem Roſcî ad haruſpices retulit: qui reſponderunt, nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore. Atque [6] hanc ſpeciem Praxiteles caelavit argento, & noſter expreſſit Archias verſibus. Quid igitur exſpectamus? an dum in foro nobiſcum Dî inmortales, dum in viis verſentur, dum domi? [7] qui quidem ipſi ſe nobis non offerunt, vim autem ſuam longe lateque diffundunt; quam cum terrae cavernis includunt, tum hominum naturis inplicant. Nam [8] terrae vis Pythiam Delphis incitabat; naturae Sibyllam. Quid enim? Non videmus, quam

enim hoc infanti Platoni, verum iis, qui peritos eo nomine conſuluerant, eſt reſponſum. Itaque legendum *At, Platoni cum in cunis parvolo dormienti apes in labellis conſediſſent, reſponſum eſt* &c. Scilicet mutandus eſt virgulae locus. *Idem.*

5 *Apes in labellis conſediſſent*] *Olympiodorus* in vita Platonis pag. 583. Γεννηθέντα τὸν Πλάτωνα λαβόντες οἱ γονεῖς, βρέφος ὄντα τεθείκασιν ἐν τῷ Ὑμηττῷ — καὶ, κειμένου αὐτοῦ, μέλιτται προσελθοῦσαι πεπληρώκασιν αὐτοῦ τὸ στόμα κηρίων μέλιτος, ἵνα ἀληθὲς περὶ αὐτοῦ γένηται,

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώττης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Plinius H. N. lib. XI. cap. 17. Apes *ſedere in ore infantis tum etiam Platonis, ſuavitatem illam praedulcis eloquii portendentes.* Eadem referunt *Valerius Maximus* lib. I. cap. VI, 3. extern. *Aelianus* Var. Hiſt. X, 21. XII, 45. ac *Joannes* Sariſberienſis Policr. I, 13. p. 39. *Idem.*

6 *Hanc ſpeciem Praxiteles*] Non intelligitur celeberrimus ille ſtatuarius; at cognominis caelator, qui Pompeii M. vixit aetate. Vide *Fr. Junium* in Catal. Artif. pag. 175. *Idem.*

7 *Qui quidem ipſi ſe nobis non offerunt, vim* autem *ſuam*] Nihil quicquam mutant Codices. Nihilo minus *Ciceronem* reliquiſſe ſuſpicor, *Qui quidem ipſi* SI *ſe nobis non offerunt, vim* tamen *ſuam longè lateque diffundunt.* Idem.

8 *Terrae vis Pythiam Delphis incitabat*] Audiamus *Diodorum Siculum* Bibl. lib. XVI. p. 427.

F 2 Ὄντος

quam ſint varia terrarum genera? ex quibus & mortifera quaedam pars eſt, ut & [1] Ampſancti in Hirpinis, & in Aſia Plutonia, quae videmus: & ſunt partes agrorum aliae peſtilentes, aliae ſalubres: aliae, quae acuta ingenia gignant, aliae, quae retuſa: quae omnia fiunt & ex caeli varietate, & ex diſparili adſpiratione terrarum. Fit etiam ſaepe ſpecie quadam, ſaepe vocum gravitate & cantibus, ut pellantur animi vehementius: ſaepe etiam cura & timore: qualis eſt illa

[1] *Flexa-*

Ὄντος χάσματος ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ, καθ᾽ ὃν ἐστὶ νῦν τοῦ ἱεροῦ τὸ καλούμενον ἄδυτον, καὶ περὶ τοῦτο γενομένων αἰγῶν —— ἀεὶ τὴν προσιοῦσαν τῷ χάσματι καὶ προσβλέψασαν αὐτῷ σκιρτᾶν θαυμαστῶς καὶ προΐεσθαι φωνὴν διάφορον, ἢ πρότερον εἰώθει φθέγγεσθαι· τὸν δ᾽ ἐπιστατοῦντα ταῖς αἰξὶ θαυμάσαι τὸ παράδοξον, καὶ προσελθόντα τῷ χάσματι, καὶ κατιδόντα οἷόν περ ἦν, ταυτὸ παθεῖν ταῖς αἰξίν· ἐκείνας τε γὰρ ὅμοια ποιεῖν τοῖς ἐνθουσιάζουσι, καὶ τοῦτον προλέγειν τὰ μέλλοντα. γίγνεσθαι — δι᾽ ἃς αἰτίας θαυμασθῆναί τε τὸ μαντεῖον, καὶ νομισθῆναι ΤΗΣ ΓΗΣ εἶναι τὸ χρηστήριον. Quae dein ſequuntur lectu ſunt digna, ſed prolixiora, quam ut huc commode transferantur. Totam vero ῥῆσιν, pauculis verbis omiſſis vel mutatis, laudat Scholiaſtes ad *Ariſtophanis* Plutum vſ. 9. *Juſtinus* lib. XXIV. cap. VI, 9. *In hoc rupis anfractu, media ferme montis altitudine, planicies exigua eſt, atque in ea profundum terrae foramen, quod in oracula patet: ex quo* FRIGIDUS SPIRITUS, *vi quadam velut vento in ſublime expulſus, mentes vatum in vecordiam vertit, impletaſque Deo reſponſa conſulentibus dare cogit.* Non multum abit & *Plinius* H. N. lib. II. cap. 93. Hinc, oraculis ibi non redditis, videbatur *vis illa terrae, quae mentem Pythiae divino adflatu concitabat, evanuiſſe vetuſtate.* Verba ſunt noſtri ſupra cap. XIX. Adi ſis & cap. 50 ac *Plutarchum* de Orac. defect. pag. 431, ſeqq. At, *Origene* contra Celſum teſte lib. VII. pag. 333. ἱστόρηται, ὅτι περικαθεζομένη τὸ τοῦ Κασταλίας στόμιον ἡ τοῦ Ἀπόλλωνος προφῆτις, δέχεται πνεῦμα διὰ τῶν γυναικείων κόλπων, οὗ πληρωθεῖσα ἀποφθέγγεται τὰ νομιζόμενα εἶναι σεμνὰ καὶ θεῖα μαντεύματα. Idem narraverat ſupra lib. III. pag. 125. nec diſſimilia tradunt alii nonnulli. Vide *Ant. Daleum* de Orac. pag. 153, ſeqq. *Davies.*

1 *Ampſancti in Hirpinis, & in Aſia* Plutonia] Hic ſe turpiter dedit

[2] *Flexanima tamquam lymphata* [3] *aut Bacchi ſacris*
Commota, in tumulis Teucrum commemorans ſuum.

37 Atque etiam illa concitatio declarat vim in animis eſſe divinam: [4] negat enim ſine furore Democritus quemquam poetam magnum eſſe poſſe; quod idem dicit Plato: quem, ſi placet, appellet furorem, dummodo is furor ita laudetur, ut [5] in Phaedro Platonis laudatus eſt. Quid veſtra oratio in cauſis? quid ipſa actio? poteſt

dedit Metaphraſtes Gallicus: nam *Plutonia*, quae & χαρώνεια dicuntur, loca ſunt peſtilentes & lethiferos odores emittentia. Vide ſis *Iſ. Caſaubonum* ad *Strabonis* lib. v. pag. 374. Talis erat Ampſancti vel, ut alii ſcribunt, Amſancti lacus, de quo *Servius* ad *Virgilii* Aen. VII, 563. & *Chr. Cellarius* Geogr. Ant. lib. II. cap. IX. p. 557, ſeq. Alia Plutonia ſub *Avernorum* nomine recenſet *Lucretius* lib. VI, 738. ſeqq. Adi & *Plinium* H.N. lib. II. §. 95. *Idem.*

2 *Flexa anima*] Scripſi *flex anima*. Hic admonitus a filio meo ſum, locum *Varronis* lib. VI. corrigi ex hoc loco poſſe, & ubi legitur *flexanimat aquam lymphata*, legendum, *flexanima tanquam lymphata*. Probavi ejus opinionem. *P. Manucius.*

Ibid. *Flexanima tanquam lymphata*] *Pacuvii* ſunt verſus, ut patet ex *Varrone* lib. VI. L. L. pag. 79. *Davies.*

3 Aut *Bacchi ſacris Commota*] Legendum putat *Auratus*, AUT *Bacchi ſacris commota*, cum vulgo legatur, *ut Bacchi ſacris commota*. Cujus conjecturam, ut probabilem, ſecutus ſum. *Lambin.*

4 *Negat, ſine furore, Democritus, quemquam Poetam magnum eſſe poſſe; quod idem dicit Plato*] *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. VI. pag. 827. Περὶ μὲν ποιητικῆς Πλάτων, Κοῦφον γάρ τι χρῆμα καὶ ἱερὸν ποιητὴς, γράφει, καὶ οὐχ οἷός τε ποιεῖν, πρὶν ἂν ἔνθεός τε καὶ ἔκφρων γένηται. Καὶ ὁ Δημόκριτος ὁμοίως· Ποιητὴς δὲ ἅσσα μὲν ἂν γράφῃ μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἱεροῦ πνεύματος, καλὰ κάρτα ἐστίν. *Platonis* locus, quem pariter laudat *Theodoretus* Therap. II. pag. 25. exſtat in Ione p. 145. C. Idem docet philoſophus ille praeſtantiſſimus in Menone pag. 24. D. in Phaedro pag. 344. in Apol. Socratis pag. 360. & alibi. Vide ſis *Ariſtidem* Tom. III. p. 26. Plura diximus ad Tuſc. lib. I. c. 26. *Davies.*

5 *In Phaedro Platonis laudatus eſt*] Socrates apud *Platonem* in Phae-

potest esse vehemens, & gravis, & copiosa, nisi est animus ipse commotior? Equidem etiam in te saepe vidi, & (ut ad leviora veniamus) [1] in Aesopo familiari tuo tantum ardorem vultuum atque motuum, [2] ut eum vis quaedam abstraxisse a sensu mentis videretur. Objiciuntur etiam saepe formae, quae reapse nullae sunt; speciem autem offerunt: quod contigisse Brenno dicitur, ejusque Gallicis copiis, cum fano Apollinis Delphici nefarium bellum intulisset: tum enim ferunt ex oraculo ecfatam esse Pythiam,

[3] *Ego providebo rem istam, & albae virgines.*

[4] Ex quo factum, ut viderentur virgines ferre arma contra, & nive Gallorum obrueretur ex-
38 ercitus. Aristoteles quidem eos etiam, qui valitudinis

Phaedro pag. 343. G. Νῦν δὲ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν γίγνεται διὰ μανίας, θείᾳ μέντοι δόσει διδομένης· ἥτε γὰρ δὴ ἐν Δελφοῖς προφῆτις, αἵ τ' ἐν Δωδώνῃ ἱέρειαι, μανεῖσαι μὲν πολλὰ δὴ καὶ καλὰ ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τὴν Ἑλλάδα εἰργάσαντο· σωφρονοῦσαι δὲ, βραχέα ἢ οὐδέν. Reliqua legas apud ipsum scriptorem. *Davies.*

1 *In Aesopo familiari tuo*] Laudat *Charisius* Inst. Gramm. lib. I. pag. 105. licet ibi *secundus* de Divinatione liber perperam nominetur. *Idem.*

2 *Ut* eum *vis quaedam abstraxisse a sensu* mentis *videretur*] Primo loquitur de duobus, Cicerone scilicet & Aesopo: quapropter *eum* locus non recipit. Dein quid sibi velit *abstrahi a mentis sensu*, non intelligo. Scripsit *Tullius*, ut opinor, *ut* tum *vis quaedam abstraxisse a sensu* mentes (etiam *mentis* in accusandi casu scribebant) *videretur.* Sic *animum a corpore abstractum divino instinctu concitari* dixit noster supra cap. XXXI. *Idem.*

3 *Ego providebo rem istam, & albae virgines*] Graecum carmen vertit, Ἐμοὶ μελήσει ταῦτα, καὶ λευκαῖς κόραις. Ursinus.

Ibid. *Ego providebo rem istam*] Hanc historiam sic refert *Tzetzes* Chil. XI, 388. Γαλάται οἱ ἑσπέριοι, ἔπω δὲ καὶ ἑῷοι, Τοῦ Βρέννου βασιλεύοντος τούτων τοῖς τότε χρόνοις, Ἀνασκιρτήσασαι πολλαὶ τοῦ Ῥήνου μυριάδες, Δεηλατοῦντες ἔδραμον πάντα

litudinis vitio furerent & melancholici dicerentur, [5] cenſebat habere aliquid in animis praeſagiens atque divinum. Ego autem haud ſcio an nec cardiacis hoc tribuendum ſit nec phreneticis: animi enim integri, non vitioſi corporis eſt divinatio. Quam quidem eſſe revera, hac Stoicorum ratione concluditur. "Si ſunt "Dî, neque ante declarant hominibus quae "futura ſunt; aut non diligunt homines: aut, "quid eventurum ſit, ignorant: aut exiſtimant "nihil intereſſe hominum, ſcire quid ſit futu-"rum: aut non cenſent eſſe ſuae majeſtatis "praeſignificare hominibus quae ſunt futura: "aut ea ne ipſi quidem Dî ſignificare poſſunt. "At neque non diligunt nos; ſunt enim bene-"fici generique hominum amici: neque ig-"norant

πᾶσαν σχεδὸν Ἑλλάδα. Ὡς δ' ἤδη παρενέβαλλον καὶ περὶ γῆν Δελφίδα, Τὸ ἱερὸν Ἀπόλλωνος ἐθέλοντες συλῆσαι, Μαντευομένοις τοῖς Δελφοῖς ἐκ Φίβου περὶ τούτων Χρησμὸς ἐκπίπτει μαντικὸς ἐν Ἰαμβείῳ μέτρῳ,

Ἐμοὶ μελήσει ταῦτα καὶ λευκαῖς κόραις,
Τὴν Ἀθηνᾶν καὶ Ἄρτεμιν λευκὰς δ' εἰρήκει κόρας &c. Vide *Vaticanam* Appendicem Proverbiorum Cent. I, 62. *Suidam* in ἐμοὶ μελήσει, & *Ariſtidem* Serm. Sacr. IV. Tom. I. pag. 602. *Davies.*

4 *Ex quo factum, ut viderentur*] Vulgo *ex quo factum, ut* & *viderentur.* At lectionem a nobis receptam vindicant Pariſ. & Med. Sed Balliol. Reg. & Cantab. dant *ex quo factum* eſt *ut viderentur.* Nec id male. De re ipſa vide *Juſtinum* lib. XXIV. cap. 8. *Pauſaniam* in Phocicis cap. XXIII. ac *Joannem* Sariſberienſem Policr. VI, 17. *Idem.*

5 *Cenſebat habere aliquid in animo praeſagiens atque divinum*] Reſpicit noſter ad *Ariſtotelis* Problem. Sect. XXX. pag. 471. Ὅσοις λίαν, inquit Philoſophus, πολλὴ καὶ θερμὴ (ἡ χολὴ ἡ μέλαινα) μανικοὶ καὶ εὐφυεῖς — Πολλοὶ δὲ καὶ διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τοῦ νοεροῦ τόπου τὴν θερμότητα ταύτην, νοσήμασιν ἁλίσκονται μανικοῖς, ἢ ἐνθουσιαστικοῖς· ὅθεν Σίβυλλαι καὶ Βάκιδες, καὶ οἱ ἔνθεοι γίνονται πάντες, ὅταν μὴ νοσήματι γένωνται, ἀλλὰ φυσικῇ κράσει. Vide ſis & librum de Divin. per ſomnum cap. 2. *Idem.*

 I *Quae*

"norant ea, quae ab ipsis constituta, & designata sunt: neque nostra nihil interest, scire ea [1] quae eventura sint; erimus enim cautiores, si sciemus: neque hoc alienum ducunt majestate sua; nihil est enim beneficentia praestantius: neque non possunt futura praenoscere. Non igitur sunt Dî, nec significant futura. Sunt autem Dî: significant ergo. [2] Et non, si significant, nullas vias dant nobis ad significationis scientiam; frustra enim significarent: nec, si dant vias, non est
39 "divinatio: est igitur divinatio. Hac ratione & Chrysippus, & Diogenes, & Antipater utitur. Quid est igitur cur dubitandum sit quin sint ea, quae disputavi, verissima, si ratio mecum facit, si eventa, si populi, si nationes, si Graeci, si barbari, si majores etiam nostri, si denique hoc semper ita putatum est, si summi philosophi, si poetae, si sapientissimi viri, qui respublicas constituerunt, qui urbes condiderunt?

1 *Quae eventura* sint] Vulgo *sunt:* contra quam jubent Paris. Med. Balliol. aliique Codices. *Dav.*

2 *Et non, si significant*] In vulgatis mala fuit interpunctio; dabant enim, *&, non si significant.* *Victorius* autem, *& si non significant*; quod sensum parit Auctoris menti contrarium. Ita tamen & omnes Pall. & Balliol. Med. Reg. ac Cantab. At nos eam commenti sumus distinctionem, quam res ipsa probat, ut & Tullius infra lib. II. cap. 49. *Idem.*

3 Dirimat *tempus*] Non erat cur *Janus Gulielmius* maluerit *perimat tempus*; cum Latinissima sit locutio, quam praestant omnes omnino MSSti. Noster de Legg. lib. II. cap. 12. *Quid, inquit, gravius, quam rem susceptam* DIRIMI, *si unus Augur* ALIUM *dixerit.* *Servius* ad *Virgilii* Eclog. VIII, 30. *Ne quid nova nupta audiat, quo dies nuptiarum* DIRIMATUR. *Livius* lib. I. cap. 36. *Concilia populi — ubi aves non admisissent,* dirimerentur. *Idem* lib. VIII. cap. 23. *Nec quemquam mortalium exstare, qui*

se

runt? An, dum bestiae loquantur, exspectamus? hominum consentiente auctoritate contenti non sumus? Nec vero quicquam aliud adfertur cur ea, quae dico, divinandi genera nulla sint, nisi quod difficile dictu videtur, quae cujusque divinationis ratio, quae causa sit. Quid enim habet haruspex, cur pulmo incisus etiam in bonis extis [3] dirimat tempus & proferat diem? quid augur, cur [4] a dextra corvus, a sinistra cornix faciat ratum? quid astrologus, [5] cur stella Jovis aut Veneris conjuncta cum Luna, ad ortus puerorum salutaris sit; Saturni Martisve contraria? cur autem Deus dormientes nos moneat, vigilantes neglegat? [6] quid deinde causae est, cur Cassandra furens futura prospiciat, Priamus sapiens hoc idem facere non queat? Cur fiat quidque, quaeris. Recte omnino; sed non nunc id agitur: fiat necne fiat, id quaeritur. Ut si magnetem lapidem esse dicam, qui ferrum ad se adliciat & adtrahat; [7] rationem, cur id

se vidisse aut audisse quid dicat, quod auspicium DIRIMERET. Ita loquitur & *Plinius* H. N. lib. VIII. §. 82. nec aliter *Tacitus* Hist. I, 18. *Idem.*

4 *A dextra corvus, a sinistra cornix*] Vide supra c. VII. *Idem.*

5 *Cur stella Jovis aut Veneris conjuncta cum Luna* &c.] *Manetho* Apotel. lib. II, 446. Luna

Ἢν μὲν Ζηνὶ συνάπτῃ, ἢ ἀβροκόμῳ Κυθερείῃ,
Ἐσθλή, καὶ δώτειρα βίου πλούτοιό τε πολλοῦ·
Ἢν δὲ Κρόνον προλιποῦσα, κενὸν δρόμον ἐξανύησιν,
Ἢ καὶ Ἄρει μετέπειτα συνάπτῃ, πάσχει κακίστη
——Τεύχει γὰρ——
Πολλάκις ὠκυμόρους τε καὶ ἐν νεότητι θανόντας.

Vide sis & *Julium Firmicum* Mathes. lib. IV. c. I. *Idem.*

6 *Quid deinde causae* sit] Sic vulgo. Lege vero *causae est*, ut edidit *Victorius*; haec enim a superioribus non pendent. *Idem.*

7 Ac *rationem, cur id fiat*] Sic & olim & nunc edi malui, quam ut vulgo *at rationem*. Quin, si mihi libere quod sentio dicere liceat

id fiat, adferre nequeam; fieri omnino neges? Quod idem facis in divinatione, quam & cernimus ipsi, & audimus, & legimus, & a patribus accepimus, neque ante philosophiam patefactam, quae nuper inventa est, hac de re communis vita dubitavit: &, postea quam philosophia processit, nemo aliter philosophus sensit, in quo modo esset auctoritas. Dixi de Pythagora, de Democrito, de Socrate: excepi de antiquis, praeter Xenophanem, neminem: adjunxi veterem Academiam, Peripateticos, Stoicos: unus dissentit Epicurus. [1] Quid vero hoc turpius, quam quod idem nullam sensit gratuitam esse virtutem? Quis est autem, quem non moveat clarissimis monumentis [2] testata consignataque

liceat, sic potius legendum censeam, deleto *at* vel *ac*; *Ut si magnetem lapidem esse dicam, qui ferrum ad se alliciat &* attrahat: *rationem, cur id fiat* &c. *Lambinus.*

Ibid. At *rationem cur id fiat*] Ita scriptum est in antiquo, cum in impressis desit particula *at.* Ursinus.

Ibid. *Et attrahat; rationem, cur id fiat*] *Victorius, Aldus* Nepos, & *Gruterus* ediderunt, *&* trahat; *at rationem, cur id fiat.* Sic & *Ursini* liber, & omnes nostri. Cum vero Pithoeanus Codex daret, *&* attrahat; *rationem, cur id fiat,* sic imprimendum curavi. Quod *Lambinus* etiam felici conjectura praeceperat. *Dav.*

1 Quid *vero hoc turpius*, quam *quod idem*] *Lambinus* ex conjectura dedit, *quid vero hoc turpius, quod idem.* Sed scopum non tetigit: nam legendum, *quid vero? hoc turpius, quam quod idem* &c? *Nullam* autem censuit Epicurus *gratuitam esse virtutem*, quia διὰ τὴν ἡδονὴν καὶ τὰς ἀρετὰς αἱρεῖσθαι, οὐ δι' αὐτὰς statuit. Vide *Menagium* ad *Laertii* x, 138. *Idem.*

2 Testata *consignataque antiquitas*] Prima vox hic in significatione passiva sumitur, quod olim notavit *Agellius* N. A. lib. xv. cap. 13. Sic & ad Atticum lib. I. Ep. 16. *Neque dixi quicquam pro testimonio, quod non erat ita notum atque* testatum, *ut non possem praeterire.* Ita *publicis literis* testata *omnia* dixit pro Murena cap. xi. *Idem.*

3 *Ducem classium fuisse* ad Ilium

ſignataque antiquitas? Calchantem augurem ſcribit Homerus longe optumum, eumque [3] ducem claſſium fuiſſe ad Ilium; auſpiciorum credo ſcientia, non locorum. [4] Amphilochus & Mopſus, Argivorum reges fuerunt, ſed îdem augures: hique urbes in ora maritima Ciliciae Graecas condiderunt. Atque etiam ante hos Amphiaraus & Tireſias, non humiles & obſcuri, neque eorum ſimiles, ut apud Ennium eſt,

> [5] *Qui ſui quaeſtus cauſa fictas ſuſcitant ſententias*;

ſed clari & praeſtantes viri, qui avibus & ſignis admoniti [6] futura dicebant. Quorum de altero etiam apud inferos [7] Homerus ait, *ſolum ſapere*,

lium] Vulgo *ducem claſſium fuiſſe; at illum*, ſenſu parum commodo: quare nos egregiam *Jani Gulielmii* conjecturam recepimus, quam *Homerus* diſerte firmat. Sic enim loquitur Il. A, 69.

Κάλχας Θεστορίδης οἰωνοπόλων ὄχ' ἄριστος,
Ὃς ᾔδη τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα,
Καὶ νήεσσ' ἡγήσατ' Ἀχαιῶν ἼΛΙΟΝ ΕἼΣΩ
Ἣν διὰ μαντοσύνην — *Davies.*

4 *Amphilochus & Mopſus*] De his vide *Lindenbrogium* & *Valeſium* ad *Ammiani Marcellini* XIV, 8. *Idem.*

5 *Qui ſui quaeſtus cauſſa*] Tale quiddam dixit *Sophocles* in Oedipo:

——Ὅστις ἐν τοῖς κέρδεσι
Μόνον δέδορκε, τὴν τέχνην δ' ἔφυ τυφλός. Urſinus.

6 *Futura* dicebant] *Lambinus* reponit *futura praedicebant*. At noſter cap. 41. pari modo dixit: *partim auguriis, partim conjectura quae eſſent futura* dicebat. Illic etiam viro erudito placet *praedicebat*. At infra lib. II. cap. 33. Tullius, *non enim*, inquit, *ſumus ii nos augures, qui avium reliquorumque ſignorum obſervatione* FUTURA DICAMUS. Qui locus ab eo praetermiſſus eſt intactus. Et certe nihil opus eſt, ut MSStorum deſeratur lectio: nam qui rem quampiam *futuram dicit*, omnino rem quampiam praedicit. *Davies.*

7 *Homerus ait*, ſolum ſapere] Odyſſ. K, 494.

Τῷ καὶ τεθνειῶτι νόον πόρε Περσεφόνεια
Οἴῳ πεπνῦσθαι· τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσι.

Vide

ſapere, ceteros umbrarum vagari modo: Amphiaraum autem ſic honoravit fama Graeciae, Deus ut haberetur, atque ut [1] ab ejus ſolo, in quo eſt humatus, oracla peterentur. Quid? Aſiae rex Priamus nonne & Helenum filium & Caſſandram filiam divinantes habebat, alterum auguriis, alteram mentis incitatione & permotione divina? Quo in genere [2] Marcios quoſdam fratres nobili loco natos apud majores noſtros fuiſſe ſcriptum videmus. Quid? [3] Polyidum Corinthium nonne Homerus & aliis multa, & filio ad Trojam proficiſcenti mortem praedixiſſe commemorat? Omnino apud veteres, qui rerum potiebantur, îdem auguria tenebant:

Vide *Platonem* Menone pag. 24. F. & *Tzetzem* ad *Lycophronis* vſ. 683. *Davies*

1 *Ab ejus ſolo, in quo eſt humatus, oracula peterentur*] *Theodoretus* Therap. x. p. 136. Ἐν Ὠρωπῷ, Ἀμφιαρέως μαντεῖον. *Strabo* lib. ix. pag. 612. Ψωφὶς ἡ τῶν Ὠρωπίων· ἐνταῦθα δέ που καὶ τὸ Ἀμφιαράειόν ἐστι, τετιμημένον ποτὲ μαντεῖον, ὅπου φυγόντα τὸν Ἀμφιάραον, ὥς φησι Σοφοκλῆς,

Ἐδέξατο ῥαγεῖσα Θηβαία κόνις
Αὐτοῖσιν ὅπλοις, καὶ τετρωρίστῳ δίφρῳ.

Licet autem de loco, quo Amphiaraus, hiante terra, fuit abſorptus, nonnulla ſit diſſenſio, tamen Θεὸν Ἀμφιάραον πρώτοις Ὠρωπίοις κατέστη νομίζειν, ὕστερον δὲ καὶ οἱ πάντες Ἕλληνες ἥγηνται. Vide *Pauſaniam* lib. I. cap. 34. & lib. ix. capp. 8, 19. *Idem.*

2 *Marcios quoſdam fratres — — fuiſſe ſcriptum* videmus] Ultima vox *Grutero* perperam ſupervacua videbatur: eodem enim modo ſexcenties loquitur noſter. *Marciorum* vero *fratrum* meminit *Servius* ad Aen. vi, 70, 72. *Symmachus* lib. iv. Epiſt. 34. *Marciorum quidem vatum divinatio caducis corticibus inculcata eſt.* *Plinius* lib. vii. H. N. cap. 33. *Divinitas & quaedam caelitum ſocietas fuit — apud Romanos in Marcio.* Quinetiam Marcium vatem illuſtrem fuiſſe tradit, & ex ejus carminibus duo recenſet *Livius* lib. xxv. cap. 12. Vide *Macrobium* Saturn. I, 17. *Feſtum* in *negumate*, *Arnobium* lib. I. p. 48. *Amm. Marcellinum* xviii, 1. & noſtrum infra cap. 50. ac lib. II. cap. 55. *Idem.*

3 Polyidum *Corinthium*] Ita ſine dubio legendum eſt, non, ut antea, *Polybum Corinthium*, ex

nebant: ut enim ſapere, ſic divinare regale ducebant; ut teſtis eſt noſtra civitas, in qua & reges, augures, & poſtea privati eodem ſacerdotio praediti, rempublicam religionum auctoritate rexerunt. Eaque divinationum ratio ne
41 in barbaris quidem gentibus neglecta eſt: ſiquidem & in Gallia Druidae ſunt, e quibus ipſe Divitiacum Aeduum hoſpitem tuum laudatoremque cognovi; qui & [4] naturae rationem, quam phyſiologiam Graeci appellant, notam eſſe ſibi profitebatur, & partim auguriis, partim conjectura, quae eſſent futura dicebat. Et in Perſis [5] augurantur & divinant Magi, qui congregantur in fano commentandi cauſa atque inter

ex *Homeri* loco, quem *Cicero* ſignificat, qui eſt Iliad. N, 663. his verbis:

Ἦν δέ τις Εὐχήνωρ, ΠΟΛΥΙΔΟΥ μάντιος υἱὸς
Ἀφνειός τ', ἀγαθός τε, Κορινθόθι οἰκία ναίων·
Ὅς ῥ' εὖ εἰδὼς κῆρ' ὀλοὴν, ἐπὶ νηὸς ἔβαινε.
Πολλάκι γάρ οἱ ἔειπε γέρων ἀγαθὸς Πολύϊδος
Νούσῳ ὑπ' ἀργαλέῃ φθίσθαι οἷς ἐν μεγάροισιν,
Ἢ μετ' Ἀχαιῶν νηυσὶν ὑπὸ Τρώεσσι δαμῆναι.

Sic & lib. II. de Legg. cap. 13. inter vates nominatur. *P. Manucius.*

Ibid. Polyidum *Corinthium*] Polyidi mentionem faciunt etiam *Clemens Alexandrinus* Strom lib. I. pag. 399. & *Lucianus* Diſſert. cum Heſiodo Tom. II. pag. 487. *Davies.*

4 *Naturae rationem*] Sic ſolebant Druidae. *Pomp. Mela* lib. III. cap. 2. *Hi terrae mundique magnitudinem & formam, motus caeli ac ſiderum, ac quid Dii velint ſcire profitentur.* *Caeſar* B. G. lib. VI. cap. 14. *Multa de ſideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de Deorum immortalium vi ac poteſtate diſputant.* *Strabo* lib. IV. p. 302. Δρυΐδαι πρὸς τῇ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙᾼ καὶ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ἀσκοῦσι. Quin & *augurandi ſtudio Galli praeter ceteros callent*, ut ait *Juſtinus* lib. XXIV. c. 4. Vide *Diodorum Siculum* Bibl. lib. V. pag. 308. *Idem.*

5 *Augurantur & divinant Magi*] Loca veterum huc pertinentia congeſſit *Barn. Briſſonius* de Regn. Perſ. lib. II, cap. 63. *Idem.*

1 *Rex*

inter se conloquendi: quod etiam idem vos quondam facere Nonis solebatis. Nec quisquam [1] rex Persarum potest esse, qui non ante magorum disciplinam scientiamque perceperit. Licet autem videre & genera quaedam & nationes huic scientiae deditas. [2] Telmessus in Caria est, qua in urbe excellit haruspicum disciplina: itemque Elis in Peloponneso familias duas certas habet, [3] Iamidarum unam, alteram [4] Clu-

1 *Rex Persarum potest esse*] Ita *Philo* Judaeus de Spec. Leg. pag 711. F. Τὴν μὲν οὖν ἀληθῆ μαγικήν, ὀπτικὴν ἐπιστήμην οὖσαν, ᾗ τὰ φύσεως ἔργα τρανωτέραις φαντασίαις αὐγάζεται, σεμνὴν καὶ περιμάχητον δοκοῦσαν εἶναι, οὐκ ἰδιῶται μόνον, ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς, καὶ βασιλέων οἱ μέγιστοι, καὶ μάλιστα οἱ Περσῶν, διαπονοῦσιν οὕτως, ὩΣΤ' ΟΥΔΕΝΑ ΦΑΣΙΝ ΕΠΙ ΒΑΣΙΛΕΙΑΝ ΠΑΡΑΛΗΦΘΗΝΑΙ ΔΥΝΑΜΙΝ (Leg. δύνασθαι, vel δυνάμενον) ΠΑΡ' ΑΥΤΟΙΣ, ΕΙ ΜΗ ΠΡΟΤΕΡΟΝ ΤΟΥ ΜΑΓΩΝ ΓΕΝΟΥΣ ΚΕΚΟΙΝΩΝΗΚΩΣ ΤΥΓΧΑΝΕΙ. Hinc Persici Regis filius natu maximus, quatuordecim natus annos, Magica Zoroastris disciplina fuit imbutus, ut tradit *Plato* Alcib. I. pag. 32. & ex eo *Apuleius* Apol. pag. 447. *Davies.*

2 *Telmessus in Caria est; qua in urbe excellit haruspicum disciplina*] Diserte tradit *Arrianus* de Exped. Alex. lib. II. cap. 3. εἶναι τοὺς Τελμισσέας σοφοὺς τὰ θεῖα ἐξηγεῖσθαι, καὶ σφίσιν ἀπὸ γένους δεδόσθαι αὐτοῖς καὶ γυναιξὶ καὶ παισὶ τὴν μαντείαν. Et eos quidem haruspicinae peritos habitos fuisse patet ex *Herodoti* lib. I. capp. 78, 84. Ast hos τὴν δι' ὀνείρων μαντικὴν invenisse dicunt *Tatianus* cap. I. *Clemens Alexandrinus* Strom. I. pag 361. & *Gregorius Nazianzenus* Or. III. pag. 100. Hinc *Tertullianus* de Anima cap. XLVI. *Telmessenses nulla somnia evacuant, imbecillitatem conjectationis incusant.* Utrumque conjunxit *Nonnus* Hist. LXXI. Τελμισσεῖς λέγονται πρῶτοι τοὺς ὀνείρους εὑρεῖν καὶ διακρίνειν τὰ τέρατα· ἔλεγον γὰρ, εἰ γέγονέ τι παράδοξον, ὅτι τόδε σημαίνει, καὶ πάντως, ὡς ἂν εἶπον, συνέβαινεν ἐξέρχεσθαι. *Telmessum* vel *Termessum* alii Cariae, alii Pisidiae, alii denique Pamphyliae tribuunt, nisi forsan variae sint urbes, eodem vel non longe diverso nomine insignitae. Vide praestantissimum Virum *Ezech. Spanhemium* Diss. IX. de usu & praest. Numism. pag. 563, 564. *Davies.*

3 *Iamidarum unam; alteram Clutidarum*] De Clytidis vide *Pausaniam* lib. VI. c. 18. Iamidas autem ex variis scriptoribus notos fecit *Pet. Victorius* Var. Lect. lib. XIII. cap. 15. Addatur *Philostratus*

[4] Clutidarum, haruſpicinae nobilitate praeſtantes. [5] In Syria Chaldaei cognitione aſtrorum ſollertiaque ingeniorum antecellunt. Etruria autem de caelo tacta ſcientiſſime animadvertit: eademque interpretatur, quid quibuſque oſtendatur monſtris atque portentis. Quocirca bene apud majores noſtros ſenatus tum, cum florebat imperium, decrevit, [6] ut de principum filiis ſex ſingulis Etruriae populis in diſciplinam trade-

loſtratus vit. Apoll. lib. v. cap. 25. qui Κλυτιαδῶν ſimul ac Ἰαμιδῶν meminit. *Idem.*

4 *Glutidarum*] *Clytidarum* ſcribendum eſt, auctoribus *Herodoto* & *Pauſania*. *Herodoti* verba ſunt, Καὶ γένεος τοῦ Ἰαμιδέων καὶ ΚΛΥΤΙΑΔΩΝ &c. Pauſaniae; Ἀρχίδαμος τεθρίππῳ νενικηκὼς, καὶ Ἐπέραστός ἐστιν ὁ Θεογένους ὅπλον νίκην ἀνῃρημένος. εἶναι δὲ καὶ μάντις ὁ Ἐπέραστος τοῦ ΚΛΥΤΙΑΔΩΝ γένους. Facile autem Librarius labi in eo nomine potuit, cujus primam literam *c* in *g* mutabant antiqui, & *u* ſcribebant pro *y*; ut pro *Sylla* & *Myrrha*, *Sulla* & *Murrha*: pro *Cycnus* & *Caius*, *Cygnus* & *Gaius*. Urſinus.

5 *In Syria Chaldaei*] Res vulgatiſſima. Χαλδαίους tamen ἔθνος Περσικὸν dicit *Nonnus* ad *Gregorii Nazianzeni* Stelit. I. Hiſt. 70. Ita vero locutus eſt iſte conſarcinator, quòd Chaldaea aliaeque regiones Aſiaticae Perſicum jugum ſubierint. Inde etiam eſt, quod Babylonem Perſarum civitatem vocârit Scholiaſtes *Juvenalis* ad Satir. X, 171. cui praeivit *Propertius* lib. III. Eleg. IX, 21. Vide *Sextum Rufum* Brev. cap. xv. Idem hac de cauſa Anthemuſium, quae Meſopotamiae pars eſt, *opimam Perſidis regionem* dixit. Quin & *Perſidem* pro *Aſſyria* poſuit *Iſidorus* Peluſiota. Vide *Conr. Ritterſhuſium* ad lib. II. Ep. 74. *Davies.*

6 *De principum filiis* ſex *ſingulis Etruriae populis*] *Valerius Maximus* non *ſex*, ſed *decem* fuiſſe tradit, qui ſingulis Etruriae populis in diſciplinam traderentur. *P. Manucius.*

Ibid. *Ut de principum filiis* SEX *ſingulis Etruriae populis — traderentur*] *Livius* lib. IX. cap. 36. *Habeo auctores, vulgo tum Romanos pueros, ſicut nunc Graecis ita Etruſcis litteris erudiri ſolitos.* Vide noſtrum de Legg. II, 9. Rem ſic narrat *Valerius Maximus* lib. I. cap. 1. *Tantum autem ſtudium antiquis, non ſolum obſervandae ſed etiam amplificandae religionis fuit, ut e florentiſſima tum & opulentiſſima civitate* DECEM *principum filii ſingulis Etruriae populis percipiendae ſacrorum diſciplinae gratia traderentur.* In hunc vero locum ſic animadvertit

traderentur, ne ars tanta propter tenuitatem hominum a religionis auctoritate abduceretur ad mercedem atque quaestum. Phryges autem, & Pisidae, & Cilices, & Arabum natio, avium significationibus plurimum obtemperant: quod
42 idem factitatum in Umbria accepimus. Ac mihi quidem videntur e locis quoque ipsis, qui a quibusque incolebantur, divinationum opportunitates esse ductae: [1] et enim Aegyptii, & Babylonii in camporum patentium aequoribus habitantes, cum ex terra nihil emineret quod contemplationi caeli officere posset, omnem curam in siderum cognitione posuerunt. Etrusci autem, quod religione inbuti, studiosius & crebrius hostias inmolabant, extorum cognitioni se maxime dediderunt: quodque propter aëris crassitudinem de caelo apud eos multa fiebant, & quod ob eandem causam [2] multa inusitata partim

tit *Just. Lipsius* Elect. lib. II. cap. XI. *Etruriae populos* XII. *fuisse didici; quomodo* DECEM *ergo discipuli singulis attribui potuere? Rescribam* duodecim principum filii. *Etsi in* Cicerone *senos tantum legas. Fortasse cum errore.* Haud sane conveniunt inter se *Valerius* & *Cicero:* sed id vitio fit Librariorum; nam scriptor ille nostrum fere ducem sequitur. Apud utrum vero recte se numerus habeat, aliis rem memoriae non tradentibus, dijudicari vix potest: probabile tamen videtur pro *principum filiis* X. Librarios repetita litera, aliaque perperam intrusa, *sex* inculcasse. Sed, ut ut sit, *Lipsii* manifestus est error; nam *Valerius* aperte statuit, decem principum filios singulis Hetruriae populis, qui XII. erant, fuisse traditos; adeo ut CXX. nobilitatis Romanae liberos in disciplinam receperit Hetruria. Nec aliter *Tullius* est interpretandus, ut & *Grutero* placuit. Is tamen calculos male posuit; nam, pro receptis numeris, *septuaginta,* non *sexaginta, duos principum filios* debuit recensere. *Davies.*

1 *Ut enim Aegyptii, ut Babylonii*] *Ut Aegyptii, ut Babylonii,* libentius legerem, vel *etenim Aegyptii & Babylonii.* P. Manucius.

Ibid.

partim e caelo, alia ex terra oriebantur, quaedam etiam ex hominum pecudumve conceptu [[3] & ſatu,] [4] portentorum exercitatiſſimi interpretes extiterunt. Quorum quidem vim, ut tu ſoles dicere, verba ipſa prudenter a majoribus poſita declarant: quia enim oſtendunt, portendunt, monſtrant, [5] praedicunt; oſtenta, portenta, monſtra, prodigia dicuntur. Arabes autem, & Phryges, & Cilices, quod paſtu pecudum maxime utuntur, campos & montes hieme & aeſtate peragrantes, propterea facilius cantus avium & volatus notaverunt: eademque & Pſidiae cauſa fuit & huic noſtrae Umbriae. Tum Caria tota, praecipueque Telmeſſes quos ante dixi, quod agros uberrimos maximeque fertiles incolunt, in quibus multa propter fecunditatem fingi gignique poſſunt, in oſtentis animadvertendis diligentes fuerunt. Quis vero non videt, 43
in

Ibid. Et enim *Aegyptii,* & *Babylonii*] Sic optime Reg. & Cantab. ac ita legendum conjecerat *Paull. Manucius.* Vulgo, Ut *enim Aegyptii,* ut *Babylonii.* Omnino male; nihil enim eſt, quod illi *ſimilitudinis* particulae reſpondeat. *Davies.*

2 *Multa* inuſitata] MS. *Voſſianus* a prima manu repraeſentabat *inviſitata,* quod placet: ita enim dicuntur ea, quae raro nec frequenter viſuntur. Hanc vocem *J. F. Gronovius Livio* ſaepius reſtituit. Eum vide ad XXVII, 39. XLV, 42. *Idem.*

3 *Et ſatu*] Haſce voces neſciunt Pariſ. Med. Reg. Cantab. Balliol. aliique Codices, eaeque ſupervacaneae videntur: quapropter uncinis cinctae prodeunt. *Idem.*

4 Portentorum *exercitatiſſimi interpretes*] Sic Pariſ. Merton. Reg. Balliol. & Cantab. Vulgo *oſtentorum.* Idem.

5 *Praedicunt*] *Lambinus,* conjectura ductus, edidit *prodicunt.* At omnes repugnant MSSti. Quin & ipſe *Cicero* lib. II. N. D. cap. 3. haec habet: *Praedictiones vero & praeſenſiones rerum futurarum quid aliud declarant, niſi hominibus ea, quae ſint, oſtendi, monſtrari, portendi,* praedici? *Ex quo illa oſtenta, monſtra, portenta,* prodigia *dicuntur.* Ad hunc locum reſpicit noſter. *Idem.*

in optuma quaque republica plurimum auſpicia & reliqua divinandi genera valuiſſe? Quis rex umquam fuit, quis populus, qui non uteretur praedictione divina? neque ſolum in pace, ſed in bello multo etiam magis; quo majus erat certamen & diſcrimen ſalutis. Omitto noſtros, qui nihil in bello ſine extis agunt, [1] nihil ſine auſpiciis [domi habent. Auſpicia] externa videamus. Namque & Athenienſes omnibus ſemper publicis conſiliis divinos quoſdam ſacerdotes, quos *μάντεις* vocant, adhibuerunt: & Lacedaemonii regibus ſuis augurem adſeſſorem dederunt:

1 *Nihil ſine auſpiciis domi habent. Auſpicia externa videamus*] *Iſ. Voſſius* ex ſuo Codice legit, *nihil ſine auſpiciis, dum habent auſpicia. Externa videamus.* Et ita ſane repraeſentant Pariſ. Merton. Balliol. Reg. & Cantab. Sed verius eſt, ut *domi* vel *dum habent auſpicia* prorſus deleantur; eaſque voces merito praetermittit Med. Itaque legendum puto *nihil ſine auſpiciis. Externa videamus.* Davies.

2 *Leges ſuas auctoritate Apollinis Delphici confirmavit*] Ingenue rem narrat *Polyaenus* Stratag. lib. I. cap. 16. Λυκοῦργος Λακεδαιμονίους θειοτέρῳ φόβῳ κατηνάγκασεν ὑπακοῦσαι τοῖς νόμοις. Εἴ τινα νόμον ἐξεῦρε, κομίσας εἰς Δελφοὺς ἠρώτα τὸν θεὸν, εἰ συμφέροι. Ἡ δὲ προφῆτις χρήμασι πεπεισμένη ἀεὶ συμφέρειν ἔχρα· οἱ Λάκωνες δὲ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, τοῖς νόμοις ὡς χρησμοῖς ὑπήκουσαν. Praeter innumeros ſcriptores, quorum bene multos laudarunt *Cragius* de Rep. Laced. lib. III. c. 1. & *Meurſius* in Miſcell. Lacon. lib. II. cap. 5. adi *Theodoretum* Therap. IX. pag. 124. & X. pag. 140. *Idem.*

3 *Cum vellet Lyſander commutare*] Ad id, niſi fallor, reſpicit, quod tradit *Corn. Nepos* in Lyſandro cap. 3. *Dolore incenſus iniit conſilia, Reges Lacedaemoniorum tollere: ſed ſentiebat id ſe ſine ope Deorum facere non poſſe, quod Lacedaemonii omnia ad oracula referre conſueverant. Primum Delphos corrumpere eſt conatus. Cum id non potuiſſet, Dodonam adortus eſt. Hinc quoque repulſus, dixit ſe vota ſuſcepiſſe, quae Jovi Ammoni ſolveret, exiſtimans ſe Afros facilius corrupturum.* Vide ſis *Diodorum Siculum* lib. XIV. pag. 244. & *Plutarchum* in Lyſandr. p. 447. *Idem.*

4 *In* Paſiphaae *fano, quod eſt* &c.] Sic prorſus legendum, non, ut vulgo, *in* Paſitheae *fano.* Hanc enim vulgatam lectionem hiſtoria

dederunt: itemque senibus (sic enim consilium publicum appellant) augurem interesse voluerunt: îdemque de rebus majoribus semper aut Delphis oraculum aut ab Hammone aut a Dodona petebant. Lycurgus quidem, qui Lacedaemoniorum rempublicam temperavit, [2] leges suas auctoritate Apollinis Delphici confirmavit: quas [3] cum vellet Lysander commutare, eadem est prohibitus religione. Atque etiam qui praeerant Lacedaemoniis, non contenti vigilantibus curis, [4] in Pasiphaae fano, quod est in agro propter urbem, [5] somniandi causa excubabant,

ria refellit. *Plutarchus* in Agide & Cleombr. pag. 797. Ἱερὸν δὲ ΠΑΣΙΦΑΗΣ, καὶ μαντεῖον, ἐν Θαλάμαις τιμώμενον &c. *Tertullianus* de Anima cap. XLVI. *Nam & oraculis hoc genus stipatus est orbis, ut Amphiarai apud Oropum: Amphilochi apud Mallum: Sarpedonis, in Troade: Trophonii, in Boeotia: Mopsi, in Cilicia: Hermionae, in Macedonia:* Pasiphaae *in Laconica* &c. LAMBIN. Vide *Joan. Meursii* Miscell. Lacon. lib. I. cap. IV.

5 *Somniandi causa* excubabant] Videtur esse legendum *incubabant*; quo verbo & *Virgilius*, de Latino Rege loquens, in simili sententia lib. VII. usus est, cum inquit

Pellibus incubuit *stratis, somnosque petivit.*

Incubabant enim, ut somnos caperent; at *excubare* contrarium significat. P. *Manucius.*

Ibid. *Somniandi causa* excubabant] Nonnulli libri habent *incubabant*, quod malo; & ita *Manucius*. Lambin.

Ibid. *Somniandi caussa* excubabant] Veram puto *Paulli Manucii* conjecturam, qui reponit *incubabant*; licet *Janus Gulielmius* vulgatam lectionem defendat, quasi vellet noster eos a domo sua foris cubuisse: nam, praeterquam quod *excubandi* verbum semper apud *Ciceronem vigilare* denotet, INCUBARE *dicuntur proprie hi, qui dormiunt ad accipienda responsa*, quemadmodum docet *Servius* ad Aen. VII, 85. adeoque vox est hac in re signata. *Plautus* Curcul. Act. I. Sc. I, 61. *Leno aegrotus* INCUBAT *In Aesculapi fano.* Et Act. II. Sc. II, 16. *Namque* incubare *satius te fuerat Jovi.* Eodem modo loquuntur *Mela* I, 8. & *Tertullianus* de Anima cap. 48. Sic & ἐγκοιμᾶσθαι Graecis usurpatur. *Davies.*

 1 *Quantis*

cubabant, quia vera quietis oracula ducebant. Ad noſtra jam redeo. Quoties ſenatus decemviros ad libros ire juſſit? [1] Quantis in rebus quamque ſaepe reſponſis haruſpicum paruit? Nam & cum duo viſi ſoles eſſent, & cum tres lunae, & cum faces, & cum ſol nocte viſus eſſet, & cum e caelo fremitus auditus, & cum caelum diſceſſiſſe viſum eſt [2] atque in eo animadverſi globi. Delata etiam ad ſenatum labes agri Privernatis, cum ad infinitam altitudinem terra deſcediſſet, Apuliaque maxumis terrae motibus conquaſſata eſſet: quibus portentis magna populo Romano bella pernicioſaeque ſeditiones denuntiabantur. Inque his omnibus reſponſa haruſpicum cum Sibyllae verſibus congruebant. Quid, cum [3] Cumis Apollo ſudavit,

1 *Quantis in rebus quamque ſaepe reſponſis haruſpicum paruit?*] Haec nos addidimus, qua de re vide notata ad cap. XLIV. *Dav.*

2 *Atque in eo animadverſi globi*] Miror ſane memoriae non prodidiſſe noſtrum, cujus naturae coloriſque fuerint iſti globi Forte vero defectus hic Librariis eſt imputandus; ſcripſitque noſter, *atque in eo* IGNEI *animadverſi globi.* Nam *ſunt chaſmata, cum aliquando caeli ſpatium diſcedit, &* FLAMMAM *dehiſcens velut in abdito oſtentat,* ut ait *Seneca* Nat. Quaeſt. lib. I. cap. 14. Sane *caelum viſum diſcedere:* (ſic enim cum *Scheffero* legendum, non *deſcendere,*) *cujus hiatu* VERTICES FLAMMAE *apparuerunt,* tradit *Julius Obſequens* de Prodig. cap. 112. *Idem.*

3 *Cumis Apollo ſudavit*] Simulacrorum ſudorem ſaepe memorant Hiſtorici. Vide *Joan. Freinſhemium* ad *Flori* lib. II. cap. VIII, 3. At aliud erat mirabilius, quod de Cumano tradiderunt Apolline: nam *quatriduo fleviſſe nuntiatus eſt,* ut refert *Auguſtinus* C. D. lib. III. cap. XI. Saltem *triduum ac tres noctes lacrimavit,* ſi *Livio* fides lib. XLIII. cap. 15. De hujuſmodi vero portentis *Plutarchus* optime. Ἰδίοντα μὲν γὰρ, inquit, ἀγάλματα φανῆναι καὶ δακρυῤῥοοῦντα, καί τινας μεθιέντα νοτίδας αἱματώδεις, οὐκ ἀδύνατόν ἐστι· καὶ γὰρ ξύλα καὶ λίθοι πολλάκις μὲν εὐρῶτα συνάγουσι γόνιμον ὑγρότητος, πολλὰς δὲ χροιὰς ἀνιᾶσιν ἐξ

vit, Capuae Victoria? quid ortus androgyni? nonne fatale quoddam monstrum fuit? quid, quod fluvius Atratus sanguine fluxit? quid, cum saepe lapidum, sanguinis nonnumquam, terrae interdum, quondam etiam lactis imber effluxit? quid, cum in Capitolio ictus Centaurus e caelo est? in Aventino portae & homines? [4] Tusculi aedes Castoris & Pollucis, Romaeque Pietatis? Nonne & haruspices ea responderunt, quae evenerunt, & in Sibyllae
libris eaedem repertae praedictiones sunt? [[5] Quo- 44
ties senatus decemviros ad libros ire jussit? quantis in rebus quamque saepe responsis haruspicum paruit?] Caeciliae Q. filiae somnio modo, [6] Marsico bello, templum est a senatu [7] Junonis Sospitae restitutum: quod quidem somnium

ἐξ ἑαυτῶν, καὶ δέχονται βαφὰς ἐκ τοῦ περιέχοντος. Adi vitam Coriolani pag. 232. *Idem.*

4 *Tusculi aedes Castoris & Pollucis*] Quia Tusculani Castorem & Pollucem in primis colebant, L. Servius Sulpicius Rufus ad celebrandum gentis suae, quae obsidione Tusculum exemerat, factum praeclarum, in una parte aurei nummi Tusculum ipsum, in altera, signa Castoris & Pollucis pileata impressit. *Ursinus.*

5 *Quoties senatus decemviros* &c.] Haec iterata (nam & hic & paullo ante posita sunt) mihi mendi suspicionem commovent. *Lambin.*

Ibid. *Quoties senatus —— paruit*] Omissis quinque vocibus, MS. Regius dat, *quoties senatus, quantis in rebus, quamque saepe responsis haruspicum paruit.* At ne hac quidem ratione sanatur vitium, quod intulit Librariorum negligentia. Revera horum verborum pars exstat supra cap. 43. isque locus est solus, cui tota ῥῆσις convenit: hic enim importuna prorsus est & incongrua. Quapropter eam uncinis cinximus, & quod ibi deerat, hinc a nobis est translatum. *Davies.*

6 *Marsico bello*] Quod etiam *sociale*, vel *Italicum* dicitur. Vide supra cap. 2. *Idem.*

7 Junonis *Sospitae*] Sic recte Paris. Vulgo *Junoni.* Idem.

ſomnium Siſenna cum diſputaviſſet mirifice ad verbum cum re conveniſſe; [1]tum inſolenter, credo ab Epicureo aliquo inductus, diſputat ſomniis credi non oportere. Idem contra oſtenta nihil diſputat, exponitque initio belli Marſici & Deorum ſimulacra ſudaviſſe, & [2]ſanguinem fluxiſſe, & diſceſſiſſe caelum, & ex occulto auditas eſſe voces quae pericula belli nuntiarent, & [3]Lanuvii clypeos, quod haruſpicibus triſtiſſimum viſum eſſet, a muribus eſſe deroſos. Quid quod in annalibus habemus, Veienti bello, cum lacus Albanus praeter modum creviſſet, [4]Veientem quendam ad nos hominem nobilem profugiſſe, eumque dixiſſe, ex fatis, quae Veientes ſcripta haberent, Veios capi non poſſe, dum lacus is redundaret: &, ſi lacus emiſſus, lapſu & curſu ſuo ad mare pro-

1 Tum *inſolenter*] Legendum *tamen* pro *tum*, ut habet liber manuſcriptus. *Urſinus*.

2 *Sanguinem fluxiſſe*] Reſtituenda videtur haec φράσις *Obſequenti*, qui de Prodig. cap. 83. ait: *In Graecoſtaſi & comitio* ſanguine *fluxit*; ubi vix, ac ne vix quidem, ſe *Joan. Schefferus* expedivit. Lego *ſanguen fluxit*. Praeter veteres, eadem forma *Petronius* utitur Satir. cap. 59. *Davies*.

3 *Lanuvii clypeos*] Vide nos ad lib. II. cap. 27. *Idem*.

4 *Veientem quendam ad nos, hominem nobilem, profugiſſe*] At, ſi *Livio* credimus lib. V. cap. 15. *Senior quidem Veiens, qui inter cavillantes in ſtationibus ac cuſtodiis milites Romanos Etruſcoſque vaticinantis in modum cecinit*, Priuſquam ex lacu Albano aqua emiſſa foret, nunquam potiturum Veiis Romanum —— *Unus ex ſtatione Romana, poſtquam audivit haruſpicem eſſe — cauſſatus de privati portenti procuratione conſulere velle, ad colloquium vatem elicuit. Quumque progreſſi ambo a ſuis longius eſſent inermes ſine ullo metu; praevalens juvenis Romanus ſenem infirmum in conſpectu omnium* RAPTUM, *nequicquam tumultuantibus Etruſcis, ad ſuos tranſtulit. Qui Romam ad ſenatum miſſus*, quae eſſent Veiorum fata docuit. Et ad eundem fere modum rem narrant *Plutarchus* in Camillo pag.

profluxiſſet, pernicioſum populo Romano; ſin autem ita eſſet eductus, ut ad mare pervenire non poſſet, tum ſalutare noſtris fore: ex quo [5] illa mirabilis a majoribus Albanae aquae facta deductio eſt. Cum autem Veientes bello feſſi legatos ad ſenatum miſiſſent, tum ex his quidam dixiſſe dicitur, non omnia illum transfugam auſum eſſe ſenatui dicere: in îſdem enim fatis ſcriptum Veientes habere, *Fore ut brevi a Gallis Roma caperetur:* quod quidem ſexennio poſt Veios captos factum [6] eſſe videmus.
Saepe etiam & in proeliis Fauni auditi; & in 45
rebus turbidis veridicae voces ex occulto miſſae eſſe dicuntur: cujus generis duo ſunt ex multis exempla, ſed maxuma. Nam non multo ante urbem captam [7] exaudita vox eſt a luco Veſtae, qui a Palatî radice in novam viam devexus eſt, "Ut

pag. 130. & *Valerius Maximus* lib. I. cap. VI, 3. *Idem.*

5 *Illa mirabilis*] Vulgo *illa admirabilis:* ſed refragantur Pariſ. Med. & Cantab. *Idem.*

6 *Eſſe* videmus] Vulgo *vidimus.* Nos vero MSStos Pariſ. Med. Merton. Balliol. Reg. Cantab. ac veteres editos noſtrae lectionis auctores habemus. Supra cap. XVI. *M. Craſſo quid acciderit* videmus, *dirarum obnuntiatione neglecta.* Et cap. XL. *Marcios quoſdam fratres — apud majores noſtros fuiſſe ſcriptum* videmus. Ac, ne pluribus exemplis congerendis immorer, noſter *praeſens tempus* in hiſce formulis paſſim adhibet. *Idem.*

7 *Audita vox eſt a luco Veſtae*] *Livius* lib. V. cap. 32. *M. Caedicius de plebe nuntiavit Tribunis, ſe in nova via, ubi nunc ſacellum eſt, ſupra aedem Veſtae, vocem noctis ſilentio audiſſe clariorem humana, quae Magiſtratibus dici juberet, Gallos adventare.* Ac cap. 50. *Expiandae vocis nocturnae, quae nuntia cladis ante bellum Gallicum audita neglectaque eſſet, mentio illata, juſſumque* TEMPLUM *in nova Via Aio Locutio fieri.* Vide ſis & cap. 52. Sic etiam NEΩN φήμης καὶ κληδόνος aedificatum tradit *Plutarchus* in Camillo pag. 144. Aſt *aram Aio ſtatutam, quae eſt infima nova via,* cum noſtro ponit *Varro* apud *Agellium* lib. XVI. cap. 17. *Idem.*

"Ut muri & portae reficerentur; futurum esse, "nisi provisum esset, ut Roma caperetur". Quod neglectum cum caveri poterat, post acceptam illam maxumam cladem [1] explicatum est: ara enim Aio Loquenti, quam septam videmus, exadversus eum locum consecrata est. Atque etiam scriptum a multis est, cum terrae motus factus esset, *Ut sue plena procuratio fieret*, voçem ab aede Junonis ex arce extitisse: quocirca [2] Junonem illam appellatam Monetam. Haec igitur & a Dîs significata, & a nostris majoribus judicata contemnimus? [3] Neque solum Deorum voces Pythagorei observitaverunt, sed etiam hominum, quae vocant omina: quae majores nostri quia valere censebant, idcirco omnibus

1 Explicatum *est*] Hanc vocem repraesentant omnes MSSti, & patienter ferunt editores: attamen ad rem nihil omnino facit. Certissima conjectura rescribo, *expiatum est*; nam EXPIANDAE *voci nocturnae templum Aio factum fuisse* vidimus ex *Livii* lib. v. cap. 50. *Davies*.

2 *Junonem illam appellatam* Monetam] A monendo. Ἥραν Μονήταν similiter σύμβουλον interpretatur *Suidas* in Μονήτα: sed nominis causam atque fontem modo longe diverso tradit. *Idem*.

3 *Neque solum Deorum voces Pythagorei observitaverunt, sed etiam hominum*] Hoc, exemplo Pythagorae, fecerunt: is enim προσεῖχε καὶ φήμαις, καὶ μαντείαις, καὶ κληδόσι, καὶ ὅλως πᾶσι τοῖς αὐτομάτοις. Adi sis *Diogenem Laertium* lib. VIII. §. 20. *Idem*.

4 *Quod bonum — se abstinerent*] De hisce formulis diligenter egit vir eximius *Barn. Brissonius* Form. lib. I. pagg. 8, 66, 118. *Idem*.

5 *Bonis nominibus — esse voluerunt*] Ratio est, quod, ut *Ovidius* Fast. I, 178.

Omina principiis, inquit, inesse solent.

Sic cum sub Vespasiano restituendum fuit Capitolium, *Ingressi milites, queîs fausta nomina felicibus ramis*. Rem narrat *Tacitus* Hist. IV, 53. ubi nonnulla *Lipsius* hanc in rem notavit. Vide sis & *B. Brissonium* Form. lib. I. pag. 92. ac Interpretes ad *Ciceronem* pro Murena cap. XVIII. *Idem*.

6 *Praerogativam etiam majores*

omnibus rebus agendis, [4] *Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque esset*, praefabantur: rebusque divinis, quae publice fierent, ut *faverent linguis*, imperabatur; inque feriis imperandis, *ut litibus & jurgiis se abstinerent*. Itemque in lustranda colonia, ab eo qui eam deduceret; & cum imperator exercitum, censor populum lustraret, [4] bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur; quod idem in delectu consules observant, ut primus miles fiat bono nomine: quae quidem a te scis & consule & imperatore summa religione esse servata. [6] Praerogativam etiam majores omen justorum comitiorum esse
voluerunt. Atque ego exempla ominum nota 46
proferam. [7] L. Paullus consul iterum, cum ei,

res omnes justorum comitiorum esse voluerunt] Non *omnes*, sed *omen* veram lectionem esse puto; quomodo etiam legitur infra lib. II. cap. 40. *P. Manucius.*

7 *L. Paullus, consul iterum*] Hoc narrat *Valerius Maximus* lib. I. cap. V, 3. *Plutarchus* in Paullo Aemilio pag. 260. Λέγεται δ᾽ αὐτὸν (Αἰμίλιον) ὡς ἀνηγορεύθη κατὰ τοῦ Περσέως στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ δήμου παντὸς, οἴκαδε προπεμφθέντα λαμπρῶς, εὑρεῖν τὸ θυγάτριον τὴν Τερτίαν δεδακρυμένην, ἔτι παιδίον οὖσαν· ἀσπαζόμενον οὖν αὐτὴν, ἐρωτᾷν ἐφ᾽ ὅτῳ λελύπηται· τὴν δὲ περιβαλοῦσαν καὶ καταφιλοῦσαν, Οὐ γὰρ οἶσθα, εἶπεν, (Leg. εἰπεῖν,) ὦ πάτερ, ὅτι ὁ Περσεὺς τέθνηκεν; λέγουσαν κυνίδιον σύντροφον οὕτω προσαγορευόμενον. Καὶ τὸν Αἰμίλιον, Ἀγαθῇ τύχῃ, φάναι, ὦ θύγατερ, καὶ δέχομαι τὸν οἰωνόν. Ταῦτα μὲν οὖν Κικέρων ὁ ῥήτωρ ἐν τοῖς περὶ μαντικῆς ἱστόρηκεν. Eandem historiolam ex *Cicerone* refert etiam *Nicephorus Gregoras* in *Synesium* de Insomn. pag. 359. *Joannes* Sarisberiensis Policr. I, 13. p. 45. *Alius quoque consul cum a Senatu destinaretur ad expugnandum* Regem Persarum, *a filia, quam in ostio domûs flentem obviam habuit, causam quaesivit; cumque illa responderet*, Persam periisse, *(sic enim catulus qui forte perierat dicebatur) profectus in expeditionem triumphum non invenit, eo quod* Rex Persarum *perierat, quando filia consulis catulum flebat amissum.* Vides ab eo scriptore *Persen* de Rege Persarum, qui saepe Perses dicitur, perperam intelligi. *Davies.*

1 Ad

ei, bellum ut cum rege Perſe gereret, obtigiſſet; ut ea ipſa die domum [1] ad veſperum rediit, filiolam ſuam Tertiam, quae tum erat admodum parva, oſculans [2] animum advertit triſticulam: quid eſt, inquit, mea Tertia? quid triſtis es? Mi pater, inquit, Perſa periit. Tum ille arctius puellam conplexus, Accipio omen, inquit, mea filia: erat autem mortuus catellus eo nomine. L. Flaccum, flaminem Martialem, ego audivi cum diceret, Caeciliam Metelli, cum vellet ſororis ſuae filiam in matrimonium conlocare, [3] exiſſe in quoddam ſacellum ominis capiendi cauſa; quod fieri more veterum ſolebat. Cum virgo ſtaret, & Caecilia in ſella ſederet, neque diu ulla vox extitiſſet, puellam defetigatam petîſſe a matertera, ut ſibi concederet pauliſper ut in ejus ſella requieſceret: illam

1 *Ad veſperum*] Sic omnes noſtri. Vulgo *ad veſperam*: quod eodem ſane redit; ſed audiendi ſunt MSSti. *Davies.*

2 *Animum advertit triſticulam*] Vulgo *animadvertit triſticulam.* Sed elegantiam MSStorum Pariſ. & Reg. ſpernere non potuimus; nec aliter *Victorius* edidit. Vide nos ad Tuſc. V, 23. *Idem.*

3 *Exiſſe in quoddam ſacellum*] Et nocte quidem concubia, prout auctor eſt *Valerius Maximus* lib. I. cap. V, 4, *Idem.*

4 Vere *mea puella*] Veneti *vero:* nam quamvis haec particula fere alteri verbo ſoleat ſubjungi, tamen & initialis reperitur in ſignificatione earum, quae *interjectiones* dictae fuere. *Camerarius.*

5 *Tibi P. Claudius*] Puto legendum *Ap. Claudius*; qui fuit P. Clodii, Ciceronis inimici, frater, augur peritiſſimus; qui etiam de augurali ſcientia libros edidit, Ciceronique inſcripſit, ut ex lib. III. Epiſt. 9. ad Appium colligitur, & augurales Appii libros nominat *Feſtus.* P. Manucius.

Ibid. *Tibi* App. *Claudius*] Sic recte dedit *Lambinus* ex conjectura *Paulli Manucii.* At MSSti ſimul ac libri vulgati habent, *tibi Claudius.* Male: huic enim auguri nomen fuit *Appium.* Vide lib. I. Divin. cap. 16. lib. II. cap. 35. & lib. II. de Leg. cap. 13. *Davies.*

6 *Ad-*

illam autem dixisse, [4] Vero, mea puella, tibi
concedo meas sedes: quod omen res consecu-
ta est: ipsa enim brevi mortua est; virgo au-
tem nupsit cui Caecilia nupta fuerat. Haec
posse contemni, vel etiam rideri, praeclare in-
tellego: sed idipsum est Deos non putare,
quae ab his significantur contemnere. Quid de 47
auguribus loquar? tuae partes sunt: tuum, in-
quam, auspiciorum patrocinium debet esse. [5] Ti-
bi App. Claudius augur consuli nuntiavit, [6] ad-
dubitato Salutis augurio, bellum domesticum
triste ac turbulentum fore: [7] quod paucis post
mensibus exortum paucioribus a te est diebus
oppressum. Cui quidem auguri vehementer
adsentior: solus enim multorum annorum me-
moria, non decantandi augurii, sed divinandi
tenuit disciplinam: quem inridebant collegae
tui,

6 *Addubitato Salutis augurio*] *Tacitus* Annal. XII, 23. *Salutis augurium quinque & viginti annis omissum repeti ac deinde continuari placitum.* Quale vero fuerit *Salutis augurium*, docet *Dion* lib. XXXVII. pag. 40. Τότε δὲ οἱ Ῥωμαῖοι, inquit, πολέμων ἀνάπαυσιν τὸν τοῦ ἔτους χρόνον ἔχον· ὥστε καὶ τὸ ΟΙΩΝΙΣΜΑ τὸ τῆς ὙΓΙΕΙΑΣ ὠνομασμένον διὰ πάνυ πολλοῦ ποιῆσαι. Τοῦτο δὲ μαντείας τὶς τρόπος ἐστὶ, πίστιν τινα ἔχων, εἰ ἐπιτρέπει σφίσιν ὁ Θεὸς ὙΓΙΕΙΑΝ τῷ δήμῳ αἰτῆσαι· ὡς οὐχ ὅσιον οὔτε αἴτησιν αὐτῆς, πρὶν συγχωρηθῆναι, γενέσθαι. Καὶ ἐτελεῖτο κατ' ἔτος ἡ ἡμέρα, ἐν ᾗ μηδὲν στρατόπεδον μήτε ἐπὶ πόλεμον ἐξῄει, μήτε ἀντιπαρετάττετό τις, μήτε ἐμάχετο. Καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς συνεχέσι κινδύνοις, καὶ μάλιστα τοῖς ἐμφυλίοις, οὐκ ἐποιεῖτο — Ἀμέλει καὶ τότε ἠδυνήθη μέν πως τὸ οἰώνισμα ἐκεῖνο ποιηθῆναι, οὐ μέντοι καὶ ΚΑΘΑΡΟΝ ἐγένετο· ἔξεδροι γάρ τινες ὄρνιθες ἐπέπταντο, καὶ διὰ τοῦτ' ἀνεμαντεύσαντο· καὶ ἄλλα δὲ αὐτοῖς σημεῖα οὐκ αἴσια συνηνέχθη. *Salutis augurium* τὸ οἰώνισμα τὸ τῆς ὑγιείας vocat etiam lib. LI. pag. 457. sed τὸ οἰώνισμα τὸ τῆς Σωτηρίας rectius dixerat, ut olim monuit *Is. Casaubonus* ad *Suetonii* August. cap. XXXI. Vide sis & *J. C. Bulengerum* de Aug. & Ausp. lib. III. cap. 17. *Davies.*

7 *Quod paucis post mensibus exortum*] De Bello Catilinario loquitur. *Idem.*

1 *Aut*

tui, eumque tum Pisidam, tum Soranum augurem esse dicebant. Quibus nulla videbatur in in auguriis aut auspiciis praesensio [[1] aut scientia] veritatis futurae; sapienter aiebant ad opinionem imperitorum esse fictas religiones. Quod longe secus est: neque enim in pastoribus illis, quibus Romulus praefuit, nec in ipso Romulo haec calliditas esse potuit, ut ad errorem multitudinis religionis simulacra fingerent; sed difficultas laborque discendi disertam negligentiam reddidit: malunt enim disserere, nihil esse in auspiciis, quam quid sit ediscere. Quid est illo auspicio divinius, quod apud te in Mario est? ut utar potissimum auctore te.

Hic Jovis altisoni subito pinnata satelles,
Arboris e trunco, serpentis saucia morsu,

[2] Subigit

1 *Aut scientia*] Hasce voces cum editt. Ven. 1471. ac Ascens. praetermittunt Paris. Merton. Balliol. & Reg. iisque rejectis, constat sententia. Et sane nihil aliud exhibent quàm variam lectionem: quapropter eas uncinis cingendas putavimus. *Davies.*

2 Subigit *ipsa feris*] Metri caussa literam tertiam duplicabat *Lambinus.* Verum *Turnebus* & *Aldus* nepos, inverso verborum ordine, legunt *ipsa feris subigit. Gulielmio* denique placebat, *subjicit ipsa feris.* Balliol. *subigat,* unde forsan non male rescribi possit, *subjugat ipsa feris* &c. *Davies.*

3 *Praepetibus pinnis*] Sic *Virgilius* de Daedalo Aen. VI, 15.

Praepetibus pennis *ausus se credere caelo.*

Ubi *Servius* haec habet: *vel velocibus, vel felicibus.* Praepetes *autem dictae, vel quod priora petant; vel summi volatus.—Quidam* praepetes *tradunt non tantum aves dici, quae prosperius praevolant, sed etiam locos, quos capiunt, quod idonei felicesque sunt; unde bene Daedali* pennas praepetes, *quia de locis, in quibus periculum metuebat, in loca tutiora pervenit;* praepetes *enim sunt aves boni augurii; quod huic dat, quia pervenit, quo cupiebat.* Ob hanc sane locutionem *Virgilius* olim ab *Hygino* fuit reprehensus; sed immerito, prout multis ostendit *Agellius* N. A. lib. VI. cap. 6. qui tamen hujusce loci *Ciceroniani* non meminit. Vide *Statium* Thebaid. II, 39. &

[2] *Subigit ipsa feris transfigens unguibus anguem*
Semianimum & varia graviter cervice micantem.
Quem se intorquentem lanians rostroque cruentans,
Jam satiata animos, jam duros ulta dolores,
Abjicit efflantem, & laceratum adfligit in unda,
Seque obitu a solis nitidos convertit ad ortus.
Hanc ubi [3] *praepetibus pinnis lapsuque volantem*
Conspexit Marius, divini numinis augur,
Faustaque signa suae laudis reditusque notavit;
Partibus intonuit caeli pater ipse sinistris.
[4] *Sic aquilae clarum firmavit Juppiter omen.*

Atque ille [5] Romuli auguratus pastoralis, non 48
urbanus fuit; nec fictus ad opiniones inperitorum, sed a certis acceptus, & posteris traditus. Itaque

& *Amm. Marcellinum* lib. XXVII. cap. XI. pag. 546. *Idem.*

4 *Sic aquilae clarum firmavit Juppiter omen*] Apposite *Servius* ad Aen. II, 691. *Secundum Romanum,* inquit, *morem petit, ut visa firmentur: non enim unum augurium vidisse sufficit, nisi confirmetur ex simili; nam si dissimilia sunt posteriora, solvuntur priora: unde est* (Eclog. IX, 13.)

Quantum Chaonias aquila veniente columbas;

nam aquila sine dubio columbis plus potest. De aquilae auspicio videri possit *J. C. Bulengerus* de Aug. & Ausp. lib. III. cap. 5. Nec indignus est qui legatur hac de re *Joannes* Sarisberiensis Policr. I, 13. pagg. 40, 41. *Idem.*

5 *Romuli auguratus pastoralis, non* urbanus *fuit*] *Urbanus,* inquit *Pet. Victorius* Var. Lect. lib. XIV. cap. 12. hic valet, nisi fallor, *jocularis,* &, quod alii dixerunt, *fabulosus,* quique tanquam joco haberi risuve explodi possit. At, quod pace viri doctissimi sit dictum, iste significatus huic voci non competit, nec ad rem quidquam faciunt *urbani competitores,* quos memorat *Cicero* lib. I. ad Attic. Epist. I. Aut in errore versor, aut emendandus est locus, ut inde sensus eliciatur commodus. Legendum videtur, *Romuli auguratus pastoralis, non* VANUS *fuit, nec fictus ad opiniones imperitorum. Vanus* est mendax, futilis, seu cui nihil inerat veri. Alibi confunduntur hae voces. *Capitolinus* in Gordianis cap. 1. pag.

Itaque Romulus augur, ut apud Ennium eſt, cum fratre item augure,

[1] *Curantes magna cum cura, concupientes*
Regni, dant operam ſimul auſpicio augurioque.
[2] *Hinc Remus auſpicio ſe devovet, atque ſecundam*
Solus avem ſervat. At [3] *Romulus pulcher in alto*
Quaerit Aventino, ſervans genus altivolantum.
Certabant, [4] *urbem Romam Remoramne vocarent.*
[5] *Omnibu' cura viris, uter eſſet induperator:*

Exſpectant,

pag. 75. *Sed ne ego, qui longitudinem librorum fugi multitudinemque verborum, in eam incurriſſe videar, quam me* URBANE *declinare confingo, jam rem aggrediar.* Lege *quam me* VANE *declinare confingo. Iſ.* quidem *Caſaubonus* id vocabulum delet: ſed, ut videtur, minus recte. *Davies.*

1 Curantes *magna cum cura*] Loquendi modus *Herc. Cioſanum* male habuit; quapropter ex vetere libro reponit, *certantes magna cum cura.* Sed alii omnes MSSti vulgatam lectionem ſervant, nec ipſa φράσις haberi vitioſa debet: eodem enim modo *Plautus* Menaechm. Act. v. Sc. IV, 7. *Magna cum cura ego illum curari volo.* Ac iterum vſ. 9. *Ita ego illum cum magna cura curabo tibi.* Vide *Hier. Columnam* ad *Ennii* Fragm. p. 19. *Idem.*

2 Hinc *Remus auſpicio ſe* devovet atque *ſecundam Solus avem ſervat. At Romulus pulcher in alto Quaerit Aventino*] Pall. quatuor, Pithoean. Pariſ. Balliol. Med. aliique Codices *In monte Remus auſpicio devevor atque* (vel *devoveratque*) *ſecundam.* Med. *Tum Romulus.* Ut ad Hiſtoriae fidem revocarentur haec Enniana, ſic a Poëta ſcribi debuerunt:

Monte in Aventino Remus auſpicat, atque ſecundam
Solus avem ſervat. Tu, Romule pulcher, in alto
Quaeri' Palatino, ſervans &c.

Sed ita poſita fuiſſe nullus adfirmo. *Idem.*

3 *Romulu' pulcher in alto Quaerit Aventino*] *Livius* aliter; non enim Romulum, ſed Remum in Aventino obſervaſſe tradit. *P. Manucius.*

Ibid. *Quaerit Aventino*] Niſi menda forte ſubſit, *Ennio* cum reliquis ſcriptoribus non convenit: hi enim Romulo *Palatinum*, Remo *Aventinum* tribuunt montem. Vide *Livium* lib. I. cap. 7. *Dionyſium Halicarnaſſenſem* lib. I. cap. 86. *Florum* lib. I. cap. I, 6. & *Feſtum* in *Remurinus ager.* Certe Remum illic auſpicatum fuiſſe tam conſtabat, ut ea de cauſa mons Aventinus extra pomoerium fuerit. Vide *Senecam*

Exspectant, veluti consul cum mittere signum
Volt, omnes avidi spectant ad carceris oras,
6 *Quam mox emittat pictis e faucibu' currus:*
Sic exspectabat populus, 7 atque ore timebat
Rebus, utri magni victoria sit data regni.
Interea sol albu' recessit in infera noctis.
Exin candida se radiis dedit icta foras lux:
Et simul ex alto longe pulcherrima praepes
Laeva volavit avis: simul aureus exoritur sol.

Cedunt

Senecam de Brev. vitae cap. IV. & *Agellium* N. A. lib. XIII. cap. 14. *Davies.*

4 *Urbem Romam* Remuramne *vocarent*] Sic legendum est, non, ut vulgo, *Romam Remamne vocarent.* Mendose autem hic olim operae iterarunt *ne*, & excuderunt *Romamne, Remuramne vocarent.* Lambinus.

Ibid. *Romam* Remoramne *vocarent*] Alii *Remamne*; alii *Romamne Remamne*; sed recepta praestat lectio, quam firmat Med. *Festus: Remurinus ager dictus, quia possessus est a Remo. Et habitatio Remi,* REMORA. *Sed & locus in summo Aventino Remoria dicitur, ubi Remus de urbe condenda fuerat auspicatus.* Hinc apud *Plutarchum* in Rom. pag. 22. non *ῥεμώνιον*, sed *ῥεμώριον* legendum, licet hunc locum *Ῥεμορίαν* rectius vocet *Dionysius Halicarnassensis* lib. I. cap. 85. si modo Codicem Vatic. sequamur. *Paullus* in Compendio: *Romam Romulus de suo nomine appellavit; sed ideo Romam, non Romulam, ut ampliore vocabuli significatu prosperiora patriae suae ominaretur.* Et Romam quidem *ἐπώνυμον* Romuli fuisse quamplurimis traditur: dissentiunt tamen aliqui. Vide sis interpretes ad *Festum* voce *Roma*, *Servium* in Aen. I, 277. & *Panc. Maasvicium* ad *Polyaeni* Stratag. lib. VIII. cap. XXV, 2. *Davies.*

5 Omnibus *cura viris*] Balliol. Reg. Cantab. & veteres editi dant *omnis cura viris.* Nec male se habet ea lectio. *Idem.*

6 Quam *mox emittat*] Sic ex Pal. sec. dedit *Gruterus*; ac ita legendum conjecerat *Turnebus* Advers. V, 22. At Paris. Balliol. & veteres editi *qua mox*; sed alteram lectionem praefero. *Dav.*

7 *Atque ora tenebat Rebus*] Sic edendum curavi, *Turnebi* conjecturam secutus; nam vulgata lectio ferri non potest. *Lambin.*

Ibid. *Atque ore timebat*] *Lambinus* admisit *Turnebi* conjecturam, *atque ora tenebat*, nolentibus MSStis, & ratione ipsa: belle enim tribuit Poeta spectatoribus eam sollicitudinem, quae & ipso se vultu proderet, ut fere solet. *Gruterus.*

I Ter

Cedunt de coelo [1] *ter quatuor corpora sancta*
[2] *Avium, praepetibus sese pulchrisque locis dant.*
Conspicit inde sibi data Romulus esse priora,
Auspicio regni stabilita scamna solumque.

49 Sed unde huc digressa est, eodem redeat oratio. Si nihil queam disputare, quamobrem quidque fiat, & tantummodo fieri ea quae commemoravi doceam, parumne Epicuro Carneadive respondeam? Quid, si etiam ratio extat artificiosae praesensionis, facilis; divinae autem, paulo obscurior? quae enim extis, quae fulgoribus, quae portentis, quae astris praesentiuntur, haec notata sunt observatione diuturna. [3] Adfert autem vetustas omnibus in rebus longinqua observatione incredibilem scientiam: quae potest esse

1 *Ter* quatuor *corpora sancta*] Sic scripsi, non *quattuor*, cum vox illa pro disyllaba sit habenda. Vide *Chr. Wasium* de Senar. cap. IX. pag. 103. *Davies.*

2 Avium, *praepetibus sese pulchrisque locis dant*] Vultures dicit. Hunc autem versum paullo aliter effert *Agellius* N. A. lib. VI. c. 6. *Idem.*

3 *Adfert autem vetustas*] Vide quae de Aegyptiis narrat *Herodotus* lib. II, 82. Nimirum

Per varios usus, artem experientia fecit
Exemplo monstrante viam —

ut canit *Manilius* I, 66. *Idem.*

4 *Haustos animos & libatos habemus*] Animos nostros ex mente divina decerptos esse docuerunt Pythagorici, Platonici, Stoicique, quos e veteribus Haereticis plurimi sunt secuti. *Cicero* de Senectute cap. XXI. *Audiebam Pythagoram, Pythagoreosque — nunquam dubitasse, quin ex universa mente divina delibatos animos haberemus.* Idem Tusc. V, 13. *Humanus autem animus, decerptus ex mente divina, cum nullo alio nisi cum ipso Deo — comparari potest.* Ubi nos plura. *Plutarchus* Quaest. Plat. pag. 1001. Ἡ δὲ ψυχὴ νοῦ μεταχοῦσα καὶ λογισμοῦ καὶ ἁρμονίας, οὐκ ἔργον ἐστὶ τοῦ θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέρος, οὐδ' ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ γέγονεν. Vide *Just. Lipsium* Phys. Stoicae lib. III. Diss. 8. *P. D. Huetium* Origen. lib. II. Quaest. VI, 3. & *J. B. Cotelerium* ad *Clementis* Hom. XVI. cap. 16. *Idem.*

5 *Cognatione divinorum animorum*]

esse etiam sine motu atque impulsu Deorum, cum, quid ex quoque eveniat & quid quamque rem significet, crebra animadversione perspectum est. Altera divinatio est naturalis, ut ante dixi; quae physica disputandi subtilitate referenda est ad naturam Deorum, a qua, ut doctissimis sapientissimisque placuit, [4] haustos animos & libatos habemus: cumque omnia completa & referta sint aeterno sensu & mente divina, necesse est [5] cognatione divinorum animorum animos humanos commoveri. [6] Sed vigilantes animi vitae necessitatibus serviunt, dijunguntque se a societate divina, vinclis corporis inpediti. [7] Rarum est quoddam genus eorum, [8] qui se a corpore avocent, & ad divinarum rerum cogni-

rum] Omnino legendum crediderim *contagione*, quae vox *contactum* passim denotat: cum enim *omnia completa & referta sint aeterno sensu & mente divina*; non tam *cognatione*, quam *contactu* divinorum animorum commoventur animi humani. Est autem hoc dogma Stoae de Pythagoricis & Platonicis haustum fontibus. Praeter alios bene multos, vide *Ciceronem* N. D. lib. I. cap. XI. & *Origenem* contra Celsum lib. VI. p. 324, 325. *Idem.*

6 *Sed* vigilantes *animi*] At pro Quinti sententia vel *in somnis vigent*, & adeo vigilant, animi. Vide cap. 51. Legendum puto *sed* vigilantium *animi*: ut *castus animus purusque vigilantis* dicitur infra cap. LIII. *Idem.*

7 *Rarum est* quoddam *genus*] Cantab. *quidem*: nec male. *Idem.*

8 *Qui se a corpore avocent*] Hoc fit, cnm ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν ἐπισκέπτηταί τι τῶν νοητῶν· καὶ τότε γὰρ, ὡς οἷόν τε, τοῦ σώματος ἑαυτὴν χωρίζει καὶ καθ' ἑαυτὴν γίνεται, ἵν' οὕτως ἐπιβάλῃ τοῖς οὖσιν, ut loquitur *Nemesius* de Nat. Hom. pag. 98. Affectiones enim corporeae tantum veritatis cognitioni ferunt impedimentum, ut τὸ μελέτημα αὐτὸ τοῦτο ἐστὶ τῶν φιλοσόφων λύσις καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος. Quae verba sunt *Platonis* in Phaedon. p. 379. Ad ea respicit *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. IV. pag. 569. Ὁ τοίνυν τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ψυχῆς χωρισμὸς (Legendum ὁ τοίνυν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμὸς) ὁ παρ' ὅλον τὸν βίον μελετώμενος τῷ φιλοσόφῳ, προθυμίαν

 κατα-

cognitionem cura omni ſtudioque rapiantur. [1] Horum ſunt auguria non divini impetus, ſed rationis humanae: nam & natura futura praeſentiunt, [2] ut aquarum fluxiones, & deflagrationem futuram aliquando caeli atque terrarum: alii autem in republica exercitati, [3] ut de Athenienſi Solone accepimus, orientem tyrannidem multo ante proſpiciunt: quos prudentes poſſumus dicere, id eſt providentes, divinos nullo modo poſſumus; [4] non plus quam Mileſium Thalem:

κατασκευάζει γνωστικὴν &c. Vide ſis & lib. v. pagg. 686, 712. Plato videlicet, ut ait *Macrobius* in Somn. Scip. lib. I. cap. 13. *duas mortes hominis novit—quarum unam natura, virtutes alteram praeſtant. Homo enim moritur, cum anima adhuc in corpore conſtituta, corporeas illecebras, philoſophia docente, contemnit, & cupiditatum dulces inſidias reliquaſque omnes exuitur* (lego *exuit*) *paſſiones*. Plura diximus ad Tuſc. lib. I. cap. 31. *Davies.*

1 *Horum ſunt auguria non divini impetus, ſed rationis humanae*] *Maximus Tyrius* Diſſ. xix. §. 5. Αὐχμοὺς μὲν καὶ ἀνομβρίας, (ex MSto Harleiano ſcribendum ἐπομβρίας, quod pluribus olim demonſtrabo) καὶ σεισμοὺς γῆς, καὶ πυρὸς ἐκβολὰς, καὶ πνευμάτων ἐμβολὰς, καὶ ἀέρων μεταβολὰς οὐ θεὸς οἶδε μόνος, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων ὅσοι δαιμόνιοι. Suppoſiticius *Clemens* Hom. III. cap. xi. Ἃ γὰρ (Leg. καὶ γὰρ) οἱ ἰατροὶ προλέγουσιν ὑποβεβλημένην ὕλην ἔχοντες τὸν σφυγμὸν, καὶ οἱ μὲν πλοῖα, οἱ δὲ θύματα, καὶ ἄλλοι ἄλλας ὕλας πολλὰς διαφόρους ὑποβεβλημένας ἔχοντες, προλέγουσι, καὶ προφῆται οὐκ εἰσίν. Hinc eſt, quod Chilon Lacedaemonius dixerit πρόνοιαν περὶ τοῦ μέλλοντος λογισμῷ καταληπτὴν, εἶναι ἀνδρὸς ἀρετήν. Vide *Diogenem Laertium* lib. I. §. 68. At ἰατροῖς καὶ συμβούλοις καὶ κυβερνήταις artificioſam divinationem tribuit *Suidas* in προφητεία. Vide ſis & *Auguſtinum* de Divin. Daem. c. IV. *Idem.*

2 *Ut aquarum* eluviones] Sic legendum cenſet *Turnebus* Adverſ. lib. v. cap. 23. & recte, meo judicio: nam vulgati libri habent, *ut aquarum fluxiones*, quod tamen non damno. *Lambinus.*

3 *Ut de Athenienſi Solone accepimus*] *Valerius Maximus* lib. v. cap. III, 3. extern. *Solon Piſiſtrati Tyrannidem primus vidit orientem, & ſolus armis opprimi debere palam dictitare auſus eſt.* *Diogenes Laertius* lib. I. §. 49. Ἧξας γοῦν (Σόλων) εἰς τινα ἐκκλησίαν μετὰ θώρακος καὶ ἀσπίδος προεῖπεν αὐτοῖς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Πεισιστράτου· καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ βοηθεῖν ἕτοιμος

Thalem: qui, ut objurgatores suos convinceret,
ostenderetque etiam philosophum, si ei commo-
dum esset, pecuniam facere posse, [5] omnem o-
leam, antequam florere coepisset, in agro Mi-
lesio coëmisse dicitur. Animadverterat fortasse
quadam scientia, olearum ubertatem fore. Et
quidem idem primus defectionem solis, [6] quae
Astyage regnante facta est, praedixisse fertur.
Multa medici, multa gubernatores, agricolae 50
etiam multa praesentiunt: sed nullam eorum
divinatio-

ἕτοιμος εἶναι· λέγων ταῦτα, Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῶν μὲν σοφώτερος, τῶν δὲ ἀνδρειότερός εἰμι. Σοφώτερος μὲν τῶν τὴν ἀπάτην Πεισιστράτου μὴ συνιέντων· ἀνδρειότερος δὲ τῶν ἐπισταμένων μὲν, διὰ δέος δὲ σιωπώντων. Vide sis & §. 65. Similia tradunt *Plutarchus* in Solone pag. 95. & *Aelianus* V. H. lib. VIII. cap. 16. *Davies.*

4 *Non plus, quam Milesium Thalem*] Sumpsit hoc ab *Aristotele* ex lib. I. c. XI. Polit. Οἷον ἐστὶ τὸ Θάλεω τοῦ Μιλησίου· τοῦτο γάρ ἐστι κατανόημά τι χρηματιστικόν· ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν διὰ τὴν σοφίαν προσάπτουσι, τυγχάνει δὲ καθόλου τι ὄν. Ὀνειδιζόντων γὰρ αὐτῷ διὰ τὴν πενίαν, ὡς ἀνωφελοῦς τῆς φιλοσοφίας οὔσης, κατανοήσαντά φασιν αὐτὸν ἐλαιῶν φορὰν ἐσομένην ἐκ τῆς ἀστρολογίας, ἔτι χειμῶνος ὄντος, εὐπορήσαντα χρημάτων ὀλίγων, ἀῤῥαβῶνας διαδοῦναι τῶν ἐλαιουργίων τῶν τ' ἐν Μιλήτῳ καὶ Χίῳ πάντων ὀλίγου μισθωσάμενον, ἅτ' οὐδενὸς ἐπιβάλλοντος· ἐπειδὴ δὲ ὁ καιρὸς ἧκε, πολλῶν ζητουμένων ἅμα καὶ ἐξαίφνης, ἐκμισθοῦντα, ὃν τρόπον ἠβούλετο, πολλὰ χρήματα συλλέξαντος, ἐπιδεῖξαι ὅτι ῥᾴδιόν ἐστι πλουτεῖν τοῖς φιλοσόφοις. Ursinus.

5 *Omnem oleam*] Vide sis *Menagium* ad *Laertii* lib. I. §. 26. *Davies.*

6 *Quae Astyage regnante facta est*] Astyage quidem regnante, factum est Solis deliquium quod praedicere potuit Thales. Sed prior est Eclipsis illa, quam ab hoc philosopho praenuntiatam sub Cyaxare Astyagis patre contigisse referunt Scriptores. *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. I. p. 353. Θάλην δ' Εὔδημος, ἐν ταῖς Ἀστρολογικαῖς ἱστορίαις, τὴν γενομένην ἔκλειψιν τοῦ Ἡλίου προειπεῖν φησι, καθ' οὓς χρόνους συνῆψαν μάχην πρὸς ἀλλήλους Μῆδοί τε καὶ Λυδοὶ, βασιλεύοντος Κυαξάρους μὲν, τοῦ Ἀστυάγους πατρὸς, Μήδων, Ἀλυάττου δὲ τοῦ Κροίσου, Λυδῶν. Idem tradit *Herodotus* lib. I. capp. 74, 103. De ea diligenter egit *D. Petavius* Doct. Temp. lib. x. cap. I. Adi sis & *Th. Stanleium* ad *Aeschyli* Persas vs. 767. *Idem.*

divinationem voco; ne illam quidem, qua ab Anaximandro physico moniti Lacedaemonii sunt ut urbem & tecta linquerent armatique in agro excubarent, quod terrae motus instaret, tum, cum & urbs tota conruit, & ex monte Taygeto [1] extrema montis quasi puppis avulsa est. Ne Pherecydes quidem ille, Pythagorae magister, potius divinus habebitur quam physicus; [2] quod, cum vidisset haustam aquam de jugi puteo, terrae motum dixit instare. Nec vero umquam animus hominis naturaliter divinat, nisi cum ita solutus est & vacuus, ut ei plane nihil sit cum corpore: [3] quod aut vatibus contingit aut dormientibus. Itaque ea duo genera a Dicaearcho probantur &, ut dixi, a Cratippo

1 Extrema montis *quasi puppis avulsa est*] In Reg. & Cantab. est *extrema pars montis, quasi puppis.* Mihi noster scripsisse videtur, *ex monte Taygeto quasi puppis avulsa est*, ut altera illi pro Glossemate sint habenda. Nempe cum *puppim* pro montis extrema parte μεταφορικῶς dixerat *Cicero*; Librarii translationem hanc sibi putarunt explicandam: vix enim est ut tersissimo Scriptori odiosa MONTIS exciderit repetitio. Porro de re ipsa sic *Plinius* H. N. lib. II. §. 81. *Praeclara quaedam esse & immortalis in eo (si credimus) divinitas perhibetur Anaximandro Milesio Physico, quem ferunt Lacedaemoniis praedixisse, ut urbem ac tecta custodirent*; (nisi diversus abit a *Tullio*, forsan reliquit *fastidirent*;) *instare enim motum terrae, cum & urbs tota eorum corruit, & Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta.* Nisi fallor, ex male intellecta *Ciceronis* locutione, montis parti, quae abrupta est, *puppis* formam tribuit vir ille diligentissimus. De hoc terrae motu, qui contigit Archedamo regnante, plura *Joan. Meursius* Misc. Lacon. II, 16. *Dav.*

2 *Quod cum* vidisset *haustam aquam de jugi puteo,* terrae motum *dixit instare*] Vulgo *qui cum — terrae motus*; sed hoc fide MSStorum Reg. & Cantab. mutavimus; illud autem ex Paris. Balliol. Reg. & Cantab. *Maximus Tyrius* Diss. XIX. §. 5. Φερεκύδης σεισμὸν Σαμίοις προεμήνυσε. *Plinius* N. H. lib. II. §. 81. *Perhibetur* Pherecydes HAUSTU AQUAE EX PUTEO *praesensisse & praedixisse ibi terrae motum.*

Cratippo nostro. Si propterea quod ea proficiscuntur a natura; sint summa sane, modo ne sola: sin autem nihil esse in observatione putant; multa tollunt quibus vitae ratio continetur. Sed quoniam dant aliquid, idque non parvum, [4] vaticinationes cum somniis; nihil est quod cum his magnopere pugnemus, praesertim cum sint, qui omnino nullam divinationem [5] probant. Ergo & hi, quorum animi, spretis corporibus, evolant atque excurrunt foras, ardore aliquo inflammati atque incitati, cernunt illa profecto quae vaticinantes praenuntiant: multisque rebus inflammantur tales animi, qui corporibus non inhaerent; ut hi qui sono quodam vocum & [6] Phrygiis cantibus incitantur. Multos

motum. Quod autem *Apollonius* Hist. Mir. cap. 5. aliique nonnulli tradant hoc praedixisse Pherecydem ἀνιμηθέντος ἐκ φρέατος ὕδατος ΠΙΟΝΤΑ, *Conr. Rittershusius* ad *Porphyrii* vit. Pythag. n. 29. *Th. Aldobrandinus* & *Aeg. Menagius* ad Laertii I, 116. nostrum scripsisse censent, cum BIBISSET *haustam aquam de jugi puteo*. Sed nihil est mutandum: nam noster infra lib. II. cap. 13. receptam lectionem servat, &, quod Librarios omni culpae suspicione liberat, addit *etiamne futurum esse aquae jugis* COLORE *praesentiunt?* adeo ut *visui*, non *gustui*, rem tribuat *Cicero*. Certe in parvi momenti circumstantiis frequens est auctorum dissensus. Nec visus huic rei peragendae censeatur ineptus: nam, futuro terrae motu, *est in puteis turbidior aqua*, ut ait *Plinius* lib. II. §. 83. Hanc vero praedictionem nonnulli Pythagorae discipulo Pherecydis adscribunt. *Iamblichus* vit. Pythag. §. 136. Λέγεται δ' ὅτι καὶ σεισμὸν ἐσόμενον ἐπὶ φρέατος, οὗ ἐγεύσατο, προηγόρευσε. Sane quod de Pythagora narravit Andron, id Pherecydi dedit Theopompus. Vide *Eusebium* Praep. Evang. lib. x. cap. 3. *Idem.*

3 *Quod* aut *vatibus contingit* aut *dormientibus*] Leg. *quod* & *vatibus contingit* & *dormientibus*, prout monuit vir eruditus. *Idem.*

4 *Vaticinationes cum somniis*] Videntur Glossema. *Idem.*

5 *Probant*] Sic Paris. at vulgo *probent*. Idem.

6 *Phrygiis cantibus*] Hi ἐνθουσιαστικοὶ putantur, & ad insaniam saepe

—Phrygio stimulat numero cava tibia mentes,

ut

Multos nemora silvaeque; multos amnes aut maria commovent: quorum furibunda mens videt ante multo, quae sunt futura. Quo de genere illa sunt,

[1] *Eheu, videte: judicavit inclytum judicium*
Inter Deas tris aliquis: quo judicio Lacedaemonia
Mulier, furiarum una, adveniet.

[2] Eodem enim modo [3] multa a vaticinantibus saepe praedicta sunt, neque solum verbis, sed etiam

Versibu', quos olim Fauni vatesque canebant.

Similiter Marcius & Publicius vates cecinisse dicuntur: quo de genere Apollinis operta prolata sunt. Credo etiam anhelitus quosdam fuisse terrarum, quibus inflatae mentes oracula
51 funderent. Atque haec quidem vatum ratio est: nec

ut ait *Lucretius* lib. II, 620. *Aristoteles* de Rep. lib. VIII. cap. 6. Ἐνθουσιαστικὰς δ' ἡ φρυγιστὶ (ἁρμονία ποιεῖ.) Iterum cap. VII. p. 613. Ἔχει γὰρ τὴν αὐτὴν δύναμιν ἡ φρυγιστὶ τῶν ἁρμονιῶν, ἥπερ αὐλὸς ἐν τοῖς ὀργάνοις· ἄμφω γὰρ ὀργιαστικὰ καὶ παθητικά. *Seneca* Epist. CVIII. *Nec aliter concitantur, quam solent Phrygii tibicinis sono semiviri, & ex imperio furentes.* Sed hunc, ut video, locum aliosque nonnullos huc pertinentes olim protulit *Joan. Brodaeus* Miscell. lib. v. cap. 13. Adde *Maximum Tyrium* Dissert. XXXVIII, 2. & *Aretaeum* de causis & signis Diuturn. Morb. I, 6. pag. 38. *Davies.*

1 *Eheu videte; judicavit inclytum*] Hi versus erant confusi in omnibus libris. Eos restituit *Adr. Turnebus*, cui assentimur. *Lambinus.*

Ibid. *Eheu videte*] Suum hisce versibus numerum sic restitui posse putat *Hadr. Turnebus* Advers. lib. v. c. 23.

Eheu videte judicavit inclytum
Judicium inter Deas tres aliquis; quo judicio
Lacedaemonia mulier furiarum una adveniet;

virumque doctissimum secutus est *D. Lambinus.* Quasi scilicet Anapaestico pede concludi possit versus Iambicus! nam voces, *judicio* & *adveniet*, trisyllabas esse, Musis & Apolline prorsus invitis, statuunt. Eos equidem hoc modo disponendos arbitror:

Eheu videte, judicavit inclytum
Judicium inter Deas tris aliquis,

Quo

nec dissimilis sane somniorum. Nam quae vigilantibus accidunt vatibus, eadem nobis dormientibus: viget enim animus in somnis, [4] liberque sensibus ab omni inpeditione curarum, jacente & mortuo paene corpore. Qui quia vixit ab omni aeternitate versatusque est cum innumerabilibus animis, omnia, quae in natura rerum sunt, videt; si modo temperatis escis modicisque potionibus ita est adfectus, ut sopito corpore ipse vigilet. Haec somniantis est divinatio. Hic magna quaedam exoritur, neque ea naturalis sed artificiosa, somniorum [5] Antiphonis interpretatio, eodemque modo & oraculorum & vaticinationum: [6] sunt enim explanatores, ut Grammatici Poëtarum. Nam ut aurum & argentum, aes, ferrum frustra natura divina

Quo judicio Lacedaemoniam Mulier, furiarum una, adveniet. Primus est Iambicus, reliqui vero tres, Anapaestici. *Davies.*

2 *Eodem* enim *modo*] Abundat vox secunda. *Idem.*

3 *Multa a vaticinantibus saepe praedicta*] Codex S. *Victoris* interjicit *vaticinantibus & avantibus*, quod bene mutat in *evantibus* noster *Gulielmius*. Verum Pall. consentiunt cum vulgatis. GRUTERUS. Ib. Paris. *vaticinantibus* & cinantibus. Cum *Gulielmio* tamen haud fecerim: sed eas voces potius ex priore natas statuerim. *Davies.*

4 *Liberque sensibus* ab *omni impeditione curarum*] Omnino legendum *liberque est sensibus* AC *omni impeditione curarum.* Ne plura memorem, hanc emendationem aperte stabilit noster lib. II. cap. XI. *Illud*, inquit, *naturale, aut concitatione mentis edi & quasi fundi videbatur, aut animo, per somnum* SENSIBUS ET CURIS VACUO, *provideri.* De re ipsa egimus supra cap. 30. *Dav.*

5 *Antiphonis interpretatio*] De hoc homine videas licet *Aeg. Menagium* ad *Diogenis Laertii* lib. II. §. 46. *Idem.*

6 *Sunt enim explanatores*] Aliquid deesse vidit acutissimus *Lambinus*: quapropter rescribendum conjecit, *sunt enim* harum rerum *explanatores*. At cum Reg. & Cantab. habeant, *sunt enim explanatores somniorum*: forsan optime rescripseris, *sunt enim explanatores omnium horum*; somniorum videlicet, oraculorum & vaticinationum. *Idem.*

divina genuisset, nisi eadem docuisset quemadmodum ad eorum venas perveniretur: nec fruges terrae bacasve arborum cum utilitate ulla generi humano dedisset, nisi earum cultus & conditiones tradidisset: [1] materia deinde quid juret, nisi [2] confectionis ejus fabricam haberemus? sic cum omni utilitate, quam Dî hominibus dederunt, ars aliqua conjuncta est, per quam illa utilitas percipi possit. Item igitur somniis, vaticinationibus, oraclis, quod erant multa obscura, multa ambigua, explanationes adhibitae sunt interpretum. Quo modo autem aut vates aut somniantes ea videant, quae nusquam etiam tunc sint, magna quaestio est: sed explorata si sint ea quae ante quaeri debeant; sint haec, quae quaerimus, faciliora. Continet enim [3] totam hanc quaestionem ea ratio, quae est de natura Deorum, quae a te secundo libro est explicata dilucide: quam si obtinemus, [4] stabit illud, quod hunc

1 *Materia deinde quid juvaret, nisi* confectionis *ejus fabricam haberemus?*] Meliores libri *confectionis* habent; quemadmodum etiam lib. II. de N. D. cap. 60. *Arborum autem* confectione *omnique materia & culta & sylvestri, partim ad calefaciendum corpus igni adhibita, & ad mitigandum cibum utimur* &c. Est autem varius & multiplex hujus verbi usus apud optimos auctores, quemadmodum omnibus notum est. Emendavimus etiam, quod nunc mihi ex proxima allegatione succurrit, eorundem librorum auctoritate moti in secundo libro hujus operis cap. 26. *Mitificato cibo*, ubi antea *modificato* legebatur. Vides enim ex hoc loco etiam *mitigare cibum*, concoquere significare. *Victorius.*

Ibid. *Materia deinde*] Vulgo *materiave*. Nos MSStis Reg. Med. & Balliol. adhaeremus: ac ita dant veteres editi. *Davies.*

2 Confectionis *ejus fabricam haberemus*] Pall. tert. quart. Paris. Med. Balliol. & Reg. repraesentant *confectionis ejus*. Cantabr. aliique MSSti vulgatam servant. Sed nec haec nec illa lectio, sana videtur & sincera. Rescribendum puto *confectionibus*, vel

hunc locum continet de quo agimus, Esse deos, & eorum providentia mundum administrari, eosdemque consulere rebus humanis; nec solum universis, verum etiam singulis. Haec si tenemus, quae mihi quidem non videntur posse convelli; profecto hominibus [5] a Dîs futura significari necesse est. Sed distinguendum 52
videtur, quonam modo. [6] Nam non placet Stoicis, singulis jecorum fissis aut avium cantibus interesse Deum: neque enim decorum est, nec Dîs dignum, nec fieri ullo pacto potest: sed ita a principio inchoatum esse mundum, ut certis rebus certa signa praecurrerent, alia in extis, alia in avibus, alia in fulgoribus, alia in ostentis, alia in stellis, alia in somniantium visis, alia in furentium vocibus. Ea quibus bene percepta sunt, hi non saepe falluntur. Male conjecta [7] maleque interpretata, falsa sunt, non rerum vitio, sed interpretum inscientia. Hoc

vel *confectionibus*, *ejus fabricam haberemus*; aliter enim sensum nequeo commodum expiscari. *Davies.*

3 *Totam hanc quaestionem ea ratio*] Reg. & Cantab. inverso ordine dant, *totam hanc rationem ea quaestio*. Sed recepta lectio, quae Paris. Med. aliisque stat MSStis, loco temere non est movenda. *Idem.*

4 *Stabit illud, quod hunc locum continet*] Vulgo *stabit illud* quidem, *quod hunc locum continet*. Sed tertiam vocem non agnoscunt Paris. Med. Balliol. & Cantab. eaque temere videtur intrusa. *Idem.*

5 *A Diis significari necesse est*] Quia, secundum Stoicos, *si Dî sunt, est divinatio*. Vide supra cap. VI. *Idem.*

6 Nam *non placet Stoicis*] A vulgatis abest prima vox, quam nos ex Paris. Med. Balliol. Ven. 1471. & Victor. repraesentamus: & sane habet quod hic agat. *Idem.*

7 *Maleque* interpretata] *Agellio* in mentem fuit hicce locus, cum *interpretata* significatione passiva dixisse *Tullium in libro primo de Divinatione* memorarit N. A. XV, 13. *Idem.*

Hoc autem poſito atque conceſſo, eſſe quandam vim divinam, hominum vitam continentem; non difficile eſt, quae fieri certe videmus, ea qua ratione fiant ſuſpicari. Nam & ad hoſtiam deligendam poteſt dux eſſe [1] vis quaedam ſentiens, quae eſt toto confuſa mundo: & tum, ipſam cum immolare velis, extorum fieri mutatio poteſt, ut aut abſit aliquid aut ſuperſit: parvis enim momentis multa natura aut adfingit, aut mutat, aut detrahit. Quod ne dubitare poſſimus, maxumo eſt argumento quod paulo ante interitum Caeſaris contigit: qui cum immolaret illo die, quo primum in ſella aurea ſedit & cum purpurea veſte proceſſit, [2] in extis

1 *Vis quaedam ſentiens, quae eſt toto confuſa mundo*] Pro Pythagoreorum aliorumque philoſophorum ſententia

—Caelum, ac terras, campoſque liquentes,
Lucentemque globum Lunae, Titaniaque aſtra
Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet,

ut loquitur *Virgilius* Aen. VI, 724. Vide *Lactantium* Div. Inſt. lib. VII. cap. 3. & *Juſt. Lipſium* Phyſ. Stoicae lib. I. capp. 7, 8. Ille autem *elementorum omnium Spiritus, utpote perennium corporum, praeſentiendi motu ſemper & ubique vigens, ex his, quae per diſciplinas varias adfectamus, participat nobiſcum munera divinandi— —Hinc extis pecudum attenti fatidicis, in ſpecies converti ſuetis innumeras, accidentia ſciunt.* Verba ſunt *Ammiani Marcellini* XXI, 1. *Davies.*

2 *In extis bovis opimi, cor non fuit*] Ad hunc locum reſpicit *Plinius* H. N. lib. XI. §. 71. *Caeſari Dictatori, quo die primum veſte purpurea proceſſit, atque in ſella aurea ſedit, ſacrificanti bis in extis* (cor) *defuit. Unde quaeſtio magna de Divinatione argumentantibus, potueritne ſine ullo viſcere* (Leg. *ſine illo viſcere*, prout habent editi nonnulli) *hoſtia vivere, an ad tempus amiſerit. Valerius Maximus* lib. I. cap. VI, 13. Accepimus Jul. Caeſarem, *mactato opimo bove, cor in extis non reperiſſe: ac reſponſum ei a Spurinna haruſpice, pertinere id ſignum ad vitam & conſilium ejus, quod utraque haec corde continerentur.* Vide *Plutarchum* in Caeſ. p. 737. noſtrum infra lib. II.

extis bovis opimi cor non fuit. Num igitur censes ullum animal, quod sanguinem habeat, sine corde esse posse? [3] Qua ille rei novitate perculsus, cum Spurinna diceret, timendum esse ne & consilium & vita deficeret; earum enim rerum [4] utrumque a corde proficisci: postero die caput in jecore non fuit. Quae quidem illi portendebantur a Dîs immortalibus, [5] ut videret interitum, non ut caveret. Cum igitur eae partes in extis non reperiuntur, sine quibus victima illa vivere nequisset; intellegendum est, in ipso immolationis tempore eas partes, quae absint, interisse.
Eademque [6] efficit in avibus divina mens, ut 53
tum huc, tum illuc volent alites: tum in hac, tum

II. cap. 16. & *Jul. Obsequentem* de Prodig. cap. 127. *Idem.*

3 *Qua ille rei novitate* perculsus——*postero die caput in jecore non fuit*] Reg. & Cantab. exhibent, *qua ille rei novitate perculsus* est—*postero* vero *die caput in jecore non fuit*. Sed illae voculae pro Librariorum additamentis sunt habendae, nec in optimis MSStis visuntur. Legendum videtur, *qua* illo *rei novitate* perculso——*postero die caput in jecore non fuit*; nisi forte locutionum sit mistura, qualis in veterum monumentis non est infrequens. Vide doctissimum virum *Joan. Clericum* Art. Crit. Part. II. S. I. cap. x, 10. seqq. & Interpretes ad *Aeliani* V. H. lib. II. cap. xi. *Idem.*

4 *Utrumque*] Ascens. & Ven. 1471. *utraque*. Leg. *utramque*: ut exhibet Paris. *Idem.*

5 *Ut videret interitum non ut caveret*] Nam *quae fato manent, quamvis significata non vitantur*, ut ait *Tacitus* Hist. I, 18. *Heliodorus* Aethiop. lib. II. pag. 103. Ὄμμα Κρόνιον εἰς τὸν οἶκον ἐνέσκηψε, τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον μετάγον μεταβολὴν, ἣν ἐμοὶ σοφία μὲν προέφηνε, διαδράναι δὲ οὐκ ἔδωκε· τοὺς γὰρ μοιρῶν ἀτρέπτους ὅρους προϊδεῖν μὲν δυνατὸν, ἐκφεύγειν δὲ οὐκ ἐφικτόν. Vide sis & *Amm. Marcellinum* XXIII, 5. pag. 391. *Idem.*

6 *Efficit in avibus divina mens*] *Xenophon* Ἀπομν. lib. I. cap. I, 3. Ὅσοι μαντικὴν νομίζοντες, οἰωνοῖς τε χρῶνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ θυσίαις—ὑπολαμβάνουσιν οὐ τοὺς ὄρνιθας, οὐδὲ τοὺς ἀπαντῶντας εἰδέναι τὰ συμφέροντα τοῖς μαντευομένοις, ἀλλὰ τοὺς Θεοὺς διὰ τούτων αὐτὰ σημαίνειν. *Ammianus Marcellinus* lib. XXI. c. I.

Auguria

tum in illa parte se occultent: tum a dextra, tum a sinistra parte canant oscines. Nam si animal omne, ut volt, ita utitur motu sui corporis, prono, obliquo, supino, membraque quocumque vult flectit, contorquet, porrigit, contrahit; eaque ante efficit paene quam cogitat: quanto id Deo est facilius, cujus numini parent omnia? Idemque mittit & signa nobis ejus generis, qualia permulta historia tradidit: quale scriptum illud videmus; si luna paulo ante solis ortum defecisset in signo Leonis, fore, ut armis Darius & Persae ab Alexandro & [1] Macedonibus vincerentur, Dariusque moreretur: &, si puella nata biceps esset, seditionem in populo fore, corruptelam & adulterium domi: &, si mulier leonem peperisse visa esset, fore ut ab exteris gentibus vinceretur ea respublica, in qua id

Auguria & auspicia non volucrum arbitrio futura nescientium colliguntur, (nec enim hoc vel insipiens quisquam dicet;) sed volatus avium dirigit Deus, ut rostrum sonans aut praetervolans pinna turbido meatu vel leni futura praemonstret. Clemens Alexandrinus Protrept. pag. 82. Οἱ γάρ τοι δείλαιοι τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄθλιοι, διὰ μὲν κόρακος καὶ κολοιοῦ νομίζουσι τὸν Θεὸν ἐμβοᾷν. Duplex tamen fuit hac de re sententia, quod patet ex *Origene* contra Celsum lib. IV. pag. 222. Παρὰ τοῖς, inquit, παραδεξαμένοις εἶναι τὴν δι' ὀρνίθων μαντικὴν, οὐ συμπεφώνηται ἡ αἰτία τοῦ τρόπου τῆς μαντείας· ἐπειδήπερ οἱ μὲν ἀπό τινων δαιμόνων ἢ θεῶν μαντικῶν φασὶ γίγνεσθαι τὰς κινήσεις τοῖς ζώοις, ὄρνισι μὲν εἰς διαφόρους πτήσεις ἢ εἰς διαφόρους φωνὰς, τοῖς δὲ λοιποῖς εἰς τὰς τοιάσδε κινήσεις ἢ τοιάσδε· ἄλλοι δὲ θειοτέρας αὐτῶν καὶ πρὸς τοῦτ' ἐπιτηδείους αὐτῶν εἶναι τὰς ψυχάς. Praetermisso vocabulo αὐτῶν, legendum ἐπιτηδείους εἶναι τὰς ψυχὰς, quod patet ex *Philocaliae* c. XIX. p. 243. Huc facit elegans historiola, quam ex *Hecataeo* narrat *Josephus* contra Apion. lib. I. c. XXII. p. 1349. Nonnullas causas, cur hic honor alitibus detur, adsignat, dubitans licet & haesitans, *Statius* Thebaid. III, 482, seqq. *Davies.*

1 *Macedonibus vincerentur*] Vulgo *Macedonibus* proelio *vincerentur*: ast, *armis* paulo ante positis, vox illa plane fuit supervacanea;

id contigisset. Ejusdem generis etiam illud est quod scribit Herodotus; Croesi filium, [2] cum esset infans, locutum: quo ostento regnum patris & domum funditus concidisse. [3] Caput arsisse Servio Tullio dormienti, quae historia non prodidit? Ut igitur qui [4] se tradit quieti praeparato animo cum bonis cogitationibus, tum rebus ad tranquillitatem adcommodatis, certa & vera cernit in somnis: sic castus animus purusque vigilantis, & ad astrorum, & ad avium, reliquorumque signorum, & ad extorum veritatem est paratior. Hoc nimirum est illud, quod de 54
Socrate accepimus, quodque ab ipso in libris Socraticorum saepe dicitur, Esse divinum quiddam, quod daemonion appellat, cui semper ipse paruerit, [5] numquam inpellenti, saepe revocanti. Et Socrates quidem (quo quem auctorem

vacanea; quapropter eam, fide Codicis Balliolensis, delevimus Hujus autem Eclipseωs meminêre plurimi. Vide *Joan. Freinshemium* ad *Curtii* lib. IV. cap. x. 2. *Idem.*

2 *Cum esset* infans] *Infans* hic est ἄφωνος, mutus, elinguis; nam κωφὸς, quod *infanti* interpretando *Lambinus* adhibet, significationis est ambiguae & tam surdum quam mutum denotat. Hac autem de re Delphicum ce cinerat oraculum,

Λυδὲ γένος, πολλῶν βασιλεῦ, μέγα νήπιε Κροῖσε,
Μὴ βύλευ πολύευκτον ἰὼν ἀνὰ δώματ᾽ ἀκύειν
Παιδὸς φθεγγομένου. Τόδε σοι πολὺ λώϊον ἀμφὶς
Ἔμμεναι· αὐδήσει γὰρ ἐν ἤματι πρῶτον ἀνόλβῳ.

Vide *Herodotum* lib. I. cap. 85. & *Agellium* lib. V. cap. 9. *Idem.*

3 *Caput arsisse Servio Tullio dormienti*] Eum, licet humili loco natum, *clarum fore visa circa caput flamma promiserat.* Hoc prodigium memorant permulti Scriptores, quorum locos indicabit *Joan. Freinshemius* ad *Flori* lib. I. c. VI, 1. *Idem.*

4 *Se tradet quieti*] Vulgo *se tradet* ita *quieti*: sed vocem illam plane superfluam praetermittunt Reg. & Cantab. quibus merito paruimus. *Idem.*

5 *Numquam inpellenti, saepe revocanti*] Ipse Socrates apud Plato-

ctorem meliorem quaerimus?) Xenophonti consulenti, [1] sequereturne Cyrum; postea quam exposuit quae sibi videbantur, [2] *Et nostrum quidem*, inquit, *humanum est consilium*; *sed* [3] *de rebus & obscuris & incertis ad Apollinem censeo referundum:* ad quem etiam Athenienses publice de majoribus rebus semper retulerunt. Scriptum est item, cum Critonis sui familiaris [4] oculum adligatum vidisset, quaesivisse quid esset: cum autem ille respondisset, in agro ambulanti ramulum adductum, ut remissus esset, [5] in oculum

Platonem in Theage pag. xi. Ἔστι γάρ τι θείᾳ μοίρᾳ παρεπόμενον ἐμοὶ ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον δαιμόνιον· ἔστι δὲ τοῦτο φωνὴ, ἣ, ὅταν γένηται, ἀεί μοι σημαίνει, ὃ ἂν μέλλω πράττειν, τούτου ἀποτροπὴν, προτρέπει δὲ οὐδέποτε. *Aelianus* V. H. lib. VIII. c. I. Ἔλεγε δήπου Σωκράτης περὶ τοῦ δαιμονίου τοῦ συνόντος αὐτῷ πρὸς Θεάγην καὶ Δημόδοκον καὶ πρὸς ἄλλους πολλοὺς, φωνὴν πολλάκις ἔφασκεν ὁποίαν πομπῆς (Legas & distinguas velim, πρὸς ἄλλους πολλούς. Φωνὴν πολλάκις ἔφασκεν ὍΣ ΘΕΊᾼ ΠΟΜΠῌ) ἐγκεκληρωμένην αὐτῷ· ἥπερ, ὅταν γένηταί μοι, φησὶ, σημαίνει, ὃ μέλλω πράττειν, τούτου ἀποτροπὴν, προτρέπει δὲ οὐδέποτε. *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. I. pag. 368. Τῷ Σωκράτει τὸ δαιμόνιον αἴτιον ἦν, οὐχὶ ΜΗ κωλύον, ἀλλὰ προτρέπον, εἰ καὶ μὴ προέτρεπεν. Locus est corruptus, quem facile sanes, si modo reponas οὐχὶ ΜΟΝΟΝ κωλύον, argutias enim, ut solet, captat ὁ Στρωματεύς. Nota sunt quae de Socratis genio scripsere *Plutarchus*, *Maximus Tyrius*, & *Apuleius*. Alii vero praestantissimi viri *Joan. Clerici* Silv. Philol. cap. III, 7, seqq. licet fortasse non deerunt, qui τὸ Σωκράτους δαιμόνιον ὡς πλάσμα χλευάσουσιν. Verba sunt *Origenis* in Celsum lib. VI. pag. 280. Quin & τὶ δαιμόνιον αὐτῷ σημαίνειν ἔφασκεν, ἢ σπουδάζων ἢ διαπαίζων, ὥς ἔνιοι λέγουσιν. Auctor est *Josephus* in Apionem lib. II. cap. 37. pag. 1387. ed. Hudson. *Idem.*

1 *Sequereturne Cyrum*] Mirum quod Paris. Med. Balliol. Reg. Cantab. aliique Codices habeant *sequereturne Epicurum.* Eo tamen ducunt, ut *Cicero* scripsisse videatur, *sequereturne* ipse *Cyrum*. Davies.

2 *Et nostrum quidem*] Audiatur ipse *Xenophon* de Exped. Cyri lib. III. cap. I. §. 5. Ὁ μέντοι Ξενοφῶν — ἀνακοινοῦ) Σωκράτει τῷ Ἀθηναίῳ περὶ τῆς πορείας. Καὶ ὁ Σωκράτης ὑποπτεύσας, μή τι πρὸς τῆς πόλεως οἱ ὑπαίτιον εἴη Κύρῳ φίλον γενέσθαι —— συμβουλεύει τῷ Ξενοφῶντι, ἐλθόντι εἰς Δελφοὺς, ἀνακοινῶσαι τῷ θεῷ περὶ τῆς πορείας. Hunc locum cum narratione Ciceronis

lum suum recidisse: tum Socrates, "Non enim paruisti mihi revocanti, cum uterer, qua "soleo, praesagitione divina." Idem etiam Socrates, cum apud Delium male pugnatum esset Lachete praetore, [6] fugeretque cum ipso Lachete; ut ventum est in trivium, [7] eadem qua ceteri fugere noluit: quibus quaerentibus, cur non eadem via pergeret, deterreri se a Deo dixit. Tum quidem hi qui alia via fugerant, in hostium equitatum inciderunt. [8] Permulta conlecta sunt ab Antipatro, quae mirabiliter

ceronis olim contulit *Petr. Victorius* Var. Lect. lib. VIII. c. 22. *Idem.*

3 *De rebus* & *obscuris & incertis*] Reg. & Med. omissa priore conjunctione, dant *de rebus obscuris & incertis*. Recte, nisi fallor. *Idem.*

4 *Oculum* adligatum *vidisset*] *Lambinus* hic *obligatum* frustra reponit, cum receptam lectionem praestent MSSti, & proba sit illa, non minus ac haec, loquendi ratio. Vide nos ad Tuscul. II, 16. *Idem.*

5 *In oculum* suum *recidisse*] Vocem penultimam, jubentibus MSStis, revocavimus: nihil enem erat causae, cur eam praetermitterent editores. *Idem.*

6 *Fugeretque cum ipso Lachete*] Antisthenes quidem Cynicus Socratem in ista pugna τὰ ἀριστεῖα λαβεῖν scripsit; revera tamen ἅμα τοῖς πολλοῖς ἀσχημόνως ἔφευγεν, ut ex *Herodoto* recte tradit *Athenaeus* lib. v. p. 215. Vide sis, inter alios, *Aristidem* Tom. III. pagg. 120, 324. *Idem.*

7 *Eadem, qua ceteri, fugere noluit*] Personatus Socrates in Epp. ab *Allatio* editis Epist. I. pagg. 6, 7. Ἐν δὲ τῇ φυγῇ (post Deliense praelium) ἅμα πολλοὶ ὑπαπήειμεν, καὶ ὡς ἐπὶ διαβάσεώς τινος ἐγενόμεθα, συνέβη μοι τὸ εἰωθὸς σημεῖον· ἐνέστην δὲ καὶ εἶπον, Ἄνδρες, οὔ μοι δοκεῖ ταύτην πορεύεσθαι, τὸ γὰρ δαιμόνιον (Lege τοῦ γὰρ δαιμονίου) μοι ἡ φωνὴ γέγονεν. Οἱ μὲν οὖν πλείους πρὸς ὀργὴν καὶ ὡσπερεὶ παίζοντος ἐμοῦ οὐκ ἐν ἐπιτηδείῳ καιρῷ, ὁρμήσαντες εὐθεῖαν ἐβάδισαν, ὀλίγοι δέ τινες ἐπέσθησαν (Leg. ἐπείσθησαν) καὶ τὴν ἐναντίαν ἐμοὶ συναπετράποντο, οἴκαδε δὲ πορευόμενοι διεσώθημεν· τοὺς δὲ ἄλλους ἧκαν τὶς ἐξ αὐτῶν πάντας ἔφη ἀπολωλέναι· εἰς γὰρ τοὺς ἱππέας ἐμπεσεῖν τῶν πολεμίων ἐπανιόντας ἀπὸ τῆς διώξεως &c. Ejusdem rei memoriam servavit *Plutarchus* de Socr. genio pag. 581. D. *Idem.*

8 *Permulta* conlecta *sunt*] Sic optime Cantab. & Reg. pro varia lectione, quemadmodum primus emendavit *Pet. Victorius* Var. Lect. lib. x. c. 7. Nam Parif. Med.

ter a Socrate divinata ſunt; quae praetermittam: tibi enim nota ſunt, mihi ad commemorandum non neceſſaria. Illud tamen ejus philoſophi magnificum ac paene divinum, quod, cum inpiis ſententiis damnatus eſſet, aequiſſimo animo ſe dixit mori: [1] neque enim domo egredienti, neque illud ſuggeſtum, in quo cauſam dixerat, adſcendenti, ſignum ſibi ullum, quod conſueſſet, a Deo quaſi mali alicujus inpendentis
55 datum. Equidem ſic arbitror, etiam ſi multa fallant eos, qui aut arte aut conjectura divinare videantur, eſſe tamen divinationem: homines autem ut in ceteris artibus, ſic in hac poſſe falli. Poteſt accidere, ut aliquod ſignum dubie datum, pro certo ſit acceptum: poteſt aliquod latuiſſe, aut ipſum, aut quod eſſet illi contrarium. Mihi autem ad hoc, de quo diſputo, probandum ſatis eſt, non modo plura, ſed etiam pauciora, divine praeſenſa & praedicta reperiri. Quin etiam hoc non dubitans dixerim: [2] ſi unum aliquid ita ſit praedictum praeſenſumque, ut, cum evenerit, ita cadat ut praedictum ſit, neque in eo quicquam caſu & fortuito

Med. Balliol. omneſque Codices, quos excuſſere viri docti, *conjecta* perperam repraeſentant; unde *congeſta* non inepte feceris. *Dav.*

1 *Neque enim domo egredienti*] Socrates apud *Platonem* in Apolog. pag. 368. F. Ἐμοὶ δὲ οὔτε ἐξιόντι ἕωθεν οἴκοθεν ἠναντιώθη τὸ τοῦ Θεοῦ σημεῖον, οὔτε ἡνίκα ἀνέβαινον ἐνταυθοῖ ἐπὶ τὸ δικαστήριον. Et pag. 369. C. Ἐμοὶ δῆλόν ἐστι τοῦτο, ὅτι ἤδη τεθνάναι καὶ ἀπηλλάχθαι πραγμάτων βέλτιον ἦν μοι· διὰ ταυτὶ καὶ ἐμὲ οὐδαμοῦ ἀπέτρεψε τὸ σημεῖον. Idem.

2 *Si unum aliquid ita ſit praedictum*] Haec Cratippi fuit opinio, cujus argumenta vide ſupra cap. 32. *Davies.*

3 *Ut Poſidonius facit*] Adi quae diximus

tuito factum esse appareat, esse certe divinationem, idque esse omnibus confitendum. Quocirca primum mihi videtur, [3] ut Posidonius facit, a Deo, de quo satis dictum est, deinde a fato, deinde a natura, vis omnis divinandi ratioque repetenda. Fieri igitur omnia fato, ratio cogit fateri. Fatum autem id appello, quod Graeci εἱμαρμένην, id est, [4] ordinem seriemque causarum, cum causa causae nexa rem ex se gignat. Ea est ex omni aeternitate fluens veritas sempiterna. Quod cum ita sit, nihil est factum quod non futurum fuerit: eodemque modo nihil est futurum, cujus non causas id ipsum efficientes natura contineat. Ex quo intellegitur, ut fatum sit non id quod superstitiose, sed id quod physice dicitur, causa aeterna rerum, cur & ea quae praeterierunt, facta sint, & quae instant, fiant, [5] & quae sequuntur, futura sint. Ita fit, [6] ut observatione notari possit, quae res quamque causam plerumque consequatur, etiam si non semper: nam id quidem difficile est adfirmare. Easdemque causas [1] veri-

diximus ad lib. II. cap. XI. *Idem.*

4 *Ordinem seriemque causarum*] Haec erat Stoicorum definitio. *Plutarchus* de Plac. Philos. lib. I. c. 28. Οἱ Στωικοὶ (εἱμαρμένην λέγουσιν) εἱρμὸν αἰτιῶν, τουτέστι τάξιν καὶ ἐπισύνδεσιν ἀπαράβατον. Adi sis *Just. Lipsium* Phys. Stoicae lib. I. cap. 12. & *Aeg. Menagium* ad *Diogenis Laertii* lib. VII. §. 149. *Idem.*

5 *Et quae* sequuntur] Forsan *& quae* sequentur, *futura sint.* Id certe congruentius videtur. *Idem.*

6 Ut *observatione*] Vulgo *ut & observatione*; sed *conjunctionem* illam, hoc in loco prorsus inutilem, recte praetermittunt Paris. Med. Reg. Cantab. & Ven. 1471. *Idem.*

1 Vi-

[1] verisimile est rerum futurarum cerni ab his, qui aut per furorem eas aut in quiete videant.
56 Praeterea cum fato omnia fiant, (id quod alio loco ostendetur) [2] si quis mortalis possit esse qui conligationem causarum omnium perspiciat animo, nihil eum profecto fallat: qui enim teneat causas rerum futurarum, idem necesse est omnia teneat quae futura sint. Quod cum nemo facere, nisi Deus, possit; relinquendum est homini, ut signis quibusdam consequentia declarantibus futura praesentiat: non enim illa quae futura sunt, subito existunt; sed est quasi rudentis explicatio, [3] sic traductio temporis nihil novi efficientis & primum quidque replicantis. Quod & hi vident, quibus naturalis divinatio data est; & hi, quibus cursus rerum observando notatus est: qui etsi causas ipsas non cernunt, signa tamen causarum & notas cernunt: ad quas, adhibita memoria & diligentia, ex monumentis superiorum efficitur ea divinatio quae artificiosa dicitur, extorum, fulgurum,

1 *Verisimile est*] Ordinem verborum & sententiam secuti, sic emendavimus, cum antea *verisimiles* legeretur. *P. Manucius.*

2 *Si quis* mortalis *possit esse*] Haud aliter editio *Victorii*, cui accedit *Pithoei* liber, & quatuor Pall. & *Wowerianus.* Publicati, *siquis* modo talis *possit esse.* Gruterus. Ibid. Codicibus Gruterianis accedunt Paris. Reg. Med. Balliol. reliquique nostri. *Davies.*

3 *Sic traductio temporis nihil novi efficientis & primum quidque replicantis*] Si recte judico, commodius rescribatur, *sic traductio temporis: nihil novi* efficit *& primum quidque* replicat. *Idem.*

4 *Non est igitur* ut *mirandum sit*] Si hic locus emendatus est, ita dictum a *Cicerone, non est ut*, ut ab *Horatio* in Epist. ad Iccium,

— Non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi —

& a Graecis, οὐκ ἔστιν ὅπως. Quod si aliter a *Cicerone* scriptum est, ita

gurum, ostentorum signorumque caelestium. [4] Non est igitur ut mirandum sit, ea praesentiri a divinantibus quae nusquam sint: sunt enim omnia, sed tempore absunt. Atque ut in seminibus vis inest earum rerum, quae ex his progignuntur: sic in causis conditae sunt res futurae, quas esse futuras aut concitata mens, aut soluta somno, cernit; aut ratio, aut conjectura praesentit. Atque ut hi qui solis & lunae reliquorumque siderum ortus, obitus, motusque cognorunt, quo quidque tempore eorum futurum sit, multo ante praedicunt: sic qui cursum rerum eventorumque consequentiam [5] diuturnitate pertractata notaverunt, aut semper, aut, si id difficile est, plerumque; quod si ne id quidem conceditur, nonnumquam certe, quid futurum sit, intellegunt. Atque haec quidem, & quaedam hujusmodi argumenta, cur sit divinatio, ducuntur a fato. A natura autem 57
alia quaedam ratio est; quae docet, quanta sit animi vis sejuncta a corporis sensibus: quod maxime

ita scriptum est *Non est igitur* cur *mirandum sit*, seu, *non est igitur* quod *mirandum sit* &c. *Lambinus.*

5 *Diuturnitate pertractata*] Quae sit hujusce φράσεως mens, ego sane non intelligo; nisi forsan velit *Cicero diuturnitatem* fuisse *pertractatam*, lectis commentariis, in quibus eventorum longam seriem tradiderint varii scriptores. Si mei tamen arbitrii res esset, potius legerem *diuturna pertractatione*; nam simili modo loqui solet noster. Supra cap. XLIX. *Adfert autem vetustas omnibus in rebus* longinqua observatione *incredibilem scientiam — cum quid ex quoque eveniat, & quid quamque rem significet*, crebra animadversione *perspectum est*. Et lib. II. cap. XI. *Artificiosum constare partim ex conjectura, partim ex* OBSERVATIONE DIUTURNA. Adi sis & c. XII. *Davies.*

maxime contingit aut dormientibus, aut mente permotis. Ut enim Deorum animi ſine oculis, ſine auribus, ſine lingua ſentiunt inter ſe quid quiſque ſentiat; ex quo fit ut homines, etiam cum taciti optent quid aut voveant, non dubitent quin Dî illud exaudiant; ſic animi hominum, cum aut ſomno ſoluti vacant corpore, [1] aut mente permoti per ſe ipſi liberi incitati moventur, cernunt ea, quae [2] permixti cum corpore animi videre non poſſunt. Atque hanc quidem rationem naturae difficile eſt fortaſſe traducere ad id genus divinationis, quod ex arte profectum dicimus: ſed tamen [3] id quoque rimatur, quantum poteſt. Poſidonius eſſe cenſet in natura ſigna quaedam rerum futurarum. [4] Et enim Ceos accepimus ortum Caniculae

1 *Aut mente* permoti] Quid ſint *animi hominum mente permoti*, me quidem fugit: ſaltem loquendi ratio per eſt incommoda. Reſcribendum videtur, *aut* IN *mente* PERMOTIS *per ſe ipſi liberi incitati moventur*. Ita ſane ſenſus exſurgit rei congruus. *Davies.*

2 *Permixti cum corpore* animi] Nihil muto, neque mutandum cenſeo: fuit tamen, cum dictionem *animi* crederem abundare. *P. Manucius.*

3 *Id quoque* rimatur, *quantum poteſt. Poſidonius eſſe cenſet*] Sic edidere *Victorius* & *Gruterus*, nec abeunt plerique Codices; niſi quod eorum nonnulli, ordine verborum mutato, repraeſentent, *id quoque, quantum poteſt, rimatur.* Mihi tamen perſuadere non poſſum, quin vitio laborent verba. Vett. editi dant, *id quoque rimatur, quantum poteſt, Poſidonius, cum eſſe cenſet*; quod longe melius. Pariſ. *id* quodque *rimatur, quantum poteſt*. Forſan *id* quiſque rimetur, *quantum poteſt*. Davies.

4 *Ut enim Ceos*] Particulae *ut* non video quid reſpondeat. Omnino in *Ciceronis* ſcriptis non nulla deprehenduntur, quae non eſt quo referantur: ſed utrum id ſcriptoris an librariorum vitio ſit aſſignandum ignoro. Hic quidem unius literae mutatione reſtitui poterit, *etenim Ceos*. P. Manucius.

ibid.

culae diligenter quotannis solere servare, conjecturamque capere, ut scribit Ponticus Heraclides, salubrisne an pestilens annus futurus sit: nam si [5] obscurior & quasi caliginosa stella extiterit, pingue & concretum esse caelum; ut ejus adspiratio gravis & pestilens futura sit: sin inlustris & perlucida stella apparuerit, significari caelum esse tenue purumque, & propterea salubre. Democritus autem censet sapienter instituisse veteres, ut hostiarum immolatarum inspicerentur exta, quorum ex habitu atque ex colore tum salubritatis, tum pestilentiae signa percipi; nonnumquam etiam quae sit vel sterilitas agrorum vel fertilitas futura. Quae si a natura profecta, observatio atque usus agnovit; multa adferre potuit dies, quae animadvertendo notarentur:

Ibid. Et enim *Ceos accepimus ortum Caniculae*] Vulgo *ut enim*; sed nos *Paulli Manucii* conjecturam recepimus, quam res ipsa postulat, & MSStorum Reg. & Cantab. firmat auctoritas. Ceos vero κατ' ἐνιαυτὸν μεθ' ὅπλων ἐπιτηρεῖν τοῦ Κυνὸς, καὶ θύειν αὐτῷ tradit Scholiastes *Apollonii* Rhodii ad lib. II, 500, 528. ubi late narratur historia, quae rei dedit originem. Eandem referunt *Diodorus Siculus* Bibl. lib. IV. pag. 281. *Hyginus* Poët. Astron. lib. II. cap. 4. aliique. Vide *Cl. Salmasium* Exercit. Plin. pag. 144. Pari modo κατὰ τὴν τούτου τοῦ ἄστρου (Caniculae) ἀνατολὴν, σημειούμεθα (nos Aegyptii) περὶ πάντων τῶν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ μελλόντων τελεῖσθαι, ut ait *Horus Apollo* Hier. 3. Quin &

Hanc qui surgentem, primo cum redditur ortu,
Montis ab excelso speculantur vertice Tauri,
Eventus frugum varios & tempora dicunt,
Quaeque valetudo veniat, concordia quanta &c.

Verba sunt *Manilii* lib. I. pag. 13. *Davies.*

5 *Obscurior* & *quasi caliginosa*] Male vulgo *obscurior quasi caliginosa*, quod tulisse viros eruditos miror; cum in parte periodi, quae huic est ἀντίστροφος, sit *illustris* & *perlucida*. Nos tamen non conjecturae nostrae, sed fidei Codicum Reg. & Cantab. obsecuti sumus. *Idem.*

rentur: ut ille Pacuvianus, qui in Chryſe phyſicus inducitur, minime naturam rerum cognôſſe videatur:

——Nam iſtis, qui linguam avium intellegunt,
Pluſque ex alieno jecore ſapiunt, quam ex ſuo,
Magis audiendum, quam auſcultandum cenſeo.

Cur quaeſo? cum ipſe, paucis interpoſitis verſibus, dicas ſatis luculente:

Quicquid eſt hoc, omnia animat, format, alit, auget, creat,
Sepelit, recipitque in ſeſe omnia, omniumque idem eſt pater;
[1] *Indidemque eademque oriuntur de integro, atque eodem occidunt.*

[2] Quid eſt igitur, cum domus ſit omnium una, eaque communis, cumque animi hominum ſemper fuerint futurique ſint, cur hi, quid ex quoque

1 *Indidemque eademque*] Vulgo *indidemque eadem*, quae *oriuntur*; ſed ita legi debere, prout edidimus, vidit *Janus Gulielmius*, & ita Pariſ. Balliol. ac Reg. diſerte repraeſentant. *Davies.*

2 *Quid eſt igitur, cum domus —— cur ii*] Vulgo *quid eſt igitur* cur, *cum domus — cur ii*; ubi vocem quartam abundare ſatis patet. Nos igitur eam, jubentibus MSStis Reg. & Cantab. delevimus; ac ita faciendum putavit *Aldus* nepos. Mundum vero, *domum eſſe Deorum hominumque*, non raro docent Auctores. *Maximus Tyrius* Diſſ. XIX. §. 6. Οἶκος οὗτος εἷς θεῶν καὶ ἀνθρώπων, οὐρανὸς καὶ γῆ. Vide ſcriptorem vitae *Homericae* inter Opuſcula *Galeana* pag. 339. noſtrum de Legg. lib. I. cap. 7. *Lactantium* Div. Inſt. lib. II. cap. v, 37, 41. & *Juſt. Lipſium* Phyſ. Stoicae lib. II. Diſſ. 7. *Idem.*

3 *Haec habui*, inquit] Ultima vox in Reg. & Cantab. non comparet; &, ut opinor, rectius abeſt. *Idem.*

4 *Non habeo denique nauci*] *Gruteriani* noſtrique MSSti, *non ab eodem ſanci* vel *ſanſi*; qui faciunt ut legendum credam *non habeo* dein *nauci*. Eo certe trahit ductus litterarum. *Idem.*

5 *Non vicanos haruſpices*] *G. J. Voſſius* ad fragm. Trag. pag. 28.

que eveniat & quid quamque rem ſignificet, perſpicere non poſſint? [3] Haec habui, inquit, de divinatione quae dicerem. Nunc illa teſta- 58
bor, non me ſortilegos, neque eos, qui quaeſtus cauſa hariolentur, ne pſychomantia quidem, quibus Appius amicus tuus uti ſolebat, agnoſcere:

——[4] Non habeo denique nauci Marſum augurem,
[5] Non vicanos haruſpices, non de circo aſtrologos,
[6] Non Iſiacos conjectores, non interpretes ſomniûm.
[7] Non enim ſunt hi aut ſcientia aut arte divini,
Sed ſuperſtitioſi vates, inpudenteſque harioli,
Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat:
Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam:
Quibu' divitias pollicentur, ab eis drachmam ipſi petunt.

De

28. hunc verſum ſic refingit.

Non Aſtrologos de circo, non vicanos haruſpices.

Potius reſcripſerim

Non haruſpices vicanos, non de circo Aſtrologos.

Et ita laudat *Chr. Waſius* de Senar. cap. XVI. p. 233. Metrum quidem ſatis eſt concinnum (quod in *Voſſiana* ratione fit ſecus) ſi modo *Aſtrologus* apud veteres ſecundam ſyllabam detur produxiſſe. Nec obſtat ſane, quod ἀϛρόλογον dicunt Graeci: pariter enim iis eſt πρόλογος, prima tamen apud *Terentium* ſaepe fit longa. *Idem.*

6 *Non Iſiacos conjectores, non interpretes ſomniûm*] *G. J. Voſſius* ad Fragm. Tragic. p. 28. legit

Non Iſiacos conjectores, ſomniûmque interpretes.

Nihil autem muto, cum ſecunda ſyllaba vocis *interpretes* corripi queat; prout *Homerus* Iliad. Π, 857. ἀνδροτῆτα priore brevi poſuit. *Idem.*

7 *Non enim ſunt hi aut ſcientia aut arte divini*] Lego *Non enim ſunt | hi aut arte | divini aut ſci | entia.* Sic fere vult etiam *G. J. Voſſius* ad Fragm. Tragic. p. 28. *Gulielmio* ſane non acceſſerim, cui hic non *Ennii* verſus ſed interlocutio Quinti videbatur: imperfectus enim eſt, eo non addito, Poëtae ſenſus. *Idem.*

De his divitiis sibi deducant drachmam, reddant cetera.

Atque haec quidem Ennius, qui paucis ante versibus [1] esse Deos censet, sed eos non curare opinatur, quid agat humanum genus. Ego autem, qui & curare arbitror, & monere etiam, ac multa praedicere; levitate, vanitate, [2] malitia exclusa, divinationem probo. Quae cum dixisset Quintus, Praeclare tu quidem, inquam, paratus * * *

Desunt pauca quaedam.

1 *Esse Deos censet*] *Ennii* versus hic se habent

Ego Deum genus esse semper dixi & dicam caelitum:
Sed eos non curare opinor, quid agat humanum genus;
Nam si curent, bene bonis sit, male malis; quod nunc abest.

Hic extat lib. III. N. D. cap. 32. illi vero lib. II. de Div. c. 50. Vide *Lactantium* Div. Inst. lib. v. cap. x, 12. & *Manilium* lib. iv, 94. seqq. *Davies.*

2 *Malitia* exclusa] Pall. Med. Balliol. & Victor. habent *malitia* exclusam *divinationem*, quod revocandum censuit *Janus Gruterus.* Immerito quidem & praeter mentem *Ciceronis.* Certe vulgatam lectionem (quam sagaci conjectura primus eruit *Hadr. Turnebus* Advers. lib. v. cap. 23.) MSSti Paris. Reg. & Cantab. exhibent. *Idem.*

M. TUL-

M. TULLII CICERONIS
DE
DIVINATIONE
LIBER II.

1 QUAERENTI mihi multumque & diu 1
cogitanti, quanam re poſſem prodeſſe quam plurimis, ne quando intermitterem conſulere reipublicae; nulla major occurrebat, quam ſi optumarum artium vias traderem meis civibus: quod compluribus jam libris me arbitror conſecutum. Nam & cohortati ſumus, ut maxume potuimus, ad philoſophiae ſtudium eo libro qui eſt inſcriptus Hortenſius: & quod genus philoſophandi minime adrogans, maxumeque & conſtans & elegans arbitraremur, quatuor Academicis libris oſtendimus. Cumque fundamentum eſſet philoſophiae poſitum in finibus bonorum & malorum [2] perpurgatus eſt is locus a nobis quinque libris,

1 *Quaerenti mihi multumque & diu cogitanti*] Pariſ. *Quaerenti multum & diu cogitanti mihi.* Igitur, ordine verborum mutato, legerim *quaerenti multumque & diu cogitanti mihi.* Davies.

2 Perpurgatus *eſt is locus*] Nonnullis placet *pertractatus.* At vulgatam lectionem ſervant Codices MSSti; nec temere mutari debet iſta locutio Metaphorica: ſimiliter enim *locum orationis perpurgatum* fuiſſe dixit pro Murena cap. 26. *Idem.*

1 *Qui-*

libris, ut, quid a quoque & quid contra quemque philosophum diceretur, intellegi posset. Totidem subsecuti libri Tusculanarum disputationum, res ad beate vivendum maxume necessarias aperuerunt: primus enim est de contemnenda morte; secundus de tolerando dolore; de aegritudine lenienda tertius; quartus de reliquis animi perturbationibus; quintus eum locum complexus est qui totam philosophiam maxume inlustrat: docet enim, ad beate vivendum virtutem se ipsa esse contentam. [1] Quibus libris editis, tres libri perfecti sunt de natura Deorum, in quibus omnis ejus loci quaestio continetur: quae ut plene esset cumulateque perfecta, de Divinatione ingressi sumus his libris scribere; quibus (ut est in animo) de fato si adjunxerimus, erit abunde [2] satisfactum toti huic quaestioni. Atque his libris adnumerandi sunt sex de Republica, quos tunc scripsimus cum gubernacula reipublicae tenebamus: magnus locus philosophiaeque proprius, a Platone, Aristotele, Theophrasto, totaque Peripateticorum familia tractatus uberrime. Nam quid

1 *Quibus* libris *editis*] Vulgo *quibus* rebus *editis*. Sed mihi sequendus videtur Med. qui sic dat ut edidimus. *Davies.*

2 *Satisfactum toti*] Paris. *satis totum facti.* Lege *satis toti factum huic quaestioni.* Idem.

3 *Ceteris* item *multum*] Cum superius dixerit, *quae mihi quidem ipsi sane* aliquantum *medetur,* hic omnino legendum, *ceteris* autem *multum illam profuturam puto:* alioquin enim vitiosa est oratio. Alibi quoque confusae sunt a Librariis hae voculae. Sic apud nostrum de Offic. lib. I. cap. 4. *Principio generi animantium omni est a natura tributum, ut se, vitam, corpusque tueatur* —— *Commune* autem *animantium omnium est conjunctionis appetitus.* Leg. *item*; res enim

quid ego de Consolatione dicam? quae mihi
quidem ipsi sane aliquantum medetur; [3] cete-
ris item multum illam profuturam puto. In-
terjectus est etiam nuper liber is, quem ad no-
strum Atticum de Senectute misimus. In pri-
misque, quoniam Philosophia vir bonus effici-
tur & fortis, Cato noster in horum librorum
numero ponendus est. Cumque Aristoteles i-
temque Theophrastus, excellentes viri [4] cum
subtilitate tum copia, cum philosophia dicendi
etiam praecepta conjunxerint; nostri quoque
oratorii libri [5] in eundem numerum referendi
videntur. Ita tres erunt de Oratore: quartus,
Brutus: quintus, Orator. Adhuc haec erant: 2
ad reliqua alacri tendebamus animo; sic parati,
ut, nisi quae causa gravior obstitisset, nullum
philosophiae locum esse pateremur qui non La-
tinis literis inlustratus pateret. Quod enim mu-
nus reipublicae adferre majus meliusve possu-
mus, quam si docemus atque erudimus juven-
tutem? his praesertim moribus atque tempori-
bus, quibus ita prolapsa est, ut omnium opibus
refrenanda ac coërcenda sit. Nec vero id effi-
ci

nim enumerat *Cicero*, quae cunctis competunt animalibus. *Idem.*

4 *Cum subtilitate, tum copia*] *Copiam* vocat id, quod *flumen orationis aureum* dixit lib. II. Acad. cap. 38. Sic Oratoris cap. 1. *Nec ipse Aristoteles admirabili quadam scientia & copia ceterorum studia restinxit.* Hinc emendari debet Tusc. lib. I. cap. 4. ubi vulgo fertur, *Aristoteles vir summo ingenio*, scientiae copia. Leg. *scientia & copia.* Vide nos ad lib. I. de Divin. cap. 15. *Idem.*

5 *In eundem numerum*] Paris. Reg. Med. Balliol. & *Ascensii* editio dant in *eundem* librorum *numerum*: nec hanc accessionem sperno. *Idem.*

1 *Quae*-

ci posse confido, quod ne postulandum quidem est, ut omnes adulescentes se ad haec studia convertant: pauci utinam! quorum tamen in republica late patere poterit industria. Equidem ex his etiam fructum capio laboris mei, qui jam aetate provecti in nostris libris acquiescunt: [1] quorum studio legendi meum scribendi studium [2] vehementius indies incitatur: quos quidem plures, quam rebar, esse cognovi. Magnificum illud etiam, Romanisque hominibus gloriosum, ut [3] Graecis de philosophia literis non egeant: quod adsequar profecto, si instituta perfecero. Ac mihi quidem explicandae philosophiae causam adtulit gravis casus civitatis, cum in armis civilibus nec tueri meo more rempublicam, nec nihil agere poteram, nec, quid potius, quod quidem me dignum esset, agerem, reperiebam. Dabunt igitur mihi veniam mei cives, vel gratiam potius habebunt, quod, cum esset [4] in unius potestate respublica,

neque

1 *Quorum studio — incitatur*] In editis *Nonii* libris, ut & in MSto *Harleiano*, ad vocem *citare* sic laudatur hicce locus: *quorum* studium *legendi* non *scribendi studium vehementius indies* citant. Lege *meum scribendi studium — — citat.* Verum scripturam, quam prae se ferunt *Ciceronis* Codices, *Noniana* meliorem censeo. *Davies.*

2 *Vehementius indies* incitatur] *Nonius* legit *citatur*, in verbo *citare.* Lambinus.

3 *Graecis de Philosophia literis*] *Literae* libros denotant. Noster de Fin. lib. I. cap. 4. *Nos autem hanc omnem quaestionem — — fere a nobis explicatam esse his* literis *arbitramur.* Ibi quidem Elienf. habet *his libris*; at, ut videtur, est Glossema. *Lactantius*, de nonnullis qui contra Christianos scripserant, lib. V. cap. 4. *Cum, praesente me ac dolente, sacrilegas suas* literas *explicassent.* Et cap. XIX, 15. *Suae illos ac suorum* literae *coarguant. Augustinus* Retract. lib. I. cap. 4. *Hoc recolendum, ubicunque ista locuti*

neque ego me abdidi, neque deſerui, neque adflixi, neque ita geſſi, quaſi homini aut temporibus iratus; neque porro ita aut adulatus aut admiratus fortunam ſum alterius, ut [5] me meae poeniteret: id enim ipſum [6] a Platone philoſophiaque didiceram, naturales eſſe quaſdam converſiones rerumpublicarum, ut eae tum a principibus tenerentur, tum a populis, aliquando a ſingulis. Quod cum accidiſſet noſtrae reipublicae; tum priſtinis orbati muneribus haec ſtudia renovare coepimus, ut & animus moleſtiis hac potiſſimum re levaretur, & prodeſſemus civibus noſtris, qua re cumque poſſumus. In libris enim ſententiam dicebamus, concionabamur, philoſophiam nobis pro reipublicae procuratione ſubſtitutam putabamus. Nunc, quoniam de republica [7] conſuli coepti ſumus, tribuenda eſt opera reipublicae, vel omnis potius in ea cogitatio & cura ponenda: tantum huic ſtudio relinquendum, quantum vacabit a publico

locutio in meis literis *invenitur.* Iterum lib. II. cap. 10. *Honorifice objurgans, quod oppugnarem* literis *illam Haereſim.* Vide ſis etiam capp. 22, 39. ac *J. F. Gronovium* ad *Livii* lib. VI. cap. 1. *Davies.*

4 *In unius poteſtate*] Julium Caeſarem dicit. *Idem.*

5 *Me meae poeniteret*] Nempe fortunae. *Janus* autem *Gruterus* edidit *me mei,* repugnantibus noſtris MSStis, ac veteribus editis. *Idem.*

6 *A Platone*] Lib. VIII. de Rep. pag. 492. Πᾶσα πολιτεία μεταβάλλει ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔχοντος τὰς ἀρχάς, ὅταν ἐν αὐτῷ τούτῳ στάσις ἐγγένηται, ὁμονοοῦντος δέ, κἂν πάνυ ὀλίγον ᾖ, ἀδύνατον κινηθῆναι —— Ἐπεὶ γενομένῳ παντὶ φθορά ἐστιν, οὐδ' ἡ τοιαύτη ξύστασις τὸν ἅπαντα μενεῖ χρόνον, ἀλλὰ λυθήσεται. Quae ſequuntur hanc in rem plura, legas apud ipſum ſcriptorem. *Idem.*

7 *Conſuli* coepimus] Veneti, *conſuli coepti ſumus.* Quae figura & alibi reperitur in ſcriptis *Ciceronis.* Camerarius.

1 *Ego*

co officio & munere. Sed haec alias pluribus: nunc ad institutam disputationem revertamur.
3 Nam cum de Divinatione Quintus frater ea disseruisset quae superiore libro scripta sunt, satisque ambulatum videretur, tum in bibliotheca, quae in Lyceo est, adsedimus. Atque ego, Accurate tu quidem, inquam, Quinte, & Stoice Stoicorum sententiam defendisti: quodque me maxume delectat, plurimis nostris exemplis usus es, & his quidem claris & inlustribus. Dicendum mihi igitur est ad ea quae sunt a te dicta, sed ita, nihil ut adfirmem; quaeram omnia, dubitans plerumque & mihi ipse diffidens: si enim aliquid certi haberem quod dicerem; [1] ego ipse divinarem, qui esse divinationem nego. Et enim me movet illud, quod in primis [2] Carneades quaerere solebat, Quarumnam rerum divinatio esset: earumne quae sensibus perciperentur? At eas quidem cernimus, audimus, gustamus, olfacimus, tangimus. Numquid ergo in his rebus est, quod provisione [3] aut permotione mentis magis quam natura ipsa sentiamus? [4] aut num nescio qui ille divinus, si oculis captus sit ut Tiresias fuit, possit,

1 *Ego ipse divinarem*] Quippe scientia *non disputantis, sed divinantis est*, ut ait *Lactantius* Div. Inst. lib. III. cap. III, 7. *Davies*

2 *Carneades quaerere solebat*] Suae disputationis rationem hausisse videtur Carneades ex iis, quae de Rhetorica quaerit Socrates apud *Platonem* in Gorgia pag. 284. D. seqq. *Idem.*

3 *Aut* permotione] Nunquam dubitavi, quin vera scriptura fuisset *praenotione*, de qua illa fluxisset; neque nunc sane mutare sententiam possum. *Camerarius.*

Ibid. Vulgata lectio non est sollicitanda. Vide supra lib. I. cap. 40. *Davies.*

4 *Aut* num *nescio qui ille divinus*] Ita est in MSto, cum in impressis

ſit, quae alba ſint, quae nigra, dicere? aut, ſi
ſurdus ſit, varietates vocum aut modos noſcere?
Ad nullam igitur earum rerum, quae ſenſu ac-
cipiuntur, divinatio adhibetur. Atqui ne in
his quidem rebus, quae arte tractantur, divina-
tione opus eſt. Et enim ad aegros, non va-
tes aut hariolos, ſed medicos ſolemus adducere:
nec vero qui fidibus aut tibiis uti volunt, ab
haruſpicibus accipiunt earum tractationem, ſed
a muſicis. Eadem in literis ratio eſt reliquiſ-
que rebus, quarum eſt diſciplina. Num cen-
ſes eos, qui divinare dicuntur, poſſe reſpondere,
Sol majorne quam terra ſit, an tantus quantus
videatur? [5] Lunaque ſuo lumine an ſolis uta-
tur? Sol, luna, quem motum habeant? quem
quinque ſtellae, quae errare dicuntur? Nec
haec, qui divini habentur, profitentur ſe eſſe
dicturos; nec eorum quae in Geometria deſcri-
buntur, quae vera, quae falſa ſint: ſunt enim
ea Mathematicorum, non hariolorum. De il- 4
lis vero rebus, quae in philoſophia verſantur,
numquid eſt, quod quiſquam divinorum aut re-
ſpondere ſoleat aut conſuli, Quid bonum ſit,
quid malum, quid neutrum? Sunt enim haec
propria

impreſſis deſit particula *num*, alioqui neceſſaria, ut videtur. *Urſinus*.

Ibid. *Aut* num *neſcio*] Vulgo ſecundam vocem praetermittunt, quam praebuerunt Victor. Urſin. Balliol. & Ven. 1471. Adludit etiam Pariſ. qui dat *aut* enim *neſcio* &c. *Davies*.

5 *Lunaque ſuo lumine*] Lunam ſuo uti lumine, ſtatuerunt Anaximander & Antipho: Solem vero τηλικοῦτον, ἡλίκος φαίνεται, μικρῷ μείζων ἢ ἐλάττων, voluit Epicurus. Vide *Plutarchum* de Placit. Philoſ. lib. II. capp. 21, 28. & *Cleomedem* Κυκλικῆς Θεωρίας lib. II. p. 190. *Idem*.

1 *Haruſ-*

propria philoſophorum. Quid de officio? num quis [1] haruſpicem conſulit, quemadmodum ſit cum parentibus, cum fratribus, cum amicis vivendum? quemadmodum utendum pecunia? quemadmodum honore? quemadmodum imperio? Ad ſapientes haec, non ad divinos referri ſolent. Quid? quae a dialecticis aut phyſicis tractantur; num quis eorum divinare poteſt, unuſne mundus ſit an plures? quae ſint initia rerum, ex quibus naſcuntur omnia? Phyſicorum eſt iſta prudentia. [2] Quomodo autem *mentientem*, quem ψευδόμενον vocant, diſſolvas; aut quemadmodum *ſoriti* reſiſtas; (quem ſi neceſſe ſit, Latino verbo liceat Acervalem appellare: ſed nihil opus eſt; ut enim ipſa *philoſophia* & multa verba Graecorum, ſic Sorites ſatis Latino ſermone tritus eſt) ergo haec quoque dialectici dicent, non divini. Quid? cum quaeritur, qui ſit optumus reipublicae ſtatus, quae leges, qui mores, aut utiles aut inutiles; haruſpi-

1 *Haruſpicem* conſulit] Vulgo *conſuluit*. Sed lectionem, quam recepi, ſuppeditarunt Victor. Pariſ. Med. Balliol. Reg. Cantab. & Ven. 1471. eaque omnino eſt vera. *Davies.*

2 *Quomodo* autem *mentientem*] Vulgo *aut mentientem*. Pariſ. *aut non mentientem*. At cum Pal. primus dederit *aut ementientem*; tert. & reliqui noſtri, *quomodo autem non mentientem*, a me recepta eſt ea, quam tot Codices ſuaſere, lectio. De mentiente & ſorite videas licet *Aeg. Menagium* ad *Diogenis Laertii* lib. II. §. 108. *Idem.*

3 *Ne nulla*] Reg. Balliol. & Aſcenſ. *an nulla*. Pariſ. *a nulla*. Lege *an ulla*, quemadmodum Med. exhibet. *Idem.*

4 *Eſt* quidem *Graecus vulgaris*] In MSto eſt *quidam* pro *quidem*. Urſinus.

Ibid. *Eſt quidam Graecus* vulgaris *in hanc ſententiam verſus*] *Vulgaris* in Pithoeano non legitur: ſed id vocabulum otioſum non puto; ſiquidem iſte verſus in

haruspicesne ex Etruria arcessentur, an principes statuent & delecti viri, periti rerum civilium? Quod si nec earum rerum, quae subjectae sensibus sunt, ulla divinatio est; nec earum, quae artibus continentur; nec earum, quae in philosophia disseruntur; nec earum, quae in republica versantur; quarum rerum sit, nihil prorsus intellego. Nam aut omnium debet esse, aut aliqua ei materia danda est, in qua versari possit: sed nec omnium divinatio est, ut ratio docuit; nec locus nec materia invenitur, cui divinationem praeficere possimus: vide igitur, [3] ne nulla sit divinatio. [4] Est quidam 5
Graecus vulgaris in hanc sententiam versus,

> [5] *Bene qui conjiciet, vatem hunc perhibebo optumum.*

Num igitur, aut quae tempestas impendeat, vates melius conjiciet quam gubernator? aut morbi naturam acutius quam medicus, aut belli administrationem prudentius quam imperator, conjectura

in proverbium cessit. A Pall. tert. quart. Paris. Med. Balliol. & Cantab. abest *Graecus*: ea tamen vox etiam sententiae videtur necessaria. Ne tamen *versus* adjectivis oneretur, forsan legendum *est quidam* Graecis *vulgaris* &c. *Davies*.

5 *Bene qui conjiciet, vatem hunc perhibebo optimum*] Alii *perhibeto*, eodem sensu. Graecus autem est versus *Euripidis* apud *Plutarchum*: Μάντις ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς. Camerarius.

Ibid. *Bene qui conjiciet*] *Euripidis* erat versiculus,

> Μάντις γ' ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς.

Vide *Plutarchum* de Orac. Defect. pag. 432. C. Idem de Pythiae Orac. pag. 399. A. Ὁ μὲν εἰκάζων καλῶς, ὃν ἄριστον μάντιν ἀνηγόρευκεν ἡ παροιμία, ἰχνοσκοποῦντι καὶ στιβεύοντι διὰ τῶν εὐλόγων τὸ μέλλον ὅμοιός ἐστι. Imitatur etiam *Menander* in Theophorumena frag. 1.

> ——— Ὁ πλεῖστον νοῦν ἔχων,
> Μάντις τ' ἄριστός ἐστι, σύμβουλός θ' ἅμα. Davies.

conjectura adsequetur? Sed animadverti, Quinte, te caute & ab his conjecturis, quae haberent artem atque prudentiam, & ab his rebus, quae sensibus aut artificiis perciperentur, abducere divinationem; eamque ita definire, Divinationem esse earum rerum praedictionem & praesensionem quae essent fortuitae. Primum eodem revolveris: nam & medici & gubernatoris & imperatoris praesensio est rerum fortuitarum. Num igitur aut haruspex aut augur aut vates quis aut somnians melius conjecerit, aut e morbo evasurum aegrotum aut e periculo navem aut ex insidiis exercitum; quam medicus, quam gubernator, quam imperator? Atqui ne illa quidem divinantis esse dicebas, ventos aut imbres impendentes quibusdam praesentire signis: (in quo nostra quaedam Aratea memoriter a te pronuntiata sunt) etsi haec ipsa fortuita sunt; plerumque enim, non semper eveniunt. Quae est igitur, aut ubi versatur fortuitarum rerum praesensio, quam divinationem vocas? quae enim praesentiri aut arte aut ratione aut usu aut conjectura possunt, ea non divinis tribuenda putas, sed peritis. Ita relinquitur,

1 *M. Marcellum*] Noster de fato cap. XIV. *Quid enim spectans Deus ipse diceret Marcellum eum, qui ter consul fuit, in mari esse periturum.* Et in Pisonem cap. XIX. *M. Marcellus; qui ter consul fuit——periit in mari.* Ubi *Asconius* ait: *Fortasse quaeratis, quem dicat Marcellum. Fuit autem nepos M. Marcelli ejus, qui bello Punico secundo Syracusas vicit, & quinque consulatus adeptus est. Hic autem Marcellus, de quo Cicero dicit, naufragio ad ipsam Africam periit, paullo ante coeptum bellum Punicum tertium.* Epitome *Liviana* lib. 50. *Ex tribus legatis, qui ad Masinissam missi fuerant, Claudius Marcellus, coorta tempestate, fluctibus obrutus,*

tur, ut ea fortuita divinari possint, quae nulla nec arte nec sapientia provideri possunt: ut si quis [1] M. Marcellum illum, qui ter consul fuit, multis annis ante dixisset naufragio esse periturum; divinasset profecto: nulla enim arte alia id nec sapientia scire potuisset. Talium ergo rerum quae in fortuna positae sunt praesensio, divinatio est. Potestne igitur earum rerum, 6
quae nihil habent rationis quare futurae sint, esse ulla praesensio? quid est enim aliud fors, quid fortuna, quid casus, quid eventus, nisi cum sic aliquid cecidit, sic evenit, ut [2] vel non cadere atque evenire, vel aliter cadere atque evenire potuerit? quo modo ergo id quod temere fit, caeco casu & volubilitate fortunae, praesentiri & praedici potest? Medicus morbum ingravescentem ratione providet, insidias imperator, tempestates gubernator: & tamen hi ipsi saepe falluntur, qui nihil sine certa ratione [3] opinantur: ut agricola, cum florem oleae videt, bacam quoque sese visurum putat: non sine ratione ille quidem; sed nonnumquam tamen fallitur. Quod si falluntur hi, qui nihil sine aliqua probabili conjectura ac ratione dicunt;

tus. Obiit autem A.U.C.DCIV. *Davies.*

2 *Vel non cadere atque evenire*] Hasce voces praetermittunt Pithoean. Pal. prim. sec. & Med. quapropter eas a mala manu fuisse suspicatus est *Gruterus*. At in reliquis comparent MSStis, & sensui complendo sunt necessariae: quas ob causas omnino sunt retinendae. Quid de fortuna statuerint philosophi, videre licet apud *Plutarchum* de Placit. lib. I. c. 29. & *Theodoretum* Therap. VI. pag. 87. *Idem.*

3 *Opinantur: ut agricola*] Supervacaneam puto mediam vocem: quapropter lego, *opinantur. Agricola, cum florem* &c. *Idem.*

cunt; quid exiſtumandum eſt de conjectura eorum, qui extis aut avibus aut oſtentis aut oraclis aut ſomniis futura praeſentiunt? Nondum dico quam haec ſigna nulla ſint, fiſſum jecoris, corvi cantus, volatus aquilae, ſtellae trajectio, voces furentium, ſortes, ſomnia, de quibus ſingulis dicam ſuo loco: nunc de univerſis. Quî poteſt provideri, quicquam futurum eſſe, quod neque cauſam habet ullam neque notam cur futurum ſit? Solis defectiones itemque lunae praedicuntur in multos annos ab his, qui [1] ſiderum curſus & motus numeris perſequuntur: ea praedicunt enim, quae naturae neceſſitas perfectura eſt. Vident ex conſtantiſſimo motu Lunae, quando illa e regione ſolis facta incurrat in umbram terrae [2] quae eſt meta noctis, ut eam

1 *Siderum curſus & motus*] Omiſſis reliquis, *ſiderum motus* exhibent Pariſ. Med. Reg. Balliol. Pall. quatuor, & editio *Victoriana*. Voces tamen has agnoſcunt Pithoean. & Aſcenſ. ac ob id quod ſupra dixi I, 19. eas non facile deleverim. *Davies.*

2 *Quae eſt meta noctis*] Nam nox eſt *σκίασμα τῆς γῆς, ἀποκρυπτομένου Ἡλίου*, ut loquitur *Baſilius* Hom. II. pag. 26. *Amm. Marcellinus* xx, 3. Luna, *objectu* metae noctis *in conum deſinentis anguſtum, latet parumper umbrata.* *Boëtius* Conſ. lib. IV. Metr. 5.

Palleant plenae cornua Lunae
Infecta metis noctis *opacae.*

Vide ſis *Ambroſium* Hexaëm. lib. IV. cap. III, 11. & *Leonem Allatium* in *Euſtathii* Hexaëm. pag. 13. *Idem.*

3 *Qui theſaurum inventum iri*] Sic legendum eſſe ratio pervincit, libris omnibus reclamantibus. *Lambinus.*

Ibid. *Qui theſaurum* inventum iri] Vulgo *inventurum:* quod hoc in loco nullum parit ſenſum, licet id ſupplementis neſcio quibus munire conatus ſit *Gulielmius.* Multo melior eſt *Lambini* conjectura, cui placet *inventum iri:* nec eam recipere dubitavimus. Reg. & Cantab. *inveniendum* repraeſentant: ſed ita loqui non ſolitus eſt *Cicero*, licet apud alios ſcriptores hujuſmodi locutionum non deſint exempla. *Caeſar* lib. I. B. C. c. 71. *Movebatur etiam*

eam obscurari necesse sit: quandoque eadem luna subjecta atque opposita soli, nostris oculis ejus lumen obscuret: quo in signo quaeque errantium stellarum quoque tempore futura sit: qui exortus quoque die signi alicujus aut qui occasus futurus sit: haec qui ante dicunt, quam rationem sequantur, vides. [3] Qui thesaurum 7
inventum iri, aut hereditatem venturam dicunt, quid sequuntur? aut in qua rerum natura inest, id futurum? Quod si haec eaque quae sunt ejusdem generis, [4] habent aliquam talem necessitatem; quid est tandem, quod casu fieri [5] aut forte fortuna putemus? nihil enim est tam contrarium rationi & constantiae quam fortuna; ut mihi [6] ne in Deum quidem cadere videatur, ut sciat, quid casu & fortuito futurum sit. Si enim

etiam misericordia civium, quos interficiendos *videbat. Lactantius* de Mort. Pers. cap. XI. *Cum autem malum* (facere decrevisset,) *quoniam id* reprehendendum *sciebat, in consilium multos advocabat, ut aliorum culpae adscriberetur, quicquid ipse deliquerat. Hieronymus* in vit. Hilarionis p. 90. ed. Bened. *Jam se ad Dominum migraturum, & de vinculis corporis* LIBERANDUM. Ita persaepe loquitur, scriptor elegantissimus, *Sulpicius Severus.* Videsis H. S. lib. I. capp. 4, 6, 8. &c. *Davies.*

4 *Habent aliquam* talem *necessitatem*] Lego *habent aliquam* tamen *necessitatem;* quod & Amicus sibi videri monuit. *Idem.*

5 *Aut forte* fortuna *putemus*] Balliol. habet *fortunaque.* Sed Reg. & Cantab. repraesentant *fortunave,* Supra cap. VI. *Quid* fors, *quid* fortuna, *quid casus.* Sic igitur reponi possit, licet alioqui bene se habeat vulgata lectio. *Idem.*

6 *Ne in Deum quidem cadere videatur*] Ad hunc locum respicit *Augustinus* C. D. lib. V. c. 9. *Sextus Empiricus* adv. Mathem. pag. 117. Εἰ δ' ἐν τοῖς τυχηροῖς (ποιήσονται τὰς προαγορεύσεις,) ἀδύνατόν τι ἐπαγγέλλονται· ἄστατα γὰρ τὰ τυχηρῶς γινόμενα· τῶν δ' ἀστάτων καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἐκβαινόντων οὐκ ἔστιν ἑστῶσαν ποιεῖσθαι τὴν προαγόρευσιν. Noti sunt, qui eam, quam *Cicero* tuetur, sententiam temporibus hisce nostris aperte defenderunt. *Idem.*

enim ſcit, certe illud eveniet: ſin certe eveniet, nulla fortuna eſt: eſt autem fortuna: rerum igitur fortuitarum nulla praeſenſio eſt. Aut ſi negas eſſe fortunam, & omnia, quae fiunt quaeque futura ſunt, ex omni aeternitate definita dicis eſſe fataliter; muta definitionem divinationis, quam dicebas praeſenſionem eſſe rerum fortuitarum. Si enim nihil fieri poteſt, nihil accidere, nihil evenire, niſi quod ab omni aeternitate certum fuerit eſſe futurum rato tempore; quae poteſt eſſe fortuna? qua ſublata, qui locus eſt divinationi? quae a te fortuitarum rerum eſt dicta praeſenſio: quamquam dicebas, omnia, quae fierent futurave eſſent, fato contineri. [1] Anile ſane & plenum ſuperſtitionis fati nomen ipſum; ſed tamen apud Stoicos de iſto fato multa dicuntur, de quo a-
8 lias: nunc quod neceſſe eſt. Si omnia fato; quid mihi divinatio prodeſt? Quod enim is, qui divinat,

1 Anilis *ſane plenum ſuperſtitionis*] Sic legendum putant, *anilis ſane plenum ſuperſtitionis:* non, ut vulgo, *anile ſane & plenum ſuperſtitionis, fati nomen ipſum.* Lambinus.

Ibid. Anile *ſane & plenum ſuperſtitionis fati nomen*] Hanc lectionem retinent omnes MSSti, nec idoneam ſane cauſam video, cur mutetur: nam *anile* quidem, vanum & ſtultum eſt *Fati* nomen. *Fati nomen,* inquit *Auguſtinus* lib. v. C.D. cap. 9. *nos abhorremus, praecipue propter vocabulum, quod non in re vera conſuevit intelligi.* Recte *Maximus Tyrius* Diſſ. xix. §. 9. Ἔοικε δὲ καὶ ταυτὶ τὰ ὀνόματα (μοῖρα, πεπρωμένη, aliaque ſimilia) εἶναι μοχθηρίας ἀνθρωπίνης εὔφημοι ἀποστροφαὶ, ἀναθέντων αὐτῆς τὴν αἰτίαν τῷ δαιμονίῳ καὶ ταῖς Μοίραις, καὶ ταῖς Ἐριννύσιν. Recte etiam *Salluſtius* de Diis & Mundo cap. xi. pag. 261. Ἀδικίας τε καὶ ἀσελγείας ἐκ τῆς εἱμαρμένης διδόναι, ἡμᾶς μὲν ἀγαθοὺς, τοὺς δὲ θεοὺς ποιεῖν ἐστι κακούς. Vide quae diſſerit *Oenomaus* apud *Euſebium* Praep. Evang. lib. vi. cap. 7. & apud *Theodoretum* Therap. vi. pag. 86. *Dav.*

2 *Familiarem noſtrum & neceſſarium*] Sic Reg. & Cantab. Haud aliter *Cicero* pro Sulla cap. 1. *L. Torquatus, meus familiaris*

ac

divinat, praedicit, id vero futurum eſt: ut ne illud quidem ſciam quale ſit, quod Deïotarum, [2] familiarem noſtrum & neceſſarium, ex itinere aquila revocavit: qui niſi revertiſſet, in eo conclavi ei cubandum fuiſſet quod proxima nocte conruit: ruina igitur oppreſſus eſſet. At id, neque ſi fatum fuerat, effugiſſet: nec, ſi non fuerat, in eum caſum incidiſſet. Quid ergo adjuvat divinatio? aut quid eſt, [3] quod me moneant aut ſortes, aut exta, [4] aut ulla praedictio? Si enim fatum fuit, claſſes populi Romani bello Punico primo, alteram naufragio, alteram a Poenis depreſſam interire; etiam ſi tripudium ſoliſtimum pulli feciſſent L. Junio & P. Clodio conſulibus, claſſes tamen interiſſent: ſin, cum auſpiciis obtemperatum eſſet, interiturae claſſes non fuerunt; non interierunt fato: [5] voltis autem omnia fato: nulla igitur eſt divinatio. Quod

ac neceſſarius, *judices, exiſtimavit, ſi noſtram in accuſatione ſua* neceſſitatem familiaritatemque *violaſſet, aliquid ſe de Auctoritate meae defenſionis poſſe detrahere.* Vulgo *neceſſarium noſtrum*; editi veteres, *familiarem noſtrum*: nos vero fugit, cur pleniorem loquendi modum, cum MSStorum fide, tum *Ciceronis* more ſuffultum, haberemus rejiculum. *Idem.*

3 *Quod me* moneant] Vulgo *moveant*. Sed omnino vera eſt lectio quam Pariſ. Balliol. & Med. exhibent. *Idem.*

4 *Aut ulla* praedictio] In Pall. primo & Pithoeano male legitur *dictio*; quamvis aliam ſententiam foveat *Janus Gulielmius.* Licet enim *Cicero* vatibus *futura dicere* tribuat, nuſquam tamen apud hunc ſoli *dictionis* voci poteſtas ea fuit adſcripta: nam quod *Gruterus dicere* ſic intellexit infra cap. 52. ad illum locum ea de re videbimus. Interim mihi non latet, *dictionem* pro oraculo veteribus uſitatam fuiſſe. Vide modo *Livium* lib. VIII. cap. 24. *Idem.*

5 *Vultis autem omnia fato*] *Lambinus,* interpoſito verbo, legendum conjecit, *vultis autem* evenire *omnia fato*; & ita ſane loquitur noſter infra cap. 9. At cum

Quod si fatum fuit, bello Punico secundo exercitum populi Romani ad lacum Thrasimenum interire; num id vitari potuit, [1] si Flaminius consul his signis hisque auspiciis, quibus pugnare prohibebatur, paruisset? [2] Certe potuit. Aut igitur non fato interiit exercitus; mutari enim fata non possunt: aut, si fato, ([3] quod certe vobis dicendum est) etiam si obtemperasset auspiciis, idem eventurum fuisset. Ubi est igitur ista divinatio Stoicorum? quae, si fato omnia fiunt, nihil nos admonere potest, [4] ut cautiores simus; quoquo enim modo nos gesserimus, fiet tamen illud quod futurum est: sin autem id potest flecti, nullum est fatum: ita ne divinatio quidem, quoniam ea rerum futurarum est: nihil autem est pro certo futurum, quod potest

cum hujusce capitis initio, *si omnia fato,* ἐλλειπτικῶς dixerit; quid est, cur hic eodem modo loqui nequiverit? *Davies.*

1 *Si Flaminius consul*] Sic legendum est, non, *si Flamininus*, quemadmodum olim editum est, me imprudente, scioli alicujus, atque adeo improbi nebulonis opera: qui, me absente, suo arbitratu exemplum meum, quod operariis proposueram ad imitandum, saepe inquinabat. *Lambin.*

2 *Certe potuit*] Videntur hae voces abundare. *Davies.*

3 *Quod certe vobis dicendum est*] Vulgo *quod certe vobis* ita *dicendum est:* sed vocem supervacaneam fide MSti Paris. omisimus. *Davies.*

4 *Ut* cautiores *simus*] Paris. *ut* cautitiores *simus.* *Tullius*, ut opinor, scripsit *ut* tutiores *simus.* Pariter apud *Corn. Severum* in Aetna vs. 8. edunt

—*Per insolitum, Phoebo duce,* cautius *itur.*

Ibi quoque legerim *tutius itur.* Id.

5 *Ne utilem quidem arbitror*] Homines, qui futura se dicturos pollicentur, nullo pacto adeundos esse consulendosque, his argumentis concludebat *Favorinus* apud *Agellium* N. A. lib. XIV. c. 1. *Aut adversa,* inquit, *eventura dicunt aut prospera. Si dicunt prospera & fallunt, miser fies frustra exspectando. Si adversa dicunt & mentiuntur, miser fies frustra timendo. Sin vera respondent, eaque sunt non prospera, jam inde ex animo miser fies, antequam e fato*

potest aliqua procuratione accidere ne fiat. Atque ego [5] ne utilem quidem arbitror esse nobis futurarum rerum scientiam. 9 Quae enim vita fuisset Priamo, si ab adulescentia scisset, quos eventus senectutis esset habiturus? Abeamus a fabulis: propiora videamus. Clarissimorum hominum nostrae civitatis gravissimos exitus in Consolatione conlegimus. Quid igitur? Ut omittamus superiores; Marcone Crasso putas utile fuisse, tum cum maxumis opibus fortunisque florebat, scire, sibi, interfecto Publio filio exercituque deleto, trans Euphraten cum ignominia & dedecore esse pereundum? An Cn. Pompeium censes, tribus suis consulatibus, tribus triumphis, maxumarum rerum gloria, laetaturum fuisse, [6] si sciret se [7] in solitudine Aegyptiorum truci-

e fato fias. Si felicia promittunt, eaque eventura sunt, tum plane duo erunt incommoda: & exspectatio te spe suspensum fatigabit, & futurum gaudii fructum spes tibi jam praefloraverit. Diogenianus apud *Eusebium* Praep. Evang. lib. IV. cap. 3. Τί γὰρ ὄφελος ἡμῖν ἦν προμανθάνειν τὰ πάντως ἐσόμενα δυχερῆ, ἃ οὐδὲ προφυλάξασθαι δυνατὸν ἂν εἴη· τὰ γὰρ καθ' εἱμαρμένην γενέσθαι μέλλοντα, πῶς ἄν τις φυλάξασθαι δύναιτο; ὥστ' οὐδὲν ὄφελος ἡμῖν τῆς μαντικῆς, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς κακοῦ τινος ἐγένετο ἂν αὕτη, τὸ προλυπεῖσθαι μάτην παρέχουσα τοῖς ἀνθρώποις &c. Quin & *magnus Dicaearchi liber est, nescire ea melius esse quam scire,* prout ait noster infra c. 51. *Idem.*

6 *Si* sciret *se*] Vulgo *si* scisset *se*. Nos Parif. Reg. Balliol. & editionem Victorianam sequimur. *Idem.*

In solitudine Aegyptiorum *trucidatum iri*] Rem sic narrat *Caesar* lib. III. B. C. cap. 104. Amici regis Ptolemaei *clam consilio inito Achillam praefectum regium, singulari hominem audacia, & L. Septimium, tribunum militum ad interficiendum Pompeium miserunt. Ab his liberaliter ipse appellatus, & quadam notitia Septimii productus, quod bello praedonum apud eum ordinem duxerat,* NAVICULAM *parvulam conscendit cum paucis suis, & ibi ab Achilla & Septimio interficitur.* Sic & *Plutarchus, Appianus,* ac *Dio,* ne ipsum *Tullium* Tusc. III, 27. aut *Lucanum* VIII, 358, seqq. memorem.

trucidatum iri, amisso exercitu: post mortem vero ea consecutura, quae sine lacrimis non possumus dicere? [1] Quid vero Caesarem putamus, si divinasset fore ut in eo senatu, quem majore ex parte ipse cooptasset, in curia Pompeia, ante ipsius Pompeii simulacrum, tot centurionibus suis inspectantibus, a nobilissimis civibus, partim etiam a se omnibus rebus ornatis, trucidatus ita jaceret, ut ad ejus corpus non modo amicorum, sed ne servorum quidem quisquam accederet, quo cruciatu animi vitam acturum fuisse? Certe igitur ignoratio futurorum malorum, utilior est quam scientia. Nam illud quidem dici, [2] praesertim Stoicis, nullo modo potest; [3] Non isset ad arma Pompeius: Non transisset

morem. Huc igitur inrepsit menda: non enim Pompeius *in solitudine Aegyptiorum* fuit trucidatus. *Tan.* quidem *Faber* lib. I. Epist. 4. legit *a satellite Aegyptio contrucidatum iri.* Nobis placet, *in celoce Aegyptia tandem trucidatum iri.* Quid sit *celox*, docebunt *Nonius* cap. XIII. *Fulgentius* in Expos. Serm. Ant. p. 180. & *Isidorus* Orig. lib. XIX. c. 1. Non tamen obnitar, si legas, *a spadone Aegyptio demum trucidatum iri:* nam *a* SPADONIBUS AEGYPTIIS *detruncatus, insepultus abjectus est*, ut ait *Lactantius* Div. Inst. lib. VI. cap. VI, 17. *Julius Firmicus* Mathes. lib. I. cap. 3. *Pompeii—cervices—*SEMIVIRI *hominis gladius, nefario genere mortis, incidit.* Pari modo Pompeium *Canopaei manu* SPADONIS *occubuisse* tradit *Ambrosius* in Symm. lib. II. pag. 329. *Pseudo-Hegesippus* de halosi Judaica I, 23. Pompeius, *dum arma Caesaris fugit*, SPADONI *Aegyptio caput suum amputandum praebuit. Seneca* Epist. IV. *De Pompeii capite pupillus &* SPADO *tulere sententiam.* Quin & *Pompeium ad* SPADONUM *libidinem in Aegypto trucidari* dixit *Amm. Marcellinus* lib. XIV. cap. XI. p. 68. *Davies.*

1 *Quid vero Caesarem putamus—quo cruciatu animi vitam acturum fuisse?*] *Quo* deest in Paris. Med. Reg. & Cantab. sed male: nam hoc orationis genere, licet quodammodo perplexum videri possit, alibi quoque utitur *Cicero*. Sic Offic. II, 7. *Quid enim*

sisset Crassus Euphraten: Non suscepisset bel-
lum civile Caesar. Non igitur fatalis exitus
habuerunt: voltis autem evenire omnia fato:
nihil ergo illis profuisset divinare; atque etiam
omnem fructum vitae superioris perdidissent.
Quid enim posset his esse laetum, exitus suos
cogitantibus? Ita, quoquo se verterint Stoici,
jaceat necesse est omnis eorum sollertia. Si e-
nim id quod eventurum est, vel hoc vel illo
modo potest evenire; fortuna valet plurimum:
quae autem fortuita sunt, certa esse non possunt.
Sin autem certum est, quid quaque de re quo-
que tempore futurum sit; quid est quod me ad-
juvent haruspices, cum res tristissimas portendi
dixerint? Addunt ad extremum, omnia levius 10
casura, rebus divinis procuratis. ⁴ Si enim ni-
hil

enim censemus superiorem illum Dionysium, quo *cruciatu timoris angi solitum?* Et pro Roscio Amerino cap. XVII. *Quid censes hunc ipsum Sext. Roscium* quo *studio & qua intellegentia esse in rusticis rebus?* Ibi vide *P. Manucium.* Quin & hujusmodi plura congessit vir eruditissimus *Franc. Hotomannus* Observ. lib. I. c. 18. Si fert animus, Historiam videas licet apud *Dionem* lib. XLIV. pag. 249. *Plutarchum* in Caes. pag. 739. & *Suetonium* in Julio cap. 82. Adi sis & *Senecam* de Ira lib. III. cap. 30. *Idem.*

2 *Praesertim Stoicis*] Vulgo *praesertim* a *Stoicis.* Illam vero praepositionem non agnoscunt Paris. Reg. Med. & Balliol. nec eam flagitat Latini sermonis ratio. *Idem.*

3 *Non isset ad arma*] Melior est ordo, quem Reg. & Cantab. exhibent: *non transisset Crassus Euphraten; non isset ad arma Pompeius: non suscepisset bellum civile Caesar:* nam tum demum res eadem, qua prius, serie recensentur. *Idem.*

4 *Si vero nihil fit extra fatum*] Sic legendum existimo; nam vulgata lectio, *si enim,* ferri non potest. Quod autem olim, ante haec verba, edita sunt haec, *sed hoc eadem ratione refellitur;* fuerat amici cujusdam mei conjectura, quam adscripseram, ut considerarem, non ut eam operae sequerentur, quemadmodum fecerunt: cujus eorum facti nonnullam videri possum culpam sustinere, quod illos non praemonuerim

hil fit extra fatum, [1] nihil levari re divina poteſt. [2] Hoc ſentit Homerus, cum querentem Jovem inducit, quod Sarpedonem filium a morte contra fatum eripere non poſſet. Hoc idem ſignificat Graecus ille in eam ſententiam verſus,

> [3] *Quod fore paratum eſt, id ſummum exſuperat Jovem.*

Totum omnino fatum etiam Atellanio verſu jure mihi eſſe inriſum videtur; ſed in rebus tam ſeveris non eſt jocandi locus. [4] Concludatur

nuerim, ut ea verba negligerent ac praeterirent. Infra autem non longe ſic habent tres vett. Codd. ut edidi, *nihil levare divinatio poteſt*. Lambinus.

Ibid. *Si* enim *nihil fit extra fatum*] Vel delenda eſt vocula ſecunda; vel legendum, *ſi* autem *nihil fit extra fatum*. Certe vulgata lectio ferri non poteſt, ſiquidem *Tullius* argumenti Stoici non *confirmationem*, ſed *confutationem* jam nunc adgreditur. *Davies*.

1 *Nihil* levari re divina *poteſt*] *Lambino* Codicem Pithoeanum alioſque duos ſecuto placuit, *nihil levare divinatio poteſt*. Quin & ita dat Ven. 1471. Aſt, ut opinor, aliud egit vir doctiſſimus, cum hanc probarit lectionem: non enim de divinatione, ſeu futurorum praeſentiendorum arte jam tractatur, ſed tum de reliquo Deorum cultu, tum de ſacrificiis, quae *rei divinae* vel *rerum divinarum* nomen praecipue complectitur. *Idem*.

2 *Hoc ſentit Homerus, cum querentem* &c.] *Pet. Victorius* lib. XXXIV. Var. Lect. cap. 24. ſcribit, M. Tullium hoc loco memoria vacillaſſe; non enim Jovem induci ab Homero cum dolore dicentem, inquit, ſe non poſſe interitu filium liberare, cum cuperet; ſed dubitantem, an hoc ipſum facere oporteat contra fatum. Ego vero puto *Victorium*, cum haec ſcriberet, dormitaſſe, aut etiam ſomniaſſe, aut certe operam luſiſſe: nam Jupiter duo facit apud Homerum. Primum queritur, fatale eſſe Sarpedonem filium a Patroclo interfici. Deinde dubitat & conſultat apud ſe, utrum Sarpedonem e periculo eripiat, an a Patroclo interimi ſinat. Queritur his verbis Iliad. Π, 433. Ὤ μοι ἐγὼν &c. Dubitat & conſultat his, vſ. 435. Διχθὰ δέ μοι κραδίη &c. *Lambinus*.

Ibid. *Hoc ſentit Homerus, cum querentem*

tur ratio: si enim provideri nihil potest futurum esse eorum quae casu fiunt, quia esse certa non possunt; divinatio nulla est: sin autem idcirco possunt provideri, quia certa sunt & fatalia; rursus divinatio nulla est: eam enim tu fortuitarum rerum esse dicebas. Sed haec fuerit nobis, tanquam levis armaturae, prima orationis excursio: nunc comminus agamus, experiamurque si possimus cornua commovere disputationis tuae. Duo enim genera divinandi 11
esse dicebas, [5] unum artificiosum, alterum naturale:

querentem] Doctissimum *Victorium* bene refellit Cl. *Lambinus*. *Minucius Felix* Oct. cap. XXII. Homerus *Jovem narrat—Sarpedonem filium, quoniam morti non poterat eripere, cruentis imbribus flevisse.* Huc respicit *Josephus* contra Apionem lib. II. c. 34. Ὁ γενναιότατος, inquit, καὶ πρῶτος αὐτὸς ὁ πατὴρ —— τοὺς ἐξ αὐτοῦ γεγονότας οὔτε σώζειν δύναται, κρατούμενος ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης, οὔτ' ἀδακρυτὶ τοὺς θανάτους αὐτῶν ὑπομένειν. Vide *Platonem* de Rep. lib. III. pag. 433. B. *Davies.*

3 *Quod fore paratum est*] In eandem mentem de Jove dixit *Aeschylus* in excerptis *Grotianis* pag. 13.

Οὔκουν ἂν ἐκφύγοι γε τὴν πεπρωμένην.

Herodotus lib. I. cap. 91. Τὴν Πυθίαν λέγεται εἰπεῖν τάδε· Τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατά ἐστιν ἀποφυγέειν καὶ θεῷ. *Philemon* apud *Stobaeum* Serm. LX. pag. 383.

Δοῦλοι βασιλέων εἰσίν· ὁ δὲ βασιλεὺς Θεῶν·
Ὁ θεὸς ἀνάγκης.

Impias hujusmodi sententias colligere, prorsus esset infinitum. Vide *Platonem* de Legg. lib. V. pag. 610. & lib. VII. pag. 639. *Livium* lib. IX. c. 4. *Lucianum* Jove conf. pag. 128. seqq. *Lactantium* lib. I. c. XI, 13. Scholiasten ad *Euripidis* Orest. vs. 488. denique *Zenobium* Cent. I, 85. III, 9. *Idem.*

4 *Concludatur ratio*] Vulgo *concludatur* igitur *ratio*. Nos, MSStis Paris. Reg. Med. & Balliol. jubentibus, mediam vocem sustulimus. *Idem.*

5 *Unum artificiosum, alterum naturale*] Ita solebant Stoici. Auctor vitae *Homericae* inter Opusc. *Galeana* pag. 397. Τῆς μαντικῆς τὸ μὲν τεχνικόν φασιν εἶναι οἱ Στωϊκοί· οἷον ἱεροσκοπίαν καὶ οἰωνοὺς καὶ τὸ περὶ φήμας καὶ κληδόνας καὶ σύμβολα, ἅπερ συλλήβδην τεχνικὰ προσηγόρευσαν· τὸ δὲ ἄτεχνον καὶ ἀδίδακτον, τουτέστιν ἐνύπνια καὶ ἐνθουσιασμούς. Vide supra lib. I. cap. 6. *Idem.*

rale: artificiosum constare partim ex conjectura, partim ex observatione diuturna: naturale, quod animus adriperet aut exciperet extrinsecus ex divinitate; unde omnes animos haustos aut acceptos aut libatos haberemus. Artificiosae divinationis illa fere genera ponebas, extispicum, eorumque qui ex fulguribus ostentisque praedicerent, tum augurum, eorumque qui signis aut ominibus uterentur: omneque genus conjecturale in hoc fere genere ponebas. Illud autem naturale, aut concitatione mentis edi & quasi fundi videbatur, aut animo per somnum sensibus & curis vacuo provideri. Duxisti autem divinationem omnem a tribus rebus, [1] a Deo, a fato, a natura. Sed tamen cum explicare nihil posses; pugnasti commenticiorum exemplorum mirifica copia. [2] De quo hoc libet dicere: hoc ego philosophi [3] non esse arbitror testibus uti, qui aut casu veri, aut malitia falsi fictique esse possunt. Argumentis & rationibus oportet, quare quidque ita sit, docere, non

1 *A Deo, a fato, a natura*] *Mihi videtur*, inquit Quintus lib. I. cap. 55. *ut Posidonius facit, a Deo, deinde a fato, deinde a natura vis omnis divinandi ratioque repetenda. Plutarchus* de Plac. Philos. lib. 1. cap. 28. Statuit εἱμαρμένην Ποσειδώνιος τρίτην ἀπὸ Διός· πρῶτον μὲν γὰρ εἶναι τὸν Δία, δεύτερον, τὴν φύσιν, τρίτον δὲ, τὴν εἱμαρμένην. Ubi alius est harum caussarum ordo. *Davies.*

2 *De quo hoc libet dicere*] Vulgo *de quo* primum *hoc libet dicere.* Sed *primum* nesciunt Paris. Reg. Med. & Cantab. *Idem.*

3 *Non* esse *arbitror*] Ex Victor. Paris. Med. Balliol. Reg. Cantab. & Ven. 1471. mediam vocem restituimus; quia MSStis, nisi vetet ratio, semper est parendum. *Idem.*

4 *Inspiciamus, si placet exta primum*] Reg. & Cantab. *inspiciamus* ergo, *si placet, exta primum*, quod rectum puto; siquidem

non eventis; his praesertim, quibus mihi liceat non credere. Ut ordiar ab haruspicina, quam 12 ego reipublicae causa communisque religionis colendam censeo. Sed soli sumus: licet verum exquirere sine invidia, mihi praesertim de plerisque dubitanti. [4] Inspiciamus, si placet, exta primum. Persuaderi igitur cuiquam potest, ea quae significari dicuntur extis, [5] cognita esse haruspicibus observatione diuturna? Quam diuturna ista fuit? aut quam longinquo tempore observari potuit, [6] aut quo modo est conlata inter ipsos, [7] quae pars inimici, quae pars familiaris esset: quod fissum, periculum; quod, commodum aliquod ostenderet? An haec inter se haruspices Etrusci, Elii, Aegyptii, Poeni contulerunt? At id, praeterquam quod fieri non potuit, ne fingi quidem potest: alios enim alio more videmus exta interpretari, nec esse unam omnium disciplinam. Et certe si est in extis aliqua vis quae declaret futura; necesse est, eam aut cum rerum natura esse conjunctam,

dem, interrupta per Parenthesin oratione, *Cicero* tales particulas solet immittere. *Idem.*

5 *Cognita esse haruspicibus*] Sic Paris. Med. & Reg. Vulgo *ab haruspicibus*. Idem.

6 *Aut quo modo est* conlata] Ita quidem MSSti: sed legendum videtur, *& quo modo est conlatum inter ipsos*. Ac *conlatum* etiam *Lambinus* reponendum vidit. *Idem.*

7 *Quae pars* inimici, *quae* pars *familiaris esset*] Med. *quae pars* inimica, *quae familiaris esset.* Ac ita scribendum puto. *Lucanus* I, 621.

——*Venasque minaces*
Hostili *de parte videt.*

Livius lib. VIII. cap. 9. *Decio caput jecinoris a* familiari parte *caesum dicitur ostendisse*. De his & aliis huc spectantibus vide *Barn. Brissonium* Form. lib. I. pagg. 20, 21. aut *J. C. Bulengerum* de Sort. lib. II. cap. VII. pag. 327. seqq. *Idem.*

1 *Con-*

junctam, aut [1] conformari quodam modo numini Deorum. [2] Atqui divina cum rerum natura tanta tamque praeclara, in omnes partes motuſque diffuſa, quid habere poteſt commune? non dicam Gallinaceum fel, (ſunt enim, qui vel argutiſſima haec exta eſſe dicant) ſed tauri opimi jecur, aut cor, aut pulmo, [3] quid habet naturale quo declarare poſſit quid futu-
13 rum ſit? Democritus tamen non inſcite nugatur ut phyſicus, quo genere nihil adrogantius.

[4] *Quod eſt ante pedes, nemo ſpectat: caeli ſcrutantur plagas.*

Verum

1 *Conformari quodam modo* numini *Deorum*] Pariſ. Med. Balliol. Reg. Cantab. & Ven. 1471. hahabent *nomine Deorum.* Omnino legerim *numine Deorum,* (nec aliter *Aldum* nepotem edidiſſe video) vult enim noſter, exta nutu & voluntate Deorum in hanc vel illam formam, aut ſpeciem, fuiſſe redacta. *Davies.*

2 *Atqui divina cum rerum natura*] Legendum videtur vel libris omnibus reclamantibus, *atqui* divinatio *cum rerum natura:* nam vulgata lectio, *atqui divina cum rerum natura,* inexplicabilis eſt; niſi forte dicamus ſic explicari poſſe, *atqui divina natura cum rerum natura;* vel ſic, *atqui vis divina cum rerum natura,* ut repetatur vocula *vis* e ſuperioribus illis: *& certe ſi eſt in extis aliqua vis* &c. *Lambinus.*

Ibid. *Atqui* divina *cum rerum natura*] Hujuſce loci nec emendatio, nec explicatio *Lambino* ceſſit feliciter. *Aldus* nepos edidit, *numine deorum,* vique *divina. Cum rerum natura.* Ei favet Med. qui dat *neque divina.* Reg. & Cantab. repraeſentant, *utique* mente divina *cum rerum natura;* unde non difficulter intelligi poteſt, quid de *mente divina* ſit ſtatuendum. Nimirum ſunt Gloſſema, quo Librarii declarandum putarunt *Deorum numen.* Itaque, niſi fallor, deleta voce *divina,* reſcribendum: *Atqui cum rerum natura tanta tamque praeclara, in omnes partes motuſque* (forſan *locoſque*) *diffuſa, quid habere poteſt commune non dicam gallinaceum fel: ſunt enim qui vel argutiſſima haec exta eſſe dicant: ſed tauri optimi jecur, aut cor, aut pulmo* &c. In libris vulgatis perperam diſtinguitur oratio. *Davies.*

3 *Quid habet* naturale quo *declarare poſſit*] Vulgo *quod declarare poſſit:* ſed Pariſ. Med. Reg.

&

Verum is tamen habitu extorum & colore [5] declarari censet hoc duntaxat, pabuli genus & earum rerum, quas terra procreet, vel ubertatem vel tenuitatem: salubritatem etiam aut pestilentiam extis significari putat. O mortalem beatum! [6] cui certo scio ludum numquam defuisse. Hunccine hominem tantis delectatum esse nugis, ut non videret tum futurum id veri simile, [7] omnium cum pecudum exta eodem tempore in eundem habitum se coloremque converterent? Sed si eadem hora [8] aliae pecudis jecur nitidum atque plenum est, aliae horridum & exile;

& Cantab. sequendi videbantur. Quinetiam vocabulum *naturale*, nisi fallor, haud *Tullio*, sed Librariis debetur: ut legerim *quid habet quo declarare possit quid futurum sit?* Idem.

4 *Quod est ante pedes*] Versus est Trochaïcus; nam vox secunda pro brevi syllaba passim numeratur. Vide *Chr. Wasii* Senar. cap. 2. *Idem.*

5 *Declarari censet*, hoc *duntaxat*] Med. & codices *Victoriani* repraesentant *haec duntaxat*. Bene: sed mirum quantum fallor, nisi particula negans exciderit, quam flagitare videtur oratio. Legendum ergo crediderim, *declarari censet, non haec duntaxat*; nam sequitur, *salubritatem etiam aut pestilentiam extis significari putat.* Harum vocum tres ultimas a Librariis manasse censet *Gruterus*, quod in suis MSStis erat *significari puto*, quibus accedunt Paris. Med. & Balliol. Sed emendatio nostra, prorsus inanem esse illam suspicionem, abunde docet. *Idem.*

6 *Cui certo scio* judicium *nunquam defuisse*] Quid *judicium* hoc loco significare possit, non facile dictu est. Veneti pro hoc *ludum* habent; id quod rectius videtur esse: certe convenientius esse apparet. *Camerarius.*

Ibid. Ludum *nunquam defuisse*] Omnes nostri *judicium nunquam defuisse. Cicero*, nisi fallor, reliquit *ludicrum nunquam defuisse.* Eo certe ducunt MSSti. *Davies.*

7 *Si omnium pecudum exta*] Sic vulgo legitur: at Paris. Med. Reg. Balliol. & Cantab. *somnium cum pecudum exta.* Proculdubio scribendum *omnium* cum *pecudum exta*, nec aliter edidimus. *Idem.*

8 Aliae *pecudis*] Genitivus est ἀρχαϊκὸς, si modo debet id ἀρχαϊκὸν dici, quod adhibent optimi Scriptores. Vide *G. J. Vossium* Anal. lib. IV. cap. 6. *Idem.*

exile; quid est quod declarari possit habitu extorum & colore? An hoc ejusdem modi est, quale Pherecydeum illud quod est a te dictum? qui [1] cum aquam ex puteo vidisset haustam, terrae motum dixit futurum. Parum, credo, impudenter, quod, cum factus esset motus, dicere audent quae vis id effecerit: etiamne futurum esse, aquae jugis colore praesentiunt? Multa istiusmodi dicuntur in scholis; sed credere omnia vide ne non sit necesse. Verum sint sane ista Democritea vera. Quando ea nos extis exquirimus? aut quando aliquid ejusmodi ab haruspice, inspectis extis, audivimus? Ab aqua aut ab igni pericula monent: tum hereditates, tum damna denuntiant: fissum familiare & vitale tractant: caput jecoris ex omni parte diligentissime considerant: si vero id non est inventum, nihil putant accidere potuisse tri-
14 stius. Haec observari certe non potuerunt, ut supra

1 *Cum aquam ex puteo* vidisset *haustam*] *Frid. Lindenbrogius* ad *Amm. Marcellini* XXII, 16. hoc in loco reponit *cum aquam ex puteo* bibisset *haustam*. Receptam vero lectionem, quae cunctis nititur MSStis, satis superque firmavimus ad I, 50. *Davies.*

2 *Qui omne, quod esset, unum esse dixerunt*] Horum princeps fuit Xenophanes. *Cicero* Acad. II, 37. *Xenophanes dixit unum esse omnia, neque id esse mutabile, & id esse Deum. Sextus Empiricus* Pyrr. Hypot. I, 33. Ἐδογμάτιζε δὲ ὁ Ξενοφάνης, παρὰ τὰς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων προλήψεις, ἓν εἶναι τὸ πᾶν. De hac sententia vide quae disputat *Rad. Cudworthus* System. Intell. cap. IV. §. 31. *Idem.*

3 *Ut enim jam sit aliqua in natura rerum* cognatio] Libri veteres habent *contagio*. Ego tamen nihil muto; nam paullo ante *cognationis* nomine usus est in eandem sententiam: ibi, *Cum rerum autem natura, quam cognationem habet?* Et infra non longe semel atque iterum, *Qua ex* cognatione *naturae & quasi concentu atque consensu* &c. ubi mendose operae fecerunt olim *cogitatione.*

ſuprā docui: ſunt igitur artis inventa, non vetuſtatis, ſi eſt ars ulla rerum incognitarum. Cum rerum autem natura quam cognationem habent? quae ut uno conſenſu juncta ſit & continens; quod video placuiſſe phyſicis, eiſque maxume, [2] qui omne quod eſſet, unum eſſe dixerunt: quid habere mundus poteſt cum theſauri inventione conjunctum? ſi enim extis pecuniae mihi amplificatio oſtenditur, idque fit natura; primum exta ſunt conjuncta mundo: deinde meum lucrum natura rerum continetur. Nonne pudet phyſicos haec dicere? [3] Ut enim jam ſit aliqua in natura rerum cognatio, quam eſſe concedo; multa enim Stoici conligunt: nam & [4] muſculorum jecuſcula bruma dicuntur augeri, & [5] puleium aridum floreſcere brumali ipſo die, & inflatas rumpi veſiculas, & ſemina malorum, quae in iis mediis incluſa ſint, in contrarias partes ſe vertere: jam nervos in fidibus

tione. Niſi quis dicat ubique *contagionis* nomen eſſe reponendum: ſic enim loquitur lib. de Fato: *Ut in reliquis ejuſmodi, naturae* contagio *valeret.* Et infra ibidem: *Cui primum de ipſa rerum contagione reſpondeamus.* Lambin.

4 *Muſculorum jecuſcula, bruma* dicuntur *augeri*] Lege *dicunt*, nempe Stoici. *Murium jecuſcula bruma increſcere* docet etiam *Plinius* H. N. lib. XI. §. 76. Quin &, quod adfirmat vir ille doctiſſimus non uno loco, ſimul ac *Aelianus* H. A. lib. II. cap. 56. *Μυὸς ἧπαρ καὶ μάλα ἐκπληκτικῶς τε καὶ παραδόξως, τοῦ μὲν Σελήνης αὐξανομένης, λοβὸν ἑαυτοῦ τινα ἐπιτίκτει ὁσημέραι μέχρι διχομηνίας.* Vide ſis & *Antigonum* Caryſtium Hiſt. Mir. c. CXXXVI. Lunam etiam *muribus fibras addere* docet *Lucilius* apud *Agellium* XX, 8. *Dav.*

5 *Puleium aridum—rumpi veſiculas*] Pulegium ὑπὸ τὰς τροπὰς ἀνθεῖν docet *Ariſtoteles* Probl. Sect. XXI. pag. 446. *Plinius* H. N. II, 41. *Floret ipſo brumali die ſuſpenſa in tectis arentis herba pulegii; rumpuntur intentae ſpiritu membranae.* Vide & lib. XVIII. §. 60. *Idem.*

fidibus aliis pulsis resonare alios; [1] ostreisque & conchyliis omnibus contingere, ut cum luna pariter crescant, pariterque decrescant; arboresque ut hiemali tempore, [2] cum luna simul senescentes, quia tum exsiccatae sint, tempestive caedi putentur. Quid de fretis, aut de marinis aestibus plura dicam? quorum accessus & recessus [3] lunae motu gubernantur. [4] Sexcenta licet ejusdem modi proferri, ut distantium rerum cognatio naturalis appareat. Demus hoc; nihil enim huic disputationi adversatur: num etiam, si fissum cujusdam modi fuerit in jecore, lucrum ostenditur? [5] Qua ex cognatione naturae & quasi concentu atque consensu, quam συμπάθειαν Graeci appellant, convenire potest aut fissum jecoris cum lucello meo, aut meus quaesticulus cum caelo, terra, rerumque natura?

1 *Ostreisque & conchyliis omnibus contingere*] *Agellius* N. A. xx, 8. *Luna nunc videlicet senescit: ea re ostrea quoque, sicuti quaedam alia, tenuis exsuctaque est —— Eadem autem ipsa, quae crescente Luna gliscunt, deficiente contra Luna, defiunt.* *Plinius* H. N. lib. II. §. 41. *Jam quidem Lunari potestate, ostrearum, conchyliorumque, & concharum omnium corpora augeri ac rursus minui.* Vide sis *Aelianum* H. A. lib. IX. c. 6. & *Leonem Allatium* in *Eustathii* Hexaëm. pag. 17. *Idem.*

2 *Cum Luna simul senescentes*] Vide sis, inter alios, *Plinium* H. N. lib. XVI. §. 74. Hinc *ligna, quae Luna vel jam plena, vel adhuc crescente dejecta sunt, inepta fabricis esse quasi emollita per humoris conceptionem,* statuit *Macrobius* Saturn. lib. VII. cap. 17. *Idem.*

3 *Lunae motu gubernantur*] Hac de re veterum loca collegimus ad lib. II. N. D. c. 7. Hinc *Oceanus quasi Lunae comes cum ea simul senescit adolescitque*, prout ait *Favorinus* apud *Agellium* N. A. lib. XIV. cap. I. *Idem.*

4 *Sexcenta licet ejusdem modi* proferri] Ita quidem MSSti simul ac editi libri. Sed *proferre* mavult vir doctissimus *Joan. Clericus*; cui adsentior. *Idem.*

5 *Qua ex* cognatione *naturae*] *Gruterus*

ra? Concedam hoc ipſum, ſi vis; etſi magnam 15
jacturam cauſae fecero, ſi ullam eſſe convenientiam naturae cum extis conceſſero. Sed tamen, eo conceſſo, quî evenit, [6] ut is, qui impetrire velit, convenientem hoſtiam rebus ſuis immolet? Hoc erat quod ego non rebar poſſe diſſolvi. At quam feſtive diſſolvitur! Pudet me non tui quidem, cujus etiam memoriam admiror, ſed Chryſippi, Antipatri, Poſidonii, qui idem iſtuc quidem dicunt, quod eſt dictum a te, ad hoſtiam deligendam [7] ducem eſſe vim quandam ſentientem atque divinam, quae toto confuſa mundo ſit. Illud vero multo etiam melius, quod & a te uſurpatum eſt & dicitur ab illis, cum immolare quiſpiam velit, tum fieri extorum mutationem, ut aut abſit aliquid aut ſuperſit: Deorum enim numini parere omnia. [8] Hoc jam,

Gruterus poſt *Victorium* dedit, *qua ex* conjunctione *naturae*, nec aliter in Pall. pr. ſec. legi teſtatur. At Pariſ. Med. Reg. Balliol. & Cantab. *qua ex* cognatione *naturae*. Quapropter editorum veterum lectionem cenſui revocandam. Alioqui vocem *conjunctionis* haud incommodam puto. Vide ſis infra capp. 60, 69. *Idem.*

6 *Ut is qui* impetrire *velit*] Sic legendum, non *impertire*, ut eſt in libris vulgatis; neque *impetrare*, ut operae hic olim mendoſe fecerunt. Eſt autem *impetrire*, antiquum verbum, quod ſignificat *impetrare*, ut ſupra diximus. *Feſtus*: Impetritum, *impetratum*. Cum ſuperiora illa olim ſcripſiſſem, hoc eſt, cum admonuiſſem Lectorem mendoſe olim operas feciſſe *impetrare* pro *impetrire*, tamen homo βάσκανος & ἀναιδὴς auſus eſt ſcribere, me ediſſe *impetrare*; multaque talia fecit, neque hoc ſemel commiſit, neque uno loco. *Lambin.*

7 *Ducem eſſe vim quandam ſentientem*] Mundi dicit animam, quam δι' ὅλου τοῦ κόσμου διήκειν cenſebant Stoici. Vide ad lib. I. c. 52. *Davies.*

8 *Hoc jam, mihi crede, ne aniculae quidem*] Vulgo *haec, mihi jam crede*. Sed *hoc* ex Pariſ. dedimus: ille vero verborum ordo, quem ſuppeditarunt Pariſ. Med. Balliol.

jam, mihi crede, ne aniculae quidem existimant. An censes, [1] eundem vitulum si alius delegerit, sine capite jecur inventurum; si alius, cum capite? Haec decessio capitis, aut accessio, subitone fieri potest, ut se exta ad immolatoris fortunam accommodent? Non perspicitis, aleam quandam esse in hostiis deligendis, praesertim cum res ipsa doceat? cum enim tristissima exta sine capite fuerint, quibus nihil videtur esse dirius; proxima hostia litatur saepe pulcherrime. [2] Ubi igitur illae minae superiorum extorum? aut quae tam subito facta est Deorum
16 tanta placatio? [3] Sed adfers, in tauri opimi extis, immolante Caesare, cor non fuisse: id quia non potuerit accidere ut sine corde victima illa viveret; judicandum esse tum interisse cor, cum immolaretur. Quî fit ut alterum intellegas, sine corde non potuisse bovem vivere; alterum

Balliol. Reg. & Victor. efficaciorem reddit orationem; docet enim, vel ipsas tum temporis aniculas veteribus illis Stoicis minus fuisse credulas. *Davies.*

1 *Eundem vitulum si alius delegerit sine capite jecur* inventurum] Pronomen *eum* subaudiri non deerunt qui contendant. Cum tamen haec curarint haruspices; reposuerim, *Ejusdem vituli, si alius delegerit, sine capite jecur* inventum iri. *Idem.*

2 *Ubi* igitur *illae minae superiorum extorum?*] In vulgatis deest vox secunda, quam obtulerunt Paris. Med. Reg. & Balliol. eaque recepta, melius, ut opinor, connectitur oratio. *Idem.*

3 *Quod adspexerit vestitu purpureo excordem Caesarem, ipse corde privatus est*] Hoc ait, quia tum primum *Caesar cum purpurea veste processit*, ut observarat lib. I. cap. 52. & *taurum color rubicundus excitat*, & furibundum reddit. Vide *Senecam* de Ira lib. III. cap. 30. Memoratu vero digna videtur hac de re ipsius Julii responsio, qui *eo arrogantiae progressus est, ut haruspice tristia & sine corde exta sacro quodam nuntiante, futura diceret* laetiora, cum vellet; nec pro ostento ducendum; si pecudi cor defuisset. Verba sunt *Suetonii*

terum non videas, cor ſubito non potuiſſe neſcio quo avolare? Ego enim poſſum vel neſcire quae vis ſit cordis ad vivendum, vel ſuſpicari, contactum aliquo morbo, bovis exile & exiguum & vietum cor, & diſſimile cordis fuiſſe. Tu vero quid habes, quare putes, ſi paulo ante cor fuerit in tauro opimo, ſubito id in ipſa immolatione interiiſſe? An, [3] quod adſpexerit veſtitu purpureo excordem Caeſarem, ipſe corde privatus eſt? Urbem philoſophiae, mihi crede, proditis, dum caſtella defenditis: nam, dum haruſpicinam veram eſſe voltis, phyſiologiam totam pervertitis. Caput eſt in jecore, cor in extis: jam abſcedet, [4] ſimul ac molam & vinum inſperſeris: Deus id eripiet, vis aliqua conficiet aut exedet. [5] Non ergo omnium interitus atque obitus natura conficiet: & erit aliquid, quod aut ex nihilo oriatur, aut in

tonii in Julio cap. LXXVI. *Polyaenus* Stratag. lib. VIII. cap. XXIII, 32, 33. Καῖσαρ τοιούτου (Leg. τοῦ θύτου, nam τοῦ ἱερέως, vel τοῦ μάντεως, infeliciter reponit *Iſ. Caſaubonus*) λέγοντος ἀπαίσια τὰ ἱερά· καὶ μὲν ἀμείνω ἔφη γενήσεσθαι, ἐπειδὰν αὐτὸς θελήσῃ —— Ἀκαρδίου θύματος εὑρεθέντος, Καὶ τί παράδοξον, ἔφη, εἰ ἄλογον ζῶον καρδίαν οὐκ ἔχει. In eo luſit, quod *cor* paſſim ſapientiam denotet. *Idem.*

4 *Simul ac molam & vinum inſperſeris*] MStus habet, *ſimul ac molam, immo jam ut vinum inſperſeris.* Urſinus.

Ibid. *Simul ac molam ac vinum inſperſeris*] His adnectunt Med. & Reg. *immo jam ut vinum inſpexeris.* Scribere debuerunt *inſperſeris* ut habet Cantab. Sed eas voces recte neſciunt Pariſ. & Balliol. Porro molam ſalſam & vinum explorandis victimis, antequam percuterentur, inſpergebant veteres. Vide *Joan. Saubertum* de Sacr. cap. XVIII. pagg. 429, 433. *Davies.*

5 *Non ergo omnium interitus atque* obitus] Omnino lege *non ergo omnium interitus atque* ORTUS, vel *omnium* ortus *atque obitus.* Vel haec vel illa ratio plane neceſſaria videtur; quod ex ſequentibus manifeſtum. *Idem.*

in nihilum ſubito occidat. Quis hoc phyſicus dixit umquam? Haruſpices dicunt. His igitur, quam phyſicis, credendum potius exiſtimas?
17 Quid? cum pluribus Deis immolatur, quî tandem evenit ut litetur aliis, aliis non litetur? Quae autem inconſtantia Deorum eſt, ut primis minentur extis, bene promittant ſecundis? aut tanta inter eos diſſenſio, ſaepe etiam inter proxumos, ut Apollinis exta bona ſint, Dianae non bona? Quid eſt tam perſpicuum, quam, cum fortuito hoſtiae adducantur, talia cuique exta eſſe, qualis cuique obtigerit hoſtia? At enim id ipſum habet aliquid divini, quae cuique hoſtia obtingat; tamquam in ſortibus, quae cui ducatur. Mox de ſortibus: quamquam tu quidem non hoſtiarum caſum confirmas ſortium ſimilitudine, ſed infirmas ſortes conlatione hoſtiarum. An, cum in Aequimelium miſimus qui

1 *Nam ſi* caſum] Vulgo *caſus*: ſed hoc recte ſe non habet, cum ſuperioribus haud reſpondeat. Nos igitur editionum vetuſtiorum fidem ſecuti ſumus; faventque Reg. & Cantab. in quibus *caſu*. Davies.

2 *Stoicos* veſtros] Vulgo *Stoicos noſtros*. Abſurde: nam fratrem ſuum Quintum Marcus adloquitur; is autem ſuperiore libro partes Stoicorum defenderat. Quin & noſter paullo poſt ſic ait: *Sed non, ut hic* (Epicurus) *ſibi conſtat, item Stoici; illius enim Deus—non poteſt hominibus divinationem impertiri;* VESTER *autem Deus poteſt non impertiri*. Cum res igitur eſſet manifeſta, conjecturam meam, licet Codicum auctoritate deſtitutam, recipere non ſum veritus. *Idem*.

3 Induxit *Epicurus*] Legendum *inducit*, ne tempora confundantur: id quod etiam recte monuit Amicus. *Idem*.

4 *Tamquam inter duos lucos, ſic inter duos mundos*] Pariſ. Med. Reg. & Cantab. omiſſis reliquis exhibent *tamquam inter duos mundos*; quod Lectorem celare nolui, licet perperam factum videatur. De hac Epicuri ſententia, quae *intermundia* Deorum ſedes eſſe ſtatuit, egimus ad lib. I. N. D. cap. 8. *Idem*.

5 Propter

qui adferat agnum quem immolemus; is mihi agnus adfertur, qui habet exta rebus accommodata, & ad eum agnum non casu, sed duce Deo servus deducitur? [1] nam si casum in eo quoque esse dicis, quasi sortem quandam cum Deorum voluntate conjunctam; doleo tantam [2] Stoicos vestros Epicureis inridendi sui facultatem dedisse: non enim ignoras quam ista derideant. Et quidem illi facilius facere possunt: Deos enim ipsos jocandi causa [3] induxit Epicurus perlucidos, & perflabilis, & habitantis, [4] tamquam inter duos lucos, sic inter duos mundos, [5] propter metum ruinarum; [6] eosque habere putat eadem membra, quae nos, nec usum ullum habere membrorum. [7] Ergo hic circumitione quadam deos tollens, [8] recte non dubitat divinationem tollere. Sed non, ut hic sibi constat, item Stoici: illius enim Deus [9] nihil habens

5 *Propter metum ruinarum*] Scilicet Epicurus mundos innumerabiles ponit, quorum nonnulli quotidie oriantur & occidant. Vide *Ciceronem* N. D. I, 26. *Idem.*

6 *Eosque putat eadem membra*] Epicurus Deos ἀνθρωπομόρφους esse contendit, omnem tamen ademit usum membrorum. Vide *Plutarchum* de Plac. Philos. I, 7. & *Ciceronem* N. D. I, 27, 33. *Idem.*

7 *Ergo* hic] Sic Paris. & Reg. Vulgo *ergo is.* Idem.

8 Recte *non dubitat*] Cum doctissimo *Clerico* legendum *recta*; nisi forsan utraque vox eandem significationem recipit, uti quidem censet *Henr. Valesius* ad *Ammiani Marcellini* lib. xv. cap. 7. Utcunque sit, Epicurus iste, qui *verbis reliquit Deos, re sustulit*, μαντικὴν ἅπασαν verbis disertis ἀναιρεῖ. Inter alios vide *Diogenem Laertium* lib. x. §. 135. *Idem.*

9 *Nihil habens nec sui, nec alieni negotii*] Κυρίων Epicuri δοξῶν haec erat prima: Τὸ μακάριον καὶ ἄφθαρτον οὐδὲ αὐτὸ πράγματα ἔχει, οὐδὲ ἄλλῳ παρέχει. Hoc ejus decretum memorant plures, e quibus adi *Laertium* x, 139. & *Ciceronem* N. D. lib. I, capp. 7, 30. *Idem.*

1 *Cur*

habens nec ſui nec alieni negotî, non poteſt hominibus divinationem impertiri; veſter autem Deus poteſt non impertiri, ut nihilominus mundum regat & hominibus conſulat. [1] Cur igitur vos induitis in eas captiones, quas numquam explicetis? Ita enim, cum magis properant, concludere ſolent: Si Dî ſunt, eſt divinatio: ſunt autem Dî: eſt ergo divinatio. Multo eſt probabilius, non eſt autem divinatio: non ſunt ergo Dî. Vide quam temere committant, ut, ſi nulla ſit divinatio, nulli ſint Dei: divinatio enim perſpicue tollitur; Deos
18 eſſe retinendum eſt. Atque hac extiſpicum divinatione ſublata, omnis haruſpicina ſublata eſt. Oſten-

1 *Cur igitur vos* inducitis] Duo verba quae ſequuntur, *captiones* & *explicetis*, facile me adducunt, ut legendum putem *induitis*; qua ratione item in Verrem dixit, *induere ſe in laqueos*. Et *Lucretius* lib. IV, 815.

Ac nos in fraudem induimus *fruſtra nimis ipſi*.

P. Manucius.

Ibid. *Cur vos* induitis *in eas captiones*] Sic omnino legendum eſt, ut recte judicavit *Manucius*, eique jam olim aſſenſus ſum. Quod autem quidam *ἀλαζὼν* tuetur lectionem vulgatam, *vos inducitis in captiones*, nihil aliud hoc facto aſſequitur, quam ut ſuam confidentiam atque impudentiam, cum pari Linguae Latinae inſcientia conjunctam, prodat ac declaret. Quod autem *Manucius Lucretii* verſum ex lib. IV. profert, ut ſuam emendationem *Lucretii* auctoritate confirmet, admonendus eſt Lector, mendoſe ab eo proferri. Sic enim ille,

Ac nos in fraudem induimus, fruſtra nimis ipſi.

Legendum eſt autem, ut nos ex auctoritate librorum MSStorum bis jam edidimus,

Ac nos in fraudem induimus fruſtramur & ipſi.

Lambinus

Ibid. *Vos* induitis *in eas captiones*] *P. Manucii* conjecturam firmant Pall. pr. ſec. liber S. Victoris & Pariſ. Pari modo ſaepe peccarunt Librarii. *Ciceronis* aſſecla *Lactantius* Div. Inſt. lib. III. cap. I, 8. *Ipſi ſe in plagas & errores maximos* induxerunt. Leg. *induerunt*. Idem lib. IV. cap. XXIV, 6. *Illud ipſum maxime cavet, ne rurſus in eoſdem laqueos* inducatur. Scribendum *induatur*.

Ostenta enim sequuntur, & fulgura: valet autem in fulguribus observatio diuturna; in ostentis ratio plerumque conjecturaque adhibetur. Quid est igitur, quod observatum sit in fulgure? [2] Caelum in XVI partis diviserunt Etrusci: facile id quidem fuit, quatuor, quas nos habemus, duplicare: post idem iterum facere, ut ex eo dicerent, fulmen qua ex parte venisset. Primum id quid interest? deinde quid significat? Nonne perspicuum est, [3] ex prima admiratione hominum, quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium praepotentem Jovem? Itaque in nostris commentariis scriptum habemus; [4] *Jove tonante,*

tur. Sic enim illius libri cap. XII, 13. *Prudens ac sciens in hos se laqueos* INDUIT. Licet ergo *Lambini* sententiam lubens amplectar; ejus tamen intemperiem laudare nequeo, qui propter titivilitia quaedam *J. M. Bruto* aliisque viris doctis frequenter inequitat. Hujusce φρενώσεως plura nos olim exempla congessimus ad *Caesaris* lib. VII. B. G. c. 73. *Davies.*

2 *Caelum in* XVI *partes diviserunt Etrusci*] Idem docet *Plinius* H. N. lib. II. c. 54. quem vide. *Servius* ad Aen. VIII, 427. *Dicunt* Physici *de sexdecim partibus caeli jaci fulmina.* Forsan legendum *Etrusci.* Idem.

3 *Ex prima admiratione hominum*] *Sextus Empiricus* adv. Mathem. lib. IX. §. 24. Εἰσὶ δὲ οἱ ἀπὸ τῶν γιγνομένων κατὰ τὸν κόσμον παραδόξων ὑπονοήσαντες εἰς ἔννοιαν ἡμᾶς ἐληλυθέναι θεῶν· ἀφ᾽ ἧς φαίνεται εἶναι δόξης καὶ ὁ Δημόκριτος· ὁρῶντες γάρ, φησί, τὰ ἐν τοῖς μετεώροις παθήματα οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων, καθάπερ βροντὰς καὶ ἀστραπὰς κεραυνούς τε — ἐδειματοῦντο, Θεοὺς οἰόμενοι τούτων αἰτίους εἶναι. Hinc, ut recte vidit vir eruditissimus *Joan. Clericus* Silv. Philol. c. VII. dixit *Petronius* in fragm. pag. 676.

Primus in orbe Deos fecit timor, ardua calo
Fulmina cum caderent ——

Quin & in quatuor causis, quibus informarentur Deorum notiones, hanc tertiam ponit Cleanthes, *quae terreret animos* (legendum puto, *quia terrentur homines*) *fulminibus,* ut ait noster lib. II. N. D. cap. 5. *Idem.*

4 *Jove tonante, fulgurante*] Noster tamen, ubi Stoicorum tuetur allegorias, haec habet N. D. II,

tonante, fulgurante, comitia populi habere nefas. Hoc fortasse reipublicae causa constitutum est: comitiorum enim non habendorum causas esse voluerunt. Itaque [1] comitiorum solum vitium est fulmen; quod idem omnibus rebus optumum auspicium habemus, si sinistrum fuit. Sed de auspiciis alio loco: nunc de fulguribus.

19 Quid igitur minus a physicis dici debet, quam quicquam certi significari rebus incertis? Non enim te puto esse eum, qui Jovi fulmen fabricatos esse [2] Cyclopas in Aetna putes: nam esset mirabile, quomodo id Juppiter toties jaceret, [3] cum unum haberet. Nec vero fulminibus homines

II, 25. *Hunc etiam augures nostri* (nuncupant,) *cum dicunt,* Jove fulgente, tonante: *dicunt enim, caelo fulgente, tonante.* Quod autem hoc in loco tradit *Cicero*, confirmat enim Orat. in Vatin. cap. VIII. *Augures omnes usque a Romulo decreverunt,* JOVE FULGENTE, CUM POPULO AGI NEFAS ESSE. Idem Philipp. V, 3. *Jove tonante, cum populo agi non esse fas, quis ignorat?* Vide *Plinium* H. N. lib. II. §. 18. *Tacitum* Hist. I, 18. & *Heraldum* ad *Arnobii* lib. II. pag. 114. *Davies.*

1 *Comitiorum solum vitium est fulmen*] Hoc, ut videtur, apud Romanos obtinuit, quod *cum ad exercitum recensendum concionem in campo ad caprae paludem* Romulus *haberet, subito coorta tempestas cum magno fragore tonitrubusque, tam denso regem operuit nimbo, ut conspectum ejus concioni abstulerit, nec deinde in terris Romulus fuit.* Verba sunt *Livii* lib. I. cap. 16. *Idem.*

2 *Cyclopas in Aetna putes*] Vates, ut notum est,

Illis Cyclopas memorant fornacibus usos,
Cum super incudem numerosa in verbera fortes
Horrendum magno quaterent sub pondere fulmen,
Armarentque Jovem—

Ita cecinit *Corn. Severus* in Aetna vs. 37. Quamvis autem his manibus informatum erat fulmen, tamen Juppiter

—Plurima caelo
Dejicit in terras—

ut ex vulgi sententia locutus est *Virgilius* Aen. VIII, 427. Vide sis & Georg. IV, 170. *Idem.*

3 *Cum unum haberet — moneret*] Locus sic legendus videtur & distinguendus, *cum unum haberet: nec vero fulminibus homines, quid aut faciendum esset aut caven-*

hominis, quid aut faciendum esset aut cavendum, moneret: placet enim Stoicis, eos anhelitus terrae qui frigidi sunt, cum fluere coeperint, ventos esse: cum autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem coeperint dividere atque disrumpere, idque crebrius facere & vehementius, tum & [4] fulgores & tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen. Quod igitur vi naturae, nulla constantia, nullo rato tempore videmus effici, ex eo significationem rerum consequentium quaerimus? Scilicet, si ista Juppiter significaret, [5] tam multa frustra

cavendum monere. Plena oratio se sic haberet; *nec vero te puto eum esse qui putes Jovem fulminibus homines monere.* Idem.

4 Fulgores *& tonitrua exsistere*] Vulgo *fulgura.* Sed lectionem, quam recepi, firmant Paris. Reg. Cantab. aliique Codices; & recte quidem, ut olim monuimus ad *Minucii Felicis* cap. XXXII. De hisce vero rebus Stoicorum sententiam sic effert *Diogenes Laertius* lib. VII. §. 153. Ἀστραπὴν δὲ, ἔξαψιν νεφῶν παρατριβομένων ἢ ῥηγνυμένων ὑπὸ πνεύματος· βροντὴν δὲ, τὸν τούτων ψόφον ἐκ παρατρίψεως ἢ ῥήξεως· κεραυνὸν δὲ, ἔξαψιν σφοδρὰν μετὰ πολλῆς βίας πίπτουσαν, νεφῶν παρατριβομένων ἢ ῥηγνυμένων. *Plutarchus* de Plac. Philos. lib. III. cap. 3. Οἱ Στωικοὶ βροντὴν μὲν, συγκρουσμὸν νεφῶν, ἀστραπὴν δὲ, ἔξαψιν ἐκ παρατρίψεως, κεραυνὸν δὲ, σφοδροτέραν ἔλλαμψιν. *Seneca* Nat. Quaest. lib. I. cap. 1. *Nubes mediocriter collisae, fulgurationes efficiunt; majore impetu pulsae, fulmina.* Vide sis etiam lib. II. cap. 22. seqq. & *Plinium* H. N. lib. II. §. 43, 49, 50. *Idem.*

5 *Tam multa frustra fulmina emitteret*] Pall. pr. & sec. probante *Grutero,* dant, *tam multa frustra fulmina* non *emitteret.* Iis accedit Cantab. & haec sane mens est Auctoris. At cum idem sit in vulgatis sensus, modo haec εἰρωνικῶς dicta statuamus; & particula *scilicet,* si non *semper,* ut vult *Donatus* ad *Terentii* Andr. Act. I. Sc. II, 14. at crebro saltem, *cum εἰρωνεία ponatur;* receptam lectionem a *Cicerone* profectam esse mihi persuadeo: altera vero semidoctis Librariis videtur tribuenda. Ceteroquin, interrogationis vel admirationis addita nota, res tota possit confici. *Idem.*

1 *Quid*

ſtra fulmina emitteret. [1] Quid enim proficit, cum in medium mare [2] fulmen jacit? quid, cum in altiſſimos montis, quod plerumque fit? quid, cum in deſertas ſolitudines? quid, cum in earum gentium oras, in quibus haec ne obſervantur quidem? [3] At inventum eſt caput in Tiberi. Quaſi ego artem aliquam iſtorum eſſe negem! divinationem nego: caeli enim diſtributio, quam ante dixi, & certarum rerum notatio docet, unde fulmen venerit, quo conceſſerit: quid ſignificet autem, nulla ratio docet. Sed urges me meis verſibus:

[4] Nam pater altitonans ſtellanti nixus Olympo
Ipſe ſuos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit ſedibus ignes.

Tum ſtatua Nattae, tum ſimulacra Deorum, Romulusque & Remus [5] cum altrice belua, [6] vi fulminis icti conciderunt, deque his rebus haruſpicum

1 *Quid enim proficit*] Exſtant praeclari, ut alii in hanc ſententiam, *Lucretii* verſus lib. VI, 403. quos indicabo Lectori duntaxat;

In mare qua porro mittit ratione? quid undas
Arguit, & liquidam molem, campoſque natantes?

&c. *Lambin.*

2 *Fulmen* jacit] Vulgo *jecit*; at ob *temporum* rationem Reg. & Cantab. ne vetuſtiores editos memorem, ſequendi videbantur. *Davies.*

3 *At inventum eſt caput in Tiberi*] Caput erat Summani Dei. Vide lib. I. cap. 10. *Idem.*

4 *Nam pater altitonans —— in Capitolio collocabatur*] Haec omnia legi poſſint ſupra lib. I. c. 12. *Idem.*

5 *Cum altrice* belua] Vox *belua* unico *L.* ſcribi debet, quamvis reclamet *Feſtus*, qui bellum a belluis dictum eſſe ſcribit, *quia belluarum ſit*, inquit, *pernicioſa diſſenſio.* Sed errat & labitur *Feſtus*; nam *bellum* dictum eſt a *duello*, ut *bis* a *duis*. Quin hoc, quod dico, idem *Feſtus* alibi docet. Tanta eſt inconſtantia! Itaque qui *Feſti* auctoritatem hac in re ſecuti *belluam* cum duplici *ll* ſcribunt, no

ruſpicum extiterunt reſponſa veriſſima. Mirabile autem illud, quod eo ipſo tempore, quo fieret indicium conjurationis in ſenatu, ſignum Jovis biennio poſt, quam erat locatum, in Capitolio conlocabatur. Tu igitur animum induces, (ſic enim mecum agebas) cauſam iſtam & contra facta tua & contra ſcripta defendere? [7] Frater es, eo vereor. Verum quid tibi hic tandem nocet? reſne, quae talis eſt; an ego, qui verum explicari volo? Itaque nihil contradico: a te rationem totius haruſpicinae peto. Sed te mirificam in latebram conjeciſti. Quod enim intellegeres [8] fore ut premerere, cum ex te cauſas uniuſcujuſque divinationis exquirerem; multa verba feciſti, te, cum res videres, rationem cauſamque non quaerere: quid fieret, non cur fieret, ad rem pertinere. Quaſi ego aut fieri concederem, aut eſſet philoſophi, cauſam, cur

una cum *Feſto* labuntur. Omnino noſtri veteres Codices ſemper habent hoc nomen ſcriptum ſimplici *l*. Lambinus.

6 *Vi fulminis icti*] Siquidem Pariſ. Balliol. Reg. Cantab. cum tribus Pall. & Ven. 1471. exhibent *ut fulminis ictu*; forſan reponendum *tum fulminis ictu conciderunt*. Vide Offic. III, 25. *Davies*.

7 *Frater es*, non *vereor*] Veneti, *frater es*, eo *vereor*. Et naturalis eſt certe pudor inter conſanguineos, & erga parentes; ut ille reverentia patris prohiberi ſe ait, quo minus dicat eum deſipere:

Εἰ μὴ πατὴρ ἦσθ', εἶπον ἄν σε γ' ἀφρονεῖν.

Camerarius.

8 *Quod enim intelligeres fore, ut* premerem te] Magis placet, ut eſt in antiquo, *quod enim intelligeres fore*, ut premerere, *quum ex te cauſas* &c. *Urſinus*.

Ibid. *Fore ut* premerere] Eſt a Pall. quatuor, mirorque hactenus obtinuiſſe, *premerem te*, lectionem inficetam prae noſtra: GRUTERUS. Ibid. Lectionem, quam probavit *Urſinus* & recepit *Gruterus*, exhibent Pariſ. Med. Balliol. Reg. & Cantab. *Davies*.

1 *Pragar-*

cur quidque fieret, non quaerere? Et eo quidem loco & [1] prognoſtica noſtra pronuntiabas & genera herbarum, ſcammoneam ariſtolochiamque radicem, quarum cauſam ignorares, vim

21 & effectum videres. Diſſimile totum: nam & prognoſticorum cauſas perſecuti ſunt & Boëthus Stoicus, qui eſt a te nominatus, & noſter etiam Poſidonius: &, ſi cauſae non reperiantur iſtarum rerum, res tamen ipſae obſervari [2] animadvertique poſſunt. Nattae vero ſtatua, aut aera legum de caelo tacta, quid habent [3] obſervatum ac vetuſtum? Pinarii Nattae nobiles: a nobilitate igitur [4] periculum. Hoc tam callide Juppiter cogitavit. Romulus lactens fulmine ictus: [5] urbi igitur periculum oſtenditur ei quam ille condidit. Quam ſcite per notas nos certiores facit Juppiter! At eodem tempore ſignum Jovis conlocabatur, quo conjuratio indicabatur. Et tu ſcilicet mavis, numine Deorum

1 *Prognoſtica noſtra — Ariſtolochiamque radicem*] Res, ad quas hic reſpicit, exſtant lib. I. capp. 7, 8, 9, 10. *Davies.*

2 *Animadvertique* poſſunt] Vulgo *potuerunt.* Sed congruentior eſt lectio, quam nos fide MSti Reg. damus. Quin & eam repraeſentant editiones vetuſtae. *Idem.*

3 *Obſervatum ac* vetuſtum] Locum *Gulielmius* & *Gruterus* hoc modo diſtinguunt: *Nattae vero ſtatua, aut aera legum de caelo tacta quid habent? Obſervatum ac vetuſtum. Pinarii Nattae nobiles.* At haec interpunctio nec ſenſui nec Linguae Latinae congrua videtur. Licet autem diſtinctio recepta mutari non debeat; eſt tamen, niſi fallor, in verbis latens vitium. Vir ingenioſus *Jer. Marklandus* in Epiſt. Crit. pag. 47. reponit, *quid habent* obſervandum. At vetus, tum *Pinarii Nattae,* nobilis. Vide lib. I. cap. 12. *Idem.*

4 *Periculum. Hoc tam callide Juppiter cogitavit*] Malim, *hoc quam callide Juppiter indicavit!* Nam paullo poſt ait, QUAM *ſcite per notas nos certiores facit Jupiter!* Porro *Gruterus* dubitat, an non, interpunctione mutata, locus

rum id factum quam casu arbitrari? [6] & redemptor, qui columnam illam de Cotta & de Torquato conduxerat faciendam, non inertia aut inopia tardior fuit, sed a Deis inmortalibus ad istam horam reservatus est? Non equidem plane despero ista esse vera, sed nescio, & discere a te volo. Nam cum mihi quaedam casu viderentur sic evenire ut praedicta essent a divinantibus; dixisti multa de casu, ut, [7] Venerium jaci posse casu, quatuor talis jactis; quadringentis, centum Venerios non posse casu consistere. Primum nescio cur non possint: sed non pugno; abundas enim similibus. Habes & respersionem pigmentorum, & rostrum suis, & alia permulta. Idem Carneaden fingere dicis de capite Panisci. Quasi non potuerit id evenire casu, & non in omni marmore necesse sit inesse vel Praxitelia capita! illa enim ipsa efficiuntur detractione, nec quicquam illuc adfertur

cus ita sit legendus: *A nobilitate igitur periculum hoc. Tam* calide *Jupiter cogitavit.* Et *calide* quidem est in Med. & S. Victoris libro. Sed lectio simul ac interpunctio mihi videtur incommoda. *Idem.*

5 *Urbi igitur periculum ostenditur*] Ita solebant argutari. Nam

—— Malus interpres rerum metus omne trahebat
Augurium pejore via, truncataque membra
Nutricemque Lupam Romae regnoque minari.

Sunt *Claudiani* de Bell. Get. vs. 262. *Idem.*

6 *Et redemptor —— reservatus est*] Non bene cohaerent sententiae. Legerim, UT *redemptor —— non inertia aut inopia tardior* fuerit, *sed a Deis inmortalibus ad istam horam reservatus* sit. *Idem.*

7 *Venerium —— Panisci*] Quæ Marcus hic repetit, Quintus supra lib. I. cap. 13. dixerat. Porro Paris. Med. Balliol. Reg. Ven. 1471. & Victor. dant *&* *quadringentis.* Lege *sed quadringentis.* Idem.

M 1 *Mulae*

adfertur a Praxitele: ſed cum multa ſunt detracta & ad lineamenta oris perventum eſt, tum intellegas illud, quod jam expolitum ſit, intus fuiſſe. Poteſt igitur tale aliquid etiam ſua ſponte in lapicidinis Chiorum extitiſſe. Sed ſit hoc fictum. Quid? In nubibus numquam animadvertiſti leonis formam aut hippocentauri? Poteſt igitur, quod modo negabas, veritatem ca-
22 ſus imitari. Sed quoniam de extis & de fulguribus ſatis eſt diſputatum; oſtenta reſtant, ut tota haruſpicina ſit pertractata. [1] Mulae partus prolatus eſt a te. Res mirabilis, propterea quia non ſaepe fit: ſed ſi fieri non potuiſſet, facta non eſſet. Atque hoc contra omnia oſtenta valeat; [2] numquam, quod fieri non potuerit, eſſe factum: ſin potuerit, non eſſe mirandum. Cauſarum enim ignoratio in re nova mirationem facit: eadem ignoratio [3] ſi in rebus uſitatis eſt, non miramur: nam qui mulam peperiſſe miratur, is, quo modo equa pariat aut omnino quae natura partum animantis faciat, ignorat: ſed, quod crebro videt, non miratur, etiamſi, cur

1 *Mulae partus*] Vide lib. I. cap. 18. *Davies.*

2 *Numquam quod fieri non potuerit* &c.] Albutius Silus apud *Senecam* Controv. I, 3. *Hoc unum ſcio, nec fieri quod non poteſt, nec portentum eſſe quod poteſt.* Vide ſis infra cap. XXVIII. *Idem.*

3 *Si in rebus* uſitatis *eſt*] Legendum puto *viſitatis,* hoc eſt, frequenter viſis: nam ſtatim ſubjicit noſter, *quod crebro* VIDET, *non miratur; — quod ante non* VIDIT — *oſtentum eſſe cenſet.* Pari modo reſcribendum crediderim Tuſc. lib. I. cap. 27. *Sejuncta ab his* VISITATIS *notiſque naturis*; non *uſitatis,* ut vulgo. *Idem.*

4 *Id ſi evenit*] Sic Pariſ. Med. Reg. & Balliol. non *evenerit,* ut vulgo. *Idem.*

5 *Tages quidam dicitur*] *Ovidius* Metam. lib. XV, 553.

Haud aliter ſtupuit, quam cum Tyrrhenus arator

Fo-

cur fiat, neſcit: quod ante non vidit, [4] id ſi evenit, oſtentum eſſe cenſet. Utrum igitur cum concepit mula an cum peperit oſtentum eſt? Conceptio contra naturam fortaſſe: ſed partus prope neceſſarius. Sed quid plura? Or- 23
tum videamus haruſpicinae: ſic facillime, quid habeat auctoritatis, judicabimus. [5] Tages quidam dicitur in agro Tarquinienſi, cum terra araretur & ſulcus altius eſſet inpreſſus, extitiſſe repente & eum adfatus eſſe qui arabat. Is autem Tages, ut in libris eſt Etruſcorum, puerili ſpecie dicitur viſus, ſed ſenili fuiſſe prudentia. Ejus aſpectu cum obſtupuiſſet bubulcus, clamoremque majorem cum admiratione edidiſſet; concurſum eſſe factum, totamque brevi tempore in eum locum Etruriam conveniſſe: tum illum plura locutum multis audientibus, qui omnia verba ejus exceperint literiſque mandârint: [6] omnem autem orationem fuiſſe eam, qua haruſpicinae diſciplina contineretur: eam poſtea creviſſe rebus novis cognoſcendis & ad eadem illa principia referendis. Haec accepimus

Fatalem glebam mediis adſpexit in arvis,
Sponte ſua primum, nulloque agitante, moveri:
Sumere mox hominis terraeque amittere formam,
Oraque venturis aperire recentia fatis.
Indigenae dixere Tagem: qui primus Etruſcam
Edocuit gentem caſus aperire futuros.

Cenſorinus de Die Nat. cap. IV: p. 23. *In agro Tarquinienſi puer dicitur divinitus exaratus, nomine Tages, qui diſciplinam cecinerit extiſpicii; quam Lucumones, tum Etruriae potentes, exſcripſerunt.* Ad eum locum videatur *Henr. Lindenbrogius.* Adi ſis etiam quae diximus ad hujuſce libri cap. 38. *Idem.*

6 *Omnem autem orationem fuiſſe eam,* qua *haruſpicinae diſciplina contineretur*] *Quae* pro *qua* ſcriptum eſt in vetere libro. *Urſin.*

mus ab ipsis: haec scripta conservant: hunc fontem habent disciplinae. Num ergo opus est ad haec refellenda Carneade? [1] num Epicuro? Estne quisquam ita desipiens, qui credat exaratum esse, [2] Deum dicam, an hominem? [3] Si Deus, [4] cur se contra naturam in terram abdiderit, ut patefactus aratro lucem adspiceret? Quid? idem nonne poterat Deus hominibus disciplinam superiore e loco tradere? Si autem homo ille Tages fuit, quonam modo potuit terra oppressus vivere? unde porro illa potuit, quae docebat alios, ipse didicisse? Sed ego insipientior, quam illi ipsi qui ista credunt, qui qui-
24 dem contra eos tam diu disputem. Vetus autem illud Catonis admodum scitum est, qui mirari

1 *Num Epicuro*] Cum Carneades disputator habitus sit subtilissimus; acumine vero caruerit Epicurus, ut passim dicit *Cicero*; legendum crediderim, *num* vel *Epicuro?* Aliter enim, ut puto, si non vitiosa, saltem debilis est & languida prorsus oratio. *Davies*.

2 *Deum dicam, an hominem*] Tages, *Genii* fuit *filius*, *nepos Jovis*, si *Festo* credimus. *Idem*.

3 *Si* Deus] Vulgo *si Deum*: cum vero noster in membro sequente dicat, *si autem* homo *ille Tages fuit*; Codicis Balliol. auctoritati paruimus. *Idem*.

4 *Cur se contra naturam in terram* abdiderit] Videtur legendum *abdiderat*. Lambinus. *Ibid.* Lego *abdidit*, ut exhibet Med. *Davies*.

5 *Quod non rideret haruspex*] Nulla Catonis facta mentione, noster idem dictum refert lib. I. N. D. cap. 26. *Idem*.

6 *Rex Prusias*] Hoc Antiocho Regi tribuit *Plutarchus*. Ἀννίβας ὁ Καρχηδόνιος, inquit ille de Exsil. Tom. II. p. 606. οὐκ ἐχρῆτο παῤῥησίᾳ πρὸς ΑΝΤΙΟΧΟΝ, βασιλέα ὄντα, φυγὰς ὤν; ὁπηνίκα καιροῦ διδόντος ἐκέλευεν αὐτὸν ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις· τοῦ δὲ θυσαμένου καὶ τὰ σπλάγχνα κωλύειν φάσκοντος, ἐπετίμησεν, εἰπὼν, Σύ τι κρέας λέγει ποιεῖς, οὔ τι νοῦν ἔχων ἄνθρωπος; At cum *Cicerone* facit *Valerius Maximus* lib. II. cap. VII, 6. extern. & homo, ceteroqui superstitiosus, animosum hoc Hannibalis effatum comprobat. *Idem*.

7 *Cum a* summo *haruspice*] Quod *immolanti aufugisset hostia*. Vide

mirari se aiebat, [5] quod non rideret haruspex, haruspicem cum vidisset. Quota enim quaeque res evenit praedicta ab istis? aut si evenit quidpiam; quid adferri potest cur non casu id evenerit? [6] Rex Prusias, cum Hannibali apud eum exsulanti depugnari placeret, negabat se audere, quod exta prohiberent. "An tu, inquit, caruncculae vitulinae mavis quam imperatori veteri credere?" Quid? ipse Caesar, [7] cum a summo haruspice moneretur ne in Africam [8] ante brumam transmitteret, nonne transmisit? quod ni fecisset, uno in loco omnes adversariorum copiae convenissent. Quid ego haruspicum responsa commemorem, (possum equidem innumerabilia) quae aut nullos habuerint

Vide *Suetonium* in Jul. cap. 59. *Minucius Felix* Oct. cap. XXVI. *Caius Caesar, ne ante brumam in Africam* navigia *transmitteret, auguriis & auspiciis renitentibus, sprevit. Eo facilius & navigavit & vicit.* Sic etiam *Cyprianus* de Idol. Van. cap. 3. Forsan tamen utrobique reponendum *navigio transmitteret.* Pseudo-Hegesippus de halosi Jud. I, 41. *Inde Caesaream navigio transmittit.* Sic enim legendus est iste locus. Et V, 52. *Ipse Alexandriam contendit, & inde Romam* navigio transmisit. Ut ut haec se res habeat, certe labuntur *Minucius* & *Cyprianus*, cum *auguria & auspicia* renisa fuisse scribunt. Ceterum menda, nisi fallor, hunc *Ciceronis* locum obsidet: vix enim est, ut *summum haruspicem*, hominis nomine non prolato, dixerit noster. Legendum puto, *a* SPURINNA *haruspice.* Supra lib. I. cap. 52. *Cum* Spurinna *diceret, timendum esse, ne & consilium & vita deficeret.* Adi *Valerium Maximum* lib. I. cap. VI, 13. lib. VIII. cap. XI, 2. & *Suetonium* in Jul. cap. LXXXI. Similis quidem ductus est literatum, nominaque propria crebro temerarunt Librarii. *Idem.*

8 *Aut brumam*] *Terentius* Phorm. Act. IV. Sc. IV, 28.

Haruspex vetuit ante brumam *autem quid novi*
Negoti incipere.

Ubi *Donatus: Arte,* inquit, *irrisit homines Terentius, quibus religio sit aggredi negotium aliquod, diebus decrescentibus.* Idem.

 1 *Multa*

rint exitus, aut contrarios? Hoc civili bello, Dî inmortales! quam multa luserunt? quae nobis in Graeciam Roma responsa haruspicum missa sunt? quae dicta Pompeio? & enim ille admodum extis & ostentis movebatur. Non lubet commemorare, nec vero necesse est, tibi praesertim qui interfuisti. Vides tamen omnia fere contra, ac dicta sint, evenisse. Sed haec
25 hactenus: nunc ad ostenta veniamus. [1] Multa me consule a me ipso scripta recitasti: multa ante Marsicum bellum a Sisenna conlecta adtulisti: multa ante Lacedaemoniorum malam pugnam in Leuctris a Callisthene commemorata dixisti: de quibus dicam equidem singulis, [2] quoad videbitur; sed [3] dicendum etiam est de universis. Quae est enim ista a Deis profecta significatio & quasi denuntiatio calamitatum? quid autem volunt ea Dî inmortales primum significantes, quae sine interpretibus [4] non possimus intellegere: deinde ea, quae cavere nequeamus? At hoc ne homines quidem probi faciunt,

1 *Multa me consule — commemorata dixisti*] Lib. I. capp. 11, 34, 44. *Idem.*

2 *Quoad videbitur*] Vulgo *quoad* utile *videbitur.* Cum vero mediam vocem repudiarint tam res ipsa, quam MSSti Voss. Paris. Med. Balliol. Reg. Cantab. ac editt. Ven. 1471. Ascens. & Victor. eam nos expungendam duximus. *Idem.*

3 *Dicendum* etiam *est de universis*] Balliol. dat, *dicendum est* primo *de universis.* Non male, si faverent alii Codices. *Idem.*

4 *Non* possimus *intellegere*] Vulgo *possumus*; male: addit enim *ea, quae cavere nequeamus.* Quapropter nos MSStos Paris. & Balliol. secuti sumus, ne *modorum* oriretur confusio. Simili vero ratione contra Genethliacos argumentatur *Sextus Empiricus* adv. Mathem. lib. v. §. 47. Εἰ μὲν

unt, ut amicis inpendentis calamitates praedicant, quas illi effugere nullo modo possint: [5] ut medici, quamquam intellegunt saepe, tamen numquam aegris dicunt, illo morbo eos esse morituros. Omnis enim praedictio mali tum probatur, cum ad praedictionem cautio adjungitur. Quid igitur aut ostenta aut eorum interpretes, vel Lacedaemonios olim vel nuper nostros adjuverunt? quae si signa Deorum putanda sunt, cur tam obscura fuerunt? si enim, ut intellegeremus quid esset eventurum; aperte declarari oportebat: aut ne occulte quidem, si ea sciri nolebant. Jam vero conjectura omnis, 26
in qua nititur divinatio, ingeniis hominum in multas ac diversas, aut etiam contrarias partes [6] saepe deducitur. Ut enim in causis judicialibus alia conjectura est accusatoris, alia defensoris, & tamen utriusque credibilis: sic in omnibus his rebus, quae conjectura investigari videntur, anceps reperitur oratio. Quas autem res tum natura, tum casus adfert; ([7] nonnumquam etiam

μὲν οὖν τοῖς κατ' ἀνάγκην (ποιήσονται τὰς προαγορεύσεις) ἀνωφελεῖς εἰσὶν ἐν τῷ βίῳ· τὸ γὰρ κατὰ ἀνάγκην συμβαῖνον οὐκ ἔστιν ἐκκλῖναι— —τότε δ' ἂν χρειώδης ἐτύγχανεν ἡ πρόῤῥησις, εἰ πρὸς τὴν ἔκκλισιν αὐτοῦ τὴν ἀναφορὰν ἐλάμβανεν. Idem.

5 *Ut medici*] Paris. *ut a medici*: Med. & Reg. *aut medici*. Legendum *&* *medici*. Idem.

6 *Saepe* deducitur] Ita quidem MSSti. Sed *D. Lambino* & *Joan. Clerico*, duumviris doctissimis, accedo, quibus legendum placet *diducitur*. Idem.

7 *Nonnunquam etiam errorem creat similitudo*] *D. Lambinus*, tribus voculis additis, rescribendum putabat *& in quibus nonnunquam*; at *J. M. Bruto* placebat, *in his nonnunquam etiam errorem creat similitudo*. Verum, nota Parentheseωs apposita, quod nos primi fecimus, nec hoc nec illud additamentum esse necessarium patet. *Idem*.

etiam errorem creat similitudo) [1] magna stultitia est earum rerum Deos facere effectores, causas rerum non quaerere. Tu vates Boeotios credis Lebadiae vidisse ex gallorum gallinaceorum cantu, victoriam esse Thebanorum, [2] quia galli victi silere solent, canere victores. Hoc igitur [3] per gallinas Juppiter tantae civitati signum dabat? An illae aves, nisi cum vicerint, canere non solent? At tum canebant, nec vicerant: id enim est, inquies, ostentum. Magnum vero: quasi pisces, non galli cecinerint. Quod

1 *Magna stultitia est earum rerum*] Qui vocem *similitudo* volunt esse sententiae clausulam, & a voce *magna* novae sententiae initium duci; nae illi valde delirant, & simul plane declarant se Latini sermonis esse ignaros atque imperitos. Hic enim ordo, atque haec sententia verborum est: magna stultitia est, Deos facere effectores earum rerum, neque causas quaerere: quas res tum natura, tum casus affert, & in quibus rebus nonnunquam etiam errorem creat similitudo. *Lambinus.*

2 *Quia galli victi silere* solent] Vulgo *solerent*, nec aliter Paris. & Cantab. At Balliol. Med. Reg. & Ven. 1471. eam, quam quasi postliminio reduximus, praebent lectionem. Ac merito quidem: non enim olim modo, sed etiam nunc ἐν μάχῃ ἀλεκτρυὼν ἐν τῇ πρὸς ἄλλον ἀγωνίᾳ ἡττηθεὶς οὐκ ἂν ᾄσαι· τὸ γάρ τοι φρόνημα αὐτοῦ κατέσταλται· καὶ μεμείωται καὶ καταδύεταί γε ὑπὸ τοῦ αἰδοῦς. Verba sunt *Aeliani* lib. IV. H. A. c. 29. Ad historiam quod attinet, ita *Plinius* H. N. lib. X. §. 24. *Habent ostenta & praeposteri eorum* (gallorum) *vespertinique cantus. Namque totis noctibus canendo, Boeotiis nobilem illam adversus Lacedaemonios praesagivere victoriam; ita conjecta interpretatione, quoniam victa ales illa non caneret.* Vide sis & nostrum lib. I. cap. 34. *Davies.*

3 *Per* gallinas] Non per *gallinas*, sed per *gallos*. Ergo rescribendum videtur *per gallinaceos:* nam gallinae cantus prodigium censebatur. Vide *Terentium* Phorm. Act. IV. Sc. IV, 27. Interdum tamen Gallinas *velut mares cantare* tradit *Columella* VIII, 5. *Idem.*

4 *Optumis* verbis] *D. Lambinus* reponendum conjicit *versibus*; at non est cur hoc in loco MSStorum fides habeatur suspecta. Pariter enim *optimis* verbis *ab Epicuro de laudibus amicitiae dicta* memorat lib. II. de Fin. cap.

Quod autem eſt tempus, quo illi non cantent, vel nocturnum, vel diurnum? Quod ſi victores alacritate & quaſi laetitia ad canendum excitantur; potuit accidiſſe alia quoque laetitia, qua ad cantum moverentur. Democritus quidem [4] optumis verbis cauſam explicat, cur [5] ante lucem galli canant: depulſo enim de pectore & [6] in omne corpus diviſo & [7] mitificato cibo, cantus edere, quiete ſatiatos: qui quidem ſilentio noctis, ut ait Ennius, [8] *favent faucibus ruſſis: cantu plauſuque premunt alas.* Cum igitur

cap. 26. *Idem.*

5 *Ante lucem galli* canant] Reg. *canent:* Pariſ. autem, Med. & Balliol. *cantant.* Forſan leg. *cantent,* ut habet Ven. 1471. *Plautus* Mil. Glor. Act. III. Sc. I, 96.

Verum priuſquam Galli cantent, *quae me ſomno ſuſcitet.*

Vide ſis & *Ambroſium* in Hexaëm. lib. V. §. 88, 89, 90. Sed perinde eſt. *Idem.*

6 *In omne corpus* diviſo] Rurſus impingit *Lambinus,* cum, repudiata omnium MSStorum lectione, reſcribat *didito.* *Livius* lib. II. cap. 32. *Reddentem in omnes partes hunc* — diviſum *pariter in venas, maturum confecto cibo, ſanguinem.* *Apuleius* de Habit. Doct. Platon. pag. 593. *Cum id, quod infertur ad totius corporis conſervationem, velut ſingillatim exaequatum, cunctis partibus* dividitur. Eundem errorem errat vir ille doctiſſimus ad lib. II. N. D. cap. 54. ubi vide quae diximus. *Idem.*

7 Mitificato *cibo*] Concocto, digeſto. Vide *Petr. Victorium* ad lib. I. c. 51. Omnes noſtri, *modificato cibo:* ſic & plerique MSSti nec non typis impreſſi Codices. *Idem.*

8 *Favent faucibus ruſſis: cantu plauſuque premunt alas*] Sic edidit *Colinaeus* anno MDXLV. neque poſteriores ullae Editiones, quas quidem viderim, aliter habent, paucis admodum exceptis, ut Lugdunenſi quadam, & praeterea altera. Et tamen noſter ἀλαζὼν praedicat ſe ita edidiſſe, *Manucii* & *Victorii* auctoritatem ſecutum. Atqui nonne tibi multi anteverterunt, homo omnium, qui unquam nati ſunt, injuſtiſſime atque impudentiſſime? nonne Ego ſeptem abhinc annos ita edidi? Cur tu ab aliis occupata tibi vindicas? cur, quae ab aliis inventa ſunt, compilas? cur, quae ab aliis ſcripta ſunt, odioſe iteras, & miſeras chartas male perdis, & lectorum otio abuteris, ut aliquid ſapere videaris? Sed me

tur hoc animal tam ſit canorum ſua ſponte, quid
in mentem venit Calliſtheni dicere, [1] Deos gal-
lis ſignum dediſſe cantandi, cum id vel natura,
27 vel caſus efficere potuiſſet? Sanguinem pluiſſe
ſenatui nuntiatum eſt: [2] Atratum etiam fluvi-
um fluxiſſe ſanguine: Deorum ſudaſſe ſimula-
cra. Num cenſes his nuntiis Thalen, aut Ana-
xagoran, aut quemquam phyſicum crediturum
fuiſſe? nec enim ſanguis nec ſudor niſi e cor-
pore eſt: ſed & decoloratio quaedam ex aliqua
contagione terrena maxime poteſt [3] ſanguini ſi-
milis

me reprimam, & integrum ad aliud tempus ſervabo. Eſt autem *ruſſus color*, rubro finitimus. Hinc *ruſſata factio*. Lambinus.

Ibid. *Favent faucibus ruſſis: cantu plauſuque premunt alas*] Sic recte diſtinguit MS. Balliol. Vulgo *favent faucibus ruſſis cantu*; ut *favere cantu* ſit *canere*, quemadmodum volunt *Hadr. Turnebus* Adverſ. v, 19. & *Janus Gulielmius*. Sed hoc, quod cum bona doctiſſimorum virorum venia ſit dictum, prorſus experientiae repugnat: nam gallos intempeſta nocte per omnes tantum non anni partes *tacere* norunt omnes, & vult *Ennius*. Vide *Plinium* H. N. lib. x. §. 24. *Favere faucibus*, ut *favere linguis* aut *vocibus*, ſilere denotat. Vide *Senecam* de Vita Beat. cap. xxvi. & *Servium* ad Aen. V, 71. *Davies*.

1 *Deos gallis ſignum dediſſe cantandi*] Quid ad rem faciat, *Deos gallis ſignum cantandi dediſſe*, neſcio. Si *Deos gallorum cantu ſignum dediſſe* dixerat *Cicero*; non haereremus, nec ullus eſſet dubitandi locus, quin recte dixiſſet. Modo mihi meam proferre ſuſpicionem liceat; reponendum crediderim *Deos gallis ſignum dediſſe* CANTANTIBUS. *Idem*.

2 Atratum *etiam fluvium fluxiſſe ſanguine*] Nihil agit *Phil. Cluverius*, qui Ital. Ant. lib. II. cap. xii. pag. 752. legit *Aternum etiam fluvium*: nam noſter lib. I. cap. 43. ait, *quid quod fluvius* Atratus *ſanguine fluxit?* Ii certe, quos ſententiae ſuae fidejuſſores laudat vir doctiſſimus, negotium haud conficiunt: nam *Livius* lib. xxiv. cap. 44. tradit *flumen Amiterni* (non *Aternum*) *cruentum fluxiſſe*. Nec hujuſce portenti meminit *Julius Obſequens*, ſed *Conr. Lycoſthenes* in additamentis ad *Obſequentem* cap. 30. Is autem ſua, prout videtur, hauſit ex *Oroſii* lib. iv. cap. 12. *Namque*, inquit, *in Piceno flumine ſanguis effluxit*. At
in

milis esse, & humor adlapsus extrinsecus, ut [4] in tectoriis videmus austro, [5] sudorem videtur imitari. Atque haec in bello plura & majora videntur timentibus: eadem non tam animadvertuntur in pace. Accedit illud etiam, [6] quod in metu & periculo cum creduntur facilius, tum finguntur inpunius. Nos autem ita leves atque inconsiderati sumus, ut, si mures corroserint aliquid quorum est opus hoc unum, monstrum putemus? Ante vero Marsicum bellum, quod clypeos Lanuvii, [7] ut a te dictum est, mures

in Piceno multi erant, praeter Aternum, fluvii. Non igitur recepta moveatur lectio; sed *Atratus* habeatur ignobilis fluvius, qui vel exaruit, vel cujus hodie situm nescimus. *Idem.*

3 Sanguini *similis*] Vulgo *sanguinis similis*, contra quam jubent *Gruteriani* nostrique MSSti. *Idem.*

4 *In tectoriis videmus Austro*] *Auster* scilicet, humidus est ventus, Notus ἀπὸ τῆς νοτίδος appellatus. *Statius* Thebaid. I, 160.

— Madidique *tepentes*
Igne Noti.

Videatur *Nonius* in *Austrum*. Idem.

5 *Sudorem* videtur *imitari*] Vulgo deest vox media, quam nos ex Paris. Med. Reg. Cantab. Ven. 1471. Ascens. & Victor. mutuam sumsimus. *Idem.*

6 *Quod in metu & periculo*] Id animum advertit *Claudianus* Bell. Get. vs. 227.

Utque est ingenioque loquax, & plurima fingi
Permittens credique timor; tum somnia vulgo
Narrari; tum monstra Deûm, monitusque sinistri:

quod late diducit elegantissimus Poëta. *Statius* de Pavore Thebaid. lib. VII, 112.

— Bonus omnia credi
Auctor, & horrificis lymphare incursibus urbes.
Si geminos soles ruituraque suadeat astra,
Aut nutare solum, aut veteres descendere silvas,
Ah miseri vidisse putent —

Idem plus vice simplici monuit *Livius*, & rem ita se habere quotidiana docet experientia. *Idem.*

7 *Ut a te dictum est, mures rosissent*] *Victorius* edidit *mures nocte essent*. At renituntur MSSti. Supra lib. I. cap. 44. *Lanuvii clypeos, quod haruspicibus tristissimum visum est, a muribus esse derosos.* *Plinius* H. N. lib. VIII. §. 82. *Mures, arrosis Lanuvii clypeis argenteis, Marsicum portendere bellum.* Idem.

1 *Scuta*

mures rosissent, maxumum id portentum haruspices esse dixerunt. Quasi vero quicquam intersit, mures, diem noctem aliquid rodentes, [1] scuta an cribra corroserint. Nam si ista sequimur; quod Platonis Politian nuper apud me mures corroserint, de republica debui pertimescere: aut, si Epicuri de Voluptate [2] liber corrosus esset, putarem annonam in macello cariorem
28 fore. An vero illa nos terrent, si quando aliqua portentosa aut ex pecude aut ex homine nata dicuntur? quorum omnium, ne sim longior, una ratio est: quicquid enim oritur, qualecumque est, causam habeat a natura necesse est; ut, etiamsi praeter consuetudinem extiterit, praeter naturam tamen non possit existere. Caussam igitur investigato in re nova atque admirabili [3] si poteris: si nullam reperies, illud tamen exploratum habeto, nihil fieri potuisse sine causa; [4] cumque terrorem, quem tibi rei novitas adtulerit, [5] naturae ratione depellito. Ita te nec terrae fremitus,

1 *Scuta an cribra corroserint*] *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. VII. pag. 842. Τί δὲ καὶ θαυμαστὸν, εἰ ὁ μῦς, φησὶν ὁ Βίων, τὸν θύλακον διέτραγεν, οὐχ εὑρὼν ὅ, τι φάγῃ· τοῦτο γὰρ ἦν θαυμαστὸν, εἰ, ὥσπερ Ἀρκεσίλαος παίζων ἐνεχείρει, τὸν μῦν ὁ θύλαξ κατέφαγεν. Adi sis & *Theodoretum* Therap. VI. pag. 88. *Augustinus* de Doct. Christ. lib. II. cap. XX. §. 31. *Illud eleganter dictum est Catonis, qui, cum esset consultus a quodam, qui sibi a soricibus erosas caligas diceret, respondit, non esse illud monstrum, sed vere monstrum habendum fuisse, si sorices a caligis roderentur.* Davies.

2 *Liber* corrosus] Vulgo *rosus*, contra MSStorum fidem. *Idem.*

3 *Si* poteris] Sic MSSti; non *potes*, ut vulgo. *Idem.*

4 *Eumque* terrorem] Sic legendum esse & duo libri veteres, & ratio pervincunt; non, ut vulgo, *errorem*. Lambinus.

Ibid. *Eumque* terrorem] Vulgo *errorem*; nec aliter nostri Codices: sed audiendus est *Lambinus*, licet *Janus Gruterus* suo more

fremitus, nec caeli diſceſſus, nec lapideus aut ſanguineus imber, nec trajectio ſtellae, nec faces viſae terrebunt. [6] Quorum omnium cauſas ſi a Chryſippo quaeram, ipſe ille divinationis auctor numquam illa dicet facta fortuito, naturalemque rationem omnium reddet: nihil enim fieri ſine cauſa poteſt: nec quicquam fit, quod fieri non poteſt: nec, ſi id factum eſt quod potuit fieri, portentum debet videri: nulla igitur portenta ſunt. Nam ſi, quod raro fit, id portentum putandum eſt; ſapientem eſſe portentum eſt: ſaepius enim mulam peperiſſe arbitror quam ſapientem fuiſſe. Illa igitur ratio concluditur, nec id, quod non potuerit fieri, factum umquam eſſe; nec quod potuerit, id portentum eſſe: ita omnino nullum eſſe portentum. Quod etiam conjector quidam & interpres portentorum non inſcite reſpondiſſe dicitur ei, [7] qui cum ad eum retuliſſet quaſi oſtentum, quod anguis domi [8] vectem circumjectus fuiſſet: *tum eſſet*, inquit, *oſtentum*

more contra nitatur. Certe multum abeſt, ut illam διόρθωσιν *improbent* ſequentia: clare potius firmant & ſtabiliunt. *Ita te*, ſubjicit noſter, *nec terrae fremitus — nec trajectio ſtellae, nec faces viſae* TERREBUNT. Et paulo ante: *An vero illa nos* TERRENT, *ſi quando aliqua portentoſa —— dicuntur.* Haec loca, niſi fallor, *terrorem* veram eſſe lectionem demonſtrant. *Davies.*

5 *Naturae ratione depellito*] Phyſiologia, quam *naturae rationem* vocavit lib. I. c. 41. *Idem.*

6 Quorum *omnium cauſas*] Vulgo *quarum omnium*, quod tam Latinitate, quam MSto Balliol. flagitante, mutavimus. *Idem.*

7 *Qui* cum *ad eum*] Reg. *quiddam*: Pariſ. autem, Med., & Balliol. *quoddam*. Forte, *qui* quondam *ad eum retuliſſet*; vel *cum*, ſi libet, deleatur. *Idem.*

8 *Vectem* circumnexus *fuiſſet*] Sic habet liber unus MS. Malim tamen *vecti circumnexus eſſet*; niſi quis dicat eſſe ἀναστροφήν, &, pro *circum vectem nexus fuiſſet*, *vectem circumnexus fuiſſet* poſitum

flentum, si anguem vectis circumplicavisset. Hoc ille responso satis aperte declaravit, nihil [1] ha-
29 bendum esse portentum quod fieri posset. C. Gracchus ad M. Pomponium scripsit, [2] duobus anguibus domi comprehensis, haruspices a patre convocatos. Quî magis anguibus, quam lacertis, quam muribus? Quia sunt haec quotidiana, angues non item. Quasi vero referat, quod fieri potest, quam id saepe fiat. Ego tamen miror, si emissio feminae anguis mortem adferebat Ti. Graccho, emissio autem maris anguis erat mortifera Corneliae, cur [3] alteram utram emiserit: nihil enim scribit respondisse haruspices, si neuter anguis emissus esset, quid esset futurum. At [4] mors insecuta Gracchum est. Causa quidem, credo, aliqua morbi gravioris,

positum. Vel lege potius, *vectem circumnexuisset*, cui respondebit verbum *circumplicasset*, quod sequitur. *Lambinus.*

Ibid. *Vectem* circumjectus *esset*] Sic Pall. nostrique MSSti. *Lambino* tamen placet *circumnexus*, *Gulielmio* autem *circumplexus*. At nullis opus est conjecturis, siquidem *vectem circumjectus* idem valet ac circa vectem jactus. Acutum vero responsum, quod cuidam *interpreti portentorum* tribuit noster, Diogeni adscribit *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. VII. pag. 843. Διογένης, inquit, πρὸς τὸν θαυμάζοντα, ὅτι εὗρεν τὸν ὄφιν ἐν τῷ ὑπέρῳ περιειλημμένον, Μὴ θαύμαζε, ἔφη· ἦν γὰρ παραδοξότερον ἐκεῖνο, εἰ τὸ ὕπερον περὶ ὀρθῷ τῷ ὄφει κατειλημμένον ἐθεάσω. Idem refert etiam *Theodoretus* Therap. VI. pag. 88. Similiter Leotychidas δράκοντος περὶ τὴν κλεῖν ἑλιχθέντος, καὶ τῶν μάντεων τέρας ἀποφαινομένων εἶναι, οὔτι ἐμοί γ᾽, ἔφη, δοκεῖ, ἀλλ᾽ εἰ ἡ κλεὶς τῷ δράκοντι περιειλίχθη. Auctor est *Plutarchus* Apophthegm. Lacon. pag. 224. *Davies.*

1 *Habendum esse* portentum, *quod fieri posset*] Praeter Codices nostros editosque ceteros *Pet. Victorius* dedit, *habendum esse, quod fieri posset, ostentum*: quod non sine libris factum videri facit singularis doctissimi viri fides & diligentia. *Idem.*

2 *Duobus anguibus domi comprehensis*] Vide lib. I. c. 18. *Idem.*

3 *Alteram utram*] Sic Paris. & editio *Victoriana*. Vulgo *alterutram*.

vioris, non emissione serpentis: neque enim tanta est infelicitas haruspicum, ut ne casu quidem umquam fiat, quod futurum illi esse dixerint. Nam illud mirarer, si crederem, quod a- 30
pud Homerum Calchantem dixisti [5] ex passerum numero belli Trojani annos auguratum: de cujus conjectura sic apud Homerum, ut nos otiosi convertimus, [6] loquitur Agamemnon:

Ferte viri, & duros animo tolerate labores,
Auguris ut nostri Calchantis fata queamus
Scire, ratosne habeant an vanos pectoris orsus.
Namque omnes memori portentum mente retentant,
Qui non funestis liquerunt lumina fatis.
Argolicis primum ut vestita est classibus Aulis,
Quae Priamo cladem & Trojae pestemque ferebant;
Nos circum latices gelidos, fumantibus aris,

[1] *Auri-*

terutram. Idem.

4 *Mors insecuta Gracchum est*] Hanc lectionem constanter tenent omnes MSSti. Legendum tamen censeo, *mors insecuta Gracchi est*: nam inepta videtur mortis προσωποποιΐα, ut ea, tanquam telis armata, fugientem Gracchum a tergo sequeretur. *Idem.*

5 *Ex passerum numero belli Trojani annos auguratum*] Huc respicit *Petronius* Satir. c. 89.

Jam decima moestos, inter ancipites metus,
Phrygas obsidebat messis, & vatis fides
Calchantis atro dubia pendebat metu.

Philostratus vit. Apoll. I, 22. Οἱ δὲ δὴ στρουθοὶ, ἔφη ὁ Δάμις, οἱ παρὰ τῷ Ὁμήρῳ τί φήσουσιν, οὓς ὁ δράκων μὲν ἐν τῇ Αὐλίδι ἐδαίσατο ὀκτὼ ὄντας, ἐνάτην ἐπ' αὐτοῖς τὴν μητέρα ἑλών· Κάλχας δ' ἐξηγούμενος ταῦτα, ἐννέα ἐνιαυτοὺς ἀνεῖπε πολεμήσειν τὴν Τροίαν. Vide sis & *Origenem* in Cels. lib. IV. pag. 224. Extat autem locus Il. B, 299. *Idem.*

6 *Loquitur Agamemnon*] Immo Ulysses. *Ciceronis* μνημονικὸν ἁμάρτημα, quod a *Politiano* priore animadversum esse, cum jam haec scripsissem, ab amico quodam admonitus sum. Itaque delere volueram; nam pudet, quae ab aliis dicta sunt, recantare. Sed propterea quod numeri jam erant utrobique adscripti, non delevi. LAMBINUS. Vide *Politianum* Miscell. cap. LIII.

1 *Au-*

[1] *Aurigeris divûm placantes numina tauris,*
Sub platano umbrifera, fons unde emanat aquai;
Vidimus inmani specie [2] tortuque draconem
Terribilem, [3] Jovis ut pulsu penetrabat ab ara:
Qui platani in ramo foliorum tegmine septos
Conripuit pullos: quos cum consumeret octo,
[4] *Nona super tremulo genitrix clangore volabat:*
Cui ferus inmani laniavit viscera morsu.
Hunc, [5] ubi tam teneros volucris matremque peremit,
Qui luci ediderat, genitor Saturnius idem
Abdidit, & [6] duro formavit tegmina saxo.
Nos autem timidi stantes mirabile monstrum
Vidimus in mediis divôm vorsarier aris.
Tum Calchas haec est fidenti voce locutus.
Quidnam torpentes subito obstupuistis Achivi?
Nobis haec portenta [7] Deûm dedit ipse creator
Tarda & sera nimis: sed fama ac laude peremni.
Nam quot avis taetro mactatas dente videtis,
Tot nos ad Trojam belli exanclabimus annos,

Quae

1 *Aurigeris ——— tauris*] Ita loquitur, quod victimarum cornua deaurare soliti sint veteres. Vide *Everh. Feithium* Ant. Homer. lib. I. cap. 9. aut *Joan. Saubertum* de Sacrif. cap. XVIII. pag. 438. *Davies.*

2 *Tortuque draconem Terribilem*] *Homerus* Il. B, 308.

Ἔνθ᾽ ἐφάνη μέγα σῆμα, δράκων ἐπὶ νῶτα ΔΑΦΟΙΝΟΣ
Σμερδαλέος ———

Philostratus de palustribus draconibus lib. III. cap. 6. Μέλανες δὲ ἱκανῶς τὸ νῶτον, καὶ ἧττον φολιδωτοὶ τῶν ἄλλων· καὶ σφώτεροι ἧπλεῖ τοῦ λόγου περὶ αὐτῶν Ὅμηρος, ἢ οἱ ἄλλοι ποιηταί· τὸν γὰρ δράκοντα τὸν ἐν Αὐλίδι, τὸν πρὸς τῇ πηγῇ οἰκοῦντα, περὶ τὰ νῶτα ΔΑΦΟΙΝΟΝ εἴρηκεν. Hoc autem ἐπίθετον in sua versione *Cicero* praetermisit. *Idem.*

3 *Jovis ut pulsu* penetrabat *ab ara*] Vulgo *penetraret*: Paris. *penetrarat*. Nos autem MSStos Reg. & Cantab. cum vetustioribus editis sequimur. *Idem.*

4 *Nona super tremulo genitrix clangore volabat*] *Homerus* Il. B, 315.

Μήτηρ δ᾽ ἀμφεποτᾶτο ὀδυρομένη φίλα τέκνα.

Eleganter *Heliodorus* Aeth. lib. II. p. 97. Ὄρνις, ὄφεως αὐτῆς τὴν καλιὰν

Quae decimo cadet, & poena satiabit Achivos.
Edidit haec Calchas: [8] *quae jam matura videtis.*

Quae tandem ista auguratio est ex passeribus annorum potius, quam aut mensium aut dierum? cur autem de passerculis conjecturam facit, in quibus nullum erat monstrum: de dracone silet, qui, id quod fieri non potuit, lapideus dicitur factus? postremo, quid simile habet passer annis? Nam de angue illo, qui [9] Sullae apparuit immolanti; utrumque memini, & Sullam, cum in expeditionem educturus esset, immolavisse, & anguem ab ara extitisse, eoque die rem praeclare esse gestam, non haruspicis consilio sed imperatoris. Atque haec ostento- 31
rum genera mirabile nihil habent, quae cum facta sunt, tum ad conjecturam aliqua interpretatione revocantur: ut illa tritici grana in os pueri [10] Midae congesta; aut apes, quas dixisti in labris Platonis consedisse pueri, non tam mirabilia

καλιὰν πορθοῦντος, ἐν ὀφθαλμοῖς τε τὴν γονὴν πορθουμένου, περιελθεῖν μὲν ὀκνεῖ, φεύγειν δὲ οὐ φέρει· πόθος ἐν αὐτῇ καὶ πάθος ἀνταγωνίζεται· τετριγυῖα δὲ περιπέταται τὴν πολιορκίαν, εἰς ὦτα ἀνήμερα, καὶ οἷς ἔλεον οὐκ ἐγνώρισεν ἡ φύσις, ἀνήνυτον ἱκετηρίαν τὸν μητρῷον εἰσάγουσα θρῆνον. Ad hunc, ut opinor, locum respicit scriptor nitidissimus: id quod facit etiam *Clemens* Protrept. p. 74. *Id.*

5 *Ubi* tam *teneros*] Legendum *ubi* jam *teneros*, ut mihi quidem videtur. *Idem.*

6 *Duro* formavit tegmina saxo] Vett. Editt. *firmavit*: vulgo *formavit tegmine saxi.* Cum vero lectionem magis commodam suppeditarint Paris. Balliol. Reg. & Cantab. eam recipere nullus equidem dubitavi. *Idem.*

7 Deûm *dedit ipse creator*] In Balliol. est *Deus*. Agnoscis, opinor, Monachi stuporem. Certe passim Juppiter πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε Poëtis dicitur. *Idem.*

8 *Quae jam matura videtis*] Quae videtis instare & propinqua esse, prout recte *Turnebus* Advers. lib. v. cap. 19. *Idem.*

9 *Sullae apparuit immolanti*] Vide lib. I. cap. 33. *Idem.*

10 *Midae — Platonis — Roscio*] Supra lib. I. cap. 36. *Idem.*

N   1 For-

rabilia sint, quam conjecta belle: quae tamen vel ipsa falsa esse, vel ea quae praedicta sunt, [1] fortuito cecidisse potuerunt. De ipso Roscio potest illud quidem esse falsum, ut circumligatus fuerit angui: sed, ut in cunis fuerit anguis, non tam est mirum, in Solonio praesertim, [2] ubi ad focum angues nundinari solent. Nam quod haruspices responderunt, nihil illo clarius, nihil nobilius fore; miror, Deos inmortales histrioni futuro claritatem ostendisse, nullam ostendisse Africano. Atque etiam a te [3] Flaminiana ostenta conlecta sunt, quod ipse & equus ejus repente conciderit: non sane mirabile hoc quidem, quod evelli primi hastati signum non potuerit: timide fortasse signifer evellebat, quod fidenter infixerat. Nam [4] Dionysî equus quid adtulit admirationis, quod emersit e flumine? quodque

1 *Fortuito* cecidisse] Balliol. *accidisse*. Sic & Ven. 1471. aliique veteres editi. Sed vulgatam lectionem servant reliqui MSSti, nec eam velim loco suo motam. *Davies*.

2 *Ubi ad focum angues* nundinari *solent*] *Nidulari* legebat amicus meus; quo verbo usus est *Varro* apud *Nonium*. Ursinus.

Ibid. *Ubi ad focum angues* nundinari *solent*] Ita sane Paris. Med. Reg. Cantab. aliique plures MSSti. Sed qui vim potestatemque *nundinandi* probe novit, ille quidem id *verbum* huic loco non convenire statim perspiciet. Ea propter *D. Lambinus* & amicus *Ursini* reponunt *nidulari*. Siquidem vero Pall. tert. quart. & Balliol. exhibeant *nudari*; haud, opinor, incommode rescribas, *videri solent*. Certe non absimilis est literarum ductus. Ad receptam autem lectionem, quae multis Codd. nititur, quamproxime legi queat, *ubi ad focum angues* meridiari *solent*. Nec forsan haec displicebit conjectura. *Davies*.

3 *Flaminiana ostenta*] Perversis interpunctionibus maculatur totus hicce locus, quem sic distinguas velim. *Atque etiam a te Flaminiana ostenta collecta sunt: quod ipse & equus ejus repente conciderit;* (vel *conciderint*, ut habent Med. Reg. & Cantab.) *non sane mirabile hoc quidem: quod evelli primi hastati signum non potuerit; timide*

que habuit apes in juba? ſed quia brevi tempore regnare coepit; quod acciderat caſu, vim habuit oſtenti. At Lacedaemoniis in Herculis fano arma ſonuerunt, ejuſdemque Dei Thebis valvae clauſae ſubito ſe aperuerunt, eaque ſcuta, quae fuerant ſublime fixa, ſunt humi inventa. Horum cum fieri nihil potuerit ſine aliquo motu; quid eſt cur divinitus ea potius quam caſu facta eſſe dicamus? At in Lyſandri ſtatuae 32
capite Delphis extitit corona ex aſperis herbis, [5] & quidem ſubita. [6] Itane cenſes, ante coronam herbae extitiſſe, [7] quam conceptum eſſe ſemen? Herbam autem aſperam credo, avium congeſtu, non humano ſatu. Jam quicquid in capite eſt, id coronae ſimile videri poteſt. Nam quod eodem tempore ſtellas aureas Caſtoris & Pollucis Delphis poſitas decidiſſe, neque eas uſquam

timide fortaſſe ſignifer evellebat, quod fidenter infixerat. Quod ſemicolo finitur, ipſum miraculum continet: quod autem colo, *Tullii* reſponſionem. Vide lib. I. c. 35. *Idem.*

4 *Dionyſii equus —— Lacedaemoniis in Herculis fano*] Haec narravit *Cicero* ſupra lib. I. capp. 33, 34. *Idem.*

5 *Et quidem* ſubita] *Lambinus* conjicit *ſubito.* Neceſſe vero non eſt, ut quicquam, renitentibus MSStis, innovemus. *Virgilius* Aen. VII, 96.

—— Subita *ex alto* vox *reddita luco eſt.*

Plura congeſſimus ad lib. II. de Nat. Deorum cap. 10. Ne vero tales locutiones ſolorum eſſe Poetarum cenſeantur, ex oratione ſoluta par eſt ut exempla proferamus. *Frontinus* Stratag. lib. II. cap. III, 14. *Patefacto loco* ſubita *peditum ſurrexit* acies. Et c. IV, 3. *Praecepitque ut, cum vidiſſet contractum praelium,* SUBITUS *ex diverſo ſe oſtenderet.* Ac *a tergo* ſubitus *apparuiſſet* ejuſdem capitis §. 4. *Idem.*

6 *Itane cenſes*] Diſtinguendum, *Itane? Cenſes* &c. Quae vero de Lyſandri corona, de ſtellis aureis, deque Dodonaea ſimia hic habentur, ea lib. I. cap. 34. licet reperire. *Idem.*

7 *Quam conceptum* eſſe *ſemen*] Legendum videtur, *quam conceptum* eſſet *ſemen.* Idem.

quam repertas eſſe dixiſti; ſurum id magis factum quam Deorum videtur. Simiae vero Dodonaeae inprobitatem hiſtoriis Graecis mandatam eſſe demiror. Quid minus mirum, quam illam monſtruoſiſſimam beſtiam urnam evertiſſe, ſortes diſſupaviſſe? Et negant hiſtorici Lacedaemoniis ullum oſtentum hoc triſtius accidiſſe. Nam illa praedicta Veientium, ſi lacus Albanus redundaſſet, iſque in mare fluxiſſet, Romam perituram; ſi repreſſus eſſet, Veios: [1] ita aqua Albana deducta ad utilitatem agri ſuburbani, non ad arcem urbemque retinendam. At paulo poſt audita vox eſt monentis, ut providerent ne a Gallis Roma caperetur: ex eo Aio Loquenti aram in nova via conſecratam. Quid ergo? [2] Aius iſte Loquens, [3] cum eum nemo norat, & aiebat & loquebatur, & ex eo nomen invenit: poſteaquam & ſedem & aram & nomen invenit, obmutuit? Quod idem dici de Moneta poteſt: a qua, praeterquam de
33 ſue plena, quid umquam moniti ſumus? Satis multa

1 *Ita aqua Albana deducta*] Videtur hic aliquid deeſſe, ſi diligenter attendas. *Lambinus.*

Ibid. *Ita aqua Albana deducta*] Ante voces haſce *D. Lambinus* aſteriſcum poſuit, quem ſuſtulit *Gruterus*, quod ei ſententia belle cohaerere videretur. At vir ille doctus memor non fuit eorum, quae dixerat Quintus lib. I. cap. 44. ex fatis enim Veientium tradit *Veios capi non poſſe, dum lacus Albanus redundaret: &, ſi lacus emiſſus, lapſu & curſu ſuo ad mare profluxiſſet, pernicioſum populo Romano; ſin autem ita eſſet eductus, ut ad mare pervenire non poſſet, tum ſalutare noſtris fore.* Ex quo *illa admirabilis a majoribus Albanae aquae facta deductio eſt.* Haec omnia paucis refert Marcus: *Illa*, inquit, *praedicta Veientium, ſi lacus Albanus redundaſſet, iſque in mare fluxiſſet, Romam perituram; ſin repreſſus eſſet, Veios:* ITA *aqua Albana deducta.* Iſta

multa de ostentis. Auspicia restant, & sortes eae, quae ducuntur, non illae, quae vaticinatione funduntur, quae oracla verius dicimus; de quibus tum dicemus, cum ad naturalem divinationem venerimus: restat etiam de Chaldaeis: sed primum auspicia videamus. Difficilis auguri locus ad contra dicendum; Marso fortasse, sed Romano facillimus: non enim sumus hi nos augures, qui avium reliquorumve signorum observatione futura dicamus. Et tamen credo Romulum, qui urbem auspicato condidit, habuisse opinionem, esse in providendis rebus augurandi scientiam. Errabat enim multis in rebus antiquitas, [4] quas vel usu jam vel doctrina vel vetustate inmutatas videmus. Retinetur autem & ad opinionem volgi, & ad magnas utilitates reipublicae, mos, religio, disciplina, jus augurium, collegî auctoritas. Nec vero non omni supplicio digni P. Clodius, L. Junius, consules, qui contra auspicia navigaverunt: parendum enim fuit religioni, nec patrius

Ista quidem rectissime; sed tum manifesto deest aliquid, quo fata illa causam non dedisse, cur aqua deduceretur Albana, contenderat noster. Hunc hiatum, nisi multum fallor, sic optime supplebis: *Ita aqua Albana deducta.* AQUA ALBANA DEDUCTA *ad utilitatem agri suburbani, non ad arcem urbemque retinendam.* Earundem vocum repetitio multas in veterum monumentis lacunas peperit. *Davies.*

2 *Aius loquens —— Moneta*] Vide lib. I. cap. 45. *Idem.*

3 Cum *eum nemo norat,* & *aiebat*] Vulgo *quando eum nemo norat, aiebat.* Nos autem *Victorium* & MSStos nostros sequimur. *Idem.*

4 Quam *vel usu jam vel doctrina vel vetustate* inmutatam *videmus*] Sic vulgo dant, ac ita Codices. Pronomen tamen ad *antiquitatem* referri nequit; sed ad *res* spectet necesse est. Quapropter

trius mos tam contumaciter repudiandus. Jure igitur [1] alter populi judicio damnatus est, alter mortem sibi ipse conscivit. [2] Flaminius non paruit auspiciis: itaque periit cum exercitu. At anno post Paullus paruit: num minus cecidit in Cannensi pugna cum exercitu? Et enim, ut sint auspicia, quae nulla sunt; haec certe, quibus utimur, sive tripudio sive de caelo, simulacra sunt auspiciorum, auspicia nullo
34 modo. Q. FABI, TE MIHI IN AUSPICIO ESSE VOLO: respondet, AUDIVI. Hic apud majores nostros adhibebatur peritus, nunc quilibet. Peritum autem esse necesse est eum, qui, *silentium* quid sit, intellegat: [3] id enim *silentium* dicimus in auspiciis, quod omni vitio caret. Hoc intellegere, perfecti auguris est. Illi autem, qui in

propter cum Cl. *Clerico* reponendum, *quas vel usu jam vel doctrina vel vetustate inmutatas* &c. idque recepi. Vide doctissimi viri Bibliothec. Ant. & Hodiern. Tom. XV. pagg. 162, 366. *Davies.*

1 *Alter populi judicio*] Clodius populi judicio damnatus esse; Junius autem sibi ipse mortem conscivisse dicitur. Auctoribus tamen inter se non convenit. Vide *Joan. Freinshemii* Supplem. *Liviana* lib. XIX. capp. 30, 31. *Id.*

2 *Flaminius*——*Paullus paruit*] *Minucius Felix* Oct. cap. VII. *Ut Thrasimenus Romanorum sanguine & major esset & decolor, sprevit auguria Flaminius.* Idem cap. XXVI. *Pullos edaces habuit & Paullus apud Cannas, tamen cum majore Reip. parte prostratus est.* Sed falsus est elegans ille scriptor: nam *Paullus cum ei sua sponte cunctanti pulli quoque auspicio* NON *addixissent, obnuntiari jam efferenti porta signa collegae jussit,* ut ait *Livius* lib. XXII. cap. 42. ita ut *auspiciis* quidem *paruerit* Paullus, eo quod iis renitentibus pugnam illo die non inierit: sed eum *pullos edaces habuisse* dicere manifestus est error. Hujus tamen erroris accessio fit *Cyprianus* de Idol. Van. pag. 205. Omnino vide nostrum lib. II. N. D. cap. 3. & *Lactantium* Div. Inst. II, 16. *Idem.*

3 *Id enim silentium dicimus*] *Festus* in *silentio surgere: Est proprie* silentium *omnis vitii in auspiciis vacuitas.* Idem in *sinistrum:*

in auſpicium adhibetur, cum ita imperavit is qui auſpicatur, DICITO, SI SILENTIUM ESSE VIDEBITUR; nec ſuſpicit nec circumſpicit: ſtatim reſpondet, SILENTIUM ESSE VIDERI. Tum ille, DICITO, SI PASCUNTUR. PASCUNTUR. Quae aves? aut ubi? Adtulit, inquit, in cavea pullos is, qui ex eo ipſo nominatur pullarius. Hae ſunt igitur aves internuntiae Jovis: quae paſcantur necne, quid refert? Nihil ad auſpicia: ſed quia, cum paſcuntur, neceſſe eſt aliquid ex ore cadere, & [4] terram pavire; terripavium primo, poſt [5] terripudium dictum eſt: hoc quidem jam tripudium dicitur. Cum igitur offa cecidit ex ore pulli, tum auſpicanti [6] tripudium ſoliſtimum nuntiatur. Ergo hoc 35
auſpicium divini quicquam habere poteſt, quod tam

ſtrum: Siniſtrum in auſpicando ſignificare ait Ateius Capito laetum & proſperum auſpicium; at ſilentium, *ubi duntaxat vacat vitio.* De hoc vero, aliiſque, quorum *Tullius* hic meminit, verbis ſolennibus, vide *B. Briſſonium* de Form. lib. I. pagg. 124, 125. *Idem.*

4 *Terram* pavire] *Pavire* ferire denotat, ut obſervavit *Feſtus* in *puls*. Idem.

5 *Terripudium dictum eſt: hoc quidem jam*] Lego, *terripudium dictum eſt, hocque* idem *jam tripudium dicitur*. Quin & abeſſe poteſt vox ultima, quam neſciunt quatuor *Gruteriani*, Pariſ. Med. Balliol. & Ven. 1471. *Idem.*

6 *Tripudium ſoliſtimum* nuntiatur] Vulgo *nuntiant*, & ſic omnes noſtri Codices. At auſpicanti unus tantum aderat, quapropter legendum *nuntiatur*, prout editio *Victoriana* repraeſentat. *Tripudium* vero *ſoliſtimum*, feliciſſimum videbatur auſpicium. *Feſtus* in *puls*: *Puls potiſſimum dabatur pullis in auſpiciis, quia ex ea neceſſe erat aliquid decidere, quod tripudium faceret, id eſt, terripavium——Bonum enim augurium eſſe putabant, ſi pulli, per quos auſpicabantur, comediſſent; praeſertim ſi iis edentibus aliquid ab ore decidiſſet.* Quin & *tripudium ſoliſtimum*, *auſpicium ad rem ordiendam optimum eſſe* docet *Servius* ad *Virgilii* Eclog. VIII, 30. *Idem.*

tam ſit coactum & expreſſum? quo antiquiſſimos augures non eſſe uſos, argumento eſt, quod decretum collegî vetus habemus, omnem avem tripudium facere poſſe. Tum igitur eſſet auſpicium, ſi modo eſſet ei liberum ſe oſtendiſſe; tum avis illa videri poſſet interpres & ſatelles Jovis: nunc vero incluſa in cavea & fame enecta [1] ſi in offam pultis invadit, & ſi aliquid ex ejus ore cecidit, hoc tu auſpicium, aut hoc modo Romulum auſpicari ſolitum putas? Jam de caelo ſervare non ipſos cenſes ſolitos, qui auſpicabantur? nunc imperant pullario: ille renuntiat. [2] Fulmen ſiniſtrum, auſpicium optumum habemus ad omnes res, praeterquam ad comitia: quod quidem inſtitutum reipublicae cauſa eſt, ut comitiorum vel in judiciis populi, vel in jure legum, vel in creandis magiſtratibus principes civitatis eſſent interpretes. At [3] Ti. Gracchi literis Scipio & Figulus, [4] quod tum

1 *Si in offam pultis* invadit] Lego *invaſit*. Davies.

2 *Fulmen ſiniſtrum — praeterquam ad comitia*] Supra c. XVIII. *Comitiorum ſolum vitium eſt fulmen, quod idem omnibus rebus optimum auſpicium habemus, ſi ſiniſtrum fuit.* Vide *Dionyſium Halicarnaſſeum* lib. II. cap. 5. & *Plinium* H. N. lib. II. cap. 54. *Idem.*

3 *Tib. Gracchi literis*] Hanc rem tetigit noſter lib. I. de Divin. c. 17. & fuſe narravit lib. II. N D. cap. 4. *Valerius Maximus* lib. I. cap. I, 3. *A Tiberio Graccho ad collegium augurum literae ſunt ex provincia miſſae, quibus ſignificabat, ſe, cum libros ad ſacra populi pertinentes legeret, animadvertiſſe vitio tabernaculum captum comitiis conſularibus, quae ipſe feciſſet; eaque re ab auguribus ad Senatum relata, juſſu ejus C. Figulus e Gallia, Scipio Naſica e Corſica, Romam redierunt, & ſe conſulatu abdicaverunt.* Adi ſis & *Plutarchum* in Marcello p. 300. quem locum tentat *B. Briſſonius* Form. lib. I. p. 120. *Idem.*

4 *Quod* tum *augures judicaſſent eos vitio creatos eſſe*] Importuna prorſus eſt ſecunda vox, quam *Gruterus* ex editione *Victorii*

tum augures judicassent eos vitio creatos esse, magistratu se abdicaverunt. Quis negat augurum disciplinam esse? divinationem nego. At haruspices divini: quos cum Ti. Gracchus propter mortem repentinam ejus, qui in praerogativa referenda subito concidisset, in senatum introduxisset; non justum rogatorem fuisse dixerunt. Primum vide, ne in eum dixerint, qui rogator centuriae fuisset; is enim erat mortuus: id autem sine divinatione [5] conjectura poterant dicere: deinde fortasse casu; qui nullo modo est ex hoc genere tollendus. Quid enim scire Etrusci haruspices aut de tabernaculo recte capto, aut de pomoerii jure potuerunt? Equidem adsentior C. Marcello potius quam App. Claudio, (qui ambo mei collegae fuerunt) existimoque jus augurum, etsi divinationis opinione principio constitutum sit, tamen postea reipublicae causa conservatum ac retentum. Sed

rii mutuatus est. Omnes Pall. Paris. Med. Balliol. *quos cum augures.* Lege *Scipio & Figulus,* cum *augures judicassent eos vitio creatos esse:* nam deleo *quos,* quod omnino παρέλκει. Idem.

5 *Conjectura* poterant *dicere*] Vulgo *poterat,* quod ne Latinum quidem est: nam subintelliguntur *haruspices.* Id igitur recepi quod mihi simul ac Amico venerat in mentem. Vulgatam lectionem passi videntur editores, quoniam id, quod ipsorum hominum est, instrumento saepe tribuunt veteres. *Cyrillus* contra Julianum lib. II. pag. 41. [r] *Ἆρα διημάρτηκε τἀληθοῦς τῶν ἁγίων προφητῶν* Ο ΛΟΓΟΣ *τῶν Μωσαϊκῶν δογμάτων κατ᾽ ἴχνος ἰέναι* ΔΙΕΣΠΟΥΔΑΚΩΣ; *Plutarchus* Conf. ad Apollonium pag. 106. B. *Ἐνταῦθα γὰρ ἄν τις ἑλκύσειε καὶ τὴν τοῦ Σωκράτους* ΦΩΝΗΝ ΤΗΝ ΟΙΟΜΕΝΗΝ *δεῖν συνεισενέγκαμεν εἰς τὸ κοινὸν τὰς ἀτυχίας.* Similiter *oratio,* *cohortari;* *artes,* *fateri;* *sententia,* *judicare* dicitur. Vide nos ad lib. III. N. D. cap. 2. Sed tum demum subjungi debet *deinde fortasse casus,* non *casu.* Placet igitur ea quam dixi ratio. *Idem.*

36 Sed de hoc loco plura in aliis: nunc hactenus. Externa enim auguria, quae sunt non tam artificiosa quam superstitiosa, videamus. Omnibus fere avibus utuntur; nos admodum paucis: alia illis sinistra sunt, alia nostris. Solebat ex me Deiotarus percunctari nostri augurii disciplinam, ego ex illo sui. Dî inmortales! quantum differebat? ut quaedam essent etiam contraria. Atque ille his semper utebatur: nos, nisi dum a populo auspicia accepta habemus, quam multum iis utimur? Bellicam rem administrari majores nostri nisi auspicato noluerunt. Quam multi anni sunt, cum bella a proconsulibus & [1] a propraetoribus administrantur, qui auspicia non habent? Itaque [2] nec amnis transeunt auspicato, nec tripudio auspicantur: [3] nam ex acuminibus quidem, quod totum auspicium militare est, jam M. Marcellus ille quinquies consul totum omisit, idem imperator, idem augur optumus. Ubi ergo avium divinatio? quae, quoniam

1 A *propraetoribus*] Vulgo deest prima vox quam fide MSti Paris. inculcavimus. Certè *Cicero* praepositiones hoc modo geminare solitus est. *Davies.*

2 *Nec amnes transeunt auspicato* —— *ex acuminibus*] *Cicero* N. D. lib. II. cap. 3. *Nulla peremnia servantur, nulla ex acuminibus*; ut graviter hallucinatus sit, qui *ex cacuminibus* rescribendum censuit. De auspiciis vero peremnibus, iisque, quae ex pilorum militarium capta sunt acuminibus, adi *Jos. Scaligerum* ad *Festum* in *peremne*, & *J. C. Bulengerum* de Sortibus lib. II. cap. 6. *Idem.*

3 *Nam ex* acuminibus *quidem*] Non video, quid impulerit amicum meum, virum doctissimum, ut hoc loco pro *acuminibus* legeret *cacuminibus*, cum ita scriptum etiam sit apud *Arnobium* l. II. p. 114. cum inquit: *Aut Martium discrimen obeuntes, spem praelii sumitis, & ex* acuminibus *auspicatis.* Nisi forte *Festi* illum movit auctoritas, cujus haec sunt: *Supervacanea dicebatur ab auguribus*

quoniam ab his qui auſpicia nulla habent bella administrantur, ab urbanis retenta videtur, a bellicis eſſe ſublata. Et quidem ille dicebat, ſi quando rem agere vellet, [4] ne inpediretur auſpiciis, lectica operta facere iter ſe ſolere. Huic ſimile eſt, quod nos augures praecipimus, ne [5] juge auſpicium obveniat, ut jumenta jubeant dijungere. Quid eſt aliud nolle moneri a Jove, niſi efficere, ut aut ne fieri poſſit auſpicium, aut, ſi fiat, videri? Nam illud admodum ridiculum, 37
[6] quod negas Deiotarum, auſpiciorum, quae ſibi ad Pompeium proficiſcenti facta ſunt, poenitere, quod fidem ſecutus amicitiamque populi Romani, functus ſit officio: antiquiorem enim ſibi fuiſſe laudem & gloriam, quam regnum & poſſeſſiones ſuas. Credo id quidem; ſed hoc nihil ad auſpicia: nec enim cornix canere potuit, recte eum facere, quod populi Romani libertatem [7] defendere pararet. Ipſe hoc ſentiebat, ſicuti ſenſit. Aves eventus ſignificant aut adverſos,

ribus avis, quae ex ſummo cacumine *vocem emiſiſſet.* Urſinus.

4 *Ne impediretur auſpiciis, lectica operta facere iter ſe ſolere*] Nam, pro augurum ſententia, *nulla iſta ſigna ſunt, niſi conſenſus obſervantis accedit.* Vide *Auguſtinum* de Doct. Chriſt. lib. II. cap. 24. *In augurum certe diſciplina conſtat, neque diras neque ulla auſpicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes obſervare ſe ea negaverint,* ut tradit *Plinius* H.N. lib. XXVIII. §. 4. *Idem.*

5 *Juge auſpicium*] Hoc fit, *cum junctum jumentum ſtercus fecit,* quemadmodum teſtatur *Feſtus.* Vide ſis & *Servium* ad Aen. III, 537. *Idem.*

6 *Quod negas Deiotarum — — poenitere*] Hoc negavit Quintus ſupra lib. I. cap. 15. Victor. autem, Balliol. & Ven. 1471. exhibent, *quod negas Deiotarum — — non poenitere:* nec dubito quin ita ſcripſerit *Cicero,* cum eodem modo paſſim ſit locutus. *Idem.*

7 *Defendere* pararet] Pariſ. *pararat.* Med. *paret:* & ita lego, prout

adversos, aut secundos. Virtutis auspiciis video esse usum Deiotarum, quae vetat spectare fortunam, dum praestetur fides: aves vero, si prosperos eventus ostenderunt, certe fefellerunt. Fugit e praelio cum Pompeio. Grave tempus. Discessit ab eo. Luctuosa res. Caesarem eodem tempore hostem & hospitem vidit. Quid hoc tristius? Is cum ei [1] Trogmorum tetrarchiam eripuisset & [2] asseclae suo Pergameno nescio cui dedisset, eidemque detraxisset Armeniam a senatu datam, cumque ab eo magnificentissimo hospitio acceptus esset; [3] spoliatum reliquit & hospitem & regem. Sed labor longius: ad propositum revertar. Si eventa quaerimus, quae exquiruntur avibus; nulla modo Deiotaro prospera: sin officia; a virtute ipsius,
38 non ab auspiciis petita sunt. Omitte igitur [4] lituum

prout etiam Latini sermonis ratio videtur postulare. *Idem.*

1 *Troginorum*] Vetus liber habet *Trochamorum*; mendose: est enim scribendum *Trochmanorum*, sive *Trochmenorum*. *Stephano* autem Τρόχμηνοὶ ἔθνος Γαλατικόν. Ursinus.

Ibid. *Trogmorum*] Vulgo *Troginorum*. Sed cum talis populus nullus sit, id reposui quod ductus literarum suadebat, quod que sub isto vocabulo latere suspicati sunt viri docti. Vide *Chr. Cellarium* Geogr. Ant. III, 4. pag. 111. *Memnon* apud *Photium* Cod. CCXXIV. cap. 20. Τὰς μὲν ΤΡΩΓΜΟΥ'Σ — Ἐδείμαντο ; πόλεις ΤΡΩΓΜΟΙ' μὲν Ἀγκύραν &c. At cum sit in Balliol. Med. aliisque nonnullis MSStis *Trachamorum*: in Pall. pr. sec. Voss. & Cantab. *Trochamorum*; in Paris. *Trochanorum*; legi possit *Trocmanorum*. *Stephanus*. Τρόκμοι ἔθνος Γαλατικόν. Ἐκαλοῦντο δὲ καὶ Τροκμηνοί. *Trocmodorum* vel *Trocnadorum*, quos recensent *Carolus a S. Paulo* Geogr. Sacr. lib. IX. pag. 249. & *Lucas Holstenius*, nulla, nisi in Conciliorum quorundam subscriptionibus, fit mentio. *Davies.*

2 *Asseclae suo Pergameno nescio cui*] Mithridati Pergameno, quem *regio genere ortum, disciplinis etiam regiis educatum* scribit

[4] lituum Romuli, quem in maxumo incendio negas potuisse comburi: contemne cotem Attî Navî. Nihil debet esse in philosophia commenticiis fabellis loci. Illud erat philosophi, totius augurii primum naturam ipsam videre, deinde inventionem, deinde constantiam. Quae est igitur natura, quae volucris huc & illuc passim vagantis efficiat, ut significent aliquid, & tum vetent agere, tum jubeant, aut cantu aut volatu? cur autem aliis a laeva, aliis a dextra datum est avibus, ut ratum auspicium facere possint? quo modo autem haec, aut quando, aut a quibus inventa dicemus? Etrusci tamen habent [5] exaratum puerum auctorem disciplinae suae: nos quem? Attiumne Navium? At aliquot annis [6] antiquior Romulus & Remus, ambo augures, ut accepimus. An Pisidarum, aut Cilicum,

bit *Hirtius* Bell. Alex. cap. LXXVIII. *tetrarchiam Gallograecorum, occupatam & possessam paucis ante annis a Deiotaro, adjudicavit* Caesar. Vide sis *Strabonem* lib. XIII. pag. 927. & *Dionem* lib. XLII. pag. 207. *Idem.*

3 *Spoliatum reliquit*] *Cicero* nimis infesto fuit in Caesarem animo, quam ut historica fide res ejus gestas exponeret: licet enim Deïotarum Trocmanorum tetrarchia spoliarit Caesar; tamen amplioribus eum locupletavit ditionibus. Modeste rem narrat auctor de Bell. Alex. cap. LXVIII. At omnino vide *Dionem* lib. XLII. pag. 183. *Idem.*

4 *Lituum Romuli— cotem Attî Navî*] Vide lib. I. cap. 17. *Idem.*

5 *Exaratum puerum*] Tagem dicit, de quo supra cap. 23. *Isidorus* Orig. lib. VIII. cap. 9. Aruspicinam *autem primus Hetruscis tradidisse dicitur quidam* Tages. *Hic ex* arvis *aruspicinam dictavit* &c. sic enim legendum, non *aruspicinae* ——*Stages. Hic ex* horis *aruspicinam dictavit*; uti quidem prae se ferunt vulgati. Vide Scholiasten ad *Lucani* I, 637. & *Joannem* Sarisberiensem Policrat. lib. I. cap. XII. p. 37. *Idem.*

6 Antiquior *Romulus & Remus*] Forsan *antiquiores Romulus & Remus.* Idem.

1 *Phry-*

Cilicum, aut [1] Phrygum iſta inventa dicemus? Placet igitur, humanitatis expertes habere [2] di-
39 vinitatis auctores? At omnes reges, populi, nationes utuntur auſpiciis. Quaſi vero quicquam ſit tam valde, quam nihil ſapere, vulgare: aut quaſi tibi ipſi in judicando placeat multitudo! Quotus quiſque eſt qui voluptatem neget eſſe bonum? plerique etiam ſummum bonum dicunt. Num igitur eorum frequentia Stoici de ſententia deterrentur? aut num pleriſque in rebus ſequitur eorum auctoritatem multitudo? Quid mirum igitur, [3] ſi in auſpiciis & in omni divina-

1 *Phrygum iſta inventa*] Ita quidem ſtatuunt plurimi. *Tatianus* Orat. ad Graec. cap. I. Πτήσεις ὀρνίθων (ἐξεῦρον) Φρύγες καὶ Ἰσαύρων οἱ παλαιότατοι. *Clemens Alexandrinus* Strom. I. pag. 361. Πτήσεις δὲ ὀρνίθων παρεφυλάξαντο πρῶτοι Φρύγες. Adeantur inter alios *Theodoretus* Ther. I. pag. 6. *Iſidorus* Orig. lib. VIII. cap. 9. ſcriptor vetus a *J. B. Cotelerio* editus ad *Clementis* Recogn. lib. V. cap. 20. & *Suidas* in οἰωνιστικήν. *Davies.*

2 Divinitatis *auctores*] Vir eruditiſſimus *Joan. Clericus* Bibl. Ant. & Hodiern. Tom. XV. p. 366. legit *divinae artis*, vel *divinationis, auctores*; & *divinitatis auctoribus* nullam prorſus mentem ſubeſſe ſtatuit. Meritò quidem, ſi *divinitas* hic *Deitatem* ſeu θεότητα denotaret. Sed reapſe *divinitas* divinationem ſignificat; ut tentari non debuerit locus. *Servius* ad Georg. II, 486. *Non quod nulla gloria medicinae eſt, ſed quod minor quam* DIVINITATIS *& augurandi, quae ei Apollo obtulerat munera.* Idem ad Aen. XII, 394. Cithara *&* ſagittae *artes ſunt*: augurium *vero munus: non enim ſola arte, verum etiam indulta* DIVINITATE *colligitur.* Vide *Lactantium* Div. Inſt. lib. I. cap. XI, 10. & cap. XIII, I. *Idem.*

3 *Si in auſpiciis & in omni divinatione*] Sic elegantius multo Pariſ. Cantab. & Victor. exhibent, quam vulgo *ſi in omnibus auſpiciis & omni divinatione.* Illo enim modo praepoſitiones iterare *Tulliani* moris eſt, & vox *omnibus*, otioſa prorſus & inutilis, recte praetermittitur. *Idem.*

4 *Imbecilli animi* ſuperſtitioſa *iſta concipiant? Verum diſpicere non* poſſunt] Sic poſt *Victorium Gruterus.* Multò melius alii veteres editi dant, *Imbecilli animi ſuperſtitioſa iſta concipiant, verum diſpicere non poſſint?* Et *poſſint* quidem legitur in Pariſ. & Cantab. *Idem.*

5 At

divinatione [4] inbecilli animi superstitiosa ista concipiant? Verum dispicere non possunt. Quae autem est inter augures conveniens & conjuncta constantia? Ad nostri augurii consuetudinem dixit Ennius,

Cum tonuit laevum bene tempestate serena.

[5] At Homericus Ajax apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum nescio quid, hoc modo nuntiat:

Prospera Juppiter his dextris fulgoribus edit.

[6] Ita nobis sinistra videntur; [7] Graiis & barbaris dextra, meliora. Quamquam haud ignoro,

5 *At Homericus Ajax*] Immo Ulysses, ut jam animadverterunt aliquot viri docti. Sunt enim Ulyssis verba Iliad. I, 236. *Lambin.*

Ibid. *At Homericus* Ajax] Sic omnes MSSti; malaque fide usus est *Aldus* nepos, in cujus editione legitur *Ulysses*. Sed ii, quibus Deus erat *Cicero*, μνημονικὸν ἁμάρτημα nolebant agnoscere. Paullo post editi *Trojanorum, nescio quid hoc modo nuntiat*. Sed nos perversam distinctionem reformavimus. *Davies.*

6 *Ita nobis sinistra*] Res est sat nota. Vide *Varronem* apud *Festum* in *sinistrae aves*, *Plinium* H. N. lib. II. cap. 54. *Statium* Theb. III, 493. & *Servium* in *Virgilii* Aen. II, 693. Rationem reddit *Dionysius Halicarnasseus* lib. II. c. 5. Τίθενται δὲ Ῥωμαῖοι τὰς ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ ἀστραπὰς αἰσίους, εἴτε παρὰ Τυῤῥηνῶν διδαχθέντες, εἴτε πατέρων καθηγησαμένων, κατὰ τοιόνδε, ὡς ἐγὼ πείθομαι, λογισμὸν, ὅτι καθέδρα μέν ἐστι καὶ στάσις ἀρίστη τῶν οἰωνοῖς μαντευομένων ἡ βλέπουσα πρὸς ἀνατολὰς ——— τοῖς δὲ πρὸς ἀνατολὰς βλέπουσιν ἀριστερὰ μὲν γίνονται πρὸς τὴν ἄρκτον ἐπιστρέφοντα μέρη. Vide sis & *Plutarchum* in Quaest. Rom. pag. 282. Plura suppeditabit *J. C. Bulengerus* de Ausp. & Aug. lib. III. cap. 2. *Idem.*

7 *Graiis & barbaris dextra meliora*] Pluribus id exponit *Everh. Feithius* Antiq. Homer. lib. I. cap. 16. Cum vero δεξιὰ καλεῖ ὁ Ὅμηρος τὰ ἀνατολικὰ, ἀριστερὰ δὲ τὰ δυτικὰ, quemadmodum in Prolegomenis *Pindari* monet interpres; id quod liquet ex Iliad. M, 239. cumque, prout tradit *Plutarchus* de Placit. Philos. II, 10. Πυθαγόρας, Πλάτων, Ἀριστοτέλης δεξιὰ τοῦ κόσμου τὰ ἀνατολικὰ μέρη — ἀριστερὰ δὲ τὰ δυτικά· fieri potest ut easdem partes faustas statuerint Graeci Romanique: nam *si orientem solem*

ro, [1] quae bona ſint, ſiniſtra nos dicere, etiam ſi dextra ſint. Sed certe [2] noſtri ſiniſtrum nominaverunt, externique dextrum, quia plerumque melius id videbatur. Haec quanta diſſenſio eſt? Quid, quod aliis avibus utuntur, aliis ſignis: aliter obſervant, alia reſpondent. Non neceſſe eſt fateri, [3] partim horum, errore ſuſceptum eſſe, partim ſuperſtitione, multa fallendo?
40 Atque ſuperſtitionibus his non dubitaſti etiam omina adjungere. [4] Aemilia Paullo, Perſam periiſſe; quod pater omen accepit: Caecilia ſororis filiae ſedes ſuas tradere. Jam illa: *Favete*

lem reſpexero, cardo mihi frigoris & Septentrio ſit laevus. Verba ſunt *Arnobii* lib. IV. p. 163. *Servius* ad Aen. II, 693. Siniſtrum, *proſperum quia caeleſte eſt: quae enim nobis laeva ſunt, caeleſtibus dextra ſunt, ut ſupra diximus.* Reſpicit ad ea quae ſcripſerat in ejuſdem libri vſ. 54. Vide doctiſſimum virum *Car. Daubuzium* ad Apocalypſ. VII, 2. *Idem.*

1 *Quae bona ſint, ſiniſtra nos dicere*] Non equidem ſperno *Lambini* conjecturam, qui repoſuit *quae* mala *ſunt, ſiniſtra nos dicere*: nam rem ſe ſic habere docent permulta veterum loca. *Ovidius* Heroid. II, 115.

Cui mea virginitas avibus libata SINISTRIS.

Claudianus in VI. Conſ. Honorii vſ. 274.

——— *Heu terra* SINISTRIS
Auguriis calcata mihi ———

Ambroſius Hexaëm. lib. IV. cap. IX. §. 34. *An* ſiniſtris *ſol coepit* auſpiciis? Vide ſis etiam *Valerium Maximum* lib. IV. cap. VII, 2. ac *Amm. Marcellinum* XIV, 11. XXXI, 4. Puto tamen *Ciceronem* ſcripſiſſe, *quae bona ſunt,* dextra *nos dicere, etiam ſi* ſiniſtra *ſint:* hâc enim ratione melius connectuntur ſententiae. *Prudentius* in Symmachum II, 491.

Juppiter, ut Cretae domineris, Pallas, ut Argis,
Cynthius, ut Delphis, tribuerunt omine DEXTRO.

Et vſ. 563.

His tamen auſpicibus ſucceſſus dextra *dederunt*
Omina *laetificos* ———

Apuleius Metam. lib. II. pag. 50. *Siſque felix & iter* dexterum *pergas.* *Arnobius* lib. VII. pag. 287. *Itaque ut vobis commodemus aſſenſum,* DEXTRARUM SINISTRARUM*que rerum Deos eſſe fautores; ulla nec ſic ratio eſt, cur alios alliciatis ad* PROSPERA, *alios vero ne* NOCEANT;

vete linguis, & praerogativam, omen comitiorum. Hoc eſt, ipſum eſſe contra ſe copioſum & diſertum. Quando enim iſta obſervans, quieto & libero animo eſſe poteris, ut ad rem gerendam non ſuperſtitionem habeas, ſed rationem ducem? Itane? Si quis aliquid ex ſua re atque ex ſuo ſermone dixerit, & ejus verbum aliquod apte ceciderit ad id quod ages aut cogitabis, ea res tibi aut timorem adferet aut alacritatem? Cum M. Craſſus exercitum Brundiſii inponeret; quidam in portu caricas Cauno advectas vendens, [5] *Cauneas* clamitabat. Dicamus, ſi placet

NOCEANT, *ſacrificiis commulceatis & praemiis.* Vide ſis & p. 288. ac *Paulini* Poëm. XVII, 184. *Idem.*

2 *Noſtri ſiniſtrum* &c.] Pariſ. *noſtri* ſiniſtra *nominaverunt, externique* dextra, *quia plerumque melius* individebatur. Forte, *noſtri* ſiniſtra *nominaverunt, externique* dextra, *quia plerumque* meliora inde *videbantur.* Idem.

3 *Partim horum, errore ſuſceptum eſſe, partim ſuperſtitione, multa fallendo*] A nobis eſt haec diſtinctio: nam vulgo dant, *partim horum errore ſuſceptum eſſe, partim ſuperſtitione multa fallendo? Cicero* vult, auſpicia, de quibus egit, partim errore, partim ſuperſtitione, maxime vero fraude fallaciiſque ſuſcepta. Idem locutionis genus in aliis locis adhibuit noſter; nec eam refugiunt alii veteres. Vide ſis *Agellium* & ejus interpretes lib. x. cap. 13. ac *Tullium* infra cap. 55. *Idem.*

4 *Aemilia Paullo —— omen comitiorum*] Horum omnium meminit Quintus ſupra lib. I. capp. 45, 46. *Idem.*

5 *Cauneas*] Hanc ſcripturam omnino damnat *Caſaubonus* ad *Athenaeum* III, 3. vel quod aliena ab eo ſono vox, vel quod careat analogia, quum a Καῦνος debeat venire Καυναῖος, ideoque hic ſcribendum monet *Caunaeas.* Quidquid id eſt, *Cicero* non ab Caunis Aeolica urbe, ſed a Cauno Carica eas arceſſit, & dulces caricas in animo habebat, quod vir maximus debuit attendere. Sonos autem vocum mirifice in illo circulatorum clamore deflecti & mutari in omnibus linguis & urbibus quis non quotidie experitur? *Jac. Gronovius.*

Ibid. *Cauneas*] Super hanc vocem in MSto Regio ſcribitur, *quaſi cave ne eas.* Hoc omen memorat etiam *Plinius* H. N. lib. XV. §. 21. *Davies.*

O 1 *Abruptio*

placet, monitum ab eo Crassum, *caveret ne iret:* non fuisse periturum, si omini paruisset. Quae si suscipiamus, pedis offensio nobis & [1] abruptio corrigiae & sternumenta erunt observanda. Sortes restant & Chaldaei, ut ad vates
41 veniamus & ad somnia. Dicendum igitur putas de sortibus? Quid enim sors est? idem propemodum, quod [2] micare, quod talos jacere, quod tesseras: quibus in rebus temeritas & casus, non ratio nec consilium valet. Tota res est inventa fallaciis, aut ad quaestum, aut ad superstitionem, aut ad errorem. Atque, ut in haruspicina fecimus, sic videamus clarissimarum sortium quae tradatur inventio. Numerium Suffucium Praenestinorum monumenta declarant, honestum hominem & nobilem, somniis crebris, ad extremum etiam minacibus, cum jubere-

1 *Abruptio corrigiae & sternumenta*] Vulgo *sternutamenta:* sed Paris. *sternumenta*, quod probum. *Agellius* N. A. XII, 5. *Cur sternumentis quatiatur.* *Plinius* lib. II. §. V. pag. 73. *In auguriis sternumenta & offensiones pedum.* Observavit etiam *Salmasius* Exerc. Plin. pag. 29. sternuere & sternumentum *semper apud* Plinium *in scriptis; pro quibus ubique* sternutare & sternutamenta *corrigunt: sed perperam.* *Frontinus* Strateg. lib. I. cap. XII, 11. *Timotheus Atheniensis classe dimicaturus adversus Corcyraeos, gubernatori suo, qui proficiscenti jam classi signum receptui coeperat dare, quia ex remigibus quendam* sternutantem *audierat;* miraris, *inquit,* ex tot millibus unum perfrixisse? Haec superstitiosorum hominum deliria salse rident *Menander* & *Philemon*, quorum verba suppeditabunt *Clemens Alexandrinus* Strom. VII. pagg. 842, 843. & *Theodoretus* Therap. VI. pagg. 87, 88. Hoc tamen non impediit, quo minus diu postea valeret, & etiam nunc apud multos valeat, ominum fides. *Basilius* in Esaiae cap. II. pag. 876. Πολλοῖς τοῖς Χριστιανῶν ἀδιάφορον ὠτακουστεῖν καὶ φήμας θηρᾶσθαι καὶ συμβόλοις προσέχειν. Ἔπταρή τίς, φησιν, ἐπὶ τῷ λόγῳ, καὶ τόδε σημαίνει. Κατόπιν μέ τις ἀνεκάλεσε, καὶ ἐμπόδιον τοῦτο. Ὁ ποῦς προσέπταισεν

juberetur certo in loco ſilicem caedere, perterritum viſis, inridentibus ſuis civibus, id agere coepiſſe: itaque perfracto ſaxo ſortis erupiſſe in robore inſculptas priſcarum literarum notis. Is eſt hodie locus ſeptus religioſe propter Jovis pueri, qui lactens cum Junone Fortunae in gremio ſedens, [3] mammam adpetens, caſtiſſime colitur a matribus. Eodemque tempore, in eo loco, [4] ubi Fortunae nunc ſit aedes, mel ex olea fluxiſſe dicunt, haruſpiceſque dixiſſe, ſumma nobilitate illas ſortis futuras, eorumque juſſu ex illa olea arcam eſſe factam, eaque conditas ſortis, quae hodie [5] Fortunae monitu tolluntur. Quid igitur in his poteſt eſſe certi, quae, Fortunae monitu, pueri manu miſcentur atque ducuntur? quo modo autem iſtae poſitae in illo loco? quis robur illud cecîdit, dolavit, inſcripſit?

σεν ἐξιόντος. Τὸ ἱμάτιον ἀνεχέθη &c. Tantam vim habet recepta ſemel in animos hominum ſuperſtitio! *Davies.*

2 *Micare*] Vide ſis interpretes ad *Petronii* Satir. cap. XLIV. *Idem.*

3 *Mammam adpetens*] Pall. tert. quart. *mammam* notis *appetens:* Balliol. *votis:* S. Victoris liber, *nodis;* unde *Janus Gulielmius* legebat, *mammam* Opis *appetens.* Inanis autem eſt ea conjectura: Ops enim nihil habet quod hic agat, & additamentum illud ex ſcribarum liberalitate videtur profluxiſſe. Certe *Gruterianorum* Codicum optimi, ſimul ac Pariſ. Med. Cantab. & Ven. 1471. vocem adſciticiam non agnoſcunt. *Idem.*

4 *Ubi fortunae nunc* ſit *aedes*] Sic *Gruterus* ex quatuor Palatinis & S. Victoris libro, quibus accedunt Med. Balliol. Reg. & Cantab. Pariſ. autem *nunc* ſcit *aedes.* Forte *nunc* ſtat *aedes.* Editi veteres habent *ubi fortunae nunc* ſita eſt *aedes:* quod ſatis commodum receptaeque lectioni praeferendum. *Idem.*

5 *Fortunae monitu tolluntur*] Capitis nutu vel alio quodam ſigno miſcendas atque tollendas eſſe ſortes monuit Fortunae ſimulacrum. De Praeneſtinis aliiſque ſortibus adiri poterit V. C. *Ant. Daleus* de Divin. Idol. ſub V. T. cap. IV. pag. 449, ſeqq. *Idem.*

inſcripſit? Nihil eſt, inquiunt, quod Deus effi-cere non poſſit. Utinam ſapientis Stoicos ef-feciſſet, ne omnia cum ſuperſtitioſa ſollicitu-dine & miſeria crederent! Sed hoc quidem ge-nus divinationis vita jam communis exploſit. [1] Fani pulchritudo & vetuſtas, Praeneſtinarum etiam nunc retinet ſortium nomen; atque id in volgus: quis enim magiſtratus, aut quis vir in-luſtrior utitur ſortibus? ceteris vero in locis ſortes plane refrixerunt. [2] Quod Carneaden Clitomachus ſcribit dicere ſolitum, nuſquam ſe fortunatiorem, quam Praeneſte, vidiſſe Fortunam.

42 Ergo hoc divinationis genus omittamus. Ad Chaldaeorum monſtra veniamus: de quibus Eu-doxus Platonis auditor, in aſtrologia, judicio do-ctiſſimorum hominum, facile princeps, ſic opina-tur, id quod ſcriptum reliquit, "Chaldaeis in prae-"dictione & in notatione cujuſque vitae ex natali "die minime eſſe credendum." Nominat etiam Panaetius, qui unus e Stoicis aſtrologorum prae-dicta rejecit, [3] Archelaum & Caſſandrum, ſum-mos

1 *Fani autem pulchritudo & vetuſtas*] In Pariſ. eſt *venuſtas*. Nec abſurda videtur ea ratio, licet etiam vulgata non ſit incommoda. Similiter *venuſtatem* & *pulchritudinem* conjunxit *Tullius* Offic. I, 27. *Davies*.

2 Quod *Carneaden*] Legendum videtur *quo Carneaden*, hoc eſt, quare, quam ob cauſam. Vide *Donatum* ad *Terentii* Andr. Act. II. Sc. v, 18. Rationem continet ea vocula, cur fortunam Praeneſtinam Carneades fortunatiſſimam dixerit. *Idem*.

3 Archelaum *& Caſſandrum*] *Victorius* edidit *Anchialum*, quam quidem lectionem ſervant etiam Pariſ. Med. & Reg. *Idem*.

4 *Totum hoc* Chaldaicum *praedicendi genus*] Mediam vocem non habet Reg. nec ea videtur neceſſaria, cum *Tullium* de Genethliacis agere ſatis conſtet. Quandoquidem vero σαφηνείας *Cicero* ſit ſtudioſiſſimus, nec a vulgata

mos aſtrologos illius aetatis qua erat ipſe, cum in ceteris aſtrologiae partibus excellerent, hoc praedictionis genere non uſos. Scylax Halicarnaſſeus, familiaris Panaetii, excellens in aſtrologia, idemque in regenda ſua civitate princeps, [4] totum hoc Chaldaicum praedicendi genus repudiavit. Sed, ut ratione utamur, omiſſis teſtibus; ſic iſti diſputant, qui haec Chaldaeorum natalicia praedicta defendunt. Vim quandam eſſe aiunt ſignifero in orbe, qui Graece ζωδιακὸς dicitur, talem, ut ejus orbis unaquaeque pars, alia alio modo, moveat inmutetque caelum, perinde ut quaeque ſtellae in his finitumiſque partibus ſint quoque tempore; eamque vim varie moveri ab his ſideribus quae vocantur errantia. Cum autem in eam ipſam partem orbis venerint, in qua ſit ortus ejus qui naſcatur, aut in eam, quae conjunctum aliquid habeat aut conſentiens; [5] ea triangula illi & quadrata nominant. Et enim [6] cum tempore anni tempeſtatumque caeli converſiones commutationeſque

gata lectione recedant ceteri Codices; hanc omiſſionem Librario malim tribuere, quam reliquos libros Gloſſematis poſtulare. *Idem.*

5 *Ea illi triangula & quadrata nominant*] Haec elucidabit *Sextus Empiricus* adv. Mathem, lib. V. §. 39. Ἐπιβλέπειν δὲ λέγονται ἀλλήλους (οἱ ἀστέρες) καὶ συμφωνεῖν ἀλλήλοις, ὡς οἱ κατὰ τρίγωνον ἢ τετράγωνον φαινόμενοι. Κατὰ τρίγωνον μὲν οὖν σχηματίζονται, καὶ ἐπιθεωροῦσιν ἀλλήλους ἀστέρες, οἱ ἐπὶ τριῶν ζωδίων ἔχοντες τὸ μεταξὺ διάστημα· κατὰ τετράγωνον δὲ, οἱ δυεῖν. Vide *Manilium* lib. II. pagg. 37, 38. & *Cenſorinum* de die Nat. cap. VIII. *Idem.*

6 *Cum* tempore anni *tempeſtatumque caeli converſiones commutationeſque tantae fiant*] Haec natatore quidem Deliio carent: ſed, ut opinor, in Librarios a *Cicerone* culpa eſt transferenda. MSSti Reg. & Cantab. exhibent, *cum* tempore anni *caeli converſiones*

nesque tantae fiant accessu stellarum & recessu; cumque ea vi solis efficiantur, quae videmus; non verisimile solum, sed etiam verum esse censent, perinde, utcumque temperatus sit aër, ita pueros orientis animari atque formari, ex eoque ingenia, mores, animum, corpus, actionem
43 vitae, casus cujusque eventusque fingi. O delirationem incredibilem! non enim omnis error, stultitia est dicenda. Quibus etiam Diogenes Stoicus concedit aliquid, ut praedicere possint duntaxat [1] qualis quisque naturae, & ad quam quisque maxume rem aptus futurus sit. Cetera, quae profiteantur, negat ullo modo posse sciri: & enim geminorum formas esse similes, vitam atque fortunam plerumque disparem. [2] Procles & Eurysthenes, Lacedaemoniorum reges, gemini fratres fuerunt. [3] At nec totidem annos vixerunt; anno enim Procli vita brevior fuit: multumque is fratri rerum gestarum

siones tempestatumque commutationes tantae fiant accessu stellarum & recessu. Unde, nisi fallor, legendum, *cum caeli conversiones tempestatumque commutationes tantae fiant accessu stellarum & recessu*; deleto prorsus *tempore anni*, quod sensum turbat, & margini primitus adscriptum videtur, ne *tempestatum* nobis lateret potestas. Auctoris sane mens hoc modo plana fit & aperta. *Davies.*

1 Qualis *quisque naturae*] Vulgo *qualis quisque natura*; nec aliter fere nostri. Editi veteres *quali quisque natura.* Multo quidem commodius: sed cum Med. exhibeat *qualis quisque naturae,* sic scripsisse *Cicero* videtur. *Idem.*

2 Proclus *& Eurysthenes*] Cum ab *Herodoto* hic idem nominetur Προκλῆς, a *Strabone* autem Πατροκλῆς; adducor, ut suspicer apud *Herodotum* omissam fuisse lineam a Librario, quae super Πατροκλῆς nomen obducenda fuit, & ex πρ̄οκλῆς factum esse ut scriberetur Προκλῆς. Ursinus.

Ibid. Procles *& Eurysthenes*] Cum primus horum, *Straboni* (cui *Plutarchus* in Lycurgo pag. 40.

rum gloria praeſtitit. [4] At ego id ipſum, quod vir optumus Diogenes Chaldaeis, quaſi quadam praevaricatione, concedit, nego poſſe intellegi. Et enim cum, ut ipſi dicunt, ortus naſcentium luna moderetur, eaque animadvertant & notent ſidera natalicia Chaldaei, quaecumque lunae juncta videantur; oculorum fallaciſſimo ſenſu judicant ea, quae ratione atque animo [5] videre debebant. Docet enim ratio Mathematicorum, quam iſtis notam eſſe oportebat, quanta humilitate luna feratur, terram paene contingens; quantum abſit a proxuma Mercurii ſtella, multo autem longius a Veneris; deinde alio intervallo diſtet a ſole; cujus lumine conluſtrari putatur. Reliqua vero tria intervalla, infinita & inmenſa, a ſole ad Martis, inde ad Jovis, ab eo ad Saturni ſtellam, inde ad caelum ipſum, quod extremum atque ultumum mundi eſt. Quae poteſt igitur contagio ex infinito paene

40. addi poteſt) Πατροκλῆς nuncupetur; conjicit *Urſinus*, ex compendiaria ſcribendi ratione natum eſſe *Proclem*. Sed inanis eſt ea ſuſpicio: hunc enim *Proclem* appellant non modo noſter & *Herodotus*, ſed *Pauſanias* etiam in Lacon. cap. I. *Apollodorus* Bibl. lib. II. §. 2, 4. *Porphyrius* de Abſtin. lib. I. §. 25. aliique: ut ex iis emendandos eſſe *Strabonem* & *Plutarchum* multo ſit veriſimilius. De Procle & Euryſthene videas licet *Joan. Meurſium* Regn. Lacon. capp. 10, 15. *Dav.*

3 *At nec totidem annos vixêrunt*] Vulgo *at hi nec totidem* &c, Secundam voculam fide MSti Pariſ. delevimus. *Idem.*

4 At *ego id ipſum*—nego] Reg. habet, *ut ego id ipſum——negem.* Prorſus male; licet priorem voculam ſic repraeſentent Pariſ. Med. & Cantab. Proclis enim & Euryſthenis non meminit noſter, ut Diogenem refutaret; ſed exemplum poſuit, qua nixus erat ille philoſophus. Ab hiſce vero verbis adverſus ejus ſententiam pugnat *Cicero*. Idem.

5 *Videre* debebant] Med. *videre debeant*. Legendum *debent*. Idem.

1 *Nati*

ne intervallo pertinere ad lunam, vel potius ad
44 terram? Quid? cum dicunt id quod eis dicere necesse est, omnis omnium ortus, quicumque gignantur in omni terra quae incolatur, eosdem esse, eademque omnibus, qui eodem statu caeli & stellarum [1] nati sint, accidere necesse esse; nonne ejusmodi sunt, ut ne caeli quidem naturam interpretes istos caeli nosse appareat? Cum enim [2] illi orbes, qui caelum quasi medium dividunt & aspectum nostrum definiunt, (qui a Graecis ὁρίζοντες nominantur, a nobis *finientes* rectissime nominari possunt) varietatem maxumam habeant, aliique in aliis locis sint; necesse est, ortus occasusque siderum non fieri eodem tempore apud omnis. Quod si eorum vi caelum modo hoc, modo illo modo temperatur: quî potest [3] eadem vis esse nascentium, cum caeli tanta sit dissimilitudo? In his locis quae nos incolimus, post solstitium Canicula exoritur, & quidem aliquot diebus: apud Troglodytas,

1 *Nati* sint] Sic recte Paris. & Reg. Vulgo *sunt*. Davies.

2 *Illi orbes qui caelum quasi medium dividunt*] Pari modo *Sextus Empiricus* adv. Mathem. lib. v. §. 83, seqq. Εἰ μὲν πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην τὰ οὐράνια παρατηροῦσιν ἕκαστον τοῦ Ζωδιακοῦ δωδεκατημόριον ἰσοχρόνως ἐφαίνετο, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν εὐθεῖαν ἐθεωρεῖτο, τάχ' ἴσως ἂν ἐδύναντο Χαλδαίων παῖδες παγίως λαβεῖν τὸ περὶ τὸν ὁρίζοντα ἀνίσχον ζώδιον. Νυνὶ δὲ οὐ παρὰ πᾶσιν ἰσοχρόνως ἀναφαίνεται, ἀλλὰ τοῖς μὲν θᾶττον, τοῖς δὲ βράδιον, καὶ ποτὲ μὲν πλάγιον, ποτὲ δὲ ὀρθόν —— Καὶ ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει, πρόδηλον ἐκ τοῦ καὶ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας, καθάπερ Ἀρκτοῦρον καὶ Κύνα, μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῖς ἐν παντὶ κλίματι κατοικοῦσι φαίνεσθαι· ἀλλ' ἄλλοις καθ' ἄλλον. Vide sis & *Agellium* N. A. lib. xiv. cap. 1. *Idem.*

3 *Eadem vis esse nascentium*] Ita quidem MSSti. Sed legendum videtur *eadem sors*, vel *eadem vita esse nascentium*. Vide capp. 42, 45. *Idem.*

4 *In dissimiles incidere* naturas] Durus

dytas, ut ſcribitur, ante ſolſtitium: ut, ſi jam concedamus aliquid vim caeleſtem ad eos qui in terra gignuntur pertinere, confitendum ſit illis, eos, qui naſcuntur eodem tempore, poſſe [4] in diſſimiles incidere naturas propter caeli diſſimilitudinem. Quod minime illis placet: volunt enim illi, omnis eodem tempore ortos, qui ubique ſunt nati, eadem conditione naſci.
Sed quae tanta dementia eſt, ut in maxumis 45
motibus mutationibuſque caeli nihil interſit, qui ventus, qui imber, quae tempeſtas ubique ſit? quarum rerum in proxumis locis tantae diſſimilitudines ſaepe ſunt, ut alia Tuſculi, alia Romae eveniat ſaepe tempeſtas. Quod, qui navigant, maxume animadvertunt, cum in flectendis promuntoriis ventorum mutationes maxumas ſaepe ſentiant. Haec igitur cum ſit tum ſerenitas, tum perturbatio caeli; eſtne ſanorum hominum, hoc ad naſcentium ortus [5] pertinere non dicere, quod non certe pertinet: illud neſcio quid tenue,

Durus videtur loquendi modus, nec eo uſum *Ciceronem* crediderim. Reſcribo, *in diſſimiles incidere genituras*, quae vox thema natalicium paſſim denotat. *Idem.*

5 *Pertinere non dicere, quod* non *certe pertinet*] Reg. & Cantab. dant *pertinere dicere, quod non certe pertinet.* Aſt alieno loco poſita eſt particula negans: nam mens Auctoris reponendum demonſtrat *pertinere non dicere, quod certe pertinet.* Similiter Favorinus apud *Agellium* N. A. lib. XIV. cap. I. *Quanta particum circulorumque caeli ex devergentia & convexionibus mundi varietas ſit, quis non videt? Eaedem igitur ſtellae, per quas omnia divina humanaque ferri, agi, contendunt, ſicuti non uſquequaque pruinas aut calores cient; ſed mutant & variant, tempeſtateſque eodem in tempore alibi placidas, alibi violentas movent: cur non eventa quoque rerum ac negotiorum alia efficiunt in Chaldaeis, alia in Gaetulis, alia apud Nilum? Per autem, inquit, inconſequens, ipſum quidem corpus & habitum*

tenue, quod ſentiri nullo modo, intellegi autem vix poteſt, quae a luna ceteriſque ſideribus caeli temperatio fiat, dicere ad puerorum ortus pertinere? Quid? quod non intellegunt, ſeminum vim, quae ad gignendum procreandumque plurimum valeat, funditus tolli; mediocris erroris eſt? quis enim non videt, & formas, & mores, & pleroſque ſtatus ac motus effingere a parentibus liberos? quod non contingeret, ſi haec non vis & natura gignentium efficeret, ſed temperatio lunae, caelique moderatio. Quid? quod uno & eodem temporis puncto nati, diſſimilis & naturas, [1] & vitas, & caſus habent; [2] parumne declarant, nihil ad agendam vitam naſcendi tempus pertinere? niſi forte putamus neminem eodem tempore ipſo & conceptum & [3] natum, quo Africanum. Num quis igitur talis

habitum tam profundi aëris ſub alio atque alio caeli curvamine non eundem manere; in hominum autem negotiis ſtellas iſtas opinari idem ſemper oſtendere, ſi eas ex quacunque terra conſpexeris &c. *Davies.*

1 *Et vitas* & *caſus*] Pariſ. *&* *vitas caſus.* Forſan *&* vitae *caſus.* Idem.

2 *Parumne* declarant] Legendum puto *declarat*, licet in tuenda vulgata conſentiant libri. *Idem.*

3 *Natum, quo Africanum*] Idem in Chaldaeos telum torquet *Sextus Empiricus* adv. Mathem. lib. v. §. 89. Οὐθεὶς Ἀλεξάνδρῳ τῷ Μακεδόνι γέγονεν ἴσος, πολλῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην συναποτεχθέντων αὐτῷ, οὐδὲ Πλάτωνι τῷ φιλοσόφῳ. Favorinus apud *Agellium* lib. XIV. cap. I. *Quod ſi quaedam, inquit, in hominum morte atque vita etiam diverſis temporibus editorum, per ſtellarum pares quoſdam poſtea conventus, paria nonnulla & conſimilia poſſe dicunt obtingere; cur non aliquando poſſint omnia quoque paria uſu venire, ut exſiſtant, per hujuſmodi ſtellarum concurſiones & ſimilitudines, Socratae ſimul & Antiſthenae & Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, vita omni & morte pari.* Vide ſis & noſtrum cap. 47. *Idem.*

1 Cer-

talis fuit? Quid? illudne dubium eſt, quin 46
multi, cum ita nati eſſent ut quaedam contra naturam depravata haberent, reſtituerentur & [4] corrigerentur ab natura, cum ſe ipſa revocaſſet, aut arte atque medicina? aut quorum linguae ſic inhaererent ut loqui non poſſent, eae ſcalpello reſectae liberarentur? Multi etiam naturae vitium meditatione atque exercitatione ſuſtulerunt: ut Demoſthenen ſcribit Phalereus, [5] cum RHO dicere nequiret, exercitatione feciſſe ut planiſſime diceret. Quod ſi haec aſtro ingenerata & tradita eſſent, nulla res ea mutare poſſet. Quid? diſſimilitudo locorum nonne diſſimilis hominum procreationes habet? quas quidem percurrere oratione facile eſt; quid inter Indos, & Perſas, [6] & Aethiopas, & Syros differat, corporibus, animis, ut incredibilis varietas diſſimilitudoque

4 *Corrigerentur* ab *natura—aut arte* atque *medicina*] Vulgo *aut medicina*, quaſi ſcilicet ars non eſſet medicina! Nos igitur MSStos Voſſ. & Victor. ſecuti ſumus. Sed & reſcripſerim *corrigerentur* aut *natura, cum ſe ipſa revocaſſet, aut arte* atque *medicina*. Nam quaedam vitia teneris corporibus inſita, cum robuſtiores & validiores facti ſumus, ipſa natura, medicinâ non adhibita, corrigit & emendat. *Idem*.

5 *Cum* RHO *dicere nequiret*] Eleganter *Cicero* de Orat. lib. I. cap. 16. *Cum ita balbus eſſet Demoſthenes, ut ejus ipſius artis, cui ſtuderet, primam literam non poſſet dicere, perfecit meditando, ut nemo planius eo locutus putaretur.* Inter alios, idem memorant *Valerius Maximus* lib. VIII, cap. VII, 1. *Plutarchus* in Demoſt. pag. 844. & ex eo *Photius* Cod. CCLXV. col. 1471. *Idem*.

6 *Et Aethiopas*] In vulgatis deeſt prima vox, quam nos ex Med. Balliol. Cantab. Ven. 1471. & Victor. adjecimus. Alioqui cum plures Codices dent *Aethiopas, Syros*, expunctis conjunctionibus, legi poſſit *inter Indos, Perſas, Aethiopas, Syros*. Rem ipſam tetigit *Sextus Empiricus* Pyrrhon. Hypot. lib. I. cap. XIV. §. 80, ſeqq. *Idem*.

1 *Lunae*

que sit. Ex quo intellegitur, plus terrarum situs, quam [1] lunae tractus ad nascendum valere. Nam quod aiunt, [2] quadringenta septuaginta millia annorum in periclitandis experiendisque pueris, quicumque essent nati, Babylonios posuisse; [3] fallunt: si enim esset factitatum, non esset desitum: neminem autem habemus auctorem, [4] qui aut fieri
47 dicat, aut factum sciat. Videsne, me non ea dicere, quae Carneades, sed ea, quae princeps Stoicorum Panaetius dixerit? Ego autem etiam hoc requiro, [5] omnesne, qui Cannensi pugna ceciderunt, [6] uno astro fuerint? Exitus quidem omnium unus & idem fuit. Quid? qui ingenio

1 *Lunae* tractus] In S. Victoris libro, Paris. Med, Reg. Cantab. & Pall. tribus est *Lunae tactus*; in uno legitur *actus*. Sed nec vulgata, nec harum lectionum alterutra mihi placet. Cum viro doctissimo *Joan. Clerico* malim *Lunae status*, ut supra cap. XLIV. *eodem* STATU *caeli & stellarum natos* dixit. *Davies.*

2 *Quadringenta septuaginta*] Vulgo *quadringenta & septuaginta*. Sed mediam vocem nesciunt Paris. Med. Reg. aliique Codices. *Idem.*

3 *Fallunt*] Eadem est Favorini mens apud *Agellium* N. A. lib. XIV. cap. 1. De annorum numero, quem suis observationibus adscribunt Chaldaei, diximus ad lib. I. cap. 29. *Idem.*

4 *Qui aut fieri dicat*] Vulgo *qui* id *aut fieri dicat*, refragantibus Paris. Med. & Balliol. *Idem.*

5 *Omnesque, qui Cannensi pugna ceciderunt*] Favorinus apud *Agellium* N. A. lib. XIV. cap. 1. *quid esset, quod adversum hoc dici posset, requirebat, quod homines utriusque sexus, omnium aetatium, diversis stellarum motibus in vitam editi, regionibus, sub quibus geniti erant, longe distantibus, omnes tamen isti aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut oppidorum expugnationibus aut eadem in navi fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemque ictu temporis universi simul interirent. Quod scilicet, inquit, nunquam eveniret, si momenta nascendi singulis adtributa suas unumquodque leges haberent.* Eandem hastam multa vi mittit *Sextus Empiricus* adv. Mathem. lib. V. §. 90, seqq. *Idem.*

6 *Uno astro fuerint*] Balliol. noster, *uno astro* orti *fuerint*: sed Librarii videtur additamentum. *Idem.*

noster,

nio atque animo singulares, [7] num astro quoque uno? Quod enim tempus, [8] quo non innumerabiles nascuntur? at certe similis nemo Homeri. Et si ad rem pertinet, quo modo caelo adfecto compositisque sideribus quodque animal oriatur; [9] valeat id necesse est etiam in rebus inanimis: quo quid dici potest absurdius? L. quidem Tarutius Firmanus, familiaris noster, [10] in primis Chaldaicis rationibus eruditus, urbis etiam nostrae [11] natalem diem repetebat ab eis Parilibus, quibus eam a Romulo conditam accepimus; Romamque, [12] in jugo cum esset luna,

7 *Num astro* quoque *uno?*] Editt. Ven. 1471. & Ascens. repraesentant *aeque uno*, quod *Lambino* placuit. Sed perinde est, hoc an illo modo legas. In eo vero quod vir ille doctus supra dederit, *ingenio atque animo singulares* NASCUNTUR, haud addicunt nostri Codices, nec id supplementum flagitat oratio. *Idem.*

8 *Quo non innumerabiles* nascuntur] Ita Paris. Med. & Reg. non *nascantur*, ut vulgo. *Idem.*

9 *Valeat id necesse est etiam in rebus inanimis*] Victorius & MS. Vossianus exhibent, *valeat id necesse est non in hominibus solum, verum in bestiis etiam.* Ac ita fere Balliol. Illam vero lectionem procudit indocta Librariorum audacia: nam *quodque animal* bestias non minus ac homines complectitur. *Idem.*

10 *In primis Chaldaicis* literis *eruditus*] Veteres libri *Chaldaicis* RATIONIBUS habent, quod recepi. Liber etiam Democriti Physici, Χαλδαϊκὸς λόγος inscriptus erat, ut tradit *Diogenes Laertius* in vita ipsius. *Victorius.*

11 *Natalem diem repetebat*] Is dies erat undecimus ante Kalendas Maias, ut narrat *Plutarchus* in Romulo, eodemque loco hunc Tarutium commemorat. *Lambin.*

12 *In jugo cum esset Luna*] *Manilius* lib. IV. pag. 103.

Hesperiam sua libra tenet, qua condita Roma
Et propriis fraenat pendentem nutibus orbem,
Orbis & imperium retinet; discrimina rerum
LANCIBUS, *& positas gentes tollitque premitque.*

Videlicet Mathematici πόλεως τύχην, ὥσπερ ἀνθρώπου, κύριον ἔχειν οἴονται χρόνον, ἐκ τῆς πρώτης γενέσεως πρὸς τὰς τῶν ἀστέρων ἐποχὰς θεωρούμενον, ut, memorato Tarutii facinore

na, natam esse dicebat, [1] nec ejus fata canere dubitabat. O vim maxumam erroris! Etiamne urbis natalis dies ad vim stellarum & lunae pertinebat? Fac in puero [2] referre, ex qua adfectione caeli primum spiritum duxerit: num hoc in latere, aut in caemento, ex quibus urbs effecta est, potuit valere? Sed quid plura? Cotidie refelluntur. Quam multa ego Pompeio, quam multa Crasso, quam multa huic ipsi Caesari a Chaldaeis dicta memini, neminem eorum [4] nisi in senectute, nisi domi, nisi cum claritate esse moriturum! [5] ut mihi permirum videatur, quemquam extare, qui etiam nunc credat his, quorum praedicta cotidie videat re & eventis refelli.
48 Restant duo divinandi genera, quae habere dicimur a natura, non ab arte; vaticinandi & somniandi. De quibus, Quinte, inquam, si placet, disseramus. Mihi vero, inquit, placet: his enim, quae adhuc disputasti, prorsus adsentior; &, vere ut loquar, quamquam tua me oratio confirmavit, tamen etiam mea sponte

facinore, loquitur *Plutarchus* in Romulo pag. 24. D. *Symmachus* lib. x. Epist. 54. *Ut animae nascentibus, ita populis fatales Genii dividuntur.* Adeatur etiam *Prudentius* in Symm. II, 71. qui ab ejusdem libri vs. 372. inanem hanc refellit sententiam. Vani scilicet homines

Adscribunt saxis Lachesis male fortia fila,
Tectorumque trabes fusis pendere rotatis
Credunt, atque ipsis tribuunt decreta tigillis.
Ceu distet, cujus stellae sit fraxinus ortu
Eruta, quae summum conscenderet ardua culmen;

ut ait idem Poëta vs. 453, seqq. *Davies.*

1 *Nec ejus fata* canere *dubitabat*] Paris. Reg. Med. Balliol. & Ascens. *nec ejus fata* tenere *dubitabat*. Hoc tamen lectioni vulgatae postponendum censeo. *Idem.*

2 *Re-*

ſponte nimis ſuperſtitioſam de divinatione Sto-
icorum ſententiam judicabam: ac me Peri-
pateticorum ratio magis movebat, & veteris
[5] Dicaearchi & ejus, qui nunc floret, Cratip-
pi, qui cenſent eſſe in mentibus hominum tam-
quam oraclum aliquod, ex quo futura praeſen-
tiant, ſi aut furore divino incitatus animus, aut
ſomno relaxatus, ſolute moveatur ac libere. His
de generibus quid ſentias, & quibus ea rationi-
bus infirmes, audire ſane velim. Quae cum il- 49
le dixiſſet, tum ego rurſus quaſi ab alio princi-
pio ſum exorſus dicere. Non ignoro, inquam,
Quinte, te ſemper ita ſenſiſſe, ut de ceteris di-
vinandi generibus dubitares; iſta duo, furoris
& ſomnii, quae a libera mente fluere videren-
tur, probares. Dicam igitur, de iſtis ipſis duo-
bus generibus mihi quid videatur, ſi prius, Sto-
icorum concluſio rationis & Cratippi noſtri quid
valeat, videro. Dixiſti enim, & Chryſippum,
& Diogenem, & Antipatrum concludere hoc
modo: " Si ſunt Dî, neque ante declarant ho-
" minibus

2 *Referre, ex qua adfectione caeli*] Lego *referre, qua adfectione* (male Pariſ. & Reg. *effectione*) *caeli primum* &c. *Idem.*

3 *Niſi in ſenectute*] Vulgo *niſi ſenectute*, praepoſitione neglecta; cui nos ex Reg. & Cantab. ſedem ſuam dedimus. *Idem.*

4 *Ut mihi permirum videatur, quemquam extare* &c.] Hoc illis mirum non videbitur, qui inſitam humanae naturae ſuperſtitionem ſecum reputent: nam *plurimis mortalium non eximitur, quin primo cujuſque ortu ventura deſtinentur; ſed quaedam ſecus quam dicta ſint cadere fallaciis ignara dicentium: ita corrumpi fidem artis*; ut olim obſervavit *Tacitus* Annal. VI, 22. *Idem.*

5 *Dicaearchi & — Cratippi*] His praeivit omnium Peripateticorum dux & princeps Ariſtoteles, qui ſola naturalia divinationis genera, ſomniorum & furoris, probavit, ut patet ex iis quae diximus ad lib. I. cap. 3. *Idem.*

1 *Nihil*

"minibus quae futura ſint; aut non diligunt "homines; aut, quid eventurum ſit, ignorant; "aut exiſtimant [1] nihil intereſſe, hominem ſcire "quid ſit futurum; aut non cenſent eſſe ſuae "majeſtatis, praeſignificare hominibus quae ſint "futura; [2] aut ea ne ipſi quidem Dî ſignificare "poſſunt: at neque non diligunt nos; ſunt "enim benefici, generique hominum amici: "neque ignorant ea quae ab ipſis conſtituta & "deſignata ſunt: neque noſtra nihil intereſt, "ſcire ea quae futura ſunt; erimus enim cau-"tiores, ſi ſciemus: neque hoc alienum ducunt "majeſtate ſua; nihil eſt enim beneficentia "praeſtantius: neque non poſſunt futura prae-"noſcere: non igitur Dî ſunt, nec ſignificant "nobis futura: ſunt autem Dî: ſignificant "ergo: & non, ſi ſignificant futura, nullas "dant vias nobis ad ſignificationum ſcientiam; "fruſtra enim ſignificarent: neque, ſi dant vias, "non eſt divinatio: eſt igitur divinatio." O acutos homines! quam paucis verbis negotium confectum

1 *Nihil intereſſe*, hominem *ſcire*] Legendum *nihil intereſſe* hominum, *ſcire quid ſit futurum*, ut habet noſter ſupra lib. I. cap. 38. haec enim vox in omni hac ratiocinatione pluraliter effertur. *Davies.*

2 *Aut ea ne ipſi quidem Dii ſignificare poſſunt*] Mihi hoc totum fruſtra videtur inculcatum: quorſum enim iteretur? cum idem ſignificet id quod dixit, *aut quid eventurum ſit ignorant.* P. Manucius.

Ibid. Fruſtra prorſus eſt vir doctiſſimus: praeterquam enim quod haec legantur etiam lib. I. cap. 38. aliud eſt *ignorare*; aliud *ſignificare non poſſe.* Muti proculdubio ſurdique multa ſciant, quae declarare non poſſunt: & ab iis ſtat, aut potius ex eorum ſententia loquitur, *Cicero*, qui fieri poſſe negant, ut ulla ſit a Diis rerum futurarum ſignificatio. *Davies.*

3 *Quod finitum eſt, inquit*] Sic Epicurus apud *Diogenem Laertium*

confectum putant? Ea sumunt ad concludendum, quorum eis nihil conceditur. Conclusio autem rationis ea probanda est, in qua ex rebus non dubiis id, quod dubitatur, efficitur. Vi- 50
desne Epicurum, quem hebetem & rudem dicere solent Stoici, quemadmodum, quod in natura rerum omne esse dicimus, id infinitum esse concluserit? [3] *Quod finitum est*, inquit, *habet extremum*. Quis hoc non dederit? [4] *Quod autem habet extremum, id cernitur ex alio extrinsecus*. Hoc quoque est concedendum. *At quod omne est, id non cernitur ex alio extrinsecus*. Ne hoc quidem negari potest. *Nihil igitur cum habeat extremum, infinitum sit necesse est*. Videsne, ut ad rem dubiam concessis rebus pervenerit? Hoc vos dialectici non facitis: nec solum ea non sumitis ad concludendum, quae ab omnibus concedantur; sed ea sumitis, quibus concessis, nihilo magis efficiatur quod velitis. Primum enim hoc sumitis, *Si sunt Dî, benefici in homines sunt*. Quis hoc vobis dabit? Epicurusne, [5] qui negat

ertium lib. x. §. 41. Τὸ πᾶν, ἄπειρόν ἐστι· τὸ γὰρ πεπερασμένον, ἄκρον ἔχει· τὸ δὲ ἄκρον παρ' ἕτερόν τι θεωρεῖται, ὥστε τὸ οὐκ ἔχον ἄκρον, πέρας οὐκ ἔχει· πέρας δὲ οὐκ ἔχον, ἄπειρον ἂν εἴη καὶ οὐ πεπερασμένον. Ex nostro supplendum videtur, τὸ δὲ ἄκρον, παρ' ἕτερόν τι θεωρεῖ)· ΤΟ ΔΕ ΠΑΝ ΟΥ ΠΑΡ' ΕΤΕΡΟΝ ΤΙ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ. Earundem vocum repetitio, mendam videtur genuisse: cujus generis omissiones in veterum monumentis non raro contigerunt. *Idem*.

4 *Quod* autem *habet extremum*] Vulgo vox secunda non comparet. Eam fide MSStorum Paris. Med. Balliol. Reg. Cantab. Ven. 1471. & Victor. nos adjecimus, idque postulat Syllogismi ratio. *Idem*.

5 *Negat* quicquam *Deos nec alieni curare nec sui*] *Jac. Gronovius* vocem fictam, *aliquidquam*, intruserat; quam nos, jubentibus nostris MSStis, ejecimus veteremque lectionem reduximus. Erat autem Epicuri κυρίᾳ

negat quicquam Deos nec alieni curare nec sui? an noster Ennius? qui magno plausu loquitur, adsentiente populo,

Ego Deûm genus esse semper dixi & dicam caelitum:
Sed eos non curare opinor, quid agat humanum genus.

Et quidem, [1] cur sic opinetur, rationem subjicit. Sed nihil est necesse dicere quae sequuntur: tantum sat est intellegi, id sumere istos pro certo, quod dubium controversumque sit.
51 Sequitur porro, *Nihil Deos ignorare, quod omnia sint*

δόξα, τὸ μακάριον καὶ ἄφθαρτον οὔτε αὐτὸ πράγματα ἔχειν, οὔτε ἄλλῳ παρέχειν· pro illius enim sententia οὐ συμφωνοῦσι πραγματεῖαι καὶ φροντίδες μακαριότητι. Vide *Diogenem Laertium* lib. x. §. 77. & nostrum lib. I. N. D. capp. 19, 29. *Davies.*

1 *Cur sic opinetur, rationem subjicit*] Ea ratio fuit,
Nam si curent, bene bonis sit, male malis; quod nunc abest.
Vide *Hieronymum Columnam* ad *Ennii* Fragm. pagg. 224, 225. & *Lucianum* Jov. Trag. Tom. II. pag. 139. *Idem.*

2 Ea *quae eventura sunt*] Prima vox est a MSStis Paris. Med. Balliol. Reg. & Ven. 1471. nam vulgo deest. *Idem.*

3 *Negant enim id esse*] Inter haec verba, & superiora *quam scire*, deest quiddam tale, *Sequitur Deos ea nobis praesignificare. Negant iidem.* Deinde legendum, *aiunt enim* &c. Debet igitur hic notari stellula, & ita olim jussevam. *Lambinus.*

Ibid. *Negant enim id esse alienum majestatis Deorum, scilicet causas omnium introspicere*] Apparet haec superioribus esse attexenda, locumque ita corrigendum: *Negant* etiam *id esse alienum majestatis Deorum, scilicet* casas *omnium introspicere.* Quo enim ordine Chrysippus, Diogenes, & Antipater, rationes, cur divinatio esset, attulerant; eodem ordine eas ipsas rationes conatur Cicero confutare. *Negant etiam,* inquit, *id esse alienum majestatis Deorum, casas omnium introspicere.* Εἰρωνικῶς· quasi dicat; maxime est alienum majestatis Deorum, casas omnium introspicere, ut videant, quid cuique conducat. Et dixit *casas* potius, quam *domos,* ut humilitate verbi major esset ironia: *domos* enim principes viri habitare solent; *casas* non solent, quae agrestium propriae sunt. Dictionem autem illam *scilicet* ita accipimus, ut per ironiam posita sit, non ut *id est* significet.

sint ab his constituta. Hic vero quanta pugna est doctissimorum hominum, negantium esse haec a Dîs inmortalibus constituta? At *nostra interest scire* [2] *ea quae eventura sint.* Magnus Dicaearchi liber est, nescire ea melius esse quam scire. [3] *Negant id esse alienum majestate Deorum,* scilicet casas omnium introspicere, ut videant quid cuique conducat. *Neque non possunt futura praenoscere.* Negant posse hi, quibus non placet esse certum, quid futurum sit. Videsne igitur, quae dubia sint, ea sumi pro certis atque concessis? Deinde contorquent, & ita concludunt:

significet. Neque *majestate* lego pro *majestatis*, cum *alienus* etiam generandi casu conjungatur: ut lib. I. Fin. c. 4. *Quis* alienum *putet* ejus *esse dignitatis, quam mihi quisque tribuit?* Et de Universitate: *Naturam fugientem, & ejus* copulationis alienam. Et *Sallustius* in Catil. c. 41. *Domus D. Bruti propinqua foro, neque* aliena consilii *propter Semproniam.* Et *Lucretius* lib. VI, 68.

——*Alienaque pacis eorum.*

Et ibidem infra vs. 1063.

Nec tamen haec ita sunt aliarum rerum aliena.

P. Manucius.

Ibid. Causas *omnium introspicere*] *Casas* legendum censet *Manucius*, nam omnes libri habent *causas.* Lambin.

Ibid. *Negant id esse alienum majestate Deorum, scilicet* casas *omnium introspicere*] *Paulli Manucii* conjecturam, qui *casas*, non *causas*, legit, diserte firmat Pall. sec. In reliquis Victorium nostrosque Codices sequimur, licet de constructione, quam propugnat vir doctissimus, dubitari non possit. At *Lambinianis* additamentis nihil est opus, si modo locum recte capiamus: prior enim pars est Philosophorum, quorum conclusionem rationis exponit noster; posterior, ipsius *Ciceronis*, eorum sententiam εἰρωνικῶς perstringentis. Sic igitur distingue: *Negant* (Chrysippus, Diogenes, Antipater) *id esse alienum majestate Deorum. Scilicet casas omnium introspicere, ut videant, quid cuique conducat.* Similiter Epicurei ridebant potius, quam timebant, *omnia providentem & cogitantem & animadvertentem, &* OMNIA AD SE PERTINERE PUTANTEM, *curiosum & plenum negotii Deum.* Verba sunt *Tullii* N. D. lib. I. cap. 20. Vide sis *Minucii Felicis* Octav. cap. X. & infra cap. LXIII. *Dav.*

P 2 1 *Non*

cludunt: [1] *Non igitur ſunt Dî, nec ſignificant futura:* id enim jam perfectum arbitrantur. Deinde adſumunt: *Sunt autem Dî:* quod ipſum non ab omnibus conceditur: *Significant ergo.* Ne id quidem ſequitur: poſſunt enim non ſignificare, & tamen eſſe Dî. [2] *Nec, ſi ſignificent, non dant vias aliquas ad ſcientiam ſignificationis.* At id quoque poteſt, [3] ut non dent hominibus; ipſi habeant: cur enim Tuſcis potius quam Romanis darent? [4] *Nec, ſi dant vias, nulla eſt divinatio.* Fac dare Deos; quod abſurdum eſt: quid refert, ſi accipere non poſſumus? Extremum eſt, [5] *Eſt igitur divinatio.* Sit extremum: effectum tamen non eſt: ex falſis enim, ut ab ipſis didicimus, verum effici non poteſt: jacet
52 igitur tota concluſio. Veniamus nunc ad optumum virum, familiarem noſtrum, Cratippum. "Si ſine oculis, inquit, non poteſt extare officium & munus oculorum, poſſunt autem aliquando

1 *Non igitur ſunt Dî*] Vulgo *non igitur* & *ſunt Dî:* ſed fide MStorum Victor. Reg. & Cantab. copulam illam, plane ſupervacaneam, delevimus; nec extat ſane lib. I. cap. 38. aut ſupra c. 49. *Davies.*

2 *Nec, ſi ſignificent, non dant*] Vulgo *dare,* quod ſenſum prorſus turbat vitiatque: nam verba ſunt Philoſophorum, quos ſtatim refellit *Cicero.* Vide cap. 49. Nos igitur veterem Codicem ſequuti ſumus, quem memorat quidem *Lambinus;* ita tamen, ut ei non obtemperarit. *Idem.*

3 *Ut non dent hominibus*] Vulgo *homini:* nos autem Reg. & Cantab. ſequimur, ob cauſam, quam diximus ad cap. XLIX. *Idem.*

4 *Nec, ſi dant vias, nulla eſt divinatio*] Sic legendum, non, ut olim editum eſt, *nec, ſi* non *dant vias:* eſt enim ratio Stoicorum, qua concludebant, ſi Dii dant vias ad ſignificationum ſcientiam, eſſe divinationem. *Lamb.*

5 *Eſt igitur divinatio*] Primam vocem, quam male praetermittunt editi, nos ex Reg. & Cantab. mutuati ſumus. Ita ſane legitur

"quando oculi non fungi ſuo munere; qui "vel ſemel ita eſt uſus oculis, ut vera cerneret, "is habet ſenſum oculorum vera cernentium. "Item igitur, ſi ſine divinatione non poteſt of-"ficium & munus divinationis extare, poteſt au-"tem cum quis divinationem habeat, errare a-"liquando nec vera cernere; ſatis eſt ad con-"firmandam divinationem, ſemel aliquid ita "eſſe divinatum, nihil ut fortuito cecidiſſe vi-"deatur: ſunt autem ejus generis innumerabi-"lia: eſſe igitur divinationem confitendum eſt". Feſtive & breviter: ſed cum bis ſumpſit quod voluit; etiamſi faciles nos ad concedendum habuerit, id tamen, quod adſumit, concedi nullo modo poteſt. "Si, inquit, aliquando oculi pec-"cent, tamen, quia recte aliquando viderint, "ineſt in his vis videndi. Item, [7] ſi quis ſemel "aliquid dixerit, is etiam cum peccet, tamen "exiſtimandus ſit habere vim divinandi. Vide, 53
quaeſo,

gitur lib. I. cap. 38. & ſupra c. 49. *Davies.*

6 *Is habet* ſenſum *oculorum*] Reg. *uſum oculorum:* ſed praeſtat recepta lectio, quam tuetur *Cicero* ſupra lib. I. cap. 32. ubi pariter extat *Cratippeum* hoc argumentum. *Idem.*

7 *Si quis ſemel aliquid dixerit*] Sic dedit *Gruterus* ex Pal. primo. Nimirum *dicendi* verbo *praedicendi* vim competere putavit vir ille doctus: qua de re videas licet *Nic. Heinſium* in *Ovidii* Epiſt. V, 33. Sed abſolute, nec aliquo vocabulo praeeunte vel ſubſequente quod ejus poteſtatem definiat, ita loqui licere mihi non videtur. Pariſ. Med. Balliol. & veteres editi repraeſentant, *ſi quis ſemel aliquid* in divinatione *dixerit:* Reg. autem & Cantab. habent *de divinatione.* Abundat utraque praepoſitio, legendumque, *ſi quis ſemel aliquid divinatione dixerit.* Ablativus modum denotat. Quin & reponi poſſit *ſi quis ſemel aliquid divinârit:* nec haec ratio diſplicet; licet equidem priorem conjecturam praetulerim, quod minus a Codicibus abeat. *Idem.*

 1 Prae-

quaeſo, Cratippe noſter, quam ſint iſta ſimilia: nam mihi non videntur. Oculi enim vera cernentes, utuntur natura atque ſenſu: animi, ſi quando vel vaticinando vel ſomniando vera viderunt, uſi ſunt fortuna atque caſu. Niſi forte conceſſuros tibi exiſtumas eos, qui ſomnia pro ſomniis habent, ſi quando aliquod ſomnium verum evaſerit, non id fortuito accidiſſe. Sed demus tibi iſtas duas ſumptiones, ea quae λήμματα appellant dialectici; ſed nos Latine loqui malumus: [1] praeſumptio tamen, quam πρόληψιν idem vocant, non dabitur. Adſumit autem Cratippus hoc modo: *Sunt autem innumerabiles praeſenſiones non fortuitae.* At ego dico nullam. Vide, quanta ſit controverſia. Jam adſumptione non conceſſa, nulla concluſio eſt. At inpudentes ſumus, qui, cum tam perſpicuum ſit, non concedamus. Quid eſt perſpicuum? Multa vera, inquit, evadere. Quid, quod multo plura falſa. Nonne ipſa varietas, quae eſt propria fortunae, [2] fortunam eſſe

1 Praeſumptio *tamen*] In MSStis & Ven. 1471. eſt *praeſenſio*, quod tantum non receperat *Gruterus*. At omnino retinenda eſt lectio vulgata, prout ipſa vox πρόληψις ſatis ſuperque demonſtrat. *Davies*.

2 *Fortunam eſſe cauſam, non naturam docet*] Vulgo *non naturam* eſſe *docet*: ſed odioſam illam, minimeque neceſſariam ejuſdem voculae repetitionem nos fide MSStorum Reg. & Cantab. ſuſtulimus. Ad rem ipſam quod ſpectat; ſic optime Diogenianus apud *Theodoretum* Therap. x. p. 139. Τὸ ἀληθεύειν ποτὲ τοὺς καλουμένους μάντεις ἐν ταῖς προαγορεύσεσιν, οὐκ ἐπιστήμης ἀλλὰ τυχικῆς αἰτίας ἔργον ἂν εἴη. Οὐ γὰρ τὸ μηδέποτε τοῦ προκειμένου τυγχάνειν, ἀλλὰ τὸ μὴ πάντοτε, μηδ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μηδ' ὡς ἐξ ἐπιστήμης, ὅταν τις καὶ ποτὲ τυγχάνῃ, τύχης ἔργον προσλήψαμεν. Eodem recidunt quae diſputat acutiſſimus ille vir apud *Euſebium* Praep. Evang. lib. IV. cap. 3. *Idem*.

3 *Quem divinum* vocatis] Balliol. *vocas*; ut ad Quintum referatur.

esse causam, non naturam docet? Deinde, si tua ista conclusio, Cratippe, vera est, (tecum enim mihi res est) nonne intellegis eadem uti posse & haruspices, & fulguratores, & interpretes ostentorum, & augures, & sortilegos, & Chaldaeos? quorum generum nullum est, ex quo non aliquid, sicut praedictum sit, evaserit. Ergo aut ea quoque genera divinandi sunt, quae tu rectissime inprobas: aut, si ea non sunt, non intellego, cur haec duo sint, quae relinquis. Qua ergo ratione haec inducis, eâdem illa possunt esse quae tollis. Quid vero habet auctoritatis 54
furor iste, [3] quem divinum vocatis, ut, quae sapiens non videat, ea videat insanus, & is, qui humanos sensus amiserit, divinos adsecutus sit? Sibyllae versus observamus, quos illa furens fudisse dicitur: [4] quorum interpres nuper falsa quaedam hominum fama dicturus in senatu putabatur; eum, quem re vera regem habebamus, appellandum quoque esse regem, si salvi esse vellemus.

feratur. Vide supra cap. 48. *Idem.*

4 *Quorum interpres*] L. Cotta; de quo *Suetonius* in Julio Caesare his verbis: *Percrebuit fama L. Cottam* XV. *virum sententiam dicturum, ut, quoniam libris fatalibus contineretur Parthos nisi a Rege non posse vinci, Caesar, Rex appellaretur.* Ex quo *Ciceronis* locus illustratur, & simul intelligitur, libris Sibyllinis interpretandis XV. viros praefuisse. *P. Manucius.*

Ibid. *Quorum interpres*] Ad L. Cottam quindecimvirum respicit, quem varia fama percrebuit *proximo senatu sententiam dicturum, ut, quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos nisi a Rege non posse vinci, Caesar rex appellaretur.* Verba sunt *Suetonii* in Julio cap. LXXIX. Ipsius quoque rei meminere *Plutarchus* in Caes. pag. 736. *Appianus* Bell. Civ. lib. II. pag. 810. & *Dion Cassius* lib. XLIV. p. 247. *Davies.*

lemus. Hoc si est in libris, in quem hominem, & in quod tempus est? Callide enim, qui illa composuit, perfecit, ut, quodcumque accidisset, praedictum videretur, hominum & temporum definitione sublata. Adhibuit etiam latebram obscuritatis, ut îdem versus alias in aliam rem accommodari posse viderentur. Non esse autem illud carmen furentis, cum ipsum poëma declarat (est enim magis artis & diligentiae, quam incitationis & motus) tum vero ea, quae ἀκροστιχὶς dicitur, cum deinceps [1] ex primis versus literis aliquid connectitur, ut in quibusdam Ennianis, [[2] quae Ennius fecit.] Id certe magis est

1 *Ex primis* versus *literis*] Leg. *versuum: ἀκροστιχίδων* enim haec est ratio, ut prima versuum litera totius carminis mentem atque sententiam repraesentet. *Augustinus* C. D. lib. XVIII. cap. 23. *Flaccianus*—— *Graecum nobis codicem protulit, carmina esse dicens Sibyllae Erythraeae, ubi ostendit quodam loco* IN CAPITIBUS VERSUUM ORDINEM LITERARUM ITA SE HABENTEM, *ut haec in eo verba legerentur,* Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτήρ. Etiam nunc exstant ii versus in Constantini Orat. ad Sanctorum coetum cap. XVIII. Simili modo *Commodianus* aliique omnes, qui nugacis istius diligentiae monumenta reliquerunt. *Davies*.

2 *Quae Ennius fecit*] Puto hoc inducendum, ut glossam praecedentis verbi. *P. Manucius*.

Ibid. *Q. Ennius fecit*] Sic restituit hunc locum *Auratus*: mendose enim vulgo legitur, *quae Ennius fecit*. Lambinus.

Ibid. *Quae Ennius fecit*] *Joan. Aurato* & *D. Lambino* meliores multo conjectores hic se praestitere *Paullus Manucius* & *Claud. Puteanus*, haec verba pro spuriis habentes. Eorum enim in Reg. & Cantab. nec vola reperitur nec vestigium, & omnino sunt Glossematis damnanda. Quam ob causam uncinis cincta prodeunt. *Davies*.

3 *Ex primo versu cujusque sententiae primis literis*] Idem *Auratus* sic haec legenda putat *ex primis versuum cujusque sententiae literis*. Malim sic, *ex primis cujusque versus literis*. LAMBINUS. *Ibid*. In Manuscripto est *ex primi versus*. Ursinus.

Ibid. *Ex primo versu cujusque sententiae primis literis illius sententiae carmen omne praetexitur*] Pal. pr. & Cantab. non agnitis primis

est adtenti animi quam furentis. Atque in Sibyllinis [3] ex primo versu cujusque sententiae primis literis illius sententiae carmen omne praetexitur. Hoc scriptoris est, non furentis; adhibentis diligentiam, non insani. Quamobrem [4] Sibyllam quidem sepositam & conditam habeamus; ut, id quod proditum est a majoribus, injussu senatus ne legantur quidem libri, valeantque ad deponendas potius, quam ad suscipiendas religiones: cum antistitibus agamus, ut quidvis potius ex illis libris, quam regem proferant; quem Romae posthaec nec Dî, nec homines esse [5] patientur. At multi saepe vera va- 55
ticinati, ut Cassandra, [1] *Jam-*

primis literis illius sententiae, habent tantum, *ex primo versu cujusque sententiae carmen omne praetexitur.* A vulgatis non recedunt Reg. aut Balliol. nisi quod hic *versum* pro *versu* repraesentet. Liber Puteaneus dat, *ex primis versuum cujusque sententiae literis.* Optime quidem, ut mihi videtur; & ita conjecit *Auratus.* Totum igitur locum mutatione levissima sic constituerim: *Ex primis versuum cujusque sententiae literis illius sententiae carmen omne* PERTEXITUR. Hinc στίχοι τινὲς ἐμπεποιημένοι ἐλέγχονται ταῖς καλουμέναις ἀκροστιχίσι, quemadmodum ex *Varrone* tradit *Dionysius Halicarnasseus* lib. IV. cap. 62. *Davies.*

4 *Sibyllam quidem sepositam & conditam habeamus, ut, id quod proditum* &c.] Quemadmodum se nunc habent verba, *Tullio* fuit in votis ut oracula Sibyllina conderentur, *quo* valerent ad religiones deponendas: quod ejus menti prorsus est contrarium. Lego *Sibyllam quidem sepositam & conditam habeamus; ut id quod proditum est a majoribus, injussu Senatus ne legantur quidem libri; valeant quippe ad deponendas* &c. Vide praestantissimum virum *J. A. Fabricium* Bibl. Graecae lib. I. cap. XXXI, 6. *Idem.*

5 *Patientur*] Balliol. *patiantur*; quod male se non habet. Sollicitanda tamen non est reliquorum Codicum fides: nam futurum tempus in votis adhibebant. *Plautus* Pers. Act. I. Sc. I, 16. *O Toxile,* DABUNT *Dî quae exoptes.* Iterum Act. II. Sc. II, 23. *Sophoclidisca, Dî me* amabunt. *Terentius* Hec. Act. I. Sc. II, 31. *Ita me Dî* AMABUNT, *haud propterea te rogo Ut hoc proferam* &c. Adeatur etiam *Livius* VI, 26. *Idem.*

1 *Jun-*

[1] *Jamque mari magno* ——

Eademque paulo poſt:

[2] *Eheu videte* ——

Num igitur me cogis etiam fabulis credere? quae delectationis habeant quantum voles: verbis, ſententiis, numeris, cantibus adjuventur: auctoritatem quidem nullam debemus nec fidem commenticiis rebus adjungere. Eodemque modo nec ego Publicio neſcio cui, nec Marciis vatibus, nec Apollinis opertis credendum exiſtumo: quorum partim ficta aperte, partim effutita temere, numquam ne mediocri quidem cuiquam, non modo prudenti, probata ſunt. Quid? inquies: [3] remex ille de claſſe Coponî nonne ea praedixit quae facta ſunt? Ille vero; & ea quidem quae omnes eo tempore ne acciderent timebamus: caſtra enim in Theſſalia caſtris conlata audiebamus; videbaturque nobis exercitus Caeſaris & audaciae plus habere, quippe qui patriae bellum intuliſſet; & roboris

1 *Jamque mari magno*] Totum carmen videre licet lib. I. cap. 31. *Davies.*

2 *Eheu videte*] Adi lib. I. c. 50. *Idem.*

3 *Remex ille de claſſe Coponii*] De quo ſupra lib. I. c. 32. *Idem.*

4 *Conſilia Deorum inmortalium perſpicere potuiſſe*] Reg. *repicere*; reliqui cum Pall. omnibus, & Ven. 1471. *reſpicere*; nec, *Grutero* judice, pejor orietur inde ſententia. Ego vero in haereſi ſum contraria: nam mihi videtur illorum Codicum lectio, inepta prorſus & incommoda; cum vulgata ſit rei conveniens, nec temere mutanda, licet Librarii quidam dormitantes ab ea nonnihil aberrarint. *Idem.*

5 *O Sancte Apollo*] Cum horum verſuum, prout fert recepta lectio, primus ſit Iambicus octonarius, alter vero, Trochaïcus; *D. Lambinus*, ut uterque paribus incederet pedibus, in ſecundo legit, *unde* haec *ſuperſtitioſa*. Sed *Gruterus* delendam ſtatuit illam exclamandi particulam. Quod ad me ſpectat, a Codicibus haud receſſerim;

roboris propter vetustatem: casum autem praelii nemo nostrum erat quin timeret: sed ita, ut constantibus hominibus par erat, non aperte. Ille autem Graecus quid mirum si magnitudine timoris, ut plerumque fit, a constantia atque a mente atque a se ipse discessit? qua perturbatione animi, quae, sanus cum esset, timebat ne evenirent, ea demens eventura esse dicebat. Utrum tandem, per Deos atque homines! magis veri simile est, vesanum remigem, an aliquem nostrum, qui ibi tum eramus, me, Catonem, Varronem, Coponium ipsum, [4] consilia Deorum inmortalium perspicere potuisse? Sed jam ad te venio, 56

> [5] *O sancte Apollo,* [6] *qui umbilicum certum terrarum obsides,*
> *Unde superstitiosa primum saeva evasit vox fera.*

Tuis enim oraclis Chrysippus totum volumen inplevit, partim falsis, ut ego opinor, partim

casu

recesserim; cum saepe fiat ut Iambici Trochaïcis misti sint, &, *O Sancte Apollo, qui umbilicum certum terrarum obtines,* habeat *Varro* L. L. lib. VI. p. 68. *Idem.*

6 *Qui umbilicum certum terrarum* obsides] *Obtines* est in manuscripto, & ita scriptum est apud *Varronem* in libris de lingua Latina. URSIN. Ibid. *Umbilicum terrarum* Delphos vocat, quod ea urbs ὀμφαλὸς γῆς seu in medio terrarum sita videbatur. *Euripides* Orest. vs. 590.

> Ὁρᾷς δ' Ἀπόλλων', ὃς μεσομφάλους ἕδρας
> Ναίων, βροτοῖσι στόμα σαφέστατον νέμει.

Vide sis etiam Phoeniss. vs. 244. *Eustathium* ad Odyss. A. pag. 17, lin. 52. & *Is. Casaubonum* ad *Strabonis* IX. pag. 642. Auctor Historiarum e *Josepho*, qui vulgo dicitur *Hegesippus*, III, 6. *In medio autem Judaeae civitas Hierosolyma, quasi* UMBILICUS *regionis totius* &c. Aut *umbilicus* est *quod vocant Delphis in aede foramen,* ut auctor est *Varro* L. L. lib. VI. pag. 69. *Davies.*

1 *Par-*

casu veris, ut fit in omni oratione saepissime; [1] partim flexiloquis & obscuris, ut interpres egeat interprete, & sors ipsa ad sortes referenda sit; partim ambiguis, & quae [2] ad dialecticum deferenda sint. Nam cum illa sors edita est opulentissumo regi Asiae,

Croesus Halym penetrans, magnam pervertet opum vim;

hostium vim sese perversurum putavit, pervertit autem suam. Utrum igitur eorum accidisset, verum oraculum fuisset. Cur autem hoc credam umquam editum Croeso? aut Herodotum cur veraciorem ducam Ennio? Num minus ille potuit de Croeso, quam de Pyrrho fingere Ennius?

1 *Partim flexiloquis*] Λοξοῖς, unde Λοξίας dictus est Apollo. *Marius Mercator* Subnot. in script. Juliani c. vi. *Rogo si simpliciter & non dilemmatus, tanquam* ad Croesum & Pyrrhum Loxias, (*unus etenim erroris spiritus*) *loqueris*. *Suidas*: Λοξίας, ὁ Ἀπόλλων, ὁ λοξὴν ἰὰν ἀποπέμπων· λοξῶς γὰρ ἐμαντεύετο,

Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς, μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει.

Decantatissimum est responsum, quod, post *Herodotum* lib. I. capp. 53, 91. memorant *Lucianus* Pseudom. Tom. I. p. 776. & Jov. Trag. Tom. II. p. 139. *Maximus Tyrius* Diss. xix. §. 5. *Eusebius* Praep. Evang. lib. v. capp. 20, 21. *Theodoretus* Therap. x. pag. 139. aliique tantum non innumeri. *Davies.*

2 *Ad Dialecticum* deferenda *sint*] Vulgo *referenda*: quod non arridet, quia vox ista paulo ante fuit posita. Pall. pr. sec. cum editione Victorii repraesentant, *deferendae sint*. Male; sub intelliguntur enim *oracula*: quapropter nos S. Victoris librum, Paris. ac Med. secuti sumus. Infra c. lxv. *Defert ad conjectorem*. Iterum cap. lxx. *Ad interpretem detulit*. Utrobique *Lambinus*, nulla necessitate ductus, *referendi* verbum repositum voluit. *Idem.*

3 *Aio te, Aeacida, Romanos vincere posse*] Huc respicit *Minucius Felix* Oct. cap. xxvi. *De Pyrrho Ennius Apollinis Pythii responsa confinxit, cum jam Apollo versus facere desisset*. *Augustinus* C. D. lib. III. cap. 17. *Pyrrho de rerum futuro eventu consulenti, satis urbane Apollo sic ambiguum oraculum edidit, ut, e duobus*

nius? Quis enim est, qui credat Apollinis ex oraclo Pyrrho esse responsum;

[3] *Aio te, Aeacida, Romanos vincere posse.*

Primum Latine Apollo numquam locutus est: deinde ista sors inaudita Graecis est: praeterea Pyrrhi temporibus jam Apollo versus facere desierat: postremo, quamquam semper fuit, ut apud Ennium est,

——[4] stolidum genus Aeacidarum,
Bellipotentes sunt magi', [5] quam sapientipotentes:

[6] tamen hanc amphiboliam versus intellegere potuisset, *vincere te Romanos*, nihilo magis in se, quam in Romanos valere. Nam illa amphibolia, quae Croesum decepit, vel Chrysippum potuisset fallere:

bus quicquid accidisset, ipse divinus haberetur: ait enim, Dico te, Pyrrhe, vincere posse Romanos: *atque ita sive Pyrrhus a Romanis, sive Romani a Pyrrho vincerentur, securus fatidicus utrumlibet exspectaret* (Leg. *spectaret*) *eventum. Ammianus Marcellinus* lib. XXIII. cap. 5. *Oracula dubia legimus, quae non nisi casus discrevere postremi; ut fidem vaticinii Delphici, quae, post Halyn flumen transmissum, maximum regnum dejecturum praedixerat Croesum ——sortemque his posteriorem, veram quidem, sed non minus ambiguam:*

Aio te, Aeacida, Romanos vincere posse.

Eundem versum memorant, inter alios, *Quinctilianus* lib. VII. cap. 9. & *Aur. Victor* de vir. Illust. cap. 35. *Idem.*

4 *Stolidum genus Aeacidarum*] Huc faciunt illa *Hesiodea:*

Ἀλκὴν μὲν γὰρ ἔδωκεν Ὀλύμπιος Αἰακίδαισι·
Νοῦν δ' Ἀμυθαονίδαις· πλοῦτον δὲ πὲρ Ἀτρείδῃσι.

Extant apud *Nicolaum Damascenum* in Excerpt. Peiresc. pag. 445. & *Suidam* in ἀλκήν. *Idem.*

5 *Quam* sapientiae *potentes*] Sic plerique libri; sed verum est *sapientipotentes*, itaque est in Venetis. Est enim versus Heroicus:

Bellipotentes sunt magi' quam sapientipotentes.

Camerarius.

6 *Tamen hanc amphiboliam versus*] Vel sic legendum, vel *amphilogiam:* nam *amphibologia* neque Graecum est neque Latinum. De quo in Rhetoricis plura. LAMBIN. Ibid. *Amphiboliam* olim dederat Victorius, ac ita MSSti

57 fallere: haec vero [1] ne Epicurum quidem. Sed, quod caput est, cur isto modo jam oracla Delphis non eduntur, non modo nostra aetate, [2] sed jamdiu, [3] ut modo nihil possit esse contemptitius? Hoc loco cum urgentur, [4] evanuisse aiunt vetustate vim loci ejus, unde anhelitus ille terrae fieret, quo Pythia mente incitata oracla ederet. De vino aut salsamento putes loqui, quae evanescunt vetustate. De vi loci agitur, neque solum naturali, sed etiam divina; quae quo tandem modo evanuit? Vetustate, inquies. Quae vetustas est, quae vim divinam conficere possit? Quid tam divinum autem, quam adflatus e terra mentem ita movens, ut eam providam rerum futurarum efficiat, [5] ut ea non modo cernat multo ante, sed etiam numero versuque pronuntiet? Quando autem ista vis evanuit? an postquam homines minus creduli esse coeperunt?

MSSti Paris. Reg. & Cantab. De *amphibolia* dixit *Lambinus* in lib. II. ad Herennium c. xi. *Dav.*

1 *Ne Epicurum quidem*] Quem *hebetem & rudem dicere solent Stoici.* Vide supra cap 50. *Idem.*

2 *Sed jamdiu, ut* modo *nihil*] Vulgo *jamdiu, jam ut nihil.* Gruterianorum nostrorumque Codicum partim habent, *jamdiu tantummodo, jam ut nihil*; partim vero, *jamdiu tantummodo, ut nihil.* At maxime concinna videtur lectio, quam praestat editio *Victoriana*, quamque nos secuti sumus. *Idem.*

3 *Jam ut nihil possit esse contemptius*] MS. habet, *ita jam ut nihil possit esse contemptius.* In alio autem est, *tantum jam ut nihil* &c. *Ursinus.*

4 *Evanuisse aiunt vetustate*] Hoc fieri posse statuerat Quintus lib. I. cap. 19. Nimirum censebant τὰ αὐτοφυῆ χρηστήρια ταῖς τῶν χρόνων εἴκειν περιόδοις, ut loquitur *Julianus* apud *Cyrillum* lib. VI. pag. 198. C. *Davies.*

5 *Ut* ea] Canones Grammatici postularent *ut eas*, nempe res futuras. Nihil tamen mutarim, cum parium locutionum non desint exempla. *Idem.*

6 *Id est, quasi cum Philippo facere*] Hasce voces e glossa natas censet Cl. *Walkerus* ad lib. I. N. D.

perunt? Demosthenes quidem, qui abhinc annos prope CCC fuit, jam tum φιλιππίζειν Pythiam dicebat, [6] id est, quasi cum Philippo facere: hoc autem eo spectabat, ut eam a Philippo corruptam diceret: quo licet existumare, in aliis quoque oraclis Delphicis aliquid non sinceri fuisse. Sed nescio quomodo isti philosophi superstitiosi & paene fanatici quidvis malle videntur, quam se non ineptos. Evanuisse mavultis & exstinctum esse id, quod si umquam fuisset certe aeternum esset, quam ea, quae
non sunt credenda, non credere. Similis est 58
error in somniis: quorum quidem defensio repetita quam longe est! [7] Divinos animos censent esse nostros, eosque esse tractos extrinsecus, animorumque consentientium multitudine completum esse mundum: [8] hac igitur mentis & ipsius divinitate, & conjunctione cum externis men-

D. cap. 30. At ut absurda non est viri doctissimi conjectura, sic haud videtur necessaria, cum *Cicero* passim voces Graecas explicet. Huc autem respicit *Minucius Felix* cap. XXVI. *Apollinis, inquit, Pythii cautum illud & ambiguum defecit oraculum, cum & politiores homines & minus creduli esse coeperunt. Et Demosthenes, quod sciret responsa simulata, φιλιππίζειν Pythiam querebatur.* Oracula quidem Ethnica non inspirationi Daemonum, sed hominum fallaciis originem debuisse statuerunt viri sagacissimi, quorum testimonia collegit scriptor sane parum comptus & elegans, eruditus tamen & acutus, *Ant. Daleus* de Orac. Diss. I. c. 2. *Idem.*

7 *Divinos animos*] Vide lib. I. cap. 30. *Idem.*

8 *Hac igitur mentis* & ipsius divinitate *& conjunctione cum externis mentibus*] Corruptus est locus, quem emendare conati sunt ipsi Librarii. Nam Reg. & Cantab. exhibent, *hac igitur mentis & ipsius* divinitatis *conjunctione cum externis mentibus.* Licet autem non adeo tardi fuerint scribae, quin vitium quoddam subesse probe viderent, ei tamen tollendo non erant. Mihi rescribendum videtur; *hac igitur mentis*

mentibus, cerni quae ſint futura. Contrahi autem animum Zeno, & quaſi labi putat atque concidere, & [1] ipſum eſſe dormire. Jam [2] Pythagoras & Plato, locupletiſſimi auctores, quo in ſomnis certiora videamus, praeparatos quodam cultu atque victu proficiſci ad dormiendum jubent. Faba quidem [3] Pythagorei utique abſtinuere: quaſi vero eo cibo mens, non venter, infletur. Sed neſcio quomodo nihil tam abſurde dici poteſt, quod non dicatur ab aliquo philoſophorum. Utrum igitur cenſemus dormientium animos per ſene ipſos in ſomniando moveri, an, [4] ut Democritus cenſet, externa & adventicia viſione pulſari? Sive enim ſic eſt, ſive illo modo, videri poſſunt permulta ſomniantibus falſa pro veris. Nam & navigantibus moveri

mentis & divinitate, & ipſius *conjunctione cum externis mentibus, cerni quae ſint futura*. Ita, levi mutatione, clara perſpicuaque fiunt omnia. *Davies.*

1 *Ipſum eſſe dormire*] Stoici, teſtante *Laertio* lib. VII. §. 158. τὸν ὕπνον γίνεσθαι ſtatuerunt, ἐκλυομένου τοῦ αἰσθητικοῦ τόνου περὶ τὸ ἡγεμονικόν. Vide ſis & *Tertullianum* de Anim. c. XLIII. ac *Plutarchum* de Plac. Philoſ. lib. V. cap. 24. Hinc paulo ante malim *animam*, non *animum*, legere. *Idem.*

2 *Pythagoras & Plato*] Supra lib. I. capp. 29, 30. *Idem.*

3 *Pythagorei utique* abſtinuere] Balliol. Reg. & Ven. 1471. habent *abſtinere*. Nec aliter ediderunt *Victorius* & *Aldus* nepos; ut ſententia ſit, *faba quidem Pythagorei utique* jubent *abſtinere*. Pariſ. *abſtinete*. Legendum *abſtinent*; quod abunde docent ſequentia. Nam niſi res ſe ſic haberet; non *infletur*, ſed *inflaretur*, fuit ſubjungendum. *Idem.*

4 *Ut Democritus cenſet*] Democritus τοὺς ὀνείρους γίνεσθαι κατὰ τὰς τῶν εἰδώλων παραστάσεις voluit, ut auctor eſt *Plutarchus* de Plac. Phil. lib. V. c. 2. Idem philoſophus *nullam aliam cauſam cujuſlibet cogitationis noſtrae* opinabatur, *niſi cum ab his corporibus, quae cogitamus, veniunt atque intrant imagines in animos noſtros*. Verba ſunt *Auguſtini* Epiſt. LVI. Vide noſtrum lib. I. de Fin. c. 6. & infra cap. 67. *Idem.*

5 *Terrae motum* ſignificare] Lege *ſignificari*. Idem.

6 Qui

moveri videntur ea quae ſtant: & quodam obtutu oculorum duo pro uno lucernae lumina. Quid dicam inſanis, quid ebriis, quam multa falſa videantur? Quod ſi ejuſmodi viſis credendum non eſt; cur ſomniis credatur, neſcio: nam tam licet de his erroribus, ſi velis, quam de ſomniis diſputare: ut, ea quae ſtant ſi moveri videantur, [5] terrae motum ſignificare dicas aut repentinam aliquam fugam; gemino autem lucernae lumine declarari, diſſenſionem ac ſeditionem moveri. Jam ex inſanorum aut ebrio- 59
rum viſis innumerabilia conjectura trahi poſſunt, quae futura videantur. Quis eſt enim, [6] qui totum diem jaculans, non aliquando conlineet? [7] Totas noctes dormimus; neque ulla eſt fere, qua non ſomniemus: & miramur, aliquando id,

6 *Qui totum diem jaculans non aliquando* collineet] *Collimet* ſcriptum eſt in veteribus libris, & ita omnino legendum: eſt enim locus ſumtus ex *Ariſtotelis* libro περὶ ἐνυπνίων cap. II. in quo ſcriptum eſt, ὥσπερ μὲν καὶ λέγεται

Ἂν πολλὰ βάλλῃς, ἄλλοτ' ἀλλεῖον βαλεῖς.

Agit autem de Inſomniis melancholicorum, in quibus non exiſtimat eſſe divinationem ullam, tametſi fit nonnunquam, ut quidam eventus ſomniis eorum reſpondeant: ſed non eſſe mirandum, cum vitio naturae plurima ac varia ſomnient, aliquando exſiſtere συμπτώματα, id eſt, caſus, qui forte pariter ſic eveniunt, ut eſt ab illis ſomniatum. De verbo *collimare* vide quae ſcripſimus ad lib. III. de Fin. c. 6. *Urſin.*

Ibid. *Non aliquando* collimet] Malim legi *collineet*; ut libro III. de Fin. non longe admodum a principio: *Ut enim ſi cui ſit propoſitum* collimare &c. nam illic quoque vellem *collineare.* Lambin.

Ibid. In noſtris *Gruterique* MSStis eſt *conliniet*, vel *collineet*. Recte. Vide *J. F. Gronovium* ad *A-gellii* lib. IX. c. 1. Ego tamen *collimandi* verbum non rejicio, ſi modo Codices ab eo ſtent: id enim agnoſcunt Veteres Gloſſae, & a *limis* oculis deduci cum *Voſſio* poteſt. *Davies.*

7 *Totas noctes* dormimus, *neque ulla eſt fere, qua non* ſomniemus] Vulgo *totas noctes* ſomniamus, *neque ulla fere eſt, qua non* dormiamus. Ac ita quidem cuncti, quantum conſtat, MSSti

id, quod somniarimus, evadere? Quid est tam incertum, quam talorum jactus? tamen nemo est, quin saepe jactans, Venerium jaciat aliquando, nonnumquam etiam [1] iterum ac tertium: num igitur, ut inepti, Veneris id inpulsu fieri malumus, quam casu dicere? Quod si, ceteris temporibus, falsis visis credendum non est; non video, quid praecipui somnus habeat, in quo valeant falsa pro veris. Quod si ita natura paratum esset, ut ea dormientes agerent quae somniarent; adligandi omnes essent, qui cubitum irent: majores enim, quam ulli insani, efficerent motus somniantes. Quod si insanorum visis fides non est habenda, quia falsa sunt; cur credatur somniantium visis, quae multo etiam perturbatiora sunt, non intellego. An quod insani

praeter unum Cantab. qui dat *totas noctes somniamus, neque ulla fere est, qua non divinamus.* Sed nec haec nec illa lectio flocci est pendenda, cum utraque menti Scriptoris & rebus ipsis adversetur. Nos igitur, cum *Lambino*, conjecturam recepimus, quam proposuit *M. A. Muretus* Var. Lect. lib. VI. cap. 16. Certe, si per calami lapsum *Cicero* non eo modo scripsit, ita voluit, ita debuit scribere. *Davies.*

1 *Iterum ac* tertium] Paris. *iterum ac iterum*, quod eodem redit. *Idem.*

2 *An Aesculapius, an Serapis*] In templis ad accipienda responsa dormiebant aegri, quod *incubare* dicitur. Adeantur interpretes ad *Petronii* Satir. cap. XVII. Vide sis etiam quae diximus ad lib. I. cap. 43. & *Henr. Valesium* ad *Eusebium* de vita Constantini III, 56. *Herodianus* lib. IV. cap. 14. Antoninus Caracalla ἠπείχθη εἰς Πέργαμον τῆς Ἀσίας, χρήσασθαι βουλόμενος θεραπείᾳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ· Ἀφικόμενος δὲ ἐκεῖ, καὶ ὅσον ἤθελε ΤΩΝ ʼΟΝΕΙΡΑΤΩΝ ἐμφορηθεὶς, ἧκεν εἰς Ἴλιον. Vide sis & *Aristophanem* Pluto vs. 621. *Strabo* Geogr. lib. XVII. p. 1152. Κάνωβός ἐστι πόλις —— ἔχουσα τὸ τοῦ Σαράπιδος ἱερὸν πολλῇ ἁγιστείᾳ τιμώμενον, καὶ θεραπείας ἐκφέρον, ὥστε καὶ τοὺς ἐλλογιμωτάτους ἄνδρας πιστεύειν, καὶ ʼΕΓΚΟΙΜΑΣΘΑΙ αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ ἑτέρων. Ac Serapin quidem Aesculapium esse, *quod medeatur aegris corporibus*, conjectabant nonnulli. Utcunque vero

sani sua visa conjectori non narrant, narrant qui somniaverunt? Quaero etiam, si velim scribere quid, aut legere, aut canere vel voce vel fidibus, aut Geometricum quiddam, aut Physicum, aut Dialecticum explicare, somniumne exspectandum sit, an ars adhibenda, sine qua nihil earum rerum nec fieri nec expediri potest? Atqui ne si navigare quidem velim, ita gubernarem, ut somniaverim: praesens enim poena sit. Quî igitur convenit, aegros a conjectore somniorum potius, quam a medico petere medicinam? [2] An Aesculapius, an Serapis potest nobis praescribere per somnium curationem valitudinis; [3] Neptunus gubernantibus non potest? [4] & sine medico medicinam dabit Minerva; Musae scribendi, legendi, ceterarum artium

vero se res habeat; consulas *Aelianum* Hist. Anim. lib. XI. cap. 31. & *Tacitum* Hist. lib. IV. cap. 18. Sunt sane, qui hunc Deum Plutonem esse statuunt, cum aliis Osiris, aliis Apis videatur. Apis autem Aesculapium medicinam docuisse fertur. Vide *Clementem* Strom. lib. I. p. 362. & ex eo *Eusebium* P. E. lib. X. c. 6. *Theodoretum* Ther. I. pag. 7. & *Cyrillum* in Julian. lib. I. pag. 13. ac lib. VI. pag. 200. *Idem.*

3 *Neptunus* gubernantibus *non potest*] *Gubernationis* pro *gubernantibus* est in antiquo, quod magis placet. *Ursinus.*

Ibid. *Neptunus* gubernantibus *non potest?*] *Ursino*, sui Codicis fide, legendum placuit *gubernationis*. Nondum tamen, ut opinor, bene se locus habet: nam subintelligas oportet *curationem*, quae videtur incommoda locutio. Lego, *Neptunus* gubernationem *non potest?* Gubernatio *gubernandi artem* denotat, ut loquitur noster I, 14. *Davies.*

4 *Et sine medico medicinam dabit Minerva*] Vulgo *&* si *sine medico*. Sed illam voculam delendam esse recte vidit Cl. *Walkerus* ad lib. I. N. D. cap. 9. eamque praetermittit Balliol. cui paruimus. Ceterum propter medicinam, quam facere censebatur, divinis honoribus affecta fuit Ἀθηνᾶ Ὑγιεία. *Aristides* Tom. I. pag. 25. Ἀθηναίων οἱ πρεσβύτατοι καὶ ὙΓΙΕΙΑΣ ἈΘΗΝΑΣ βωμὸν ἱδρύσαντο. Vide & *Pausaniam* lib. I. capp. 23, 31. *Idem.*

tium ſcientiam ſomniantibus non dabunt? At ſi curatio daretur valitudinis, haec quoque, quae dixi, darentur: quae quoniam non dantur, medicina non datur: qua ſublata, tollitur omnis
60 auctoritas ſomniorum. Sed haec quoque in promptu fuerint: nunc interiora videamus. Aut enim divina vis quaedam, conſulens nobis, ſomniorum ſignificationes facit: aut conjectores ex quadam convenientia & conjunctione naturae, quam vocant συμπάθειαν, quid cuique rei conveniat, [[1] ex ſomniis,] & quid quamque rem ſequatur, intellegunt: aut eorum neutrum eſt, ſed quaedam obſervatio conſtans atque diuturna eſt, cum quid viſum ſecundum quietem ſit, quid evenire & quid ſequi ſoleat. Primum igitur intellegendum eſt, nullam vim eſſe divinam effectricem ſomniorum. Atque illud quidem perſpicuum eſt, nulla viſa ſomniorum proficiſci a numine Deorum: noſtra enim cauſa Dî id facerent, ut providere futura poſſemus. Quotus igitur eſt quiſque, qui ſomniis pareat? qui intellegat? qui meminerit? quam multi vero, qui contemnant, eamque ſuperſtitionem inbecilli animi atque anilis putent? Quid eſt igitur, cur his hominibus conſulens Deus, ſomniis moneat eos, qui illa non modo cura, ſed ne memoria

1 *Ex ſomniis*] Licet haſce voces agnoſcant libri, tamen eas irrepticias, eſſe puto Gloſſematiſque damnandas, quippe quae ſenſum turbant. Idem, niſi fallor, cuivis locum perpendenti videbitur: quapropter uncinos circumpoſuimus. *Davies.*

2 *Aut neſcit* ea *Deus*] Vulgo *aut neſcit* hoc *Deus*. Lectionem vero, quam repoſuimus, unanimi voce firmant Pariſ. Reg. Med. Balliol. & Cantab. eaque loco convenit. *Idem.*

moria quidem digna ducant? nec enim igno-
rare Deus poteſt, qua mente quiſque ſit: nec
fruſtra ac ſine cauſa quid facere, dignum Deo
eſt; quod abhorret etiam ab hominis conſtan-
tia: ita ſi pleraque ſomnia aut ignorantur aut
negleguntur; [2] aut neſcit ea Deus, aut fruſtra
ſomniorum ſignificatione utitur: ſed horum
neutrum in Deum cadit: [1] nihil igitur a Deo
ſomniis ſignificari fatendum eſt. Illud etiam re- 61
quiro, cur, ſi Deus iſta viſa nobis providendi
cauſa dat, non vigilantibus potius det quam dor-
mientibus. Sive enim externus & adventicius
pulſus animos dormientium commovet, ſive
per ſe ipſi animi moventur, ſive quae cauſa a-
lia eſt cur ſecundum quietem aliquid videre, au-
dire, agere videamur; eadem cauſa vigilantibus
eſſe poterat: idque ſi noſtra cauſa Dî ſecun-
dum quietem facerent, vigilantibus idem face-
rent; praeſertim cum Chryſippus, Academicos
refellens, permulto clariora & certiora eſſe di-
cat, quae vigilantibus videantur, quam quae ſom-
niantibus. Fuit igitur divina beneficentia dig-
nius, [3] cum conſulerent nobis, [4] clariora viſa
dare vigilantibus quam obſcuriora per ſomni-
um: quod quoniam non fit, ſomnia divina pu-
tanda non ſunt. Jam vero quid opus eſt cir-
cumitione

3 *Cum* conſulerent *nobis*] Vulgo *conſuleret*; ſed nos Med. Balliol. Reg. Cantab. Ven. 1471. & Victor. ſequimur. Ita loquitur, quaſi non *divinam*, ſed *Deorum beneficentiam* ſupra poſuerat; id quod auctoribus eſt ſolenne: ut multis oſtendimus ad lib. V. de Finibus cap. 6. *Idem.*

4 *Clariora viſa dare* vigilantibus] Pariſ. Balliol. Ven. 1471. & Victor. *vigilanti.* Recte: nam ſimilem conſtructionem paulo poſt adhibet noſter. *Idem.*

 1 Deus

cumitione & amfractu, ut sit utendum interpretibus somniorum, potius quam directo? [1] Deus, si quidem nobis consulebat, *Hoc facito, Hoc ne feceris,* diceret; idque visum vigilanti potius quam dormienti daret. Jam vero quis dicere audeat, vera omnia esse somnia? *Aliquot somnia vera,* inquit Ennius; *sed omnia non est*
62 *necesse.* Quae est tandem ista distinctio? quae vera, quae falsa habet? Et si vera a Deo mittuntur, falsa unde nascuntur? nam si ea quoque divina, quid inconstantius Deo? quid inscitius autem est, quam mentes mortalium falsis & mendacibus visis concitare? sin vera visa, divina sunt; falsa autem & inania, humana; quae est ista designandi licentia, [2] ut hoc Deus, hoc natura fecerit potius, [3] quam ut aut omnia Deus, quod negatis, aut omnia natura? quod quoniam illud negatis, hoc necessario confitendum

dum

1 *Deus —— daret*] Totum hunc locum sic exhibent vulgati: *Deus siquidem nobis consulebat.* hoc facito, hoc ne feceris, *diceret? idque visum vigilanti potius, quam dormienti daret?* Sed cum scriptoris mentem istae perverterent *interrogationum notae*; nos, ut par erat, edidimus, *Victorium* secuti: nam *Lambinum* & *Aldum* nepotem, eadem, quae *Gruterum*, maculavit labes. Quinetiam malim *somniorum? Potius,* inquam, *directo Deus* &c. *Dav:*

2 *Ut* hoc *Deus*, *hoc natura*] Med. *ut* haec *Deus.* Itaque legerim, *ut* haec *Deus*, haec *natura fecerit* &c. *Idem.*

3 *Quam* ut *aut omnia*] Vulgo deest vox secunda, qua nos, MSti Balliol. auctoritate moti, *Ciceronem* donamus. *Idem.*

4 *Ut ait Aristoteles*] Respicit ad libri περὶ ἐνυπνίων cap. 3. *Claudianus* Praef. in VI. Cons. Honorii vs. 1.

Omnia quae sensu volvuntur vota diurno,
Pectore sopito reddit amica quies.
Venator defessa toro cum membra reponit,
Mens tamen ad silvas & sua lustra redit &c.

Elegantissime *Petronius* in Satir. cap. CIV.

Som-

dum eſt. Naturam autem eam dico, qua numquam animus inſiſtens agitatione & motu eſſe vacuus poteſt. Is cum languore corporis nec membris uti nec ſenſibus poteſt, incidit in viſa varia & incerta; ex reliquiis, [4] ut ait Ariſtoteles, inhaerentibus earum rerum, quas vigilans geſſerit aut cogitaverit: quarum perturbatione mirabiles interdum exiſtunt ſpecies ſomniorum. Quae ſi [5] alia falſa, alia vera, qua nota internoſcantur ſcire ſane velim. Si nulla eſt, quid iſtos interpretes audiamus? ſin quaepiam eſt, aveo audire quae ſit: ſed haerebunt. Venit e- 63
nim jam in contentionem, utrum ſit probabilius, Deoſne inmortalis, rerum omnium praeſtantia excellentis, [6] concurſare omnium mortalium, qui ubique ſunt, non modo lectos, verum etiam grabatos, &, cum ſtertentes aliquos viderint, objicere his viſa quaedam tortuoſa & obſcura,

Somnia, quae mentes ludunt volitantibus umbris,
Non delubra Deûm, nec ab aethere numina mittunt,
Sed ſibi quiſque facit. Nam cum proſtrata ſopore
Urget membra quies, & mens ſine pondere ludit,
Quicquid luce fuit, tenebris agit ———

Vide ſis ejus interpretes, & quae ſupra diximus ad I, 22. *Idem.*

5 *Alia falſa, alia vera*] Vulgo *alia vera, alia falſa*; quod nos fide MSStorum Pariſ. Balliol. Med. Reg. Cantab. & editionis Victorianae mutavimus. *Idem.*

6 Concurſare *omnium mortalium*] Puto verum eſſe *circumcurſare.* Camerarius.

Ibid. Concurſare *omnium mortalium—non modo lectos*] *Joach. Camerarius* reponit *circumcurſare:* ſed nihil opus eſt, cum poteſtas illa verbo, quod MSSti dant, competit. Noſter lib. VII. Fam. Epiſt. I. *Ut noſtras villas obire, & mecum ſimul lecticula* concurſare *poſſis.* Iterum pro Murena cap. XXI. *Cum jam hoc novo more omnes fere domos omnium* concurſent. *Caeſar* lib. V. B. G. cap. 33. *Titurius, uti qui nihil ante providiſſet, trepidare &* concurſare. Vide ſis & c. 50. *Davies.*

obſcura, quae illi exterriti ſomnio ad conjectorem mane deferant; an natura fieri, ut mobiliter animus agitatus, quod vigilans viderit, dormiens videre videatur. Utrum philoſophia dignius, ſagarum ſuperſtitione iſta interpretari, an explicatione naturae? ut, ſi jam fieri poſſit vera conjectura ſomniorum, tamen iſti, qui profitentur, eam facere non poſſint: ex leviſſimo enim & indoctiſſimo genere conſtant; Stoici autem tui [1] negant quemquam, niſi ſapientem, divinum eſſe poſſe. Chryſippus quidem Divinationem his verbis definit, [2] *Vim cognoſcentem, & videntem, & explicantem ſigna, quae a Dîs hominibus portendantur:* officium autem eſſe ejus, praenoſcere, Dî erga homines mente qua ſint, quidque ſignificent, quemadmodumque ea procurentur atque expientur. Idemque ſomniorum conjectionem definit hoc modo, *Eſſe vim cernentem, & explanantem, quae a Dîs hominibus ſignificentur*

1 *Negant quemquam, niſi ſapientem, divinum eſſe poſſe*] Pariſ. Med. Reg. & Balliol. reliquis omiſſis dant *negant quemquam poſſe.* Sed Librarii negligentiae ſunt poſtulandi. Vide *Stobaeum* Eclog. Ethic. lib. II. pag. 170. Idem pag. 183. Stoici dicunt μαντικὸν μόνον εἶναι τὸν σπουδαῖον, ὡς ἂν ἐπιστήμην ἔχοντα διαγνωστικὴν σημείων τῶν ὡς θεῶν (Leg. ἀπὸ θεῶν) ἢ δαιμόνων πρὸς ἀνθρώπινον βίον τεινόντων· διὸ καὶ τὰ εἴδη τῆς μαντικῆς εἶναι περὶ αὐτόν, τό, τε ὀνειροκριτικὸν, καὶ τὸ οἰωνοσκοπικὸν, καὶ εἴ τινα ἄλλα τούτοις ἐστὶ παραπλήσια. De hoc παραδόξῳ agit, ſed inſignem illum locum praetermittit, *Juſt. Lipſius* Manud. ad Philoſ. Stoicam lib. III. Diſſ. 17. *Davies.*

2 *Vim cognoſcentem*] Stoici quidem εἶναι τὴν μαντικήν φασιν ἐπιστήμην θεωρηματικὴν σημείων τῶν ἀπὸ θεῶν ἢ δαιμόνων πρὸς ἀνθρώπινον βίον συντεινόντων. Adi *Stobaeum* Eclog. Ethic. lib. II. pag. 170. Longius abit illa definitio, quam tradit *Diogenes Laertius* lib. VII. §. 149. *Idem.*

3 *Neque* explanatorem] Sic *Victorius* ex ſuis, ſic *Gruterus*

cx

nificentur in somnis. Quid ergo? ad haec mediocri opus est prudentia, an & ingenio praestanti, & eruditione perfecta? talem autem cognovimus neminem. Vide igitur, ne, etiamsi 64
divinationem tibi esse concessero, quod numquam faciam; neminem tamen divinum reperire possimus. Qualis autem ista mens est Deorum, si neque ea nobis significant in somnis quae ipsi per nos intellegamus, neque ea quorum interpretes habere possimus? similes enim sunt Dî, si ea nobis objiciunt, quorum neque scientiam [3] neque explanatorem habeamus, tamquam si Poeni, aut Hispani in senatu nostro loquerentur sine interprete. Jam vero quo pertinent obscuritates & aenigmata somniorum? intellegi enim a nobis Dî velle debebant ea, quae nostra causa nos monerent. Quid? Poeta nemo, nemo Physicus obscurus? [4] Ille vero nimis etiam obscurus Euphorion: at non Homerus.

ex Pall. Codicibus: sic etiam dant Paris. Med. Reg. & Balliol. Alii *explanationem*, quod in *expiationem* temere mutatum voluit *Car. Sigonius* ad *Livii* lib. xxv. c. 2. *Idem.*

4 *Illi vero. Nimis etiam*] Sic restitui; nam vulgata lectio, *ille vero nimis etiam*, ferri non potest. Sententia autem hujus, quam reposui, scripturae, haec est. Illi vero, scilicet obscuri saepe sunt. Nimis etiam obscurus est Euphorio. *Lambinus.*

Ibid. *Ille vero nimis etiam obscurus Euphorion*] Hinc *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. v. pag. 676. Εὐφορίων γὰρ ὁ ποιητὴς, καὶ τὰ Καλλιμάχου αἴτια, καὶ ἡ Λυκόφρονος Ἀλέξανδρα, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, γυμνάσιον εἰς ἐξήγησιν Γραμματικῶν ἔγκειται ἅπασιν. Lege Γραμματικῶν ἔγκειται ΠΑΙΣΙΝ, quae notissima est locutio. De Euphorione quidem egerunt *Is. Casaubonus* ad *Suetonii* Tiber. c. LXX. & *G. J. Vossius* de Poët. Graec. pag. 218. sed viros illos magnos fugit hic *Clementis* locus. Porro, ne quid dissimulem, me male habet *ille*, nec, ut opinor, *Lambino* placuit; quapropter vir

rus. Uter igitur melior? [1] Valde Heraclitus obſcurus: minime Democritus. Num igitur conferendi? Mea cauſa me mones, quod non intellegam? Quid igitur me mones? Ut ſi quis medicus aegroto imperet, ut ſumat

[2] *Terrigenam, herbigradam, domi-portam, ſanguine caſſam,*

potius quam [3] hominum more [4] cochleam dicere. Nam Paçuvianus Amphio,

[5] *Quadrupes tardigrada, agreſtis, humilis, aſpera,*
Capite brevi, cervice anguina, adſpectu truci,
Eviſcerata, inanima, cum animali ſono,

cum dixiſſet obſcurius; tum Attici reſpondent, [6] *Non*

vir ille doctus reſcripſit, *Illi vero. Nimis etiam obſcurus Euphorio.* Forſan ſcribendum; *imo vero nimis etiam obſcurus Euphorion.* Davies.

1 *Valde Heraclitus obſcurus*] Is, ut notum, propter orationis obſcuritatem σκοτεινὸς dicebatur. Adi ſis *Aeg. Menagium* ad *Diogenis Laertii* lib. IX. §. 6. *Idem.*

2 *Terrigenam, herbigradam* &c.] *Athenaeus* lib. II. p. 63. Ἡσίοδος δὲ τὸν κοχλίαν ΦΕΡΕΟΙΚΟΝ καλεῖ — Ἀχαιὸς — προβάλλεται κᾀν τοῖς συμποσίοις γρίφου τάξιν ἔχον περὶ τῶν κοχλιῶν οὕτως,

Ὑλογενής, ἀνάκανθος, ἀναίματος, ὑγροκέλευθος.

Iſ. quidem *Caſaubono* ἀντὶ τοῦ ὑλογενοῦς placet ὑδρογενής, quod ei non contigerat, ſi modo hunc verſiculum ſuppeditaſſet memoria. Vide ſis & *Sympoſii* Aenigm. XVIII. *Idem.*

3 *Hominum more*] Uſitato, ſolito, communi. Sic ἀνθρωπίνως λαλεῖν dixit *Strato* apud *Athenaeum* lib. IX. pag. 383. ἀνθρωπείως φράζειν *Ariſtophanes* Ranis vſ. 1090. & *humane loqui*, *Petronius* Satir. cap. 90. Vide Cl. *Clericum* Silv. Philol. cap. VII, 7. & *Dan. Feſſelium* Adverſ. Sacr. I, 5. *Idem.*

4 *Cochleam* dicere] Ultima vox mihi, cum *Lambino*, videtur inducenda. Certe prorſus eſt importuna, conſtructionemque turbat. *Idem.*

5 *Quadrupes tardigrada* &c.] *Tertullianus* de Pallio c. 3. *Eſt &*

Quadrupes tardigrada, agreſtis, humilis, aſpera,

Teſtudinem Pacuvianam putas? *Sextus Empiricus* Pyrrhon. Hypot. lib. II. cap. XVI. §. 211. Εἴ τις παρά του βουλόμενος πυθέσθαι, εἰ ἀπήντηταί αὐτῷ ἄνθρωπος, ἐπὶ ἵππου ὀχούμενος καὶ κύνα ἐφελκόμενος, τὴν ἐρώτησιν οὕτω ποιήσαιτο, Ὦ

ζῷον

[6] *Non intellegimus, nisi aperte dixeris.* [7] Ait ille uno verbo, *Testudo.* Non potueras hoc igitur a principio, citharista, dicere? Defert ad conjectorem quidam, somniasse se, ovum pendere 65
ex fascia lecti sui cubicularis. (Est hoc [8] in Chrysippi libro somnium.) [9] Respondet conjector, thesaurum defossum esse sub lecto. Fodit: invenit auri aliquantum, idque circumdatum argento: misit conjectori quantulum visum est de argento. Tum ille, Nihilne, inquit, de vitello? id enim ei ex ovo videbatur aurum declarasse; reliquum, argentum. Nemone igitur umquam alius ovum somniavit? cur ergo hic nescio qui thesaurum

ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν, ἀπήντητό σοι ζῶον γελαστικὸν, πλατυώνυχον, ἐπιστήμης πολιτικῆς δεκτικὸν, ζώῳ θνητῷ χρεμεστικῷ (Lege χρεμετιστικῷ) τὰ σφαιρώματα ἐφηδρακὸς, ἐφελκόμενον ζῶον τετράπουν, ὑλακτικὸν, πῶς ἂν εἴη καταγέλαστος; Hujus vero *Pacuviani* griphi similes multos ex veteribus Poëtis collegit *Athenaeus* lib. x. pag. 449, seqq. Vide & *Symposium* Aen. xx. *Idem.*

6 *Non intellegimus nisi aperte dixeris*] Versus est Pacuvianus: quare legendum *Non intellegimus, nisi* SI *aperte dixeris.* Si modo sit opus, illius locutionis exempla suppeditabit *Nic. Heinsius* ad *Ovidii* Heroid. IV, 111. *Idem.*

7 *Ait ille*] Sic recte Paris. nam vulgo dant *at ille.* Reg. habet, *tum atticille*; Cantab. autem, *tum actius ille.* Si modo Codices essent vetustissimi, reponendum conjicerem, *tum Atticis ille*: sed illis sane multum non tribuo, cum libri meliores commodam lectionem servent. *Idem.*

8 *In Chrysippi libro*] Περὶ χρησμῶν. Docet hoc *Suidas* in νεόττος. Ὅτι δὲ, inquit, τὸ ὠχρὸν νεοττὸν ἔλεγον μαρτυρεῖ καὶ Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ χρησμῶν· ὄναρ γάρ τινα φησὶ θεασάμενον ἐκ τῆς κλίνης αὐτοῦ κρέμασθαι ὠὰ, προσαναθέσθαι ὀνειροκρίτῃ· τὸν δὲ εἰπεῖν· Ὀρύττων θησαυρὸν εὑρήσεις κατὰ τὸν τόπον ἐκεῖνον· εὑρόντα δὲ σταμνίον, ἐν ᾧ ἀργύριον ἦν καὶ χρυσίον, ἐνεγκεῖν τι τοῦ ἀργυρίου τῷ μάντει· τὸν δὲ μάντιν εἰπεῖν· Τοῦ δὲ νεοττοῦ οὐδέν μοι δίδως; Huc etiam pertinet, quod Graeci *vitellum*, ὠοῦ χρυσοῦν appellabant, ut observavit *Pet. Victorius* Var. Lect. lib. XXXVIII. cap. 4. *Idem.*

9 Respondet *conjector*] Vulgo *respondit.* Nos MStum Paris. sequimur. *Idem.*

1 De

rum solus invenit? Quam multi inopes, digni praesidio Deorum, nullo somnio ad thesaurum reperiendum admonentur? Quam autem ob caussam tam est obscure admonitus, ut ex ovo nasceretur thesauri similitudo potius, quam aperte thesaurum quaerere juberetur; sicut aperte Simonides vetitus est navigare? Ergo obscura somnia, mi-
66 nime consentanea majestati Deorum. Ad aperta & clara veniamus, quale est [1] de illo interfecto a caupone Megaris: quale de Simonide, qui ab eo, quem humarat, vetitus est navigare: quale etiam de Alexandro; quod a te praeteritum esse miror: [2] qui cum [3] Ptolemaeus, familiaris ejus, in praelio telo venenato ictus esset, eoque volnere summo cum dolore moreretur; Alexander adsidens, somno est consopitus. Tum secundum quietem visus ei dicitur [*] draco is, quem mater Olympias alebat, radiculam ore ferre,

1 *De interfecto a caupone Megaris — de Simonide*] Vide supra lib. I. cap. 27. *Davies.*

2 Qui *cum Ptolemaeus*] Paris. & Med. *quod cum Ptolemaeus.* Sed & haec & illa vocula prorsus supervacanea. Lege, *quod a te praeteritum esse miror* QUIDEM. *Cum Ptolemaeus* &c. *Idem.*

3 *Ptolemaeus familiaris ejus*] Rem sic narrat *Strabo* lib. XV. p. 1052. Ἐν δὲ τοῖς Ὠρείταις τὰ τοξεύματα χρίεσθαι θανασίμοις φαρμάκοις ἔφασαν, ξύλινα ὄντα καὶ πεπυρακτωμένα· τρωθέντα δὲ Πτολεμαῖον κινδυνεύειν· ἐν ὕπνῳ δὲ παραστάντα τινὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ, δεῖξαι ῥίζαν αὐτόπρεμνον, ἣν κελεῦσαι τρίβοντα ἐπιτιθέναι τῷ τρωθέντι· ἐκ δὲ τοῦ ὕπνου γενόμενον, μεμνημένον τῆς ὄψεως, εὑρεῖν ζητοῦντα τὴν ῥίζαν πολλὴν πεφυκυῖαν· καὶ χρήσασθαι καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους· ἰδόντας δὲ τοὺς βαρβάρους εὑρημένον τὸ ἀλέξημα, ὑπηκόους γενέσθαι τῷ βασιλεῖ. Εἰκὸς δὲ, subjicit eruditissimus ille scriptor, τινὰ μηνῦσαι τῶν εἰδότων· τὸ δὲ μυθῶδες προσετέθη κολακείας χάριν. Eandem historiam refert *Diodorus Siculus* Bibl. lib. XVII. pag. 570. ut olim monuit *Pet. Victorius* Var. Lect. lib. VI. cap. 3. *Curtius* lib. IX. cap. VIII, 26. *Ex quo* (somno Alexander) *excitatus* per

ferre, & ſimul dicere quo illa loci naſceretur, (neque is longe aberat ab eo loco) ejus autem eſſe vim tantam, ut Ptolemaeum facile ſanaret: cum Alexander experrectus narraſſet amicis ſomnium, emiſiſſe qui illam radiculam quaererent: qua inventa, & Ptolemaeus ſanatus dicitur, & multi milites, qui erant eodem genere teli volnerati. Multa etiam ſunt a te ex hiſtoriis prolata ſomnia, [5] matris Phalaridis, Cyri ſuperioris, matris Dionysî, Poeni Hamilcaris, Hannibalis, P. Decî: pervolgatum jam illud de praeſule: Gracchi etiam, & recens Caeciliae, Balearici filiae, ſomnium. Sed haec externa, ob eamque cauſam ignota nobis ſunt; nonnulla etiam ficta fortaſſe: quis enim auctor iſtorum? De noſtris ſomniis quid habemus dicere? tu [6] de merſo me, & equo ad ripam: ego de Mario cum faſcibus laureatis me in ſuum deduci

per quietem vidiſſe ſe exponit ſpeciem draconis oblatam herbam ferentis ore, quam veneni remedium eſſe monſtraſſet: colorem quoque herbae referebat, agniturum ſi quis reperiſſet adfirmans: inventamque deinde, quippe a multis erat requiſita, vulneri impoſuit; protinuſque dolore finito, intra breve ſpacium cicatrix quoque obducta eſt. Adde *Juſtinum* lib. XII. cap. X, 3. & *Oroſium* lib. III. cap. 18. *Idem.*

4 *Draco is, quem mater Olympias alebat*] Iis in locis vulgo cicurabantur dracones, ut patet ex *Luciano* in Pſeudomanti Tom. I. pag. 751. Vide ſis & *Iſ. Caſaubonum* ad *Suetonii* Tiberium cap. LXXII. *Idem.*

5 *Matris Phalaridis — jubente monumentum*] Haec omnia fuſe narrantur lib. I. capp. 20, 23, 24, 26, 28. *Idem.*

6 *De merſo me*] *Victorius* edidit *demerſo me.* Lambinus reſcribendum conjecit *de demerſo me.* Forſan legendum *de emerſo me*; ut *emerſus e flumine* dicitur infra cap. LXVIII. Similiter *paludibus emerſum* dixit *Tacitus* Annal. I, 65. & *ſinibus terrae emerſos* Amm. Marcellinus XIX, 8. Vide ſis & *Livium* I, 13. *Idem.*

4 Firma

67 ci jubente monumentum. Omnium ſomniorum, Quinte, una ratio eſt: quae, per Deos inmortalis, videamus ne noſtra ſuperſtitione & depravatione ſuperetur. Quem enim tu Marium viſum a me putas? Speciem, credo, ejus & imaginem, ut Democrito videtur. Unde profectam imaginem? a corporibus enim ſolidis & a certis figuris volt fluere imagines. Quod igitur Marî corpus erat? ex eo, inquit, quod fuerat: plena ſunt imaginum omnia. Iſta igitur me imago Marî in campum Atinatem perſequebatur: nulla enim ſpecies cogitari poteſt, niſi pulſu imaginum. Quid ergo? iſtae imagines ita nobis dicto audientes ſunt, ut, ſimul atque velimus, adcurrant? etiamne earum rerum, quae nullae ſunt? quae eſt enim [1] forma tam inviſitata, tam nulla, quam non ſibi ipſe [2] fingere animus poſſit? ut, quae numquam vidimus, ea tamen informata habeamus, oppidorum ſitus, hominum figuras. Num igitur, cum aut muros Babylonis aut Homeri faciem cogito, imago illorum me aliqua pellit? Omnia igitur, quae volumus, nota nobis eſſe poſſunt: nihil eſt enim, de quo cogitare nequeamus. Nullae ergo

1 *Forma tam* inviſitata] Vulgo *inuſitata*. Nos vero Pali primi lectionem recepimus, quam ſibi non diſplicere teſtatus eſt *Gruterus*. Certe vox eſt probi commatis, eamque paſſim adulterarunt Librarii. *Davies*.

2 *Fingere animus poſſit*] Vulgo *animus poſſit effingere*; non male quidem, ſi modo faverent Codices MSSti. Sed, iis cum *Victorio* lectionem noſtram repraeſentantibus, haud erat, cur diutius exularet. Accedit etiam Ven. 1471. *Idem*.

3 *Nec omnino fluunt* illae] Forſan *ullae*. Idem.

4 *Majore*

ergo imagines obrepunt in animos dormientium extrinsecus, [3] nec omnino fluunt illae, nec cognovi quemquam, qui [4] majore auctoritate nihil diceret. Animorum est ea vis eaque natura, ut vigeant vigilantes, nullo adventicio pulsu, sed suo motu, incredibili quadam celeritate. Hi cum sustinentur membris, [[5] & corpore,] & sensibus, omnia certiora cernunt, cogitant, sentiunt: cum autem haec subtracta sunt, [6] desertusque est animus languore corporis, tum agitatur ipse per sese: itaque in eo & formae versantur, & actiones; & multa audiri, multa dici videntur. Haec scilicet [7] in inbecillo remissoque animo multa omnibus modis confusa & variata versantur, maxumeque reliquiae rerum earum moventur in animis & agitantur, de quibus vigilantes aut cogitavimus aut egimus: ut mihi temporibus illis multum in animo Marius versabatur, recordanti, quam ille gravem suum casum magno animo, quam constanti tulisset. Hanc credo causam de illo somniandi fuisse. Tibi autem de me cum sollici- 68
tudine cogitanti subito sum visus emersus e flumine: inerant enim in utriusque nostrum animis

4 *Majore auctoritate*] Med. *majorum auctoritate.* Forsan *majore* cum *auctoritate.* Idem.

5 *Et corpore*] *Membris* ante nominatis, *corporis* mentionem facere prorsus est supervacaneum: corpus enim constituunt & componunt membra. Cum igitur hae voces in Reg. & Cantab. non compareant, eas omnino delendas censeo. *Idem.*

6 *Desertusque est animus*] Verbum substantivum est a Reg. & Med. *Idem.*

7 In *inbecillo*] Vulgo *praepositionem* non agnoscunt, quam nos ex Balliol. Reg. & Victor. reduximus. *Idem.*

1 Nec

mis vigilantium cogitationum vestigia. At quaedam adjuncta sunt: ut mihi de monumento Marî; tibi, quod equus, in quo ego vehebar, mecum una demersus rursus apparuit. An tu censes ullam anum tam deliram futuram fuisse, ut somniis crederet, nisi ista casu nonnumquam, forte, temere concurrerent? Alexandro draco loqui visus est. Potest omnino hoc esse falsum, potest verum: sed utrum sit, [1] non est mirabile: non enim audivit ille draconem loquentem, sed est visus audire; & quidem, quo majus sit, cum radicem ore teneret, locutus est. Sed nihil est magnum somnianti. Quaero autem, cur Alexandro tam inlustre somnium, tam certum, nec huic eidem alias, nec multa ceteris. Mihi quidem, praeter hoc Marianum, nihil sane quod meminerim. Frustra igitur

1 *Non esse mirabile*] Ita vulgo, nec aliter plures MSSti. Sed loquendi modus hiulcum nescio quid prae se fert, nec *Cicerone* dignum. Legendum credo, *non est mirabile*, quemadmodum dant Med. & veteres editi. *Davies.*

2 *Nec mihi magis* usquam *videor*] Melius, ut opinor, Med. Balliol. Reg. & Cantab. exhibent, *unquam videor*; hoc enim temporis est, illud loci. *Idem.*

3 *Etenim ex divisione hoc secundum est*] Vel legenda sunt haec hoc ordine, *quae autem est continuatio conjunctioque naturae, quam, ut dixi*, συμπάθειαν *vocant, (etenim ex divisione hoc secundum est) ejusmodi, ut* &c. vel aliquid deest; vel est hysterologia, & posita ratio est ante Propositionem, quod non est scriptoribus Graecis ac Latinis inusitatum. Lambin. *Etenim*] Transitionis est hoc in loco particula: quapropter haec frustra tentat *Lambinus*. Vide supra cap. 3. *Davies.*

4 *Continuatio conjunctioque naturae*] Vide nostrum de N. D. III, 11, & hujusce libri capp. 14, 60. *Idem.*

5 *Nonnullae etiam valetudinis* &c.] Sic olim editum est, *nonnullae sunt etiam valetudinis significationes; ut hoc ipsum* pleni enectine fame simus, *ex quodam genere somniorum intelligi posse dicunt.* Cujus lectionis non obscura sententia est, nempe significari

igitur consumptae tot noctes tam longa in aetate. Nunc quidem, propter intermissionem forensis operae, & lucubrationes detraxi, & meridiationes addidi, quibus uti antea non solebam: nec tam multum dormiens, ullo somnio sum admonitus, tantis praesertim de rebus: [2] nec mihi magis usquam videor, quam cum aut in foro magistratus, aut in curia senatum video, somniare. [3] Et enim (ex divisione hoc 69
secundum est) quae est [4] continuatio conjunctioque naturae (quam, ut dixi, vocant συμπάθειαν) ejusmodi, ut thesaurus ex ovo intellegi debeat? Nam medici ex quibusdam rebus & advenientis & crescentis morbos intellegunt: [5] nonnullae etiam valitudinis significationes, ut hoc ipsum, [6] *pleni enectine simus*, ex quodam genere somniorum

ficari valetudinem certis ex somniis: ut hoc ipsum, pleni an fame exhausti simus, medici dicunt intellegi ex quodam genere somniorum. Sed, ne mentiar, vulgatam huic antepono: *nonnullae etiam valetudinis significationes, ut hoc ipsum, pleni enectine fame simus, ex quodam genere somniorum intelligi posse dicuntur*; atque ita olim quoque excudi jusseram; sed operae alteram secutae sunt meo injussu: tantum adscripseram, e regione hujus loci, hanc scripturae dissimilitudinem, quam in uno libro vetere repereram plane expressam, nisi quod in eo erat, ut in vulgg. *dicuntur:* hinc operariis istis errati causa praebita est. *Lambin*

Ibid. Nonnullae *etiam valetudinis significationes — intellegi posse* dicuntur] Melius, ut mihi quidem videtur, *Pet. Victorius* edidit, *nonnullas etiam valetudinis significationes — intelligi posse dicunt,* videlicet Medici; qua de re videas licet *Hippocratis* libellum de insomniis, Operum Sect. IV. pag. 44, seqq. edit. Foesian. Nostrorum vero Codicum varietates hoc in loco memorare non possum, siquidem cunctae ῥήσεις a voce *somniorum* ad *omnium fere animos* (quae leguntur paulo post initium capitis 72.) in Med. Balliol. Reg. Cantab. & Ven. 1471. prorsus omittuntur: Paris. autem descripto principio capitis LXVI. ad usque libri finem mutilus est. *Davies.*

6 *Pleni enectine simus*] Legendum

ſomniorum intellegi poſſe dicuntur. Theſaurus vero, & hereditas, & honos, & victoria, & multa generis ejuſdem, qua cum ſomniis naturali cognatione junguntur? Dicitur quidam, cum in ſomnis complexu Venerio jungeretur, calculos ejeciſſe. Video ſympathiam: viſum eſt enim tale objectum dormienti, ut id, quod evenit, naturae vis, non opinio erroris effecerit. Quae igitur natura obtulit illam ſpeciem Simonidi, a qua vetaretur navigare? aut quid naturae copulatum habuit Alcibiadis, quod ſcribitur, ſomnium? qui, paulo ante interitum, [1] viſus eſt in ſomnis amicae eſſe amictus amiculo. Is cum eſſet projectus inhumatus, ab omnibuſque deſertus jaceret; amica corpus ejus texit ſuo pallio. Ergo hoc inerat in rebus futuris, & cauſas naturales habebat? An, & ut videretur & ut eveniret, caſus effecit? Quid? ipſorum interpretum conjecturae nonne magis ingenia declarant

dum puto, *pleni enectine* fame *ſimus:* ſic enim locutus eſt ſupra hoc eodem libro cap. 35. *Nunc vero incluſa in cavea, & fame enecta* &c. *Lambin.*

Ibid. *Pleni* enectine] Vulgo *enective*, quod ob Latinitatem mutavimus. Nec tamen cum *Lambino* ſcripſerim *enectine* fame *ſimus*. *Tertullianus* Apol. cap. XIV. *Cum* enecta *& tabidoſa & ſcabioſa quaeque mactatis.* Idem de Jejuniis cap. VII. *Satis enim poenitentia ſcelerum commendaverat Deo jejunium triduo functa* (Ninive,) *etiam pecudibus* enectis, *quibus iratus Deus non erat.* Igitur illo ſupplemento nihil opus. *Davies.*

1 *Viſus eſt in ſomnis amicae eſſe amictus amiculo*] *Valerius Maximus* lib. I. cap. VII, 9. extern. *Alcibiades quoque miſerabilem exitum ſuum haud fallaci nocturna imagine ſpeculatus eſt: quo enim pallio amicae ſuae dormiens opertum ſe viderat, eo interfectus & inſepultus jacens contectus eſt.* Idem ſomnium memorant *Plutarchus* Tom. I. p. 213. & *Suidas* in Ἀλκιβιάδης. Hiſtoriam refert *Hieronymus* in Jovin. lib. I. p. 345. F. *Idem.*

2 *Huic*

clarant eorum, quam vim consensumque naturae? Cursor ad Olympia proficisci cogitans, visus est in somnis curru quadrigarum vehi. Mane ad conjectorem. At ille, Vinces, inquit: id enim celeritas significat & vis equorum. Post idem ad Antiphontem. Is autem, Vincare, inquit, necesse est. An non intellegis quatuor ante te cucurrisse? Ecce alius cursor (atque horum somniorum & talium plenus est Chrysippi liber, plenus Antipatri: sed ad cursorem redeo) ad interpretem detulit, aquilam se in somnis visum esse factum. At ille, Vicisti: ista enim avi volat nulla vehementius. Huic [2] equidem Antipho, Baro, inquit, te victum esse non vides? ista enim avis insectans alias aves & agitans, semper ipsa postrema est. Parere quaedam matrona cupiens, dubitans essetne praegnans, visa est in quiete [3] obsignatam habere naturam: retulit. Negavit eam, quoniam obsignata fuisset,

2 *Huic* equidem *Antipho*] Non placet *equidem* cum tertia persona conjungi, & suspicor de mendo. *P. Manucius.*

Ibid. *Huic* equidem *Antipho*] *Lambinus* edidit, *huic* eidem *Antiphon*; cum vero MSSti vulgatam lectionem servent, mutatione non est opus: nam particulam *equidem* tertiae personae jungi posse, multis exemplis constat; adeo ut frustra sit *P. Manucius*, qui locum de mendo suspicatur. *Davies.*

3 *Obsignatam habere* naturam] Pars corporis; *quae secretior & occultior est, a Graecis* Φύσις, *a nobis dicitur natura*; quemadmodum notat Auctor Epist. ad Therasiam *Hieronymo* adscriptae Tom. IX. pag. 75. *Cicero* N. D. lib. III. cap. 22. *Cujus* (Mercurii) *obscoenius excitata* natura *traditur.* *Artemidorus* Oneir. lib. V. §. 63. Ἔδοξέ τις γυνὴ ἐκ τοῦ στήθους αὐτῆς ἐκπεφυκέναι πυρῶν στάχυας, καὶ εἰς τὴν ΦΥΣΙΝ αὐτῆς ἐπικλωμένους πάλιν καταδύεσθαι — Ἡ δὲ εἰς τὴν ΦΥΣΙΝ κατάδυσις (ἐσήμαινε) τὴν μῖξιν. Plura congesserunt Interpretes ad *Minucii Felicis* cap. IX. *Idem.*

ſet, concipere potuiſſe. At alter, praegnantem eſſe dixit: nam inane obſignari nihil ſolere. Quae eſt ars conjectoris, eludentis ingenio? An ea, quae dixi, & innumerabilia, quae conlecta habent Stoici, quicquam ſignificant, niſi acumen hominum, ex ſimilitudine aliqua conjecturam modo huc, modo illuc ducentium? Medici ſigna quaedam habent ex venis & ex ſpiritu aegroti; [1] multiſque ex aliis futura praeſentiunt. Gubernatores cum [2] exſultantes loligines viderint aut delphinos ſe in portum conjicientes, tempeſtatem ſignificari putant. Haec ratione explicari & ad naturam revocari facile poſſunt: ea vero, quae paulo ante dixi, nullo
71 modo. At enim obſervatio diuturna, (haec enim pars una reſtat) notandis rebus fecit artem. An tandem ſomnia obſervari poſſunt? quonam modo? ſunt enim innumerabiles varietates. Nihil tam praepoſtere, tam incondite, tam monſtruoſe cogitari poteſt, quod non poſſimus ſomniare. Quo modo igitur haec infinita & ſemper nova, aut memoria complecti, aut

1 *Multiſque ex aliis futura praeſentiunt*] Videtur legendum, *multiſque ex aliis*, quibus *futura praeſentiunt*; ut ſit, ſigna quaedam habent &c. quibus &c. Lambinus. Fruſtra, ut mihi videtur, & abſque cauſa ſontica. *Davies.*

2 *Exſultantes loligines*] Ἐξαλλομένας. Loliginem volitantem tempeſtatis eſſe ſignum notavit etiam *Plinius* H. N. lib. XVIII. cap. 35. Quinetiam διὰ τί τευθὶς φαινομένη σημεῖόν ἐστι χειμῶνος, quaerit *Plutarchus* Quaeſt. Nat. pag. 916. τὴν δὲ τευθίδα ἐξάλλεσθαι φεύγουσαν τὸ ψύχος καὶ τὴν ἐν βάθει ταραχὴν τῆς θαλάττης ſtatuit. *Idem.*

3 *Ordo in iis ſtellis, qui non putabatur*] Olim vago & incerto motu ferri videbantur eae ſtellae; quapropter *errantium* & πλανητῶν ſortitae ſunt nomen: revera tamen

aut obſervando notare poſſumus? Aſtrologi motus errantium ſtellarum notaverunt: inventus eſt enim [3] ordo in his ſtellis, qui non putabatur. Cedo tandem, qui ſit ordo, aut quae concurſatio ſomniorum? quo modo autem diſtingui poſſunt vera ſomnia a falſis, cum eadem & aliis aliter evadant, & îſdem non ſemper eodem modo? ut mihi mirum videatur, cum mendaci homini ne verum quidem dicenti [4] credere ſoleamus, quo modo iſti, ſi ſomnium verum evaſit aliquod, non ex multis potius [5] uni fidem derogant, quam ex uno innumerabilia confirmant. Si igitur neque Deus eſt effector ſomniorum, neque naturae ſocietas ulla cum ſomniis, neque obſervatione inveniri potuit ſcientia; effectum eſt, ut nihil prorſus ſomniis tribuendum ſit: praeſertim cum illi ipſi, qui ea vident, nihil divinent; hi, qui interpretantur, conjecturam adhibeant, non naturam: caſus autem innumerabilibus paene ſaeculis in omnibus plura mirabilia, quam in ſomniorum viſis effecerit: neque conjectura, quae [6] in varias

tamen *nihil errat, quod in omni aeternitate conſervat progreſſus, & regreſſus, reliquoſque motus conſtantes & ratos.* Verba ſunt *Tullii* N. D. lib. II. cap. 20. Vide ſis & Tuſc. lib. I. cap. 25. *Idem.*

4 *Credere ſoleamus*] Legi queat *credere* non *ſoleamus*. Sed cum MSSti particulam negantem non agnoſcant, eorum ſane partes non deſeruerim. Pari certe modo locutus eſt noſter ſupra cap. 59. & de Fin. V, 20. *Idem.*

5 *Uni fidem* derogant, *quam* —— confirmant] *Lambino* reſcribendum videtur, *derogent, quam — confirment.* Eaque ſaltem uſitatior eſt loquendi ratio. *Idem.*

6 *In varias partes duci* poſſit] Vulgo *poteſt*; ſed editio *Victoriana* noſtram lectionem repraeſentat. *Idem.*

rias partes duci possit, nonnumquam etiam in
72 contrarias, quicquam sit incertius. Explodatur haec quoque somniorum divinatio pariter cum ceteris: nam, ut vere loquamur, superstitio fusa per gentes, oppressit omnium fere animos, atque hominum inbecillitatem occupavit: [1] quod & in eis libris dictum est qui sunt de natura Deorum, & hac disputatione id maxume egimus: multum enim & nobismet ipsis & nostris profuturi videbamur, si eam funditus sustulissemus. Nec vero (id enim diligenter intellegi volo) superstitione tollenda religio tollitur. Nam & majorum instituta tueri sacris caeremoniisque retinendis, sapientis est: & esse praestantem aliquam aeternamque naturam, & eam suspiciendam

1 *Quod & in eis libris dictum est*] Praepositionem non agnoscunt Codices, eaque potest abesse. Forsan igitur scribendum *quod & eis libris* actum *est:* sequitur enim, *& hac disputatione id maxume* EGIMUS. *Davies.*

2 *Stirpes omnes* ejiciendae *sunt*] *Elidendae* non dubito quin corrigendum sit, ut cum verbo *stirpes*, & cum verbo item *propaganda*, quod in superiore membro positum est, in tralatione consentiat. Sic etiam locutus est Tusc. lib. III. cap. 34. *Stirpes*, inquit, *aegritudinis, trunco everso, omnes elidendae*. P Manucius.

Ibid. Malim legi *elidendae sunt*, ut *Manucius* censet, nisi quis malit *eliciendae sunt*, quod propius ad scripturam vulgatam, eandemque antiquam, accedit. *Eliciendae* autem, id est, extrahendae; quamquam fateor *eliciendae* non satis magnam hoc loco vim habere, neque tam bene convenire, quam *extrahendae*, aut *evellendae*, aut aliud simile. *Lambin.*

Ibid. *Stirpes omnes* ejiciendae *sunt*] *Elidendae* liber vetus. URSIN.

Ibid. *Ursino* non equidem crediderim, cum passim MSStos, qui nulli sunt, advocet. Retinenda prorsus est vulgata lectio, quam firmant Codices. Sic *nervos conjurationis* EJECTOS dixit *Livius* VII, 39. *Davies.*

3 *Quo te* cumque *verteris*] Ut Pall. quatuor & S. Victoris liber, sic Balliol. Reg. Cantab. & Ven. 1471. exhibent, *quo te*, Quinte, *verteris*. Ea tamen variatio tanti non erat, ut rem *Gruterus* ad Senatum Criticum referret,

dam admirandamque hominum generi, pulchritudo mundi ordoque rerum caeleſtium cogit confiteri. Quamobrem ut religio propaganda etiam eſt, quae eſt juncta cum cognitione naturae: ſic ſuperſtitionis [2] ſtirpes omnes ejiciendae. Inſtat enim, & urget, &, [3] quo te cumque verteris, perſequitur; ſive tu vatem, ſive tu omen audieris; ſive immolaris, ſive avem adſpexeris; ſi Chaldaeum, ſi haruſpicem videris; ſi fulſerit, ſi tonuerit, [4] ſi tactum aliquid erit de caelo, ſi oſtenti ſimile natum factumve quippiam: quorum neceſſe eſt plerumque aliquid eveniat, ut numquam liceat quieta mente conſiſtere. [5] Perfugium videtur omnium laborum & ſollicitudinum eſſe ſomnus; at ex eo ipſo plurimae

referret, quia feſtinabat: nam ſua ſe, prout videtur, abſurditate ſtatim prodit. Ad eam, quae nunc obtinet, formam reſtituenda ſunt, quae habet *Anianus* ex *Caio* Inſt. lib. II. Tit. x, 6. *Multa praeterea* quorumcumque *ſimilia ſunt.* Leg. *quae horum cumque ſimilia ſunt,* ſenſu poſtulante. De re ipſa vide *Baſilium* in *Eſaiae* c. II. p. 877. B. *Idem.*

4 *Si tactum aliquid* erit] Lege *fuerit*; ut antea *ſi fulſerit, ſi tonuerit:* niſi *Cicero* modos variârit. *Idem.*

5 *Perfugium videtur omnium laborum*] Elegantiſſime *Plutarchus* Tom. II. pag. 165. Οἱ δοῦλοι, inquit, τῶν δεσποτῶν ἐπιλανθάνονται καθεύδοντες· τοῖς πεδήταις ἐπελαφρύνει τὸν δεσμὸν ὁ ὕπνος· φλεγμοναὶ περὶ τραύματα, καὶ νομαὶ σαρκὸς θηριώδεις, καὶ περιωδυνίαι, κοιμωμένων ἀφίστανται·

Ὦ φίλον ὕπνου θέλγητρον, ἐπίκουρον νόσου,

Ὡς ἡδύ μοι προσῆλθες ἐν δέοντί γε.

Τοῦτο οὐ δίδωσιν εἰπεῖν ἡ δεισιδαιμονία· μόνη γὰρ οὐ σπένδεται πρὸς τὸν ὕπνον, οὐδὲ τῇ ψυχῇ ποτὲ γοῦν δίδωσιν ἀναπνεῦσαι καὶ ἀναθαρρῆσαι &c. Iterum pag. 166. B. Ὅγε κωμικὸς οὐκ ἀηδῶς εἴρηκέ που πρὸς τοὺς καταχρυσοῦντας τὰ κλινίδια καὶ καταργυροῦντας, ὅτι μόνον ἔδωκαν ἡμῖν οἱ θεοὶ προῖκα τὸν ὕπνον· τί καὶ τοῦτο πολυτελὲς σεαυτῷ ποιεῖς; Ἔστι δὲ πρὸς τὸν δεισιδαίμονα εἰπεῖν, ὅτι τὸν ὕπνον οἱ θεοὶ λήθην κακῶν ἔδοσαν ἡμῖν καὶ ἀνάπαυσιν· τί τοῦτο κολαστήριον σαυτῷ ποιεῖς ἐπίμονον καὶ ὀδυνηρὸν, τῆς ἀθλίας ψυχῆς εἰς ἄλλον ὕπνον ἀποδρᾶναι μὴ δυναμένης; Adi ſis & *Plautum* Rudent. Act. III. Sc. I, 1, ſeqq. *Id.*

plurimae curae metuſque naſcuntur: qui quidem ipſi per ſe minus valerent & magis contemnerentur, niſi ſomniorum patrocinium philoſophi ſuſcepiſſent, nec hi quidem contemptiſſimi, ſed in primis acuti, & conſequentia & repugnantia videntes, qui prope jam abſoluti & perfecti putantur. Quorum licentiae niſi Carneades reſtitiſſet, haud ſcio, an ſoli jam philoſophi judicarentur, cum quibus omnis fere nobis diſceptatio contentioque eſt: non quod eos maxume contemnamus, ſed [1] quod videntur acutiſſime ſententias ſuas prudentiſſimeque defendere. Cum autem proprium ſit Academiae, judicium ſuum nullum interponere, ea probare, quae ſimillima veri videantur, conferre cauſas, &, quid in quamque ſententiam dici poſſit, expromere; nulla adhibita ſua auctoritate, [2] judicium audientium relinquere integrum ac liberum: tenebimus hanc conſuetudinem a Socrate traditam; eaque inter nos, ſi tibi, Quinte frater, placebit, quam ſaepiſſime utemur. Mihi vero, inquit ille, nihil poteſt eſſe jucundius. Quae cum eſſent dicta, ſurreximus.

1 *Quod* videntur] Eſt *modorum* variatio, niſi forte *Cicero* ſcripſerit *videantur*. Davies.

2 *Judicium* audientium *relinquere integrum*] Eſt vir doctiſſimus, qui legendum cenſet *audientibus*. Aeque vero commoda mihi videtur utraque loquendi ratio; quaproter deſerenda non eſt MSStorum fides. *Idem*.

M. TULLII

M. TULLII CICERONIS

[1] DE

FATO

LIBER SINGULARIS.

Deest principium.

[2] QUIA pertinet ad mores, [3] quos ἦθος I
illi vocant, nos eam partem philosophiae de moribus appellare solemus: sed decet augentem linguam Latinam, nominare moralem: explicandaque vis

1 *De Fato*] Cognovimus ex antiquis exemplaribus hunc librum, quemadmodum multis sui partibus vetustate lacer & mutilus est, ita etiam principio carere; quod ex pervulgatis quoque libris, si diligenter prima ejus verba considerata essent, animadverti potuit: quamvis nonnulli, ut hoc vitium tegerent, pro *illi*, *Graeci* scripsissent; quae vox manifesto docet, de Graecis supra etiam mentionem esse factam. Sed non esse hoc satis idoneum & concinnum libri initium multis modis perspici potest. Scripsit etiam *Plutarchus* librum περὶ εἱμαρμένης, qui non dissimilem fortunam sortitus est: nam ipse ex majore sui parte periit. *Alexander* autem Aphrodisiensis meliore fato librum de fato scripsit; namque integer & incorruptus in vita permansit. In hoc quaedam castigavimus ope meliorum Codicum: sed unum non parvi omnino momenti, ut opinamur, *percepta* scilicet multis locis, ubi *praecepta* antea scriptum erat; ita enim θεωρήματα Cicero interpretatur, docte sane & eleganter: nam θεωρήματα quamvis & ipsa protendantur, tamen cognita jam & spectata sunt. Unde solent Mathematici in fine eorum demonstrationis semper

vis est ratioque enuntiationum, quae Graeci ἀξιώματα vocant: quae de re futura cum aliquid dicunt, deque eo quod possit fieri aut non possit; quam vim habeant, obscura quaestio est, [1] quam περὶ δυνατῶν philosophi appellant: [2] totaque est logice; quam rationem differendi voco. [3] Quod autem in aliis libris feci qui sunt de natura Deorum, itemque in iis quos de divinatione edidi, ut in utramque partem perpetua explicaretur oratio, quo facilius id a quoque probaretur, quod cuique maxume probabile videretur; id in hac disputatione de fato casus quidam ne facerem inpedivit. Nam cum essem in Puteolano, Hirtiusque noster, consul designatus, iîdem in locis, vir nobis amicissimus, & iis studiis, in quibus nos a pueritia viximus,

semper dicere, *quod oportuit ostendisse*; cum Problematibus explicatis subjiciant, *quod oportuit fecisse*: & in hoc maxime differant theoremata a problematibus, quod in theorematibus ratio tantum reddi debeat, cur ita sit, cum sint illa jam percepta & spectata; in illis autem fabricandae sint descriptiones. Sed hae non sunt hujus temporis quaestiones: qui tamen haec scire cupit, *Proclum* Lycium adeat diligentissimum *Euclidis* interpretem; haec enim ille copiose & erudite tractat. Quomodo autem *praecepta* θεωρήματα reddi potuerint, nescio: sed hoc tam multis locis in priscis exemplaribus nomen est semper recte scriptum, praeterquam quod egregium significatum habet, ut vix credi possit erratum esse Librarii: sed, ut arbitror, novitas hujus vocis, & rei rationisque ipsius ignoratio induxit aliquem recentiorum, ut eam deleret, & hanc, quae in omnibus nunc impressis inoleverat, reponeret. *Victorius.*

2 *Quia pertinet*] In Reg. & Cantab. sic incipit hoc libri de fato lacerum fragmentum: *quod a Graecis logos dicitur, a nobis ratio nominatur*; *Logice vero ratio differendi. Quia vero pertinet ad mores* &c. Ab ineptiente Librario, non a *Cicerone*, profluxit additamentum. *Davies.*

3 *Quos* ἤθος] Vulgo *quod* ἤθος. Alii, *quos* ἤθη. Nos autem Balliol.

ximus, deditus, multum una eramus; maxume nos quidem exquirentes ea consilia, quae ad pacem & ad concordiam civium pertinerent. Cum enim omnes [4] post interitum Caesaris novarum perturbationum causae quaeri viderentur, hisque esse occurrendum putaremus; omnis fere nostra in iis deliberationibus consumebatur oratio: [5] idque & saepe alias, & quodam liberiore quam solebat & magis vacuo ab interventoribus die, cum ille ad me venisset, primo illa, quae erant quotidiana & quasi legitima
nobis, de pace & de otio. [6] Quibus actis, Quid 2
ergo, inquit ille, quoniam oratorias exercitationes non tu quidem, ut spero, reliquisti, sed certe philosophiam illis anteposuisti, possumne aliquid audire? Tu vero, inquam, vel audire, vel

liol. aliosque veteres MSStos cum Ven. 1471. sequendos duximus; siquidem ἦθος, non minus ac ἤθη, *mores* denotat. Vide *Quinctilianum* Inst. Orat. VI, 2. *Idem.*

1 *Quam περὶ δυνατῶν appellant*] *Aristoteles* περὶ ἑρμηνείας [c. 14.] Τούτων δὲ, inquit, διωρισμένων, σκεπτέον ὅπως ἔχουσιν αἱ ἀποφάσεις καὶ καταφάσεις πρὸς ἀλλήλας, αἱ τοῦ δυνατὸν εἶναι καὶ μὴ δυνατὸν, καὶ ἐνδεχόμενον, καὶ περὶ τοῦ ἀδυνάτου τε καὶ ἀναγκαίου· ἔχει γὰρ ἀπορίας τινάς. Ursin.

2 *Totaque est* Logice] Omnino legendum videtur, *totaque est Logicae,* vel ad Dialecticam tota pertinet. *Davies.*

3 *Quod autem in* aliis *libris feci*] Malim *quod autem in* iis *libris* &c. sic enim *Cicero* loqui solet. *Idem.*

4 *Post* interitum *Caesaris*] *Interitionem* habet Eliensis noster, sensu quidem non diverso: cum tamen id verbum sit rarius, a *Ciceronis* manu videtur fuisse. *Idem.*

5 *Idque & saepe alias*] Lego *itaque & saepe alias.* Alioqui parum recte, nisi fallor, procedit oratio. *Idem.*

6 *Quibus* actis] Finitis, ad exitum perductis. *Hadr.* enim *Turnebus* mendosam lectionem secutus est, quae Reg. Harleian. & Cantab. obsidet. In editione sua veram scripturam repraesentavit *Pet. Victorius,* quam tenent Balliol. & Pal. primus. *Davies.*

1 Id

vel dicere: nec enim ([1] id quod recte existimas) oratoria illa studia deserui, quibus etiam [2] te incendi, quamquam flagrantissimum, acceperam; nec ea, quae nunc tracto, minuunt, [3] sed augent potius illam facultatem: nam cum hoc genere philosophiae, quod nos sequimur, magnam habet orator societatem: subtilitatem enim ab Academia mutuatur, & ei vicissim reddit ubertatem orationis & ornamenta dicendi. Quamobrem, inquam, quoniam utriusque studii nostra possessio est; hodie, utro frui malis, optio sit tua. Tum Hirtius, Gratissimum, inquit, & tuorum omnium simile: nihil enim umquam abnuit meo studio voluntas tua. Sed quoniam [4] rhetorica mihi vestra sat nota, teque in

1 Id *quod recte existimas*] Prima vox MSStis Eliens. & Reg. debetur. Ven. autem 1471. dat *illud quod recte* &c. *Davies.*

2 *Te incendi—acceperam*] Forsan *te incendere* —— *occeperam.* Idem.

3 *Sed augent potius illam facultatem*] Hinc *M. Tullius non tantum se debere scholis Rhetorum, quantum Academiae spatiis, frequenter ipse testatus est,* ut tradit *Quinctilianus* Inst. Orat. lib. XII. cap. 2. Vide sis & auctorem de causis Corr. Eloq. cap. XXXII. *Idem.*

4 *Rhetorica mihi* vestra] Vulgo *nostra*, quibus accedit MSStorum pars major: vera tamen est ea lectio, quam recepi, quamque praestant Eliens. & *Turnebi, Lambini,* nec non *Aldi* nepotis editiones; in Rhetoricis enim Hirtius *Ciceronis* erat discipulus. *Idem.*

5 *Contra* propositum] Balliol. habet *positam.* Omnino lege *positum.* Sic paullo post: *Ponere aliquid, ad quod audiam, volo.* Et Tusc. lib. I. cap. 4. *Ponere jubebam, de quo quis audire vellet.* Hinc lib. I. de orat. cap. 6. rescribendum, *ut omni de re, quaecunque sit* posita, *ab eo ornate copioseque dicatur;* sic enim MSSti duo Gallicani, cum *proposita* sit in vulgatis. Simile mendum *Lactantii* Codices videtur obsidere; nam lib. V. cap. XVII, 20. dant, *concedamus posse fieri, quod* proponit *Philosophus.* Legerim *ponit Philosophus.* De hujusce verbi potestate consuli possunt *Joan. Schefferus* ad *Phaedri* lib.

in iis & audivimus saepe, & audiemus, atque hanc Academicorum [5] contra propositum disputandi consuetudinem indicant te suscepisse Tusculanae disputationes; ponere aliquid, [6] ad quod audiam, si tibi non est molestum, volo. An mihi, inquam, potest quicquam esse molestum, quod tibi gratum futurum sit? Sed ita audies, ut Romanum hominem, ut timide ingredientem ad hoc genus disputandi, ut longo intervallo haec studia repetentem. Ita, inquit, audiam te disputantem, ut ea lego quae scripsisti: proinde ordire.

Multa hic desunt.

[7] Consideramus hic, ** quorum in aliis, ut in 3
Antipatro poëta, ut [8] in brumali die natis, [1] ut

lib. III. Fab. 14. & *J. G. Graevius* ad *Ciceronis* Fam. lib. IX. Epist. 26. *Idem.*

6 *Ad quod audiam*] Adversus quod te dicentem audiam. *Cicero* Fin. lib. I cap. 8. *Ad haec, nisi molestum est, habeo, quae velim.* Et lib. II. cap. 1. *Ut* AD *ea, quae ii respondissent, si quid videretur, diceret.* Simili modo loquuntur Graeci. *Xenophon* de Exped. Cyri lib. VII. cap. VI, 27. Ἀλλὰ φαίητε ἄν, ἔδει τὰ ἐνέχυρα τότε λαβεῖν, ὡς μηδὲ, εἰ ἐβούλετο, ἐδύνατο ἐξαπατᾶν. ΠΡΟΣ ΤΑΥΤΑ δὲ ἀκούσατε, ἃ ἐγὼ οὐκ ἄν ποτε εἶπον &c. *Clemens* Hom. IV. c. 24. ΠΡΟΣ αὐτὰ, ἃ μέλλεις λέγειν, ἄκουσον. Idem Hom. XIV. cap. XI. Ἵνα ΠΡΟΣ αὐτὰ ἀκούων, μανθάνειν ἔχω. Vide nos ad Epitomen *Lactantii* cap. XXIX. pag. 57. & *Josephum* de vita sua c. 65. *Idem.*

7 *Consideramus hic ** quorum in aliis*] Sic edidimus, ut indicaretur hiatus: aliquid enim manifesto deest, quod notavit etiam Pal. sec. Librarius. Observat autem *Gruterus* in duobus, quibus usus est, Codicibus nescio quos lacunae supplendae versus admissos esse. Credo non alios fuisse quam quos Balliol. & Harleian. exhibent:

Sunt qui in fortunae jam casibus omnia ponant,
Et mundum credant nullo rectore moveri,
Natura volvente vices & lucis & anni.

Pater eorum *Juvenalis* est Satir. XIII, 86. *Idem.*

8 *In brumali die natis*] De viris eodem die natis, idemque fatum

[1] ut in ſimul aegrotantibus fratribus, ut in urina, ut in unguibus, ut in reliquis ejuſmodi, naturae contagio valet, quam ego non tollo: vis eſt nulla fatalis. In aliis autem fortuita quaedam eſſe poſſunt, ut in illo naufrago, ut in Icadio, ut in [2] Daphita. Quaedam etiam Poſidonius (pace magiſtri dixerim) comminiſci videtur. [3] Sunt, inquam, quidem abſurda. Quid enim ſi Daphitae fatum fuit [4] ex equo cadere, atque ita perire? ex hocne equo, qui, cum equus non eſſet, nomen habebat alienum? aut Philippus

fatum ſortitis egiſſe *Tullium* cenſeo. Tales erant, verbi cauſa, *Polyſtratus & Hippoclides philoſophi, eodem die nati, ejuſdem praeceptoris Epicuri ſectam ſecuti, patrimonii etiam poſſidendi adeundaeque ſcholae communione conjuncti, eodemque momento temporis ultima ſenectute extincti.* Verba ſunt *Valerii Maximi* lib. I. c. VIII, 17. extern. *Silius Italicus* II, 636.

Vos etiam primo gemini cecidiſtis in aevo
Eurymedon fratrem, & fratrem mentite Lycorma,
Cuncta pares; dulciſque labor ſua nomina natis
Reddere, & in vultu genetrici ſtare ſuorum.

Adi ſis etiam *Statium* Thebaid. VI, 343. *Idem.*

1 *Ut in ſimul aegrotantibus fratribus*] Hunc pertinent illa, quae a Divo *Auguſtino* adducuntur in lib. v. de Civ. Dei cap 2. *Cicero dicit Hippocratem nobiliſſimum medicum ſcriptum reliquiſſe, quoſdam fratres, cum ſimul aegrotare coepiſſent, & eorum morbus eodem tempore ingraveſceret, eodem levaretur, geminos ſuſpicatum: quos Poſidonius Stoicus, multum Aſtrologiae deditus, eadem conſtitutione aſtrorum natos, eademque conceptos ſolebat aſſerere:* Urſin.

2 *Daphita*] *Strabo* lib. XIV. p. 958. tradit λόγιον ἐκπεσεῖν αὐτῷ (Δαφίτᾳ) λέγεται, φυλάττεσθαι τὸν Θώρακα, *oraculum Daphitae datum fuiſſe, ut Thoracem caveret.* Non igitur de *proverbio nato* locutus eſt doctiſſimus Geographus, ut male ſtatuit *Hadr. Turnebus.* Pari quoque modo, ne *Aldum* nepotem memorem, lapſus eſt vir ſummus *Deſ. Eraſmus* Adag. p. 207. ed. Hanov. *Dav.*

3 *Sunt, inquam,* quidem *abſurda*] Penultimam vocem fide MSStorum Balliol. Elienſ. Harleian. & Ven. 1471. delere praeſtat, quam cum *Turnebo* in *quaedam*

Philippus hasce in capulo [5] quadrigulas vitare monebatur? Quasi vero capulo sit occisus. [6] Quid autem magnum, & naufragum illum sine nomine in rivo esse lapsum? quamquam huic quidem hic scribit praedictum in aqua esse pereundum. Ne hercule Icadii quidem praedonis video fatum ullum: nihil enim scribit ei praedictum. Quid mirum igitur, ex spelunca saxum in crura ejus incidisse? puto enim, etiamsi Icadius tum in spelunca non fuisset, saxum tamen illud casurum fuisse. Nam aut nihil

dam mutare. *Idem.*

4 *Ex equo*] Res plane diversas miscet eruditissimus *Turnebus*: nam cum *Strabo* lib. XIV. pag. 958. ἐπ' ὄρει καλουμένῳ Θώρακι σταυρωθῆναι Δαφίταν τὸν γραμματικὸν tradiderit; noster, *Valerius Maximus* lib. I. cap. VIII, 8. extern. *Hesychius* Milesius p. 23. & *Suidas*, eum *de saxo, cui nomen erat Equi, praecipitatum* scribunt. Non igitur narrationes, quae sibi repugnant, in unum fuere confundendae: nam in monte Thorace saxum, quod Equus vocabatur, fuisse nullo modo constat. Vulgo *de equo*. Male. *Idem.*

5 *Quadrigulas*] Ast *Aelianus* V. H. lib. III. cap. 45. ita rem narrat: Φιλίππῳ φασὶ χρηστήριον ἐκπεσεῖν ἐν Βοιωτοῖς ἐν Τροφωνίου, φυλάττεσθαι δεῖν τὸ ἅρμα. Ἐκεῖνον οὖν, δίει τοῦ χρησμοῦ, λόγος ἔχει μηδέποτε ἀναβῆναι ἅρμα. Διπλοῦς οὖν ἐπὶ τούτοις ὑπορρεῖ λόγος· οἱ μὲν γάρ φασι, τὸ τοῦ Παυσανίου ξίφος, ᾧ τὸν Φίλιππον διεχρήσατο, ἅρμα ἔχειν ἐπὶ τῆς λαβῆς διαγεγλυμμένον ἐλεφάντινον· ὁ δὲ ἕτερος τὴν Θηβαϊκὴν τὴν καλουμένην Ἅρμα περιελθόντα λίμνην ἀποσφαγῆναι. Hoc vero probabile non videtur, cum non tantum *Valerio Maximo* lib. I. cap. VIII, 9. extern. repugnet; sed & Philippum Aegis, oppido Macedoniae, trucidatum scribat *Diodorus Siculus* Bibl. lib. XVI. pag. 479. seqq. De ejus caede videri possint Clitomachus apud *Stobaeum* Serm. XCVI. pag. 534. & *Justinus* lib. IX. c. 6. *Idem.*

6 *Quid autem magnum, & naufragum illum sine nomine, in rivo esse lapsum?*] Tollenda stellulae nota, nescio quo modo e regione posita. Sensus est, quid mirum est, naufragum quoque illum, in rivo esse lapsum? Intulit autem, post vocem *magnum*, particulam *&*, propterea quod exemplum de Daphita & de Philippo confutarat: quasi diceret, praeterea. *P. Manucius.*

hil est omnino fortuitum, aut hoc ipsum potuit evenire fortuna. Quaero igitur, (atque hoc late patebit) [1] si fati omnino nullum nomen, nulla natura, nulla vis esset; & forte, temere, casu, aut pleraque fierent aut omnia; num aliter, ac nunc eveniunt, evenirent? Quid ergo adtinet inculcare fatum, cum sine fato ratio omnium
4 rerum ad naturam fortunamve referatur? Sed Posidonium, sicut aequum est, cum bona gratia dimittamus: ad Chrysippi laqueos revertamur. Cui primum quidem de ipsa contagione rerum respondeamus: reliqua postea persequemur. Inter locorum naturas quantum intersit, videmus: alios esse salubres, alios pestilentes: in aliis esse pituitosos & quasi redundantes, in aliis exsiccatos atque aridos: multaque sunt alia, quae inter locum & locum plurimum differunt. Athenis tenue caelum, ex quo acutiores etiam putantur Attici: crassum Thebis, itaque pingues Thebani & valentes. Tamen neque illud tenue caelum efficiet, ut aut Zenonem quis, aut Arcesilam, aut Theophrastum audiat; neque crassum, ut Nemea potius quam Isthmo victoriam petat. [2] Dijunge longius: quid

1 *Si fati omnino nullum nomen*] *Aristoteles* in libro περὶ ἑρμηνείας cap. x. Οὐθὲν ἄρα οὔτε ἐστὶν, οὔτε γίνεται, οὔτε ἀπὸ τύχης, οὐθ' ὁπότερον ἔτυχεν, οὐδὲ ἔσται, ἢ οὐκ ἔσται, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης ἅπαντα. Ursinus.

2 *Dijunge longius*] Balliol. *dijungo longius*. Reg. & Cantab. habent *dijunge locos*. Eliens. autem, *distingue locos*. Codicum vero nostrorum varietates retulimus, ut, quae vera sit lectio, dispiciant acutiores. Vereor enim, ne corrupti sint hoc in loco cuncti libri. *Davies*.

3 *Ut igitur ad quasdam res natura loci pertinet*] Post haec verba in libris omnibus sequitur deinceps

quid enim loci natura adferre poteſt, ut in porticu Pompeii potius, quam in campo ambulemus? tecum, quam cum alio? Idibus potius, quam Kalendis? [3] Ut igitur ad quaſdam res natura loci pertinet aliquid, ad quaſdam autem nihil: ſic adfectio aſtrorum valeat, ſi vis, ad quaſdam res; ad omnes certe non valebit. At enim quoniam in naturis hominum diſſimilitudines ſunt, ut alios dulcia, alios ſubamara delectent; alii libidinoſi, alii iracundi, aut crudeles, aut ſuperbi ſint; alii talibus vitiis abhorreant: quoniam igitur, inquit, tantum natura a natura diſtat, quid mirum eſt, has diſſimilitudines ex differentibus cauſis eſſe factas? 5 Haec differens, qua de re agatur, & in quo cauſa conſiſtat, non videt. Non enim, ſi alii ad alia propenſiores ſint propter cauſas naturales & antecedentes, idcirco etiam noſtrarum voluntatum atque adpetitionum ſunt cauſae naturales & antecedentes: nam nihil eſſet in noſtra poteſtate, ſi res ita ſe haberet. Nunc vero fatemur, acuti hebeteſne, valentes inbecilline ſimus, non eſſe id in nobis. [4] Qui autem ex eo cogi putat, ne ut ſedeamus quidem

inceps, *& operatur aliquid,* quod ego funditus ſuſtuli, ut alienum & ex declaratione ſuperiorum natum. Lambin.

Ibid. Plura delevit *Lambinus,* quam deleri debuere: nam *Victoriani, Gruteriani,* noſtrique Balliol. Reg. Cantab. exhibent, *ut igitur ad quaſdam res natura loci pertinet aliquid;* & ita recte legitur. *Davies.*

4 *Qui autem ex eo* cogi] Alii legunt *colligi.* Ego nihil muto; nam primum ſic habent, ut edidi, omnes libri & MSSti & typis impreſſi: deinde ſic dictum a *Cicerone cogi,* ut a Graecis *συνάγεσθαι*. Lambin.

S 1 *Quasi*

dem aut ambulemus, voluntatis esse; is non videt,[1] quae quamque rem res consequatur. Ut enim & ingeniosi & tardi ita nascantur antecedentibus caussis, itemque valentes & inbecilli; non sequitur tamen, ut etiam sedere eos, & ambulare, & rem agere aliquam, principalibus caussis definitum & constitutum sit. [2] Stilponem, Megareum philosophum, acutum sane hominem & probatum temporibus illis accepimus. Hunc scribunt ipsius familiares & [3] ebriosum & mulierosum fuisse: neque haec scribunt vituperantes, sed potius ad laudem: vitiosam

1 *Quae quamque* rem *res consequatur*] Vulgo *rem* praetermittunt. Ei vero voci sedem suam, jubentibus Balliol. Harleian. Reg. Cantab. Ascens. Victor. & Ven. 1471. dedimus. *Davies.*

2 Stilponem, *Megareum philosophum*] Aliter, quam praestans ejus eruditio flagitabat, hic se gessit *Hadr. Turnebus*: siquidem vitiatis codicibus inhaerens, *Stilphonem*, non *Stilponem*, scribendum contendit. Prorsus vero nugatur, qui *Megareon philosophum* legit: nam *genitivum pluralem*, qualis est Μεγαρέων, in hisce formulis non adhibet *Cicero*. Necesse est vel *Megareum* legas, vel *Megaricum*, prout habent plerique libri. *Idem.*

3 *Ebriosum & mulierosum fuisse*] Hoc ab iis non est traditum, quorum commentarios habemus. Quin & *Origenes* contra Celsum lib. I. pag. 50. ait: Παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν εἷς τις Φαίδων, καὶ οὐκ οἶδα εἰ δεύτερος, καὶ εἷς Πολέμων, μεταβαλόντες ἀπὸ ἀσώτου καὶ μοχθηροτάτου βίου, ἐφιλοσόφησαν. Nec alios habuit, quos memoraret lib. III. pag. 152. Vel igitur nostrum, vel *Origenem*, fefellit memoria. Iis tamen Speusippum licet addere, quem ἐκ πολλῆς ἀνέσεως καὶ ἀκολασίας a Platone revocatum fuisse tradit *Plutarchus* de Frat. Amore pag. 491. *Idem.*

4 *Quid? Socratem nonne legimus quemadmodum notarit Zopyrus physiognomon*] Videtur hoc *Cicero* transtulisse de Graeco scriptore, a quo *Alexander* Aphrodisiensis exscripsit ea, quae edidit in libro περὶ εἱμαρμένης p. 164. Εἰπόντος γοῦν Ζωπύρου τοῦ φυσιογνώμονος περὶ Σωκράτους τοῦ φιλοσόφου ἄτοπά τινα καὶ πλεῖστον ἀφεστῶτα τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ τῆς κατὰ τὸν βίον, καὶ ἐπὶ τούτοις ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Σωκράτην καταγελωμένου, οὐδὲν εἶπεν ὁ Σωκράτης ἐψεῦσθαι τὸν Ζώπυρον· ἦν γὰρ ἂν τοιοῦτος, ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει, εἰ μὴ διὰ

ſam enim naturam ab eo ſic edomitam & compreſſam eſſe doctrina, ut nemo umquam vinolentum illum, nemo in eo libidinis veſtigium viderit. [4] Quid? Socratem, nonne legimus, quemadmodum notarit Zopyrus phyſiognomon, qui ſe profitebatur hominum mores naturaſque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoſcere? Stupidum eſſe [5] Socratem dixit & [6] bardum: quod jugula concava non haberet, obſtructas eas partes & obturatas eſſe dicebat: addidit etiam, [7] mulieroſum: in quo Alcibiades cachinnum dicitur ſuſtuliſſe. Sed haec ex naturalibus cauſis

διὰ τὴν ἐκ φιλοσοφίας ἄσκησιν ἀμείνων τῆς φύσεως ἐγένετο. Urſinus.

5 *Socratem dixit*] Immerito prorſus haſce voces, ut ſupervacuas, expungendas cenſuere *Gulielmius* & *Gruterus*, cum ſint orationi neceſſariae. *Davies.*

6 *Bardum*] Zopyrus, in eo quod *bardum* Socratem dixerit, graviter eſt lapſus: nam teſtis eſt *Porphyrius*, qui contumelioſiſſima quaeque de praeclaro illo viro corraſerat, εἶναι αὐτὸν πρὸς οὐδὲν μὲν ἈΦΥΑ, ἀπαίδευτον δὲ περὶ πάντα, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν· σχεδὸν δὲ οὐδὲ γράμματα πάνυ τι ἐπίστασθαι. Vide *Theodoretum* Ther. I. pagg. 8, 11. Judicium vero, quod de Socrate tulit ille Phyſiognomon, ex *Alexandro* Aphrodiſienſi repetit *Euſebius* Praep. Evang. lib. VI. cap. 9. *Idem.*

7 *Mulieroſum*] Hoc quidem de Socrate ſparſerunt invidi viri, veraeque virtutis hoſtes, quibus fidem temere dederunt nonnulli Patres. Vide *Socratem* H. E. III, 23. *Porphyrius* apud *Cyrillum* in Julian. lib. VI. pag. 186. γέγραφεν Σωκράτη πρὸς τὴν τῶν Ἀφροδισίων χρῆσιν σφοδρότερον μὲν εἶναι, ἀδικίαν δὲ μὴ προσεῖναι, ἢ γὰρ ταῖς γαμεταῖς, ἢ ταῖς κοιναῖς χρῆσθαι μόναις. Ipſe *Cyrillus* lib. VII. pag. 226. Σωκράτης συνεφύρετο γυναιξὶ, Μυρτοῖ τε φημὶ καὶ Ξανθίππῃ· συνεπλέκετο δὲ καὶ ταῖς ἑταιριζομέναις, καὶ ἀκάθεκτος ἦν εἰς ὀρέξεις αἰσχρὰς καὶ μυσαρωτάτας. Vide ſis, inter alios, etiam *Theodoretum* Therap. XII. pagg. 174, 175. Sed in praeſtantiſſimum hunc philoſophum plane ſunt injurii, cum, ut ipſe dixit, *quicquid vitii ex prava concretione corpus habuerat, animi bene ſibi conſcia divinitas temperavit.* Verba ſunt *Julii Firmici* Matheſ. lib. I. cap. 3. Adi ſis & noſtrum Tuſc. lib. IV. cap. 37. *Origenem* in Celſum lib. III. p. 151. ac *Theodoretum* Therap. IV. pag. 56. *Idem.*

caussis vitia nasci possunt: exstirpari autem & funditus tolli, ut is ipse, qui ad ea propensus fuerit, a tantis vitiis avocetur, non est id positum in naturalibus caussis, sed in voluntate, studio, disciplina: quae tolluntur omnia, si vis & natura fati ex divinationis ratione firma-
6 bitur. Et enim si est divinatio, qualibusnam [1] a perceptis artis proficiscitur? [2] Percepta appello, quae dicuntur Graece θεωρήματα. Non enim credo nullo percepto aut ceteros artifices versari in suo munere, aut eos, qui divinatione utantur, futura praedicere. Sint igitur astrologorum percepta hujusmodi: Si quis, verbi caussa, oriente Canicula natus est, is in mari non morietur. Vigila, Chrysippe, ne tuam caussam, in qua tibi cum Diodoro valente dialectico magna luctatio est, deseras. Si enim est verum, quod ita connectitur, Si quis oriente Canicula natus est, in mari non morietur; illud quoque verum est, Si Fabius oriente Canicula na-

tus

1 *A perceptis* artis] Delendam puto vocem ultimam, quippe quae prorsus est supervacanea, nec in Balliol. aut Harleian. comparet. Altera vero *Lactantio* restituenda; nam lib. III. cap. VI, 12. in vulgatis est, *Qui vero sententia loco pronuntiat nihil sciri, tanquam* praeceptum *profitetur & cognitum.* Lege *perceptum.* Davies.

2 *Percepta appello, quae dicuntur Graece θεωρήματα*] Sic legendum, *percepta,* non *praecepta*; & paulo ante, *a perceptis artis,* non *a praeceptis artis:* θεωρεῖν enim valet percipere, cognoscere, contemplari. Hinc θεωρήματα percepta, seu perceptiones, & cognitiones. LAMBIN. Haec omnia praeceperat *Victorius* ad hujusce libri principium.

3 *Ut* propositum *est*] Omnino legendum, *ut positum est*, licet vulgatam lectionem servent omnes nostri. Paulo ante: *Quoniam certum in Fabio* ponitur, *natum esse eum Canicula oriente.* Vide quae diximus ad hujusce libri c. 2. *Davies.*

4 *Maxi-*

tus est, Fabius in mari non morietur. Pugnant igitur haec inter se, Fabium oriente Canicula natum esse, & Fabium in mari moriturum: & quoniam certum in Fabio ponitur, natum esse eum Canicula oriente; haec quoque pugnant, & esse Fabium, & in mari esse moriturum. Ergo haec quoque conjunctio est ex repugnantibus, Et est Fabius, & in mari Fabius morietur: quod, [3] ut propositum est, ne fieri quidem potest. Ergo illud, Morietur in mari Fabius, ex eo genere est quod fieri non potest. Omne igitur, quod falsum dicitur in futuro, id fieri
non potest. At hoc, Chrysippe, minime vis: 7
[4] maxumeque tibi de hoc ipso cum Diodoro certamen est: ille enim id solum fieri posse dicit, quod aut sit verum, aut futurum sit verum; &, [5] quicquid futurum sit, [6] id [dicit] fieri necesse esse, &, quicquid non sit futurum, id negat fieri posse. Tu, & [7] quae non sunt futura, posse fieri dicis, ut frangi hanc gemmam

4 *Maximeque tibi* &c.] *Hieronymus* advs. Pelagium p. 557. E. *Inter Diodorum & Chrysippum valentissimos Dialecticos περὶ δυνατῶν ista contentio est. Diodorus id solum posse fieri dicit quod aut sit verum, aut verum futurum sit; & quicquid futurum sit id fieri necesse esse, quicquid autem non sit futurum, id fieri non posse. Chrysippus vero, & quae non sunt futura, posse fieri dicit, ut frangi hoc margaritum, etiamsi id numquam futurum sit.* Locum, quem tractamus, ad verbum fere descripsit Presbyter Stridonensis. Vide porro *Petr. Victorium* in Epist. Fam. IX, 4. *Idem.*

5 *Quicquam faturum sit, id dicit fieri necesse esse*] *Aristoteles* in libro περὶ ἑρμηνείας cap. X. Ἅπαντα ἂν τὰ ἐσόμενα ἀναγκαῖον γενέσθαι. Ursinus.

6 *Id* dicit *fieri necesse esse*] Ex *Hieronymo* deleatur verbum *dicit*, quod nescit etiam Ascens. 1511. *Davies.*

7 *Quae non* sunt *futura*] Sic *Hieronymus*, Balliol. & Harleian. Vulgo *sint*. Idem.

mam, etiamsi id numquam futurum sit: neque necesse fuisse [1] Cypselum regnare Corinthi, quamquam id millesimo ante anno Apollinis oraculo editum esset. [2] At si ista comprobabis divina praedicta, & [3] quae falsa in futuris dicuntur, [4] in his habebis, ut ea fieri non possint: ut, si dicatur, Africanum [5] Karthagine potiturum, &, si vere dicatur de futuro, idque ita futurum sit, dicas esse necessarium: quae est tota Diodori vobis inimica sententia. Et enim si illud vere connectitur, Si oriente Canicula natus es, in mari non morieris: primumque, quod in connexo, Natus es oriente Canicula, necessarium est: (omnia enim vera in praeteritis, necessaria sunt, ut Chrysippo placet dissentienti a magistro Cleanthe, quia sunt inmu-

1 *Cypselum*] Ut videtur, frustrá sudat & aestuat vir doctissimus *Hadr. Turnebus*: non enim tradit noster, millesimo ante anno praedictum esse Cypseli regnum, sed, pro Chrysippi sententia, id necesse non fuisse, licet, tot ante saeculis, Apollinis editum fuisset oraculo. Quae vero redditae sint Eetioni, Bacchiadis, ipsique Cypselo sortes, docebit *Herodotus* lib. v. cap. 92. Adi sis & *Eusebium* Praep. Evang. lib. v. cap. 35. *Davies.*

2 *At si ista comprobatis divina praedicta: & quae falsa* &c.] Hic locus ut in vulgatis legitur, non videtur integer: sententia enim non concluditur neque finitur, nascens ab illo principio, *at si ista comprobabis* &c. nisi dicamus esse Hyperbatum, quod pertineat ad haec quae sequuntur, *sed tamen, si naturalis est* &c. quod non arbitror. Neque quidquam deest & sententia apte clauditur, hoc modo: *At si ista comprobabis divina praedicta, tum & ea, quae falsa in futuris dicuntur, in iis habere cogeris, quae fieri non possunt, ut si dicatur Fabium* &c. *& contra, quod vere dicatur de futuro, quodque ita futurum sit, ut Africanum Karthagine potiturum, dicere cogeris esse necessarium.* Praeterea deest in omnibus libris, uno atque altero excepto; hoc totum: *ut si dicatur Fabium in mari periturum; & quod vere dicatur de futuro, dices esse necessarium.* Lambinus.

3 *Quae falsa in futuris* dicuntur]

inmutabilia, nec in falſum e vero [6] praeterita poſſunt convertere) ſi igitur quod primum in connexo eſt, neceſſarium eſt; fit etiam quod conſequitur neceſſarium. Quamquam hoc Chryſippo non videtur valere in omnibus. Sed tamen, ſi naturalis eſt cauſa, cur in mari Fabius non moriatur, in mari Fabius mori non poteſt.
Hoc loco Chryſippus aeſtuans falli ſperat Chal- 8
daeos ceteroſque divinos, neque eos uſuros eſſe conjunctionibus, ut ita ſua percepta pronuntient, Si quis natus eſt oriente Canicula, is in mari non morietur: ſed potius ita dicant, Non & natus eſt quis oriente Canicula, [7] & is in mari morietur. O licentiam jocularem! ne ipſe incidat in Diodorum, docet Chaldaeos, quo pacto eos exponere percepta oporteat. Quaero

tur] Vulgo *dicentur.* At Harleian. & Aſcenſ. *dicuntur*; idque rectum. *Davies.*

4 *In his* habebis] Alii libri habent *habemus*, quod minus probo: hoc enim videtur *Cicero* ſentire; ſi comprobabis haec divina praedicta, ſeu oracula, eaque vera & neceſſaria putabis, incides in anguſtias, quas reformidas: nam tu, qui fatum quidem ponis, ſed neceſſitatem tollis, cogêris fateri, & ea, quae ſunt falſa in futuro, fieri non poſſe, & quod verum eſt in futuro, neceſſario eventurum: quae eſt Diodori ſententia. Diodorus enim haec dicebat, ſi falſa eſt haec enuntiatio in futuro, *cras caenabit Epicurus*, non poteſt fieri, ut cras caenet Epicurus: &, ſi vera eſt haec enuntiatio in futuro, *cras caenabit Epicurus*, neceſſario cras caenaturus eſt Epicurus: quod utrumque negat Chryſippus. Lambin. *Ibid.* Sic cum *Lambino* dedi, non *habemus*, ut vulgo. Ceteroqui *ῥῆσις* eſt perplexa, nec ulterius conjecturis libet indulgere. *Davies.*

5 *Karthagine potiturum*] Libri veteres habent, *Karthaginem potiturum*; & ita legendum. *Lamb.*

6 *Praeterita poſſunt* convertere] Sic legendum ex Elienſi noſtro. Vulgo *converti.* Vide nos ad cap. 9. *Davies.*

7 *Et is in mari morietur*] Balliol. Reg. & Cantab. addita negandi particula, dant, *is in mari* non *morietur*. Hoc, conſentientibus libris, indicandum putavi; licet mihi praeter auctoris mentem eſſe videatur. *Idem.*

ro enim, si Chaldaei ita loquantur, ut negationes infinitarum conjunctionum potius, quam infinita connexa ponant; cur idem medici, cur geometrae, cur reliqui facere non possint? Medicus in primis, quod erit ei perspectum in arte, non ita proponet, Si cui venae sic moventur, is habet febrem: sed potius illo modo, Non ei venae sic moventur, & febrem is non habet: itemque geometres non ita dicet, In sphaera maxumi orbes, medii inter se dividuntur: sed potius illo modo, Non & sunt in sphaera maxumi orbes, & hi non medii inter se dividuntur. Quid est, quod non possit isto modo ex connexo transferri ad conjunctionum negationem? Et quidem aliis modis easdem res efferre possumus. Modo dixi, In sphaera maxumi orbes, medii inter se dividuntur: possum dicere, Si in sphaera maxumi orbes erunt; possum dicere, Quia in Sphaera maxumi orbes erunt. Multa genera sunt enuntiandi, nec ullum distortius, quam hoc, quo Chrysippus sperat Chaldaeos contentos Stoicorum causa fore.
9 Illorum tamen nemo ita loquitur: majus est enim has contortiones orationis, quam signorum ortus obitusque perdiscere. Sed ad illam Diodori

1 *Quia non* apparent] Reg. Harleian. & Ven. 1471. *appareret*. Legendum *apparet*, ut ad *immutabilitatem* referatur. *Davies*.

2 *Ut, quamquam de futuro dicitur*] *Dicetur* Lambinus, sed melius *dicatur*, ut est in MSto. URSINUS. Ibid. *Lambini* sententiam pervertit *Ursinus*: nam vir ille doctus, cum in vulgatis esset *dicetur*, legendum conjecit *dicitur*, uti quidem dudum ediderat *Victorius*. Nos tamen MSStos Ursin. Harleian. Reg. & Cantab. sequimur. *Davies*.

3 *Tamen* ut *id*] Lege *tamen id*, ut exhibet Harleian. *Idem*.

4 *Non possit* convertere] Vulgo

Diodori contentionem, quam περὶ δυνατῶν appellant, revertamur; in qua quid valeat id, quod fieri possit, anquiritur. Placet igitur Diodoro, id solum fieri posse, quod aut verum sit, aut verum futurum sit. Qui locus adtingit hanc quaestionem, Nihil fieri, quod non necesse fuerit: &, Quicquid fieri possit, id aut esse jam aut futurum esse, nec magis commutari ex veris in falsa ea posse quae futura sunt, quam ea quae facta sunt: sed in factis inmutabilitatem apparere; in futuris quibusdam, [1] quia non apparent, ne inesse quidem videri: ut in eo, qui mortifero morbo urgeatur, verum sit, Hic morietur hoc morbo: at hoc idem si vere dicatur in eo, in quo vis morbi tanta non appareat, nihilo minus futurum sit. Ita fit, ut commutatio ex vero in falsum ne in futuro quidem ulla fieri possit. Nam, Morietur Scipio, talem vim habet, [2] ut, quamquam de futuro dicatur, [3] tamen ut id [4] non possit convertere in falsum: de homine enim dicitur, cui necesse est mori. Sic si diceretur, Morietur noctu in cubiculo suo vi oppressus Scipio, vere diceretur; id enim fore diceretur, quod esset futurum: futurum autem fuisse, ex eo, quia factum

go *converti*. Sed nos Eliensem nostrum sequimur, nec aliter loqui solent optimi scriptores. *Sallustius* Catil. c. 6. *Regium imperium — in superbiam dominationemque* convertit. *Caesar* B. G. lib. v. cap. 49. *Perscribit in literis, hostes ab se discessisse, omnemque ad eum multitudinem* convertisse. *Virgilius* Georg. III, 365.

Et totae solidam in glaciem vertere lacunae.

Ita *Livius*, *Horatius* & alii; ut *Ciceronis* manum servasse videatur ille Codex, praesertim cum noster hunc loquendi modum aliis in locis adhibeat. *Idem*.

1 *Nec*

ctum est, intellegi debet: nec magis erat verum, Morietur Scipio, quam, Morietur illo modo: [1] nec minus necesse mori Scipionem, quam illo modo mori: nec magis inmutabile ex vero in falsum, Necatus est Scipio, quam, Necabitur Scipio: nec, cum haec ita sint, est causa, cur Epicurus fatum extimescat, & ab atomis petat praesidium, easque de via deducat, & uno tempore suscipiat res duas inenodabiles: unam, ut sine causa fiat aliquid; ex quo existet, ut [2] de nihilo quidpiam fiat, quod nec ipsi nec cuiquam physico placet: alteram, ut, cum duo [3] individua [4] per inanitatem ferantur, alterum e regione moveatur, alterum declinet. Licet enim Epicuro, concedenti omne enuntiatum aut verum aut falsum esse, non vereri, ne omnia fato fieri sit necesse: non enim [5] aeternis causis naturae necessitate manantibus verum est id, quod ita enuntiatur, Descendit in Academiam Carneades; nec tamen sine causis: sed interest inter causas fortuito antegressas, & inter

1 *Nec minus necesse*] *Petro* quidem *Ramo* legendum videbatur, *nec* magis *necesse*, quod in hoc verborum situ plane flagitat auctoris mens & sententia. At si, vocibus leviter transpositis, reponas *nec minus necesse mori Scipionem illo modo quam mori*, alia mutatione non est opus. Hoc malim: nam quae *Turnebus* habet, contorta sunt & coacta. *Davies*.

2 *De nihilo quidpiam fiat*] Similiter contra casum disserit *Boëtius* Conf. Phil. lib. v. Pr. 1. *Nam nihil ex nihilo exsistere, vera sententia est, cui nemo umquam veterum refragatus est —— At si nullis ex causis aliquid oriatur, id de nihilo ortum esse videtur.* Vide sis infra cap. XI. *Idem*.

3 *Individua*] Legendum fortassis est *individua corpora*. Lamb.

4 *Per inanitatem ferantur*] Legendum videtur, *per inanitatem* deorsum *ferantur:* ponit enim Epicurus etiam motum sursum, qui fit κατὰ πληγὴν ϗ κατὰ παλμόν.

ter causas cohibentes in se efficientiam natura-
lem. Ita & semper verum fuit, Morietur Epi-
curus, cum duo & septuaginta annos vixerit,
Archonte [6] Pytharato; neque tamen erant cau-
sae fatales, cur ita accideret: sed quod ita ac-
cidisset, certe casurum, sicut cecidit, fuit. Nec
ii, qui dicunt inmutabilia esse quae futura sint
[7] nec posse verum futurum convertere in fal-
sum, fati necessitatem confirmant, sed verbo-
rum vim interpretantur. At, qui introducunt
causarum seriem sempiternam, ii mentem ho-
minis voluntate libera spoliatam necessitate fati
devinciunt. Sed haec hactenus. Alia videa- 10
mus: concludit enim Chrysippus hoc modo,
Si est motus sine causa; non omnis enuntiatio,
quod ἀξίωμα dialectici appellant, aut vera, aut
falsa erit: causas enim efficientes quod non ha-
bebit, id nec verum nec falsum erit: omnis au-
tem enuntiatio, aut vera aut falsa est: motus er-
go sine causa nullus est. Quod si ita est, omnia,
quae fiunt, causis fiunt antegressis: id si ita est,
[8] omnia fato fiunt: efficitur igitur, fato fieri quae-
cunque

μόν. Qua de re nos plura in commentariis *Lucretianis*. Idem.

5 *Aeternis causis*] Balliol. & Reg. exhibent, *externis causis*. Legendum puto *ex aeternis causis:* sic enim plus vice simplici loquetur *Tullius* infra cap. 10. *Davies.*

6 *Pytharato*] Ita scribendum: in argenteo enim Atheniensium Graeco numismate ΠΥΘΑΡΑΤΟΣ archon descriptus est. *Ursin.*

7 *Non posse verum futurum convertere in falsum*] Vulgo *converti in falsum*, cum quibus faciunt Reg. & Cantab. At Pall. omnes, Pithoean. Victor. Eliens. Harleian. & Balliol. eam servant lectionem, quam nos jure merito recepimus: nam scriptoribus usitatus est hic loquendi modus, ut satis notum. *Davies.*

8 *Omnia fato fiunt*] Leg. cum Balliolensi *omnia*, quae fiunt, *fato fiunt:* sic enim loqui amat noster. *Idem.*

1 Non

cunque fiant. Hic primum si mihi libeat adsentiri Epicuro, & negare omnem enuntiationem aut veram esse aut falsam; eam plagam potius accipiam, quam fato omnia fieri comprobem: illa enim sententia aliquid habet disputationis, haec vero non est tolerabilis. Itaque contendit omnes nervos Chrysippus, ut persuadeat, omne ἀξίωμα aut verum esse aut falsum. Ut enim Epicurus veretur, ne, si hoc concesserit, concedendum sit, fato fieri quaecumque fiant: (si enim alterutrum ex aeternitate verum sit, esse id etiam certum: &, si certum, etiam necessarium: ita & necessitatem & fatum confirmari putat) sic Chrysippus metuit, ne, si non obtinuerit, omne, quod enuntietur, aut verum esse aut falsum, [1] non teneat, omnia fato fieri, & ex caussis aeternis rerum futurarum. Sed Epicurus declinatione atomi vitari fati necessitatem putat. Itaque

1 *Non teneat omnia fato fieri*] Sic nunc edidi: nam olim aliter; nempe hoc modo: *aut verum aut falsum, omnia fato fieri non possint.* Cum enim libri omnes vulgati sic haberent, *aut verum aut falsum, omnia fato possint*; ego videns negationis particulam in hac lectione desiderari, ratione flagitante, eam addideram; itaque edideram: *Sic Chrysippus metuit, ne, si non obtineat, omne quod enuntietur, aut verum esse aut falsum, omnia fato fieri non possint*; plana & Stoicis consentanea sententia. Sed nunc, ut dixi, sicut *Pet. Victorius* edidit, edendum existimavi: *sic Chrysippus metuit, ne, si non obtineat omne, quod enuntietur, aut verum esse aut falsum, non teneat*, id est, non obtineat, *omnia fato fieri, & ex caussis* &c. Nam, ut, quod sentio, libere dicam, hanc sinceram & veram lectionem esse puto: quod ut credam, eo facilius adducor, quod in libris MSStis nullum comparet verbi *possint* vestigium; sed ita duntaxat scriptum est, *sic Chrysippus metuit, ne, si non obtineat, omne, quod enuntietur, aut verum aut falsum esse, omnia fato fieri, & ex caussis* &c. Omissum est scilicet a Scriptoribus Librariis hoc totum, *non teneat.* Lambin.

Ibid.

itaque tertius quidam motus oritur extra pondus & plagam, [2] cum declinat atomus intervallo minimo: id appellat ἐλάχιστον. Quam declinationem ſine cauſa fieri, ſi minus verbis, re cogitur confiteri: non enim atomus ab atomo pulſa declinat; nam quî poteſt pelli alia ab alia, ſi gravitate feruntur ad perpendiculum [3] corpora individua rectis lineis, ut Epicuro placet? [4] Sequitur enim, ut, ſi alia ab alia numquam depellatur, ne contingat quidem alia aliam: ex quo efficitur, [5] etiamſi ſit atomus, eaque declinet, declinare ſine cauſa. Hanc Epicurus rationem induxit ob eam rem, quod veritus eſt, ne, ſi ſemper atomus gravitate ferretur naturali ac neceſſaria, nihil liberum nobis eſſet, cum ita moveretur animus, ut atomorum motu cogeretur. [6] Hinc Democritus auctor atomorum accipere maluit, neceſſitate omnia fieri, quam a cor-

Ibid. *Non teneat, omnia fato fieri*] Vulgo *non teneat, omnia fato fieri poſſint*. Cum autem vox ultima ſoloecam reddat orationem, nec in Balliol. Harleian. aut Cantab. reperiatur, eam delevimus, *Victorii Lambini*que veſtigiis inſiſtentes. *Davies.*

2 Cum *declinat Atomus intervallo minimo*] Legendum fortaſſe eſt, *quo declinat Atomus*. Lambin.

3 *Corpora individua*] Venit in mentem, haec duo verba intruſa eſſe ab iis, qui gloſſis, ut nunc vocant, omnia referſerunt. Quis enim non videt ſubaudiri *Atomos*, de quibus perſpicue *Cicero* loquitur? *P. Manucius.*

4 *Sequitur* enim] Lego *ſequitur autem*. Davies.

5 *Ut jam* ſi *ſit Atomus*] Particula *ſi* quid hic habeat loci non intelligo. Quod ſi tollatur, fortaſſe nihil deſiderabitur. *Idem.*

Ibid. Etiamſi *ſit Atomus, eaque declinet, declinare ſine cauſa*] Vulgo *ut jam ſi ſit Atomus, eaque declinet, declinare ſine cauſa*: nec orationem vitio laborare viderunt editores; ſi unum excipias *Paullum Manucium*: qui tamen incongrua medicina locum tentavit, licet cum eo faciat Ven. 1471. Nos MStum Regium ducem habemus. *Davies.*

6 *Hinc Democritus auctor Atomorum*]

a corporibus individuis naturales motus avel-
11 lere. Acutius Carneades, qui docebat, poſſe Epicureos ſuam cauſam ſine hac commenticia declinatione defendere: nam cum doceret eſſe poſſe quendam animi motum voluntarium; id fuit defendi melius, quam introducere declinationem, cujus praeſertim cauſam reperire non poſſunt: quo defenſo, facile Chryſippo poſſent reſiſtere. Cum enim conceſſiſſent, motum nullum eſſe ſine cauſa; non concederent, omnia, quae fierent, fieri cauſis antecedentibus: voluntatis enim noſtrae non eſſe cauſas externas & antecedentes. [1] Communi igitur conſuetudine ſermonis abutimur, cum ita dicimus, Velle aliquid quempiam aut nolle ſine cauſa: ita enim dicimus, *ſine cauſa*, ut dicamus, ſine externa & antecedenti cauſa, non ſine aliqua. Ut cum vas inane dicimus, non ita loquimur, ut phyſici, quibus inane eſſe nihil placet: ſed ita, ut, verbi cauſa, ſine aqua, ſine vino, ſine oleo vas eſſe dicamus: ſic, cum ſine cauſa animum dicimus moveri, ſine antecedente & externa cauſa moveri, non omnino ſine cauſa, dicimus.

tomorum] *Hic* vetus liber, a quo abeſt verbum *poſſe* in iis quae ſequuntur: *Acutius Carneades, qui docebat* poſſe *Epicureos ſuam cauſam ſine hac commenticia declinatione defendere.* Ursin. Omittit *poſſe* & Ven. 1471.

Ibid. Hinc *Democritus auctor Atomorum*] *Id,* non *hinc,* eſt in omnibus noſtris; & ita dedit *Lambinus.* Non male quidem. Praeferenda tamen videtur *Urſiniani* Codicis lectio, *hic Democritus*; & ita reſcripſerim. *Davies.*

1 *Communi* igitur *conſuetudine*] Omnes noſtri dant, *communi* enim *conſuetudine.* Leg. *autem.* Haſce voculas paſſim confundi nemo fere neſcit. *Idem.*

2 *In ſe* ipſe *continet*] Vulgo

in

dicimus. De ipſa atomo dici poteſt, cum per inane moveatur gravitate & pondere, ſine cauſa moveri, quia nulla cauſa accedat extrinſecus. Rurſus autem, ne omnes a phyſicis irrideamur, ſi dicamus quicquam fieri ſine cauſa; diſtinguendum eſt, & ita dicendum, ipſius individui hanc eſſe naturam, ut pondere & gravitate moveatur, eamque ipſam eſſe cauſam, cur ita feratur. Similiter ad animorum motus voluntarios non eſt requirenda externa cauſa: motus enim voluntarius eam naturam [2] in ſe ipſe continet, ut ſit in noſtra poteſtate, nobiſque pareat: nec id ſine cauſa; ejus enim rei cauſa, ipſa natura eſt. Quod cum ita ſit, quid eſt, cur non [3] omnis pronuntiatio aut vera aut falſa ſit, niſi conceſſerimus fato fieri quaecumque fiant? Quia futura vera, inquit, non poſſunt eſſe ea, quae cauſas, cur futura ſint, non habent: [4] habeant igitur cauſas neceſſe eſt: ut ea, quae vera ſunt, ita cum evenerint fato evenerint. Confectum 12
negotium, ſi quidem concedendum tibi eſt, [5] aut fato omnia fieri; aut quicquam fieri poſſe ſine cauſa. An aliter haec enuntiatio vera

eſſe

in ſe ipſo: minus eleganter, contraque quam jubent Elienſ. Reg. aliique Codices. *Idem.*

3 *Omnis* pronuntiatio] Forſan *omnis enuntiatio:* ſic enim *Tullius* alibi loquitur. *Idem.*

4 *Habeant — fato evenerint*] Adeo perplexa eſt oratio, ut exitum vix invenias. Leg. *habeant igitur cauſas, neceſſe eſt, ea quae vera ſunt: ita, cum evenerint, fato* evenient; prout Reg. & Cantab. diſerte repraeſentant, niſi quod in iis ſit, *& ita.* Idem.

5 *Aut fato omnia,* quae cauſas habeant cur fiant, *fieri*] Haec aberant a libris vulgatis. LAMBIN. Ea nimirum ex ingenio, ſed abſque ſontica, *Ciceronis* verbis immiſcuerat vir doctus. *Dav.*

1 *Niſi*

esse non potest, *Capiet Numantiam Scipio*, [1] nisi ex aeternitate causa causam serens [2] hoc erit effectura? An hoc falsum potuisset esse, si esset sexcentis saeculis ante dictum? &, si tum non esset vera haec enuntiatio, *Capiet Numantiam Scipio*; [3] ne illa quidem eversa, vera est haec enuntiatio, *Cepit Numantiam Scipio.* Potest igitur quicquam factum esse, quod non verum fuerit futurum esse? nam ut praeterita ea vera dicimus, quorum superiore tempore [4] vera fuerint instantia: sic futura, quorum consequenti tempore vera erunt instantia, ea vera dicemus. Nec si omne enuntiatum aut verum aut falsum est, sequitur illico esse causas inmutabiles, easque aeternas, quae prohibeant quicquam secus cadere atque casurum sit. Fortuitae

1 *Nisi ex aeternitate* causa causam serens] Veteres quidam libri habent, *nisi ex aeternitate causarum series* &c. sed hoc puto esse ex annotatione natum. *Lambin.*

2 *Hoc* erit *effectura*] Eliens. *hoc* erat *effectura*: nec male. Deferenda tamen non est aliorum Codicum lectio. *Columella* de Arbor. cap. IV. *Item si scrobibus aut sulcis vineam posituri erimus, optimum erit* &c. Iterum cap. V. *Si jugatam* erimus facturi, *unam materiam submittito.* Vide sis & *Sanctium* Min. I, 15. *Davies.*

3 *Ne illa quidem eversa vera est haec enuntiatio,* Cepit Numantiam Scipio] Quis non videt ita esse legendum? Vult enim ostendere *Cicero*, si hoc verum est de praeterito, *cepit Numantiam Scipio*; verum fuisse de futuro, *capiet Numantiam Scipio.* Si hoc non sit verum, ne illud quidem esse: quod absurdum dictu est. *Lambin.*

4 *Vera* fuerint *instantia: sic futura, quorum consequenti tempore verà* erunt *instantia*] Si sit in hisce commoda σύνταξις, nihil equidem mutatum velim. Interea vero mihi fas sit cum Ven. 1471. reponere, *vera* fuerit, vel potius *fuerat, instantia: sic futura, quorum consequenti* (vel, ut Balliol. *subsequenti*) *tempore vera* erit *instantia*, *ea vera dicemus*. *Instantia* mihi videtur nomen substantivum, quod propinquitatem vel imminentiam denotat. Sic certe usus est Nigidius apud *Agellium* lib. IX. cap. 12. *Davies.*

5 Si

tuitae ſunt cauſae, quae efficiant, ut vere dicantur, quae ita dicentur, *Veniet in ſenatum Cato*, non incluſae in rerum natura atque mundo. Et tamen tam eſt inmutabile venturum, cum eſt verum, quam veniſſe: nec ob eam cauſam fatum aut neceſſitas extimeſcenda eſt. Et enim erit confiteri neceſſe, [5] ſi haec enuntiatio, *Veniet in Tuſculanum Hortenſius*, [6] vera non eſt, ſequitur ut falſa ſit: quorum iſti neutrum volunt; quod fieri non poteſt. Nec nos inpediet illa ignava ratio quae dicitur: appellatur enim quidam a philoſophis [7] *ἀργὸς λόγος*, cui ſi pareamus, nihil omnino agamus in vita. Sic enim interrogant: Si fatum tibi eſt, ex hoc morbo convaleſcere;

5 *Si haec enuntiatio, veniet in Tuſculanum Hortenſius*, vera non eſt, verum non eſſe in Tuſculanum venturum Hortenſium; ſi verum non eſt, *ſequitur*] Sic hunc locum, qui in omnibus libris vulgatis erat lacer & mutilus, partim ope veterum Codicum, partim conjectura redintegravi ac reſarſi. *Lambin.*

6 Vera *non eſt*, ſequitur *ut* falſa *ſit*] Vulgo *verum non eſt, ſequitur ut falſum ſit.* Noſtri vero MSSti lectionem, quam amplexi ſumus, prae ſe ferunt. Inſuper, quae, quaeſo, in hiſce verbis ineſt conſtructio, *erit confiteri neceſſe, ſequitur?* Itaque *Pet. Ramus* legendum vidit, *ſequi.* Recte quidem, niſi quod paulo propius ad receptam ſcripturam mallem, *ſequi tum, ut falſa ſit.* Davies.

7 Ἀργὸς λόγος] Huc in primis facit *Origenes* in Celſum lib. II. pag. 73, 74. *Ὁ ἀργὸς καλούμενος λόγος, σόφισμα ὤν, τοιοῦτός ἐστι, λεγόμενος ἐπὶ ὑποθέσεως πρὸς τὸν νοσοῦντα· καὶ ὡς σόφισμα ἀποτρέπον αὐτὸν χρῆσθαι τῷ ἰατρῷ πρὸς ὑγίειαν· καὶ ἔχει γε οὕτως ὁ λόγος· Εἰ εἵμαρταί σοι ἀναστῆναι ἐκ τοῦ νόσου, ἐάν τε εἰσαγάγῃς τὸν ἰατρὸν, ἐάν τε μὴ εἰσαγάγῃς, ἀναστήσῃ. Ἀλλὰ καὶ εἰ εἵμαρταί σοι μὴ ἀναστῆναι ἐκ τῆς νόσου, οὐκ ἀναστήσῃ. Ἤτοι δὲ εἵμαρταί σοι ἀναστῆναι ἐκ τοῦ νόσου, ἢ εἵμαρταί σοι μὴ ἀναστῆναι· μάτην ἄρα εἰσάγεις τὸν ἰατρόν.* Ad eundem locum uterque reſpicit. Vide *Lud. Creſollium* Theatr. Rhet. II, 6. *Idem.*

lescere; sive medicum adhibueris, [1] sive non àdhibueris, convalesces. Item, Si fatum tibi est, ex hoc morbo non convalescere; sive tu medicum adhibueris, sive non adhibueris, non convalesces: & alterutrum fatum est: medicum
13 ergo adhibere nihil adtinet. Recte genus hoc interrogationis ignavum atque iners nominatum est, [2] quod eadem ratione omnis e vita tolletur actio. Licet etiam inmutare, ut fati nomen ne adjungas, & eandem tamen sententiam teneas, hoc modo: Si ex aeternitate verum hoc fuit, Ex isto morbo convalesces; sive adhibueris medicum, sive non adhibueris, convalesces. Itemque, Si ex aeternitate hoc falsum fuit, [3] Ex isto morbo [4] non convalesces; sive adhibueris medicum, sive non adhibueris, non convalesces. Deinde cetera. Haec ratio a Chrysippo reprehenditur. Quaedam enim sunt, inquit, in rebus simplicia, quaedam copulata. Simplex est, Morietur eo die Socrates. Huic, sive quid fecerit, sive non fecerit, finitus est moriendi dies. At si

1 *Sive non* adhibueris] Ultimam vocem ex MSStis & Victor. hic, & paulo post bis, addidimus; praesertim cum huic additamento faveant Graeci scriptoris verba. *Davies*.

2 *Quod eadem ratione omnis e vita tolletur actio*] *Aristoteles* in libro περὶ ἑρμηνείας· Ὥστε οὔτε βουλεύεσθαι δέοι ἂν, οὔτε πραγματεύεσθαι. Ursin.

3 *Ex isto morbo* non *convalesces*] Deleta negante particula, legendum, *ex isto morbo convalesces*: vult enim *Cicero*, si falsum fuit eum convaliturum; adhibito vel non adhibito medico, nequaquam convalescet. Hoc olim vidit *Pet. Ramus*, & diserte firmant Ursin. Balliol. Reg. & Ven. 1471. *Davies*.

4 Non *convalesces*] Abest *non* ab antiquo, sententia etiam rejiciente. *Ursin*.

5 *Nascetur Oedipus Laio*] Praemonuerat Laium Apollo, si liberos procrearit, fore ut a filio interimeretur. Nihilominus Jocastam uxorem duxit. Ex ea Oedi-

si ita fatum sit, [5] Nascetur Oedipus Laio; non poterit dici, sive fuerit Laius cum muliere, sive non fuerit: copulata enim res est & confatalis: sic enim appellat, quia ita fatum sit, & concubiturum [6] cum uxore Laium, & ex ea Oedipum procreaturum. Ut si esset dictum, Luctabitur Olympiis Milo: & referret aliquis, Ergo, sive habuerit adversarium, sive non habuerit, luctabitur; erraret: est enim copulatum, Luctabitur, quia sine adversario nulla luctatio est. Omnes igitur istius generis captiones eodem modo refelluntur. Sive tu adhibueris medicum, sive non adhibueris, convalesces; captiosum: tam enim est fatale, medicum adhibere, quam convalescere. Haec, ut dixi, confatalia ille appellat. Carneades genus hoc totum [7] non pro- 14
bat, & nimis inconsiderate concludi hanc rationem putabat: itaque premebat alio modo, nec ullam adhibebat calumniam. Cujus erat haec conclusio, Si omnia antecedentibus caussis fiunt, omnia naturali conligatione confer-

te

Oedipum suscepit, ab eoque interfectus est. Oraculum autem hoc fuit:

Λάϊε Λαβδακίδη, παίδων γένος ὄλβιον αἰτεῖς·
Δώσω τοι φίλον υἱόν· ἀτὰρ πεπρωμένον ἐςὶ
Σοῦ παιδὸς χείρεσσι λιπεῖν φάος &c.

Hoc est,

Laie Labdacida, prolem petis; ac tibi prolem
Largiar: at fatale tibi est, occumbere morti,
Ejus, quem gignes, dextra —

Lambinus.

6 *Cum uxore*] Versus, quem laudat *Turnebus*, est *Euripidis* in Phoen. vs. 19. Eum tamen instar Oraculi citant etiam *Maximus Tyrius* Diss. XIX. §. 5. & *Origenes* in Celsum lib. II. pag. 73. Ipsius responsi verba suppeditabunt Scholiastes in *Aristophanis* Ranas vs. 1216. ac auctores Argumentorum Graecorum in *Sophoclis* Oedipum Tyrannum, & in *Euripidis* Phoenissas. *Davies.*

7 *Non probat*] Ob sequentia malim *non probabat.* Idem.

te contexteque fiunt: quod ſi ita eſt, omnia neceſſitas efficit: id ſi verum eſt, nihil eſt in noſtra poteſtate: eſt autem aliquid in noſtra poteſtate: [1] at, ſi omnia fato fiunt, omnia cauſis antecedentibus fiunt; non igitur fato fiunt, quaecumque fiunt. [2] Haec arctius adſtringi ratio non poteſt. Nam ſiquis velit idem referre, atque ita dicere, Si omne futurum ex aeternitate verum eſt, ut ita certe eveniat quemadmodum ſit futurum; omnia neceſſe eſt conligatione naturali conſerte contexteque fieri, nihil dicat: multum enim differt, utrum cauſa naturalis ex aeternitate futura vera efficiat, an etiam ſine aeternitate naturali, futura quae ſint, ea vera eſſe poſſint intellegi. Itaque dicebat Carneades, ne Apollinem quidem futura poſſe dicere, niſi ea, quorum cauſas natura ita contineret, ut ea fieri neceſſe eſſet. Quid enim ſpectans Deus ipſe diceret Marcellum eum, qui ter conſul fuit, in mari eſſe periturum? Erat hoc quidem verum ex aeternitate, ſed cauſas id efficientes non habebat. Ita ne praeterita quidem ea, quorum nulla ſigna, tamquam veſtigia, extarent, Apollini nota eſſe cenſebat: [3] quo minus futura? cauſis enim efficientibus quamque rem

1 At, *ſi fato*] Vulgo *ac ſi fato*. Perperam, contraque noſtrorum Codicum fidem. *Davies.*

2 *Haec arctius aſtringi ratio non poteſt*] In quibuſdam libris ſic legitur: *hoc arctius aſtringi ratione non poteſt*. Lambinus.

3 Quo *minus futura*] Reg. & Cantab. habent *quanto minus*. Haec ſane magis eſt uſitata loquendi ratio; recta tamen, licet paulo rarior, eſt & altera. Vide modo *Livium* lib. VI. cap. 15. *Davies.*

4 *Quis-*

rem cognitis, poſſe denique ſciri quid futurum
eſſet: ergo nec de Oedipode potuiſſe Apolli-
nem praedicere, nullis in rerum natura cauſis
praepoſitis cur ab eo patrem interfici neceſſe eſ-
ſet, nec [4] quicquam ejuſmodi. Quocirca ſi Sto- 15
icis, qui omnia fato fieri dicunt, conſentaneum
eſt hujuſmodi oracula, ceteraque quae ad divi-
nationem pertinent, comprobare; iis autem,
qui, quae futura ſunt, ea vera eſſe ex aeternitate
dicunt, non idem dicendum eſt; vide, ne non
eadem ſit illorum cauſa, & Stoicorum: hi e-
nim urgentur anguſtius; illorum ratio ſoluta
ac libera eſt. Quod ſi concedatur, nihil poſſe
evenire, niſi cauſa antecedente; quid proficia-
tur, ſi ea cauſa non ex aeternis cauſis [5] apta
dicatur? Cauſa autem ea eſt, quae id efficit,
cujus eſt cauſa; ut volnus, mortis; cruditas,
morbi; ignis, ardoris. Itaque non ſic cauſa in-
tellegi debet, ut, quod cuique antecedat, id ei
cauſa ſit, ſed quod cuique efficienter antecedat:
nec, quod in campum deſcenderim, id fuiſſe
cauſae cur pila luderem: nec Hecubam, cau-
ſam interitus fuiſſe Trojanis, quod Alexandrum
genuerit: nec Tyndareum Agamemnoni, quod
Clytaemneſtram: hoc enim modo viator quo-
que bene veſtitus cauſa graſſatori [6] fuiſſe diceretur
cur

4 *Quicquam* ejuſmodi] Vulgo *hujuſmodi*, contra quam volunt noſtri Codices. *Idem.*

5 *Apta* dicatur] Sic Elienſ. & Ven. 1471. Vulgo *ducatur.* Male. *Idem.*

6 *Fuiſſe* diceretur] MSStos Elienſ. & Balliol. ſequimur. Vulgo *dicetur*. A reliquis Codd. longe abit Ven. 1471. quae dat, *cauſa foret, cur a graſſatore ſpoliaretur.* Idem.

cur ab eo ſpoliaretur. Ex hoc genere illud eſt Ennî,

Utinam ne in nemore Pelio ſecuribus
[1] *Caeſa cecidiſſet abiegna ad terram trabes!*

Licuit vel altius, Utinam ne in Pelio nata ulla umquam eſſet arbor! etiam ſupra, Utinam ne eſſet mons Pelius! ſimiliterque ſuperiora repetentem regredi infinite licet.

Neve inde navis inchoandae exordium
Coepiſſet.

Quorſum haec praeterita? Quia ſequitur illud,

Nam numquam hera errans mea, domo efferret pedem,
Medea, animo aegro, amore ſaevo ſaucia,

16 [2] non ut eae res cauſam adferrent amoris. Intereſſe autem aiunt, utrum ejuſmodi quid ſit, ſine quo aliquid effici non poſſit, an ejuſmodi, quo aliquid effici neceſſe ſit. Nulla igitur earum eſt cauſa, quoniam nulla eam rem ſua vi efficit, cujus dicitur cauſa: nec id, ſine quo quidpiam non fit, cauſa eſt; ſed id, quod cum acceſſit, id, cujus cauſa eſt, [3] efficit neceſſario. Nondum enim ulcerato ſerpentis morſu Philocteta, quae cauſa in rerum natura continebatur, fore, ut is in inſula Lemno linqueretur? poſt autem cauſa fuit propior & cum exitu junctior.

1 *Caeſa* cecidiſſet] Noſtri MSSti *caeſae accidiſſent*. Debebant *caeſa accidiſſet*, quod etiam *Grutero* revocandum videbatur: licet alioqui bene ſe habeat recepta lectio. Vide quae diximus ad lib. III. N. D. cap. 30. *Dav.*

2 *Non ut eae res cauſam afferrent amoris*] Videntur ante haec quaedam deſiderari. LAMBIN. Ibid. Nihil deſiderari mihi videtur. Scilicet *ut cauſam adferrent amoris*, idem valet ac *quod cauſam adferrent amoris*. Vide *J. H. Boeclerum* ad *Turſellinum* de Part. pag. 447. & *Joan. Vorſtium* de Latin. falſo ſuſpect. cap. XXIV.

or. Ratio igitur eventus aperit cauſam: ſed ex aeternitate vera fuit haec enuntiatio, Relinquetur in inſula Philoctetes, nec hoc ex vero [4] in falſum poterat convertere: neceſſe eſt enim in rebus contrariis duabus (contraria autem hoc loco ea dico, quorum alterum ait quid, alterum negat) ex his igitur neceſſe eſt, invito Epicuro, alterum verum eſſe, alterum falſum: ut, Sauciabitur Philocteta, omnibus ante ſaeculis verum fuit; Non ſauciabitur, falſum. Niſi forte volumus Epicureorum opinionem ſequi, qui tales enuntiationes nec veras nec falſas eſſe dicunt: aut, cum id pudet, illud tamen dicunt quod eſt inpudentius, veras eſſe ex contrariis disjunctiones; ſed quae in his enuntiata eſſent, eorum neutrum eſſe verum. O admirabilem licentiam & miſerabilem inſcientiam diſſerendi! Si enim aliquid [5] in eloquendo nec verum nec falſum eſt, certe id verum non eſt: quod autem verum non eſt, quî poteſt non falſum eſſe? aut quod falſum non eſt, quî poteſt non verum eſſe? [6] Tenebitur ergo id, quod a Chryſippo defenditur, Omnem enuntiationem aut veram aut falſam eſſe: ratio ipſa coget, & ex aeternitate quaedam eſſe vera, & ea non eſſe

nexa

xxiv. pagg. 193, ſeqq. *Davies.*

3 Efficit *neceſſario*] Legendum *efficitur*, quemadmodum Elienſ. Reg. & Cantab. diſerte repraeſentant. *Idem.*

4 *In falſum poterat convertere*] Vulgo *converti*. Nos autem a MSto ſtamus Elienſ. Vide quae notavimus ad cap. ix. *Idem.*

5 *In eloquendo*] Sic *Victorius* noſtrique MSSti; non *loquendo*, prout eſt in vulgatis. *Idem.*

6 *Tenebitur* ergo *id*] Media vox eſt a Codicibus Fabric. Reg. & Cantab. eam enim praetermittunt vulgati. *Idem.*

nexa causis aeternis, & a fati necessitate esse li-
17 bera. Ac mihi quidem videtur, cum duae sententiae fuissent veterum philosophorum, una eorum qui censerent omnia ita fato fieri, ut id fatum vim necessitatis adferret; in qua sententia [1] Democritus, Heraclitus, Empedocles, Aristoteles fuit: altera eorum, quibus viderentur sine ullo fato esse animorum motus voluntarii; Chrysippus, tamquam arbiter honorarius, [2] medium ferire voluisse: sed adplicat se ad eos potius, qui [3] necessitate motus animos liberatos volunt. Dum autem verbis utitur suis; delabitur in eas difficultates, ut necessitatem fati confirmet invitus. Atque hoc, si placet, quale sit videamus in adsensionibus, quas prima oratione tractavi: eas enim veteres illi, quibus omnia fato fieri videbantur, vi effici & necessitate dicebant: qui autem ab his dissentiebant, fato adsensiones liberabant, negabantque, fato adsensionibus adhibito, necessitatem ab his posse removeri: iique ita disserebant, Si omnia fato fiunt, omnia fiunt causa antecedente: &, si adpetitus, illa etiam quae adpetitum sequuntur: ergo

1 *Democritus, Heraclitus, Empedocles, Aristoteles*] De Democrito quidem, Heraclito & Empedocle res constat. Vide *Plutarchum* de Plac. Philos. lib. I. capp. 25, 26, 27. Quin & Aristotelem τῇ τῆς εἱμαρμένης ἀνάγκῃ παραδεδωκέναι τὴν τῶν μετὰ Σελήνην ἐπιτροπείαν tradit *Theodoretus* Therap. VI. pag. 86. Attamen ἡγεῖται Ἀριστοτέλης οὐ πάντως καθ' εἱμαρμένην παραγίνεσθαι, ἀλλά τι καὶ ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις εἶναι, ὧν ὑπάρχειν μετὰ τὸ ἑκούσιον, ut docet auctor vitae *Homericae*, inter Opuscula *Galeana*, pag. 336. *Dav.*

2 *Medium ferire voluisse*] Sic restituit hunc locum *Pet. Victorius*, cum antea legeretur, *medium se ferre voluisse*. Est autem *medium ferire*, mediam quandam sequi

ergo etiam adsensiones: at, si causa adpetitus non est sita in nobis, ne ipse quidem adpetitus est in nostra potestate: quod si ita est, ne illa quidem, quae adpetitu efficiuntur, sunt sita in nobis: non sunt igitur neque adsensiones neque actiones in nostra potestate: ex quo efficitur, ut nec laudationes justae sint, nec vituperationes, nec honores, nec supplicia. Quod cum vitiosum sit; probabiliter concludi putant, non omnia fato fieri, quaecumque fiant. Chrysippus au- 18
tem cum & necessitatem inprobaret, & nihil vellet sine praepositis causis evenire; causarum genera distinguit, ut & necessitatem effugiat, & retineat fatum. Causarum enim, inquit, aliae sunt perfectae & principales, aliae adjuvantes & proximae. Quamobrem cum dicimus, omnia fato fieri causis antecedentibus; non hoc intellegi volumus, causis perfectis & principalibus, sed [4] causis adjuvantibus, antecedentibus, & proximis. Itaque illi rationi, quam paulo ante conclusi, sic occurrit, Si omnia fato fiant, sequi illud quidem, ut omnia causis fiant antepositis; verum non principalibus causis

sequi sententiam. Lege *Victorium* lib. I. Var. Lect. cap. 18. *Lambin.*

3 *Necessitate motus* animos *liberatos*] Haec non tentarunt viri docti, quod vocem *motus* in gignendi casu positam esse censuerunt. Sed ea σύνταξις absurdum nulloque modo verum parit sensum. Omnino legendum, *motus animi*, prout vidit etiam *Mer. Casaubonus* ad *Antonini* lib. III. §. 4. vel *animorum*; quemadmodum paulo ante *motus animorum voluntarios* dixit. Vide sis & cap. xx. *Davies.*

4 *Causis adjuvantibus,* antecedentibus, *& proximis*] Rescribendum puto, *causis adjuvantibus & proximis*, deleta voce *antecedentibus*, quae, si non prorsus est importuna, certe parum videtur necessaria. *Idem.*

1 *Versari*

ſis & perfectis, ſed adjuvantibus & proximis: quae ſi ipſae non ſint in noſtra poteſtate, non ſequitur, ut ne adpetitus quidem ſit in noſtra poteſtate: at hoc ſequeretur, ſi omnia perfectis & principalibus cauſis fieri diceremus, ut, cum hae cauſae non eſſent in noſtra poteſtate, ne ille quidem eſſet in noſtra poteſtate. Quamobrem qui ita fatum introducunt, ut neceſſitatem adjungant, in eos valebit illa concluſio: qui autem cauſas antecedentes non dicent perfectas neque principales, in eos nihil valebit. Quod enim dicantur adſenſiones fieri cauſis antepoſitis; id quale ſit, facile a ſe explicari putant: nam quamquam adſenſio non poſſit fieri niſi commota viſo; tamen, cum id viſum proximam cauſam habeat, non principalem, hanc habet rationem (ut Chryſippus volt) quam dudum diximus, non ut illa quidem fieri poſſit nulla vi extrinſecus excitata, (neceſſe eſt enim adſenſionem viſo commoveri) ſed revertitur ad cylindrum & ad turbinem ſuum, quae moveri incipere, niſi pulſa, non poſſunt. Id autem cum accidit, ſuapte natura, quod supereſt, & cylindrum

1 *Verſari turbinem* putat] Sic edidere *Victorius* & *Turnebus*; ſic legi voluit *Lambinus*; ſic habent Elienſ. Balliol. Reg. & Cantab. Vulgo *putant*. Male: nam de ſolo loquitur Chryſippo. Vide ſis *Agellium* N. A. lib. VI. cap. 2. *Davies*.

2 *Fateantur tamen eas ſine viſo*] Sic prorſus legendum cenſeo, *eas ſine viſo antecedente*, deleta, quae eſt in libris vulgatis, negationis particula. Paulo poſt autem operarii iſti contra praeſcriptum meum olim excuderunt, *neque eam cauſam ad aſſentiendum*, cum juſſerim deleri *neque*. Lambin.

3 *Eas ſine viſo antecedente fieri*] Vulgo, immiſſa particula negante, dant, *eas non ſine viſo antecedente fieri*; & ab ea quidem lectione

cylindrum volvi, & [1] verſari turbinem putat. Ut igitur, inquit, qui protruſit cylindrum, de- 19
dit ei principium motionis, volubilitatem autem non dedit: ſic viſum objectum inprimet illud quidem & quaſi ſignabit in animo ſuam ſpeciem, ſed adſenſio noſtra erit in poteſtate: eaque, quemadmodum in cylindro dictum eſt, extrinſecus pulſa, quod reliquum eſt, ſuapte vi & natura movebitur. Quod ſi aliqua res efficeretur ſine cauſa antecedente; falſum eſſet, omnia fato fieri: ſin omnibus, quaecumque fiunt, veri ſimile eſt cauſam antecedere; quid adferri poteſt, cur non omnia fato fieri fatendum ſit? modo intellegatur, quae ſit cauſarum diſtinctio ac diſſimilitudo. Haec cum ita ſint a Chryſippo explicata, ſi illi, qui negant adſenſiones fato fieri, [2] fateantur tamen [3] eas ſine viſo antecedente fieri; alia ratio eſt: ſed ſi concedunt anteire viſa, nec tamen fato fieri adſenſiones, quod proxima illa & continens cauſa non moveat adſenſionem; vide, ne idem dicant: neque enim Chryſippus concedens adſenſionis proximam & continentem cauſam eſſe in viſo poſitam, [4] eam cauſam ad adſentiendum neceſſariam

lectione ſtant noſtri Codices. Hoc tamen non impedivit, quo minus iſtam negationem, cum *Lambino*, deleverimus, ſiquidem mens auctoris id omnino flagitat. Alioquin enim haec ſententia ab eorum opinione non erit diverſa, qui *concedunt anteire viſa, nec tamen fato fieri aſſenſiones*; adeoque deliravit *Tullius*, & ratiocinandi fuit imperitus: quod de viro omnium ſeculorum maximo nefas eſt vel ſuſpicari. *Davies.*

4. *Eam cauſam ad adſentiendum*] Vulgo *neque eam cauſam*, & ita MSSti. At ſenſus, qui libris omnibus potior eſt, eam vocem non admittit; quapropter illam, praeeuntibus *Turnebo* & *Lambino*, delevimus. *Idem.*

1 Item-

cessariam esse concedet, ut, si omnia fato fiant, omnia fiant causis antecedentibus & necessariis: [1] itemque illi, qui ab hoc dissentiunt, confitentes non fieri adsensiones sine praecursione visorum, dicent, [2] si omnia fato fierent ejusmodi, ut nihil fieret, nisi praegressione causae, confitendum esse fato fieri omnia: ex quo facile intellectu est, quoniam utrique, patefacta atque explicata sententia sua, ad eundem exitum veniant, verbis eos, non re dissidere. Omninoque cum haec sit distinctio, ut quibusdam in rebus vere dici possit, cum hae causae antegressae sint, non esse in nostra potestate, quin illa eveniant, quorum causae fuerint: quibusdam autem in rebus, causis antegressis, in nostra tamen esse potestate, ut aliud aliter eveniat; hanc distinctionem utrique adprobant: sed alteri censent, quibus in rebus cum causae antecesserint, [3] ita ut non sit in nostra potestate, ut aliter illa eveniant, illas fato fieri: quae autem

1 *Itemque illi, qui ab hoc dissentiunt*] Legendum arbitror, *neque illi, qui ab hoc dissentiunt.* Lambin.

2 *Si omnia fato fierent ejusmodi*] Legendum videtur, *si omnia ita fierent* &c. vel *si omnia pacto fierent ejusmodi*; vel *si omnia ita fato fierent, ut* &c. verum tamen nihil ausim mutare. *Idem.*

3 Ita ut *non sit in nostra potestate*] Duas priores voculas omittunt Eliens. & Victor. Locum igitur sic lege: *quibus in rebus, cum causae antecesserint, non sit in nostra potestate, ut aliter* illae *eveniant, illas fato fieri.* Res est clara. *Lambinus* vero rescribendum conjecit, *quibus in rebus causae antecesserint, ita ut non sit in nostra potestate.* Sed melior est nostra ratio, quae MSStis Codicibus nititur. *Davies*

4 *Ab his fatum abesse*] Quis non videt hic deesse alterum membrum, nempe tale quiddam: *alteri, sive hae sive illae causae antecesserint, a rebus fatum abesse.* LAMBIN. *Ibid.* Deesse aliquid notavit Regii Codicis Librarius:

tem in nostra potestate sint, [4] ab his fatum abesse * * * Hoc modo hanc causam disceptari 20
oportet, non ab atomis errantibus & de via declinantibus petere praesidium. Declinat, inquit, atomus. Primum cur? [5] aliam enim quandam vim motus habebunt a Democrito inpulsionis, quam plagam ille appellat; a te, Epicure, gravitatis & ponderis. Quae ergo nova caussa in natura est, [6] quae declinet atomum? aut num sortiuntur inter se, quae declinet, quae non? aut cur minimo declinent intervallo, majore non? aut cur declinent uno minimo, non declinent duobus aut tribus? Optare hoc quidem est, non disputare. Nam neque extrinsecus inpulsam atomum loco moveri & declinare dicis; neque in illo inani, per quod feratur atomus, quicquam fuisse causae, cur ea non e regione ferretur; nec in ipsa atomo mutationis aliquid [7] factum est, quamobrem naturalem sui ponderis motum non teneret. Ita cum

rius: & manifesta sane est lacuna, cujus nos asteriscis indicium fecimus. *Davies.*

5 *Aliam* enim] Sic MS. Eliensis & editio *Turnebiana:* nam vulgo vocem ultimam nesciunt. *Idem.*

6 *Quae declinet Atomum*] Aut legendum *qua declinet Atomus,* aut *declinet* idem sonat ac declinare faciat. Ea certe potestas verbis non raro tribuitur. *Virgilius* Aen. VII, 11.

Dives inaccessos ubi Solis filia lucos
Assiduo resonat *cantu.*

Ubi *Servius, resonat,* inquit, resonare facit. *Apollonius* Rhodius Argon. I, 477.

— *Ζωρὸν μέθυ θαρσαλέον κῆρ*
ΟΙΔΑΝΕΙ *ἐν στήθεσσι.*

Theophilus Antiochenus lib. I. pag. 21. *Ὁ συνταράσσων τὸ κῦτος τῆς θαλάσσης, καὶ* ἨΧΩΝ *τὰ κύματα αὐτῆς.* *Tertullianus* Apol. cap. XXI. *Elementa ipsa* FAMULARET, *compescens procellas & freta ingrediens.* Plura congessimus ad Tusc. lib. III. cap. 31. *Idem.*

7 *Factum* est] Scribo *factum esse;*

cúm adtulisset nullam causam quae istam declinationem efficeret, tamen aliquid sibi dicere videtur, cum id dicat, quod omnium mentes [1] adspernentur ac respuant. Nec vero quisquam magis confirmare mihi videtur non modo fatum, verum etiam necessitatem & vim omnium rerum, sustulisseque motus animi voluntarios, quam hic, qui aliter obsistere fato fatetur se non potuisse, nisi ad has commenticias declinationes confugisset: nam ut essent atomi, quas quidem esse mihi probari nullo modo potest, tamen declinationes istae numquam explicarentur: nam si atomis, ut gravitate ferantur, tributum est necessitate naturae, quod omne pondus, nulla re inpediente, moveatur & feratur necesse est; illud quoque necesse est, declinare quibusdam atomis, vel, si volunt, [2] omnibus naturaliter * * *

esse; pendet enim a verbo *dicis*, quod antecessit. *Davies.*

1 *Adspernentur, & respuant*] Nimirum *ut sine causa fiat aliquid, quod nec Epicuro nec cuiquam Physico placet*, quemadmodum loquitur noster supra cap. 9. *Idem.*

2 *Omnibus naturaliter* * * *] In fine, non minus ac in reliquis partibus, mancus & mutilus est hicce liber. Ex eo tamen fragmenta quaedam tenuia servarunt *Agellius* N. A. lib. VI. cap. 2. & *Macrobius* Saturn. lib. II. cap. 12. Nec aliunde, nisi fallor, hausta sunt ea quae *Servius* habet ad *Virgilii* Aen. III, 376. *Idem.*

HADRIANI

Hadriani Turnebi Commentarius in Ciceronis librum de Fato.

HADRIANI TURNEBI COMMENTARIUS IN CICERONIS LIBRUM de FATO.

CAP. I. QUIA PERTINET] Perſcriptis jam tribus a *Cicerone* de natura Deorum libris, abſolutaque de Divinatione duobus libris diſputatione, nunc quaeſtionem de Fato adjungit, ut totus ille philoſophiae locus pertractatus ſit. Pertinet autem, ut ait, ad partem illam philoſophiae quae hominum mores ſtudiaque conformat. Erant autem duae apud Philoſophos affines & propinquae ſcholae, de quibus magnis contentionibus altercabantur: una περὶ εἱμαρμένης, id eſt de Fato, quae ad mores pertinebat: altera περὶ δυνατῶν, id eſt de eo quod fieri poteſt, aut non poteſt, quae ad dialecticam ſpectabat. Utraque quaeſtio eum ad ſcribendum impulit. Eſt autem haec continuatio ſine principio, ut totus liber lacerus & mutilus & laciniofus paſſim eſt. Neque enim mihi perſuadere poſſim, *quia* primordium libri apud Ciceronem eſſe. Suſpicionem auget, quod in libris ſcriptis ſic reperi: *Quia pertinet ad mores, quos ἤθος illi vocant:* ut aliquid anteceſſiſſe veriſimile ſit. Nam ad abſolutionem ſententiae aliquid deeſt: verbi gratia: *De fato nobis ſcribendum eſt, quia pertinet ad mores.* Reperi apud *Macrobium* [Saturn. lib. II. cap. 12.] locum quendam feſtivum ex hoc de Fato libro, quem ſubſcribere viſum eſt. *Nam cum eſſet apud ſe ad lacum Avernum Scipio, unaque Pontius, allatus eſt forte Scipioni acipenſer, qui admodum raro capitur, ſed eſt piſcis, ut ferunt, in primis nobilis. Cum autem Scipio unum & alterum ex iis, qui eum ſalutatum venerant, invitaſſet, pluresque etiam invitaturus videretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, vide quid agas: acipenſer iſte paucorum hominum eſt.* Pertinet autem haec quaeſtio ad mores, quia, ſi fatum eſt, cum in noſtra poteſtate nihil relinquatur, nullus vel laudi, vel vituperationi locus erit: neque nobis ulla libera ſuſceptio, aut voluntarium officium ſupererit, nulla praeceptio proderit.

Moralem] Nomen iſtud, ut novum & inſolens, reformidat: tum enim primum novabatur.

Explicanda] Libri ſcripti habent pendente ſententia, *Explicandaque.*

Vis ratioque enunciationum] Qua de re parum inter Chryſippum & Diodorum conveniebat, quemadmodum *Cicero* ſcribit in Epiſtola quadam ad Varronem [lib. IX. Fam. Epiſt. IV.] Περὶ δυνατῶν *me ſcito* κατὰ Διόδωρον κρίνειν: *quapropter ſi venturus es, ſcito neceſſe eſſe te venire: ſin autem non es,* τῶν ἀδυνάτων *eſt te venire. Nunc vide, utra te* κρίσις *magis delectet,* Χρυσιππεία *ne, an haec quam noſter Diodotus non concoquebat. Sed de his etiam rebus, ocioſi cum erimus, loquemur. Hoc etiam* κατὰ Χρύσιππον δυνατόν *eſt.* Locus autem intelligendus eſt de iis enunciationibus, quae de futuro aliquid, cujus neceſſarius eventus eſſe non videtur, pronunciant, ut *Sedebis, non ſedebis:* & in proximo exemplo, *De iis rebus loquemur:* ut, ſi quis locum propius perſpiciat, is ſtatim nihil a Cicerone commiſſum intelligat. De iis autem pronunciatis ſic judicabat Diodorus, ut id ſolum fieri poſſe diceret, quod aut eſſet verum, aut futurum eſſet verum, ut, quicquid futurum eſſet, id fieri neceſſe eſſet: quicquid futurum non eſſet, id fieri non poſſet: Chryſippus autem ab eo diſſentiens, quae non eſſent futura, poſſe tamen fieri dicebat.

Ἀξιώματα] Vocabulum Stoicum. Stoicorum enim dialectica Ciceronis aetate florebat. *Ariſtoteles* ἀπόφανσιν appellat.

Quam vim habeant] Utrumne quod futurum dicunt ſit neceſſarium, ut vult Diodorus: an fieri poſſit ut non eveniat, ut cenſet Chryſippus.

Totaque eſt λογική] Id eſt, tota iſtius περὶ δυνατῶν quaeſtionis explicatio dialectica quaedam eſt. Locus etiam iſte ab *Ariſtotele* in libro de Interpretatione tractatur. Idcirco autem iſtam περὶ δυνατῶν controverſiam adhibet, quia ad fati confirmationem ſumptum Stoicorum erat, Omnem enunciationem veram vel falſam eſſe: quod in futuro non ita enucleate dilucideque cernitur.

Quod autem] Diſputatio iſta Academica eſt contra propoſitum, inſtituto Arceſilae, ut in Tuſculanis diſputationibus. Academici autem certamen cum Stoicis potiſſimum ſuſceperant, quorum illa tempeſtate philoſophia percrebruerat. Hoc libro Cicero contra eos differit, & firmamenta, quibus fatum eſſe probant, evertit. Nec vero ejus in eam partem accipienda argumentatio eſt, quaſi fatum non eſſe affirmet, (quod quidem longe ab Academicorum dubitatione abeſt) verum ex iis, quae Stoici adferunt, ad liquidum non probari. Quod ſi quis iſti ſermoni interfuiſſet Stoicae rationis peritus & aemulus, diſputationem inſtituiſſet, ut fecit in libris de natura deorum, & de Divinatione: in quibus perpetua in utranque partem explicatur oratio. Hirtius autem, qui quaeſtionem ad quam audiret poſuerat, inſtitutionis alioqui Stoicae non admodum fortaſſe gnarus, aut certe non aemulus, ex fatali calamitate, ut opinor, reipub. Romanae in eum ſermonem devenerat, ut diceret fato geri & evenire propemodum omnia ſibi videri, & de fato quid Cicero

Cicero ſentiret, audire ſe velle. Contra quam ſententiam Cicero diſputat.

De natura Deorum] Id merito excuſat: quia, cum haec de Fato diſputatio ad eundem locum philoſophiae pertineat, aliter tractari non debuit.

Quod cuique maxime] Nam ſimilitudinem veri & probabilitatem ſequebantur Academici, qui certo quicquam ſciri prorſus negabant.

In Puteolano] Id eſt fundo, quem in agro Puteolano habebam. Haec igitur diſputatio in Puteolano Ciceronis habita eſt, ut in Varronis Cumano Academicae diſputationes diſceptatae. Alias etiam villas, Formianam, Pompeianam, Tuſculanam poſſidebat.

Hirtius] Conſul deſignatus cum Panſa. Ejus literatura *t*, non *e* poſtulat, cum ab hirto deducatur. Proinde a *Dione* & *Xiphilino* Ἴρτιος vocatur.

Iis ſtudiis] Ne ineptum eſſe videatur cum eo habitum eſſe de philoſophia ſermonem, qui ab ea abhorreret & alienus eſſet.

Idque & ſaepe alias] Scilicet fecimus: quod loquendi genus non raro ſolet in particula, *Idque*, uſurpari.

Interventoribus] Qui interveniunt nobis aliquid agentibus interventores vocantur; qui domum noſtram frequenter adveniunt, adventores. Hinc meretricula apud Plautum: *Ne quis*, inquit, *adventor gravior abeat, quam adveniat.*

Quaſi legitima] Uſitata nobis velut legis cujuſdam praeſcripto. Nam propter tranſlationem, *Quaſi*, addidit.

Cap. II. *Quibus acceptis*] Auditis.

Exercitationes] Quotidianis enim paene commentationibus declamandi ſe exercebat, & ad praeturam Graece ſemper declamarat. Latine vero ſenior quoque, & quidem, Hirtio & Panſa Coſs. Declamandi aſſiduitatem declarat Tuſc. lib. I. [c. 4.] *Ut enim antea declamitabam cauſas, quod nemo me diutius fecit, ſic haec mihi nunc ſenilis eſt declamatio.*

Aliquid audire] Aliquam tuam ſcholam & diſputationem de philoſophia. Auditor Hirtius erit, non diſputator.

Vel audire] Ut lubet, vel me dicentem audies, vel ipſe declamabis: nam apud eum Hirtius & Panſa declamitabant, quos grandes praetextatos appellare ſolebat. Hirtium & Dolabellam diſcipulos ſuos in epiſtola quadam ad Papirium Paetum vocat. [IX. Fam. 16.] *Hirtium ego & Dolabellam dicendi diſcipulos habeo, coenandi magiſtros. Puto enim te audiviſſe, ſi forte ad vos omnia perferuntur, illos apud me declamitare, me apud eos coenitare.*

Genere philoſophiae] Cum Academia nova, quae contra id, quod ſe quiſque ſentire dicat, diſputaret; lib. III. de Orat. [cap. 19.] tradit oratori conjunctiſſimam eſſe philoſophiam Academicam & Ariſtoteleam, reliquas ei non neceſſarias: ſed, ſi eximiam ſpeciem

facultatis adamet, aut Carneadeam aut Aristoteleam vim esse comprehendendam.

Subtilitatem] Subtiliter & acute ab Academia nova disserere discit; cujus mira solertia & subtilitas erat in excogitandis rationibus & argumentis contra cujusque sententiam.

Possessio] Quoniam Academici & oratores sumus.

Utro frui] Conditio tibi sit optare vel declamantem, vel de philosophia disputantem audire.

Gratissimum] Mihi facis, vel mihi est.

Rhetorica] In neutro genere, ut *dialectica, mathematica, physica* dicere saepenumero solet.

Contra propositum] Nam cum certi nihil esse dicerent Academici, quod aut sensibus, aut animo percipi posset, aspernarenturque omne animi & sensuum judicium, reliquum erat ut contra aliorum sententias disputarent. Ita sublata perceptione, contra propositum jam inde ab Arcesila disputare coeperant.

Tusculanae] Disputationes potius quam quaestiones inscribi debent, ut ex hoc loco perspici potest, vel Tusculanae potius simpliciter, ut a *Nonio* semper citantur.

Aa quod audiam] Sic Tuscul. I, [23] *Ex quo efficitur aeternitas, nisi quid habes ad haec.*

Romanum hominum] Nam Graecorum philosophorum istae disputationes erant, non hominum Romanorum, qui non tantopere in philosophia versati erant.

Proinde ordire] Plurima hic deesse nemo non videt. Abest enim propositio Hirtii, multaque Stoicorum firmamenta fatum probantia: quae tamen, quia hodieque apud *Plutarchum* extant, plurimumque *Ciceroni* sic trunco ac mutilo lucis afferre possunt, a me subscribentur. *In adversario genere,* inquit, *prima ac praecipua captio videtur esse,* Nihil absque causa fieri, sed omnia fieri antecedentibus causis: *altera,* Mundum administrari natura, ipsum sibi consentientem & conspirantem: *tertia, testimonium quoddam potius videtur esse. Advocatur enim primum divinatio, quae cum hominum opinione floret, tum in deo opt. max. re vera viget. Deinde in iis quae eveniunt, sapientum hominum approbatio, omnia recte ordineque fieri praedicantium. Postremo pervagatum illud,* Pronunciatum omne verum vel falsum esse. Ista enim capita disputationis Stoicae erant, quae, ut captiosa *Plutarchus* censet, ita a *Cicerone* hic refutantur.

CAP. III. *Consideramus Hirti*] Veteres libri, *Constamusiei,* ex quo illud, *Consideramus Hirti,* factum est, nec propter tantam loci labem emendatio ex facili fuerit. Hic autem Cicero refutat Stoicorum argumentum, quod ex continuatione conjunctioneque naturae, quam συμπάθειαν vocant, ad fatum probandum adferebant: sic enim ratiocinabantur, Partes omnes mundi naturali cognatione

teneri

teneri inter ſe conſpirantes & copulatas: proinde ſeriem eſſe cauſarum perpetuam, vi ſeſe quoquoverſum diffundente & propagante quadam contagione, & parte parti reſpondente. *Cicero* lib. II. de Divin. [c. 15.] *Qua ex conjunctione naturae, & quaſi concentu atque conſenſu, quam* συμπάθειαν *Graeci appellant, convenire poteſt fiſſum jecoris cum lucello meo.*

Antipatro] *Plinius* [lib. VII. cap. 51.] *Antipater*, inquit, *Sidonius poeta omnibus annis uno die tantum natali corripiebatur febre, & eo conſumptus eſt ſatis longa ſenecta.* Idem ſcribitur a *Valerio* [lib. I. cap. VIII, 16. extern.]

In Brumali die] Id eſt bruma. *Plinius* lib. II. [cap. 41] *Floret ipſo brumali die ſuſpenſa in tectis arentis herba pulegii. Cicero* de divin. lib. II. [cap. 14.] *Pulegium aridum floreſcere ipſo brumali die*, quod ad contagionem refert. Exemplum autem quoddam a Poſidonio fuerat inductum, in quo valuiſſe dicebat vim ſyderis brumalis, eventu in illis hominibus teſtatam, quod, verbi gratia, frigidis morbis obnoxii fuerint.

Aegrotantibus fratribus] *Quos idcirco*, ut *Auguſtinus* lib. V. de Civitate Dei [c. 2, 5.] ſcribit, *geminos eſſe conjecerat Hippocrates, cum id ex conſtitutione & affectione coeli fataliter evenire Poſidonius poſtea interpretatus ſit.* In libris, ut reor, de natura.

In Urina, in Unguibus] Medici ex quibuſdam rebus & advenientes & ingraveſcentes morbos provident, & multas valetudinis ſecundae & adverſae ſignificationes & indicia habent, ex urinaque multa augurantur: interdum & ex unguibus. *Celſus* [lib. II. cap. 6.] *Illa quoque*, inquit, *mortis indicia ſunt, ungues digitique pallidi, frigidus ſpiritus.* Quae ſigna Stoici ad conſenſionem naturae ſeriemque cauſarum conſertarum referenda cenſebant.

Naturae contagio] Συμπάθεια, id eſt, conſenſio convenientiaque naturae, quae tanquam contactu afficit. Negat autem ex contagione naturae, quam concedit, fatum probari.

In aliis] In iis exemplis, quae nec ad contagionem naturae, nec ad artem & diſciplinam referri poſſunt; ſed quae caſu & forte fortuna evenerunt.

Illo naufrago] Poſidonius homini cuidam, cujus nomen ne ipſe quidem poſuerat, praedictum fuiſſe ſcripſerat, in aqua eſſe pereundum: is autem naufragium fecit, & in rivo poſtea lapſus eſt: aut, cum ei naufragium letumque ex aqua praedictum eſſet, in rivo lapſus eſt.

Icadio] Icadium *ſaeviſſimum piratam* fuiſſe (piratam enim hic praedonem Cicero vocat) ſcribit *Sext. Pompeius.* Εἰκάδιον, niſi fallor, *Suidas* vocat. In ejus crura ex ſpelunca ſaxum incidit, cum tamen vitam maritimam coleret.

Daphita] Qui, ut *Valerius* ſcribit [lib. I. c. VIII, 8. extern.] *cum profeſſione ſophiſta eſſet, Delphis ad ludibrium Apollinem conſuluit,*

luit, an equum invenire posset, quem omnino nullum habebat: edita sors est, eum inventurum equum, quo periret. Itaque cum in regem Attalum incidisset, saepe contumeliis a se lacessitum, ejus jussu de saxo, cui nomen EQUO erat, praecipitatus est.

Strabo [lib. XIV. pag. 958.] grammaticum fuisse scribit, & in monte Thorace suffixum in cruce, quod reges Pergami contumeliosis versibus incesseret: unde natum proverbium, *Cave Thoracem.* Refert & hoc in reges maledicum ejus epigramma.

Πορφύρεοι μώλωπες, ἀπορρινήματα γάζης
Λυσιμάχου, Λυδῶν ἄρχετε καὶ Φρυγίης.

Pace magistri] Nam Posidonium audierat. Lib. I. de natura Deorum, c. 3. *Et principes illi Diodotus, Philo, Antiochus, Posidonius, a quibus instituti sumus.*

Sunt quidem] Legendum videtur, *Sunt* quaedam *absurda*

De equo] In monte Thorace, qui Magnesiae impendet, saxum, unde praecipitatus est Daphitas, equus vocabatur. Daphidas a *Valerio* & *Suida* vocatur.

Quadrigulas] *Apollinis oraculo*, ut *Valerius* ait [lib. I. cap. VIII, 9.] *Philippus rex Macedonum monitus fuit, ut a quadrigae violentia salutem suam custodiret. Itaque toto regno currus disjungi jusserat, eumque locum, qui in Boeotia Quadriga dicitur, semper vitavit: nec tamen denunciatum periculum evitare potuit. Nam Pausanias in capulo gladii, quo eum occidit, quadrigam habuit caelatam.* Hic autem quadrigae non solum quatuor equos sine curru junctos significant, sed etiam currum, ut Valerius interpretatur. Oraculi verba fuerunt, ἅρμα φυλάττεο. Locus, quem Philippus in Boeotia semper vitabat, Ἅρμα dicebatur.

Sine nomine] Cujus nomen Posidonius non posuit, ut fortasse commentitium sit ad libidinem exemplum. Quanquam ex eo fatum nihil affirmatur. Nam cum esset praedictum eum in aqua periturum, sortem fides non est secuta, cum in rivo tantum sit lapsus: imo vero, quod naufragus enataverit, in aqua perire non debuit.

Praedonis] Piratae.

Praedictum] Nam ex praedictis & divinatione fatum probari solet, ut contra ex fato divinatio. Igitur in exemplo nulla videtur fati comprobatio, cum divinatio nulla antecesserit: & alioqui enumerarit inter ea quae praesagio fidem facerent aliquam fati.

Saxum] Non lapidis casu, sed saxi ruina & vastae molis ei crura fracta comminutaque fuisse dicit.

Late patebit] Non ad hoc tantum exemplum pertinebit.

Quid ergo] Complexio est, qua, quod in partitione superiore Cicero posuerat, conficit, exempla a Posidonio adducta ad naturam aut fortunam omnino referri posse. Estque locus integerrimus, quod tamen nonnullis non videtur.

CAP. IV. *Cum bona gratia*] Levi iſta refutatione in eum contenti ſimus, ne, ſi infeſtius acriuſque inſtemus, in eum iniquiores eſſe videamur, quem non offendere, cui parcere, magiſtro praeſertim, debeamus.

Laqueos] Captioſas & fallaces concluſiones: nam haec argumenta libello de Fato *Plutarchus* etiam σοφίσματα vocat.

De ipſa rerum contagione] De qua jam Poſidonio reſpondimus; ſed quia a Chryſippo idem argumentum adfertur, diluendum eſt; reliqua deinceps firmamenta evertemus. Contagionem vocat rerum convenientiam ex conjunctione naturae & quodam tanquam contactu, cum ipſa rerum natura continuata ſit & cohaerens. Συμπάθειαν appellare ſolent. Id enim eſt quod *Plutarchus* ex Stoicorum ſententia in libello de Fato ſcripſit, mundum ſibi conſentire & conſpirare. Eodem autem ad divinationis confirmationem argumento Stoici uti ſolebant. In quibuſdam libris *Cognatione* legitur.

Alios eſſe ſalubres] Ut Crotonem urbem.

Peſtilentes] Ut Sardiniam.

Redundantes] Superfluentes nimiaque pituita ſuffuſos: quales qui lacuſtria & paluſtria incolunt. Varios autem habitus locorum *Hippocrates* diligenter in libello de Aëre, locis, & aquis, notavit.

Tenue caelum] Aër tenuis & liquidus, quia tenue etiam ſolum eſt, ut ſcribit *Thucydides*, ex quo ſubtilis aſpiratio. De ſalubritate & temperie coeli Attici *Plato* in Timaeo ita ſcribit: Ταύτην οὖν δὴ τότε ξύμπασαν τὴν διακόσμησιν καὶ σύνταξιν ἡ προτέρους ἡμᾶς διακοσμήσασα κατῴκισεν, ἐκλεξαμένη τόπον ἐν ᾧ γεγένησθε, τὴν εὐκρασίαν τῶν ὡρῶν ἐν αὐτῷ κατιδοῦσα, ὅτι φρονιμωτάτους ἄνδρας οἴσει. Caelum autem aër plerunque dicitur. *Plinius* [H. N. lib. II. c. 38.] *Namque & hoc coelum appellavere majores, quod alio nomine aëra.*

Craſſum Thebis] Hinc Horatianum illud [lib. II. Ep. I, 244.]

Boeotûm in craſſo jurares aëre natum.

In aëre autem craſſo ſtupidi & obtuſi plerunque ſunt qui naſcuntur: quod tamen perpetuum non eſt: & *Juvenalis* ſcribit [Sat. X, 50.]

Summos poſſe viros, & magna exempla daturos
Vervecum in patria craſſoque ſub aere naſci.

Pingues Thebani] Tardi & hebetes. *Cicero* [Acad. II, 34.] *Quod ipſo Antiocho* pingue *videbatur.* *Horatius* [Serm. II. Ecl. VI, 14.]

Pingue pecus domino facias, & caetera, praeter
Ingenium.

Proinde veteres in Boeotorum ſtuporem cavilliantes, *Suem Boeoticam* dicebant.

Et valentes] Robuſti, fortes. Infra: *In qua tibi cum Diodoro valente dialectico magna luctatio eſt.* In coelo autem craſſo & con-

creto corpora & proceriora, & firmiora adolescunt.

Tenue coelum] Quanvis sit egregia habilitas ingeniorum in tenui coelo ad percipiendam philosophiam, & ex eo proclivitas & propensio, loci tamen contagio a voluntate disjuncta est hunc vel illum audiendi.

Arcesilam] Ἀρκεσίλαος Graece vocatur, qui Dorico more a Latinis Arcesilas appellatur: ut Ἀκουσίλαος a Cicerone in libris de Oratore Acusilas vocatur. Zeno princeps Stoicae disciplinae fuit: Arcesilas auctor Academiae novae: Theophrastus Peripateticus, auditor Aristotelis fuit. Hos tres nominat, quod eodem tempore philosophiam Athenis docuerunt, quanquam Theophrastus Zenonem, Zeno Arcesilam anteibat aetate.

Neque crassum] In quo valentiores nasci solent, & ad certationes corporum aptiores.

Nemea] Ex Nemeaeo potius quam Isthmio certamine.

Adferre potest] Impellere.

In porticu Pompeii] Ambulationem juxta theatrum suum Pompeius centum columnis suspensam extruxerat, amoenam proceritate assitarum platanorum. *Propertius* [lib. II. El. XXIII, 45.]

Scilicet umbrosis sordet Pompeia columnis
Porticus, aulaeis nobilis Attalicis.

Ovidius [de Arte Amandi I, 67.]

Tu modo Pompeia lentus spatiare sub umbra,
Cum sol Herculei terga leonis adit.

In campo] Martio. *Cicero* de Orat. II, 71.] *Ut M. Lepidus, cum ceteris in Campo se exercentibus in herba ipse recubuisset,* Vellem hoc esset, *inquit*, laborare. Illis in locis se plerunque ociosi ambulando delectabant.

Idibus] Medio mense potius quam primo.

Ut igitur] Totus iste locus in Chrysippum, non in Posidonium confertur, quem jam cum bona, ut dixit, gratia dimisit. Contagionem affectionis astrorum, ut loci & coeli, ad quasdam res pertinere fatetur: ad voluntarias impulsiones negat. Nam Chrysippus in tractanda contagione, qua fatum comprobabat, astrorum affectionem & coeli constitutionem, unde mathematici praedicta sua ducunt, multum posse argumentatus fuerat.

Affectio astrorum] Ποιὰ σχέσις ἢ διάθεσις, id est, eorum inter se comparatio ex aspectu triquetro, quadrato, sextili, aliisque id genus, quae solent mathematici in genituris observare.

Ad omnes non valebit] Ad motus voluntarios, qui liberi & arbitrarii, non obnoxii neque coacti.

Quid mirum est has dissimilitudines] Haec argumentatio non efficit quod vult Chrysippus, quia ista naturales causas habent, quibus obnoxiam docere deberet esse voluntatem.

CAP. V. *Qua de re agatur*] Quid in controversiam veniat, & de

de quo ambigatur Verbum jurisconsultorum. *Cicero* [Topic. cap. 25.] *Sed quae ex statu contentio efficitur, eam Graeci κρινόμενον vocant, mihi placet id, quoniam quidem ad te scribo*, qua de re agitur, *vocari*. Non videt igitur quid agatur & de quo dubitetur Chrysippus. Quaeritur enim, an ut multarum rerum naturales causae sunt, sic nostrarum appetitionum causae sint antecedentes & naturales.

Causa consistat] Quaestio & controversia versetur.

Antecedentes] Προκαταρκτικὰ αἴτια significat, quae etiam προηγούμενα dicuntur, differuntque ab iis quae συνεκτικὰ dicuntur, id est, continentes causae, cohibentes in se efficientiam naturalem: suntque vocabula Stoica, quae a Stoicis medici mutuati sunt. Ab iis autem causis voluntas & appetitio immunis est, cujus libera est & soluta susceptio.

In nostra potestate] Quod ἐφ' ἡμῖν Stoici appellant. Libertatem enim voluntatis Fati assertores nonnulli, ut Chrysippus & plerique Stoici, retinent, qui fatum non ex necessariis & principalibus causis nectunt, sed ex iis quae praecursionem afferunt, & antecessionem, sine quibus res effici non possit. *Cicero* [Topic. cap. XV.] *Alia autem praecursionem quandam adhibent ad efficiendum, & quaedam afferunt per se adjumenta, etsi non necessaria: ut amori congressio causam attulerit, amor flagitio*. Ex hoc genere causarum ex aeternitate pendentium fatum a Stoicis nectitur.

In nobis] In nostra potestate.

Cogi] Confici. *Cicero* de Legibus [II, 13.] *Sunt autem ea quae posui, ex quibus id quod volumus efficitur & cogitur.*

Ut ne sedeamus quidem] Quod voluntariam causam habet, non naturalem, cum ab appetitione & susceptione animi libera proficiscatur, non a necessaria impulsione.

Principalibus] Κυρίοις καὶ συνεκτικοῖς αἰτίοις, ut Stoici loquuntur, quae quidem efficienter rem aliquam antecedunt. Aliud est principiale, quo *Lucretius* utitur [V, 247.] nam a principio deducitur.

Principiale aliquod tempus, cladernque futuram.

Stilponem] Veteres libri *Stilphonem* habent, ut apud Terentium: *Stilphonem, inquam, noveras?* atque ita hic scribendum puto. Nam quanquam Στίλπων Graece dicitur, tamen more Latinis usitato aspiratur anhelaturque Stilpho. Sic γρύπες a Latinis dicuntur gryphes, τρόπαιον trophaeum, Αργυππαῖοι apud *Herodotum*, a *Mela* Arymphaei. Hic autem Stilbo a Cicerone in Academicis dicitur, qui non solum Megarensis fuit, verum etiam secta Megaricus. Nam Megarici quidam philosophi ab Euclide sunt appellati, qui postea ἐριστικοὶ & διαλεκτικοὶ vocati sunt. Hic nescio quis *Megareon* legit: quod etsi non improbo, tamen, ut in veteribus libris reperi, *Megaricum* lego.

Acutum]

Acutum] Acutus enim disputator fuit subtilisque dialecticus.

Ebriosum] Proclivem & propensum ad ebrietatem; quae etiam in mulieroso proclivitas est: hinc mulierositas & ebriositas. *Cicero* IV. Tusculana [cap. XI.]

Socratem] Idem a *Cicerone* IV. Tusculana [c. 37.] scribitur, & ab *Alexandro* Aphrodisiensi [p. 164.] his verbis, Εἰπόντος γοῦν Ζωπύρου τοῦ φυσιογνώμονος περὶ Σωκράτους τοῦ φιλοσόφου ἄτοπά τινα καὶ πλεῖστον ἀφεστῶτα τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ τῆς κατὰ τὸν βίον, καὶ ἐπὶ τούτοις ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Σωκράτην καταγελωμένου, οὐδὲν εἶπεν ὁ Σωκράτης ἐψεῦσθαι τὸν Ζώπυρον· ἦν γὰρ ἂν τοιοῦτος ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει, εἰ μὴ διὰ τὴν ἐκ φιλοσοφίας ἄσκησιν ἀμείνων ἐγένετο, id est, *Cum igitur Zopyrus physiognomon de Socrate philosopho improba quaedam & ab ejus instituta vita plurimum abhorrentia dixisset, ab eisque, qui una cum Socrate erant, eo nomine derisus esset, nihil illum falli Socrates dixit, quod talis per naturam futurus fuerit, nisi disciplina philosophiae & commentatione naturam edomuisset.* Docet autem in quibusdam quae antegressas habent causas, nullam tamen inesse necessitatem fatalem, cum ratione & consilio & disciplina & studio regi temperarique possint, atque adeo in totum tolli.

Notarit] Probro coram affecerit, vitiis ejus in conventu notatis.

Physiognomon] Qui hominum mores naturasque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoscere solet. Iis enim ex partibus potissimum augurantur mores atque naturam physiognomones, qui & metoposcopi vocantur. *Tranquillus* in Tito [c. 2.] *Qua quidem tempore aiunt metoposcopum a Narcisso Claudii liberto adhibitum, ut Britannicum inspiceret.*

Bardum] Stultum & ingenio tardum. *Sext. Pompeius* & *Nonius* explicant a vocabulo Graeco βάρδιστος.

Jugula] Duo enim homini utrinque solent ad claves esse jugula fere cava: jugula in alio genere animantium non sunt. Plinius [XI, 43.] *Terrestrium solus homo bipes, uni juguli, humeri: coeteris armi.* Est autem dexter jugulus & sinister. Hinc illud de Adriano imperatore refertur [apud *Dionem* lib. LXIX. pag. 788.] Ἐδόκει δὲ ὄναρ πρὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐν τε αἰθρίᾳ καὶ εὐδίᾳ πολλῇ εἰς τὴν ἀριστερὰν αὐτῷ σφαγὴν ἐμπεσεῖν, ἔπειτα καὶ ἐπὶ τὴν δεξιὰν παρελθεῖν.

Obstructas] Ut interseptus esset spiritus, nec ei liber commeatus pateret: eaque esset in eo causa tarditatis.

Alcibiades] Aut quod puerorum amator esset Socrates, aut quod nullum in eo vestigium libidinis Alcibiades sensisset, a quo sic aliquando surrexisset, ut si cum parente cubuisset.

Tolli, ut is ipse] Propensio, quae a naturalibus causis proficiscitur, proclivitas naturae est: avocatio ab ea, studio & disciplina fit, cum etiam voluntatis inductione emendetur; tantum abest, ut voluntas naturalibus causis obnoxia sit.

Quae

Quae tolluntur omnia] Posito fato & ex divinatione constituto, nullus relinquetur locus voluntati, studio, disciplinae. Divinatio enim non erit, nisi quaecunque futura praedicentur, necessario eveniant.

Ex divinationis ratione] Alterum caput, quo Stoici confirmant fatum: Divinatio est, igitur fatum: istudque reciprocatur, si fatum est, esse divinatio videtur. Hujus firmamenti *Plutarchus* in libello de Fato meminit: locus autem tam de oraculis deorum, quam de mathematicorum praedictionibus intelligi debet. Divinatio autem constat ex earum causarum notatione & observatione, quarum serie fatum connectitur.

CAP. VI. *Percepta*] Sic veteres libri, magisque vim & significationem vocabuli Graeci *perceptum* quam *praeceptum* attingere videtur. Sunt igitur *percepta*, observata, notata, spectata praecepta: alioqui apud *Ciceronem* ad comprehensionem hoc verbum pertinet, quam Graeci καταληψιν appellant. Θεώρημα porro vocabulum est mathematicum, ut ex *Euclide* intelligi potest, ut & πρόβλημα. Addit vocabulum Graecum ad ambiguitatem tollendam, ne de comprehensione & perceptione quavis loqui videretur.

Oriente canicula] Quod sidus ferventissimum est, aestuque omnia vaporat, & aquas siccat.

Cum Diodoro] Diodorus is fuit, qui cognomento Cronus appellatus est, philosophus ex Megarica schola eorum, qui ἐριστικοὶ & διαλεκτικοὶ dicebantur: quem sic admiratus est *Calimachus*, ut in epigrammate scripserit,

——— Αὐτὸς ὁ Μῶμος
Ἔγραφεν ἐν τοίχοις, ὁ Κρόνος ἐστὶ σοφός.

Hujus Diodori dialectica imbutus Arcesilas fuerat, quod declarat Sillographi παρῳδία· Πρόσθε Πλάτων, ὄπιθεν Πύῤῥων, μέσσος Διόδωρος: vixitque ante Arcesilam & Chrysippum. Hoc autem loco explicat rationem enunciationum, quae de re futura, deque eo quod fieri possit, aut non possit, aliquid dicunt, quod in prooemio pollicitus est.

Luctatio] Obtinere enim contendis contra ejus sententiam, quae non sunt futura, tamen fieri posse, cum ex divinatione nunc ejus sententiam imprudens confirmes.

Connectitur] Ἐκ συνημμένων Stoici appellant, quorum dialectica *Cicero* utitur.

Si Fabius] Nomen Fabii in exemplis hominum liberorum usurpare veteres solebant. *Cicero* lib. II. de Divin. [cap. 34.] *Q. Fabi, te mihi in auspicio esse volo.* In Topicis [cap. 3.] *Si ita Fabiae pecunia legata est a viro.* In servis Manium dicere solebant. *Cato* de re Rustica [cap. 141.] *Cum divis volentibus, quodque bene eveniat, Mando tibi, Mani.*

Conjunctio] Συμπεπλεγμένον vocatur a Stoicis. Copulationem dicere solemus.

Omne

Omne ergo quod falſum] Quod Diodoro videtur, Chryſippo refragante, ſed poſita divinatione, confirmatoque fato, iſta ſe neceſſitate conſtringente, & in has anguſtias ſe redigente.

CAP. VII. *Ille enim*] Hac in re quam ſecum pugnet Chryſippus, nec ſe explicare queat, ſic *Plutarchus* exponit in libro de Repugnantiis Stoicis [p. 1055.] Ὁ δὲ τῶν δυνατῶν λόγος πρὸς τὸν τῆς εἱμαρμένης λογον αὐτῷ πῶς οὐ μαχόμενός ἐστιν; εἰ γὰρ οὐκ ἔστι δυνατὸν, ὅπερ ἢ ἔστιν ἀληθὲς, ἢ ἔσται, κατὰ Διόδωρον, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἐπιδεκτὸν τοῦ γενέσθαι, κἂν μὴ μέλλῃ γενήσεσθαι, δυνατόν ἐστιν, ἔσται δυνατὰ πολλὰ τῶν μὴ καθ' εἱρμαρμένην ἀνίκητον καὶ ἀνεκβίαστον καὶ περιγεννητικὴν ἁπάντων, ἢ εἱμαρμένης δύναμιν ἀπόλλυσιν· ἢ ταύτης, οἵαν ἀξιοῖ Χρύσιππος, οὔσης, τὸ ἐπιδεκτικὸν τοῦ γενέσθαι, πολλάκις εἰς τὸ ἀδύνατον ἐμπεσεῖται· καὶ πᾶν μὲν ἀληθὲς ἀναγκαῖον ἔσται τῇ κυριωτάτῃ πασῶν ἀνάγκῃ κατειλημμένον· πᾶν δὲ ψεῦδος ἀδύνατον, τὴν μεγίστην ἔχον αἰτίαν ἀντιπίπτουσαν αὐτῷ πρὸς τὸ ἀληθὲς γενέσθαι· ᾧ γὰρ ἐν θαλάσσῃ πεπρωμένον ἐστὶν ἀποθανεῖν, πῶς οἷόν τε τοῦτον ἐπιδεκτικὸν εἶναι τοῦ ἐν γῇ ἀποθανεῖν. *Illa autem de eo quod fieri poteſt diſputatio, nonne, obſecro te, plane cum fati diſputatione pugnat? Etenim ſi non eſt pote quod verum aut eſt, aut erit, ut Diodorus ſentit, ſed omne cui contingere poteſt ut eveniat, etiam ſi eventurum non ſit, fieri tamen poteſt, multa profecto numerabuntur in iis quae fieri poſſunt, quae non inſuperabili, non omnium victori, domitorique fato obnoxia erunt, vel fati jus omne ſubvertet: aut ſi tale ſit quale Chryſippus cenſet, ſaepenumero id in quod cadit ut evenire poſſit, in id quod factu nefas incidet, ac quicquid verum eſt, illud idem neceſſarium erit, neceſſitateque omnium valentiſſima & veriſſima irretitum tenebitur: quicquid falſum, factu nefas, graviſſima intercedente cauſa ne verum evadat: nam cui in mari fatum eſt mori, quo tandem pacto ei eveniet ut in terra moriatur?*

Frangi hanc gemmam] Quam in anulo Cicero habebat.

Cypſelum] Nomen habuit a Cypſela, id eſt cumera, in qua latuit, exploratoreſque effugit. *Herodotus*, a quo hiſtoria narratur, annorum non meminit, ſed ſortem primum Bacchiadis, deinde Eetioni Cypſeli patri editam refert: ut vel alium ſcriptorem *Cicero* ſit ſecutus, vel *milleſimo ante anno* pro multo ante dicat, quam ſententiam magis omnino probo.

At ſi iſta comprobabis] Si veram ſtatues divinationem vatumque effata & oracula.

Et quae falſa] Quod paulo ante ex divinatione complectebatur, cum ita ſcripſit; *Omne igitur quod falſum dicitur in futuro, id fieri non poteſt.*

In his habemus] Jam enim id confecimus.

Ut ſi dicatur] Si quae falſa in futuris dicuntur, fieri non poſſunt, & ſi praedicta comprobanda ſunt, ut Chryſippus comprobat, in Diodori ſententiam invitus incidit. Senſus eſt, ſi comprobas divina praedicta, Chryſippe, neceſſarium dicas eodem modo regnaturum

naturum Cypſelum Corinthi, (eveniet enim) ut ſi dicatur, Africanum potiturum Carthagine, quod evenit poſtea; ea enim potitus eſt: & ſi dicatur vere de futuro, idque futurum ſit: quae tota Diodori ſententia eſt, qui verum in futuro cenſet tantum quod futurum ſit, idque neceſſarium. Ita invitus delaberis in Diodori ſententiam.

Carthagine] More antiquo libri quidam veteres *Carthaginem* accuſandi caſu habent.

Connectitur] Συνημμένον Stoici vocant connexum, nos conditionalem propoſitionem. Eſt autem apud Stoicos, quorum dialecticis Cicero imbutus erat, primus concluſionis modus, cum aſſumitur primum, ut ſequatur annexum.

Diſſentienti a magiſtro] Nam propter immutabilitatem praeterita cenſere videbatur neceſſaria Chryſippus, cum in ea ne deus quidem ullum jus habeat, praeterquam oblivionis. At Cleanthes ejus magiſter neceſſitatem ex natura rerum potius, quam ex immutabili temporis conditione metiebatur. Itaque natus eſt Fabius oriente canicula, ei neceſſarium non videbatur: nec id de liberis tantum cauſis intelligebat: quod Ciceronis exemplum ſatis declarat.

Quanquam id Chryſippo] Si neceſſarium eſt quod in connexo primum eſt, quod annectitur etiam neceſſarium eſſe tradunt. Quod & hic Cicero argumentatur, cum exceptione tamen, quod probet acumen Chryſippi, id in omnibus non valere exiſtimantis, ſed in multis videri cenſentis, ex conditione potius quam ex natura: aut aliquas certe argutias adducebat Chryſippus, quales in logicam multas conjecerat, etiam nonnunquam incredibiles & falſas: cujuſmodi eſt iſtud apud *Plutarchum* [Adverſ. Stoicos pag. 1059. D.] *Τὸ γὰρ ὦ ἄριστε συμπεπλεγμένον δι' ἀντικειμένων μὴ φάναι ψεῦδος εὐπόρως εἶναι, λέγεις δὲ πάλιν αὖ φάναι τινὰς ἀληθῆ τὰ λήμματα καὶ τὰς ἀγωγὰς ἀληθεῖς ἔχοντας, ἔστιν ὅτε καὶ τὰ ἀντικείμενα τῶν συμπερασμάτων ἔχειν ἀληθῆ, ποίαν ἀποδείξεως, ἢ τίνα πίστεως οὐκ ἀνατρέπει πρόληψιν.*

Sed tamen] Si ex connexo forte neceſſario non ſemper ſequitur annexum neceſſarium, argumentabimur, ſi cauſa naturalis eſt cur non moriatur in mari, in mari non moriturum.

Si naturalis] Αἴτιον φυσικὸν, quod προκαταβεβλημένον vocat *Aphrodiſieus.* Cauſae autem hae ſunt incluſae in rerum natura atque mundo, ut Stoici cenſent. Nec hic Cicero aſſentitur Diodoro, ſed ex divinationis comprobatione docet Chryſippum in Diodori ſententiam incidere.

Cap. VIII. *Æſtuans*] Satagens valdeque laborans, nec tamen ſe extricans, ab aeſtu ductum. Sic alio hujus libri loco Cicero loquebatur, qui a *Gellio* affertur: *Chryſippus aeſtuans laboranſque quonam pacto explicet & fato omnia fieri, & eſſe aliquid in nobis, intricatur hoc modo.* [Lib. VI. c. 2.]

Falli,

Falli sperat] Ilocaliter dicit Chrysippum sperare se fucum esse facturum astrologis. Falli autem pro falsum iri, vel falli posse dixit, ut ad Atticum [IV, 16.] *Cato tamen affirmat se vivo illum non triumphare*, id est, non triumphaturum.

Chaldaeos] Id est, mathematicos: genethliaci enim omnes, qui ex natalitio sidere futura praesagiunt, Chaldaei vocantur: quod enim illa natio siderum observandorum peritissima fuit, factum est, ut mathematici ita vocarentur. Chaldaeorum enim artem per totam Asiam Berosus sparserat, & ex eo vocabulum increbruerat. *Vitruvius* [Archit. IX, 4.] *Berosus, qui a Chaldaeorum civitate sive natione progressus in Asiam, disciplinam Chaldaicam patefecit, ita est professus.*

Conjunctionibus] Conjunctiones copulationes significant, ut in Topicis [cap. XIV.] *Deinde addunt conjunctionum negantiam, sic:* Non & hoc est & illud non est. Supra, *Ergo haec quoque conjunctio est ex repugnantibus.* Est Fabius & in mari Fabius morietur. Hic pro connexionibus usus est: quod, ut opinor, eadem utriusque sit necessitas, conjunctionis & connexionis.

Si quis natus] Proinde quasi plus in iis enuntiatis necessitatis lateat quam in aliis, quae sunt tamen ἰσοδυναμοῦντα.

Ne ipsa incidat] Ne in Diodori sententiam labatur.

Infinitarum] Communium & universarum, ut quaestiones infinitae dicuntur, quae theses sunt: nisi si quis pro indefinitis forte censeat intelligi.

Conjunctionem] Nam repugnantia pronunciata fiunt ex conjunctis, non ex connexis, idcirco dixit *conjunctionum negationem*, in Topicis *conjunctionum negantiam:* hoc modo, Et Fabius sub canicula natus est, & in mari morietur.

Cur idem medici] Nam hoc genus orationis insolens est & ignotum medicis, geometris & reliquis: neque percepta artis quisquam hac formula concepit, quam Chrysippus dictat.

Perspectum in arte] Quae antea vocavit percepta: ut locus fidem faciat *percepta* potius quam *praecepta* legi debere.

Venae] Ut apud Satyricum, *Tange miser venas.* Veteres & vulgus arterias a venis nihil distinguebat. Venas igitur arterias dicit, quae micant continenter in corpore.

Geometras] Ut apud *Fabium* libro primo, sic hoc loco, astrologia geometriae pars est: & in prima Tusculana geometria & arithmetica artes omnes mathematicas complectuntur.

Maximi orbes] Ut aequator, zodiacus, meridianus: alii minores, tropici, arctici.

Medii] In duas aequales partes.

Quid est quod] Cum in iis pronuntiatis locutionis, non sententiae, mutatio tantum sit: sunt enim, ut jam dixi, ἰσοδυναμοῦντα. Quo autem pacto ex connexis repugnantia fiant, explicat *Boëtius* in Topicis.

Distortius] Quod rectum esse videatur in connexis & conjunctis genus orationis, in repugnantibus tanquam depravatum & distortum: quumque in disputationibus genus istud Stoici frequentarent, idcirco in Tusculanis eos contortius concludere dicit: & lib. II. de Divin. [c. 51.] sic scribit, *Deinde contorquent & ita concludunt*, non igitur sunt dii, nec significant futura. Nec alia de causa *Stoicorum dumeta*, ut arbitror, dicit, quam quod in hoc dicendi genere inest asperitas quaedam.

Stoicorum causam] Ne Stoicorum praecepta labefactare videantur, si aliter enuncient.

Majus] Difficilius. In Paradoxis: *Quod eo* majus *est illi.*

Contortiones] Quae ex repugnantibus contexuntur. Id genus orationis dilucide declarat *Ciceronis* locus lib. II. de Divin. [cap. 51.] *Deinde contorquent, & ita concludunt:* Non igitur sunt dii, nec significant futura.

Signorum] Eorum ars.

CAP. IX. *Sed ad illam*] Explicat sententiam Diodori, qua Chrysippo respondere potest. Diodorus autem fatum non inducit, sed in enunciatis vim verborum interpretatur, non causarum seriem ponit, cum tamen ex vi verborum & ex enuntiationibus fatum confirmaret Chrysippus. Haec autem Diodori contentio tota ad logicen, ut initio dixit, pertinet.

Contentionem] Contendit enim, si quid in futuro verum sit, non posse non evenire. Libros περὶ δυνατῶν Chrysippus scripserat, in quibus magna illi cum Diodoro luctatio erat.

Quod fieri possit] Sitne ejusmodi ut necessario, ut Diodoro videtur, eveniat, an ut non sit necesse evenire, quae Chrysippi sententia est.

Quid valeat] Quae vis sit eorum enunciatorum, in quibus quid fieri posse dicitur.

Diodoro] Quod fieri possit, censet Diodorus immutabilitatem & necessitatem habere, nec fieri posse quin eveniat.

Attingit] Ad hanc sententiam, de qua quaeri solet, pertinet, quae fiunt necesse esse fieri.

Sed in factis] Non item, ut in praeteritis apparere in futuris immutabilitatem & necessitatem, sed latere, cum tamen nihilo minor sit, quae non esse videbatur in plerisque.

Commutatio] Ut si verum sit futurum aliquid, id omnino evenire sit necesse; & si enunciatum de futuro verum sit, non possit in falsum commutari. Ut enim quaerebatur, possetne eloquentia in infantiam commutari, & virtus in vitium converti, in hominum doctorum disputationibus: item quoque possetne verum in falsum converti: quod plane Diodorus negat.

Morietur Scipio] Aemilianus, qui cum Flacco, Graccho, & Carboni adversatus esset, fortis valensque, in cubiculo mortuus inven-

tus

tus est postridie. Ei vim Carbo attulisse existimatus, ut scribit *Cicero* ad Paetum: quod & hic sequi videtur. Alii venenum ei ab uxore Sempronia Gracchi sorore datum suspicati sunt.

Morietur noctu] Quod tamen in speciem minus necessarium esse videtur, quam Morietur: propterea quod omnes mortales hac conditione nati sunt, ut moriendum sit eis. Contendit tamen Diodorus non minus esse necesse.

Ex eo quia] Nam ex factis, quae futura fuerint, intelligimus.

Nec minus necesse] Sic libri veteres habent, ut non sit temere mutanda lectio. Dilucidam sententiam magis reddunt, & aliam faciunt, qui *Magis* legunt. Caeterum sententia esse potest, Nec magis, nec minus esse necessarium, Morietur, quam, illo modo morietur: legi potest, *Nec minus, quam necesse mori Scipioni, illo modo mori.*

Nec cum haec ita sunt] Quanquam enunciationes necessitatem veri vel falsi habent, ut Diodorus censet, non tamen ea de causa fatum fuerit: quod dum timeret Epicurus, & omnem enunciationem veram vel falsam esse negavit, & motum quendam commentitium declinationis atomorum induxit.

Extimescat] Quod confirmari putabat, si omnis enunciatio vera vel falsa esset.

Ab Atomis] Ab atomorum declinatione, cujus ope fatum tollit, cum declinatio a naturalibus impulsionibus, & necessariis causis voluntatem liberet. *Lucretius* [lib. II, 251.]

Denique si semper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur semper novus ordine certo,
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam, quod fati foedera rumpat,
Ex infinito ne causam causa sequatur:
Libera per terras unde haec animantibus extat,
Unde haec est, inquam, fatis avulsa voluntas,
Per quam progredimur quo ducit quemque voluptas?

De via deducat] Nam via ponderum, ut atomorum, e regione est, & ad perpendiculum: nunc Epicurus declinationem inducit incerta regione, & incerto tempore, ut voluntatis libertatem retineat. *Lucretius* [lib. II, 217]

Corpora cum deorsum recta per inane feruntur
Ponderibus propriis, incerto tempore ferme,
Incertisque locis spatio decedere paulum:
Tantum quod nomen mutatum dicere possis.

Inenodabiles] Quas enodare nemo possit, quibus se nemo possit expedire.

Ut sine causa fiat] Quia declinationis nullam causam Epicurus affert, ut aliorum motuum. Moveri per inane profundum, verbi gratia, individua corpuscula dicit propter pondus, & resilire in concursionibus

curſionibus ex plaga: ut illorum duorum motuum cauſae ſint, pondus & plaga; declinationis autem quam afferre tandem cauſam poteſt? Itaque in ea & a *Cicerone*, & ab omnibus Stoicis valde exagitatur & vexatur: *Plutarchus* περὶ τῆς ἐν Τιμαίῳ ψυχογονίας· Ἐπικούρῳ μὲν γὰρ οὐδὲ ἀκαρὲς ἐκκλῖναι τὴν ἄτομον συγχωροῦσιν, ὡς ἀναίτιον ἐπεισάγοντι κίνησιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, Et Epicurei ſibi conſcii culpae, timide eam ponebant, & minimam ſibi concedi poſtulabant. *Lucretius* [lib. II, 243.]

Quare etiam atque etiam paulum inclinare neceſſe eſt
Corpora, nec pluſquam minimum, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet.
Namque hoc in promptu manifeſtumque eſſe videmus,
Pondera quantum in ſe eſt non poſſe obliqua meare,
E ſupero cum praecipitant, quod cernere poſſis.
Sed nihil omnino recta regione viaï
Declinare, quis eſt, qui poſſit cernere, ſeſe?

De nihilo] Nam ſi declinatio iſta ſine cauſa eſt, de nihilo erit: ex quo fiet ut aliquid de nihilo ſit, quod nec phyſici, nec ipſe Epicurus voluit. *Lucretius* [lib. I, 151.]

Nullam rem è nihilo gigni divinitus unquam.

Per inanitatem] Per inane. Duo enim Epicurus principia ponit, atomos & inane.

E regione] Ad rectas lineas, ad perpendiculum, exadverſum, quod Epicurus κατὰ στάθμην dixit.

Alterum declinat] Non enim cauſari poterit quid ſit quod atomus una recta moveatur, altera oblique, quod tamen ei ſuſcipiendum erit.

Licet enim Epicuro] Quod non concedit tamen, fatum veritus. Putat enim, ſi omnis enunciatio ſit vera aut falſa, fatum fore, cum eſſe vera aut falſa ſine antegreſſis cauſis, & ex naturae neceſſitate manantibus non poſſit: quod falſum eſt. Nam cauſae voluntariae eſſe poſſunt, ut in Academiam deſcendendi.

Non enim aeternis] Ex quibus conſertum & contextum fatum eſſe oportet.

Deſcendit] Erat enim in declivi Academia, Athenae in edito.

Carneades] Novae Academiae philoſophus, diſputator acerrimus.

Sine cauſis] Voluntariis, quae ab animi inductione, impulſione & ratiocinatione proficiſcuntur, quae fortuito antegrediuntur. Nec hic Diodorum Cicero relinquit, cum ex ratione Diodori Epicureos Stoicis reſpondere nullo negocio poſſe oſtendit: nec Diodorus neceſſarias cauſas ponebat, ſed quae vis earum enunciationum eſſet, in quibus aliquid fieri poſſe aut non poſſe dicebatur, quaerebat.

Fortuito antegreſſas] In quibus nulla eſt neceſſitas fatalis.

Et inter cauſas] Quae neceſſariae ſunt, & neceſſario efficiunt.

Cohibentes] Continentes. Συνεκτικὰ αἴτια Graeci vocant, ab illis, quae προκαταρκτικὰ & τὰ ἐκτὸς αἴτια dicuntur diverſa.

Efficientiam] Vim efficiendi. Cicero in Topicis [cap. XV.] *Cauſarum igitur genera duo ſunt: unum quod vi ſua id quod ſub ea ſubjectum eſt certe efficit, ut ignis accendit.*

Ita & ſemper] Sine cauſis neceſſariis, ex aeterno verum fuit, ut inquit ex ſententia Diodori, Morietur Epicurus.

Archonte Pitharato] Annui archontes apud Athenienſes erant, ex quorum nominibus annos numerabant, ut Romani conſulum. Nomen Graecum retinuit: non tamen *Plinius*, qui magiſtratum vertit. Sic lib. XXXIII. [c. 7.] *Theophraſtus nonaginta annis ante Praxibulum Athenienſium magiſtratum.* Pitharati autem magiſtratu mortuum eſſe Epicurum, etiam *Laertius* ſcribit.

Nec qui dicunt] Ut Diodorus, qui tantum quaerit, quid valeant enunciationes de eo quod fieri poteſt aut non poteſt, non cauſas fatales ſcrutatur.

Verborum vim interpretantur] Veraene ſint enunciationes an falſae.

At qui introducunt] Ut Stoici.

CAP. X. *Alia videamus*] Argumenta Stoicorum, quibus fatum probant.

Si eſt motus] Ut appetitio & voluntas: nec contra Epicurum iſta diſſeruntur, ſed ad confirmationem fati. Diſputat *Alexander* lib. II. de animo, κίνησιν τινὰ ἀναίτιον εἶναι.

Dialectici] Stoici. Eos enim Dialecticos vocabant. *Cicero* in Topicis [cap. XII.] *Sequitur locus dialecticorum proprius.*

Cauſſis fiunt antegreſſis] Antecedentibus, quas tollunt, qui ſuapte impulſu aliquando voluntatem moveri dicunt ſine anteceſſione cauſae. Has cauſas προηγουμένας vocant & προκαταρκτικάς.

Epicuro] Qui negat omnem enunciationem veram aut falſam eſſe, ne fatum comprobare cogatur. Epicuro tamen hac in re non aſſentietur, ſed, ſi conditio feratur, Epicurum ſequi mallet quam fatum recipere.

Eam plagam] Nam hac plaga minus ſe laeſum iri cenſet, quam ſi fatum comprobet: quod vulnus intollerabile & propemodum letale eſſet.

Diſputationis] In ea aliquid dubium videtur controverſum eſſe: alioqui id non tantopere diſputaret Chryſippus.

Tolerabilis] Cum ex ea ſequatur everſio vitae & morum, & voluntatis ſervitus.

Itaque contendit] Quod argumentum eſt, eam rem aliquid diſputationis habere, cum in eo probando uſque adeo vires ſuas experiatur.

Veretur] Quod tamen ei verendum non eſt, cum ex eo non ſequatur fatum eſſe.

Sic Chryſippus] Rem eſſe ſibi factam putat, ſi doceat omnem enun-

enunciationem veram aut falſam eſſe, ſequi enim ex eo cenſet fatum eſſe: cum id ex contradictionis vi, non rei natura certum ſit.

Sed Epicurus] Motum declinationis excogitavit Epicurus, ut voluntatis libertatem retineret, ne, ſi in pronum ſemper laberentur atomi neceſſario & naturali motu, fato fierent omnia: nunc enim cum incerto ſpacio & regione declinent, ex eo efficitur, ut, quandocunque volumus, nobis omnis ſuſceptio & animi inductio libera ſit & voluntaria.

Tertius quidam motus] Tres atomis motus Epicurus, ut Plutarchus ſcribit, tribuit: unum κατὰ στάθμην, id eſt ad lineam: alterum κατὰ παρέγκλισιν, id eſt per declinationem: tertium κατὰ πληγήν, id eſt ex plaga. Ad lineam moventur deorſum per inane profundum: per declinationem, cum minimum declinant, ut complexiones, copulationes & adhaeſiones atomorum fiant; nam ſi omnes e regione moverentur, nulla alteram attingeret: ex plaga, cum propter ſoliditatem ex conflictu reſultant. *Lucretius* [lib. II, 83.]

Aut gravitate ſua ferri primordia rerum,
Aut ictu forte alterius, nam cita ſuperne
Obvia cum flixere, fit ut diverſa repente
Diſſiliant: neque enim mirum, duriſſima quae ſint
Ponderibus ſolidis, neque quicquam a tergibus obſtet.

Pondus] Omne corpus Epicuro grave eſt, deorſumque fertur, etiam ignis. *Lucretius* [lib. II, 185.]

——— *nullam rem poſſe ſua vi*
Corpoream ſurſum fieri ſurſumque meare.
Ne tibi dent, timeo, flammarum corpora fraudem, &c.

Minimo] Libro I. de Fin. [c. 6.] *Perpaulum, quo nihil poſſet fieri minus. Tantum quod momen mutatum dicere poſſis, Lucretius* dixit. Ita, ut opinor, ſperavit ſe vitaturum reprehenſionem Epicurus, ſi puſillam declinationem comminiſceretur, & tanquam pro ſuo jure ſumeret. Eaque cauſa fuit, cur ejus verbum poneret *Cicero,* & ut intelligeretur quid minimum intervallum diceret.

Sine cauſſa] Nam iſtam declinationem non efficit pondus; e regione enim ferrentur: nec plaga; nondum enim conflixerunt atomi, ut ex pulſu declinent.

Nam qui poteſt pelli] Quo tandem pacto ex plaga motus ille eſſe poſſit, cum atomi rectis lineis in praeceps ferantur?

Ad perpendiculum] Perpendiculum & linea vocabula ſunt architectorum, quae ab iis mathematici mutuantur.

Nunquam depellatur] Non depellantur, nec ab aliis declinare coguntur, ſi recta moventur, qui corporum motus eſt.

Ne contingat] Contactus enim atomis propter earum ſoliditatem depulſionem affert: niſi autem ſe contingant, nihil gignetur, nullaeque fient complexiones nullaque concilia rerum. *Lucretius* [lib. II, 221.]

Quod nisi declinare solerent, omnia deorsum,
Imbris uti guttae, caderent per inane profundum:
Nec foret offensus natus, nec plaga creata
Principiis: ita nil unquam natura creasset.

Hanc Epicurus rationem] Hanc declinationem atomorum.

Gravitate] Pondere.

Nihil liberum] *Lucretius* [lib. II, 251.]

Denique si semper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur semper novus ordine certo,
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam, quod fati foedera rumpat,
Ex infinito ne causam causa sequatur,
Libera per terras unde haec animantibus extat,
Unde est haec, inquam, fatis avulsa voluntas?

Hinc Democritus] *Laërtius* atomorum auctorem Leucippum fuisse praedicat: *Cicero* hoc loco Democritum dicit, cujus imitator fuerit Epicurus.

Accipere] Admittere & subire. *Cicero* [Acad. I, 7.] *E quibus aer & ignis movendi vim habent & efficiendi: reliquae partes, accipiendi & quasi patiendi.*

CAP. XI. *Acutius*] Multo subtilius Carneades pro Epicuro respondebat Stoicis. Docebat enim motum esse posse quendam voluntarium, a se ortum, cujus antegressae & externae causae nullae essent.

Suam caussam] Quae fatum tollit & libertatem voluntatis constituit.

Motum voluntarium] Qui a voluntatis impulsione & propositione esset.

Antecedentibus] Antegressis, quae externae sunt, sed voluntariis & internis.

Communi igitur] Quando libero voluntatis impulsu aliquid susceptum est sine antegressa causa, sine causa aliquid quempiam velle dicimus: quod tamen falsum est, ut similitudine declaratur.

Ut physici] Illi qui vacuum in rerum natura esse nihil censent, sed omnia conferta & plena: nam Epicurus contra, inane ponit.

De ipsa atomo] Quod item de atomis ab Epicureis dici posset, eas antecedentibus causis non moveri, sed suis & internis, ut pondere & gravitate.

Rursus autem] Ut causa est cur individuum, id est atomus, feratur deorsum, gravitas: ita motus animorum causa fuerit voluntas, non externa causa. Motus autem voluntatis causa est ὁρμὴ, id est appetitus, & ratio.

Sine caussa] *Plutarchus* Stoicorum argumentum esse dicit ad confirmationem fati, τὸ μηδὲν ἀναιτίως γίνεσθαι, ἀλλὰ κατὰ προηγουμένας αἰτίας. Illud *Sine causa*, quod posuerat, mutat, ne in physicorum

rum irriſionem incidat, qui nullo modo ferre poterant quicquam ſine cauſa fieri dici: ac ut in atomi motu negat extrinſecus quaerendam cauſam, ita quoque in appetitionibus negat eſſe quaerendas antegreſſiones cauſarum.

Quod cum ita ſit] Verum & falſum in enunciatis nihil adfert cauſae cur fatum ſit. Fatum enim non fuerit ſine neceſſariis cauſis: at ut verum & falſum ſit, efficere poſſunt cauſae fortuitae & voluntariae. Hic igitur argumentatio Chryſippi repetitur, & diluitur.

Futura, inquit] Chryſippus.

Quae cauſas] At cauſas habere poſſunt fortuitas & voluntarias, non ex aeternitate ſatas: ſic enim reſpondetur Chryſippo.

CAP. XII. *Confectum negocium*] Cicero de Divin. [II, 49.] *Quam paucis verbis negocium confectum putant.* Sic *Martialis* [lib. I. Epigr. 28.] *Tu factam tibi rem ſtatim putaſti.* Ductus eſt ſermo ab hominum pactionibus & negociis.

Sine cauſſa] Quod tibi non concedetur. Nam ut fiat ſine cauſis ex aeternitate naturae manantibus, non fiet tamen ſine cauſis fortuito antegreſſis.

Cauſſam cauſſa ſerens] Ex eo cauſarum ſeries dicitur fatum, id eſt, εἱρμὸς αἰτίων.

Sexcentis] Pro infinitis & innumeris ſexcenta Latini dicere ſolent. Cicero ad Atticum, *Belli periculum, militum improbitas, ſexcenta praeterea alia.*

Si tum non eſſet] Cum eſſet nondum capta.

Ne illa quidem everſa] Sic locum reſtitui ex libris ſcriptis. Sententia eſt, ne capta quidem urbe, vera fuerit enunciatio, Capiet Scipio Numantiam: non enim id jam futurum, ſed praeteritum erit.

Poteſt igitur] Si ex vero in falſum futura mutari poſſunt, poſſet aliquid factum eſſe, quod falſum fuerit futurum eſſe. Hic enim Cicero ex Diodori ſententia Chryſippo reſpondet, & ſine fato docet futura immutabilia eſſe poſſe. Locum per interrogationem lego.

Inſtantia] Praeſentia. *Cicero* de Orat. [II, 25.] *Genus cauſae ex controverſia facti, vel ex futuri, vel ex inſtantis.*

Conſequenti] Futuro, ſequenti.

Cauſſas immutabiles] Ut vult Chryſippus. Immutabiles autem cauſae fatales ſunt & neceſſariae.

Et tamen tam eſt immutabile] Quae ſententia eſt Diodori.

Hortenſius] Qui Cicerone haec condente jam mortuus erat. Habebat autem in agro Tuſculano villam Hortenſius.

Verum non eſt] Id eſt, vera non eſt. Inconſequens prope oratio ex conſuetudine dialecticorum diſputantium.

Quorum iſti neutrum] Epicurei, qui hujuſmodi enunciationes nec veras, nec falſas eſſe dicunt, ut dicet infra Cicero.

Nec nos impediet] Si in futuris immutabilitatem Diodoream statuamus, non impediet nos ignava ratio, ut eos impedit qui fatum ponunt: nam in dissolvenda valde laborant. Nec haec ratio fatum confirmabat, sed ex fato ducebatur hoc incommodum, & hinc fatum subvertebatur: proinde sequitur, *Carneades premebat alio modo.*

Ἀργὸς λόγος] Λόγος Stoicis ratiocinatio est & syllogismus, ut ex *Diogene Laertio* perspici potest. Haec ratio ignava dicitur: quia, si ei pareamus, nihil in vita agemus. His autem ratiocinationibus sic nomina imponebant ex re & argumento, λόγος ἐγκαλυμμένος, λόγος θερίζων, λόγος ψευδόμενος. Ignavae rationis sic meminit *Plutarchus* [de Fato p. 574.] Πέμπτον δὲ καὶ ἐπὶ πᾶσιν εὐχαὶ θεῶν καὶ θεραπεῖαι λεγέσθωσαν· ἀργοὶ δὲ καὶ θερίζοντες λόγοι, καὶ ὁ παρὰ τὴν εἱμαρμένην ὀνομαζόμενος, σοφίσματα ὡς ἀληθῶς κατὰ τοῦτον τὸν λόγον τυγχάνει ὄντα. Attigit & *Plato* in Menone [p. 17.] Οὐκοῦν δεῖ πείθεσθαι τούτῳ ἐριστικῷ λόγῳ· οὗτος μὲν γὰρ ἡμᾶς ἀργοὺς ποιήσειε.

Interrogant] Nam interrogat is cui respondendum est, ut respondendum est ista ratiocinanti.

Si fatum tibi est] Captionem esse censet Plutarchus & σόφισμα appellat.

Et alterutrum est fatum] Id est fato decretum, fixum & ratum. Nam fatum hoc loco ita dictum esse videtur ut sit tanquam fatale.

CAP. XIII. *Quod eadem ratione*] Quia quod in morbo dictum est, licet in omni re gerenda eodem modo enuncies: ex quo tolletur omnis actio.

Haec ratio a Chrysippo] Chrysippus etsi fatum affirmabat, tamen & id quod fieri potest, & consilium, & deliberationem & actiones, & officia retinebat, ut docet *Alexander.* Is igitur rationi ignavae, quae ad eversionem fati obiiciebatur, respondebat.

Simplicia] In quibusdam simplex esse fatum ponit Chrysippus: in aliis tanquam duplex & copulatum, ut utrumque confatale sit. Ita ignavam captionem solvit.

Sive fuerit Laius] Esse cum muliere honeste & verecunde dicebant Romani, pro cum muliere rem habuisse. Auctor Varro.

Sic enim appellat] Συνειμαρμένον Chrysippus dixit, quod *confatale* Cicero vertit. Hoc vocabulum apud *Plutarchum* extat in libello de Fato.

Cum uxore] Jocasta, quam tamen *Homerus Epicasten* vocat. Responderat autem Apollo Laio, ipsum interfectum iri ab eo quem procreasset. Oraculum est apud *Euripidem* [Phoeniss. vs. 19.]

Εἰ γὰρ τεκνώσεις παῖδ', ἀποκτενεῖ σ' ὁ φύς.

Milo] Crotoniates.

Referret] Redderet, responderet.

Refelluntur] Quod in eis quiddam copulatum sit & confatale, ut censet Chrysippus.

CAP.

CAP. XIV. *Carneades genus*] Carneades instituto novorum Academicorum in Stoicos disputabat: sed in oppugnatione fati non probabat ignavam rationem, & Stoicos alio argumento premebat.

Adhibebat calumniam] Nam captio & calumnia inest in ratione ignava.

Conclusio] Argumentatio.

Antecedentibus] Προηγουμέναις αἰτίαις.

Conserte, contexteque] Naturalis quaedam est causarum series & colligatio.

In nostra potestate] Quod ἐφ' ἡμῖν dicunt.

Hoc arctius] Haec ratio & conclusio firmissima est. Ductum a fascibus qui vinculis astringuntur.

Referre] In nos rejicere & retorquere, qui fatum negamus: & tamen immutabilitatem in futuris dicimus ex Diodori sententia.

Nihil dicat] Non enim partium necessaria fuerit colligatio & series causarum, si omne futurum ex aeternitate verum sit, cum sine causis necessariis & antegressis verum esse possit.

Naturalis] Ut vult Chrysippus, Diodoreis repugnantibus.

Itaque dicebat] Diodori sententia περὶ δυνατῶν adversus Stoicos utebantur Academici, ut vera ex aeternitate futura essent, sine naturalium causarum antecessione: ac proinde Carneades divinationem esse negabat posse, etsi immutabilitas in futurorum veritate esset, nisi in iis quae naturalibus & necessariis causis continerentur.

Marcellum eum] *Cicero* de Divinatione [lib. II. c. 5.] *Ut si quis M. Marcellum illum, qui ter consul fuit, multis annis ante dixisset naufragio esse periturum, divinasset profecto.* Et in Pisonem, [cap. XIX.] *M. Marcellus, qui ter consul fuit, summa virtute, pietate, gloria militari, periit in mari.* Fuit autem, ut *Asconius* ait, nepos illius Marcelli, qui Syracusas cepit Is naufragio ad Africam periit paulo ante tertium Punicum bellum.

Ex aeternitate] Ex infinito & aeterno tempore.

Vestigia] In quibus admonitio esset praeteriti.

Quo minus futura] Apollini nota esse, cui ne praeterita quidem nota sint.

Posse denique] Posse tum demum.

CAP. XV. *Quocirca*] Colligit omnia esse expeditiora & liberiora Diodoreis quam Stoicis, & eorum sententias valde discrepantes esse: quas tamen quispiam fortasse easdem falso esse putaret, & nonnulli Stoici clamabant. Non enim necesse est Diodoro divinationem & oracula approbare: necesse est Stoicis, si sibi constare velint.

Iis autem] Diodoreis.

Hi enim] Stoici.

Illorum] Diodoreorum, qui sine causarum antecessione futura ex aeterno tempore vera esse dicunt.

Quod si concedatur] Antea negavit omnis motus causas esse antecedentes, unde fatum Stoici argumentabantur: nunc hoc concesso, negat tamen sequi fatum esse.

Ex aeternis caussis apta] Ex causis in rerum natura, quae aeterna est, positis profecta. Nam hujusmodi causae vi sua certe efficiunt quod sub eis subjectum est, ut ignis accendit.

Caussa autem est] Quae efficienter rei cuique antecedit. Itaque adjumenta, praecursiones, materiam, ferramenta, sine quibus aliquid effici nequit, in causis hic non numerat.

In campum] Martium, ubi se juventus Romana exercebat. Cicero de Orat. [II, 62.] *Ut in illum Titium, qui cum studiose pila luderet, & idem signa sacra noctu frangere putaretur, gregalesque cur in campum non venisset requirerent, excusavit Vespa Terentius, quod eum brachium fregisse diceret.*

Quod Alexandrum] Qui, rapta Helena, Trojae excidii causa fuit.

Clytaemnestram] Quae Agamemnonem maritum interfecit.

Ex hoc genere] Ex eo genere rerum sine quibus effici non potest. Locus est ex Ennii Medea.

Regredi infinite] In infinitum retroire.

CAP. XVI. *Interesse*] Etiam Stoici, ut proinde ex eorum sententia aliquid antecedere possit, quod causa non sit.

Serpentis] Alii a serpente ulceratum Philoctetem scribunt: alii cecidisse in ejus pedem sagittam hydrae cruore imbutam.

Post autem] Posteaquam Lemnum venit in expeditione belli Trojani.

Ratio igitur] Scimus enim, cur in Lemno relictus, sit ex eventu.

Necesse est enim] In contradictione disjunctionum necessitas est: proinde pars altera vera, altera falsa est. Ea ratio erat Diodori.

Ait quid] Affirmat.

Tales enunciationes] Quae de futuro aliquid dicunt quod fieri possit, aut non possit, ut Sauciabitur Philoctetes. Nam cum Epicurus omnem enunciationem veram aut falsam esse negabat, id potissimum de his intelligebat.

Ex contrariis] Sauciabitur, aut, Non sauciabitur Philoctetes, verum dicebant; nec tamen Sauciabitur, verum; nec Non sauciabatur, falsum.

In eloquendo] In enunciando.

Nec verum, nec falsum] In Epicureos argumentatur, qui ista enunciata nec vera, nec falsa dicebant. Nam quod nec verum nec falsum est, verum non est: quod verum non est, id falsum est.

Tenebitur] Non negabimus, ut Epicurei, sed defendemus ex Diodori sententia, omnem enunciationem veram aut falsam esse: nec ex eo tamen sequi fatum esse, quamvis vera sint ex aeternitate.

tate. Non enim erunt ea ex aeternis apta & nexa causis, quae fati necessitatem habeant.

CAP. XVII. *Ac mihi quidem videtur*] Duae veterum sententiae fuerunt: una eorum qui fato fieri omnia censebant: altera eorum qui neque fatum ponebant, & voluntarios animi motus esse dicebant. Chrysippus & fatum probavit, & voluntatis libertatem retinuit.

Id fatum] Nam Chrysippus in fato vim necessitatis non ponit, cum aliquid in nostra potestate relinquit.

Aristoteles] In Acroamaticis semper fatum oppugnat *Aristoteles*, & ejus interpres *Alexander*: sed in Exotericis, ut opinor, etiam fatum posuerat, velut in libro de mundo [c. VII. p. 378.] Οἶμαι δὲ καὶ τὴν ἀνάγκην οὐκ ἄλλο τι λέγεσθαι, πλὴν τοῦτον, οἱονεὶ ἀκίνητον οὐσίαν ὄντα· εἱμαρμένην δὲ διὰ τὸ εἴρειν τε καὶ χωρεῖν ἀκωλύτως· πεπρωμένην δὲ καὶ διὰ τὸ πεπερατῶσθαι πάντα, καὶ μηδὲν ἐν τοῖς οὖσιν ἄπειρον εἶναι, & caetera. Eam enim Peripateticorum & Academicorum, qui iidem erant, sententiam fuisse, sic in Academicis scribit, *Quam interdum eandem necessitatem appellant, quia nihil aliter possit, atque ab ea constitutum sit, evenire, quasi fatalem & immutabilem continuationem ordinis sempiterni: nonnunquam quidem eam fortunam, quod efficiat multa improvisa haec nec opinata nobis propter obscuritatem ignorationemque causarum.* [Lib. I. cap. 7.]

Chrysippus tanquam] Eam sententiam ferre Chrysippus videtur, & ita rem disceptare, ut & fato omnia fiant, & aliquid sit in nostra potestate.

Honorarius arbiter] Is est quem litigantes honoris causa delegerunt disceptatorem controversiae suae, aeque ac ab honore praetoris jus praetorium honorarium dicitur. Sic Cicero in Tusc. V. [41.] *Quorum controversiam solebat tanquam honorarius arbiter judicare Carneades.* Sic pro Cecinna [cap. 2.] *honorariam & domesticam amici operam* arbitrium appellat.

Medium ferire] Ab ictu ductum & petitione. Mediam quandam secutus est sententiam.

Sed applicat se] In eorum tamen est sententiam propensior, qui fatum negant, & voluntatis motus liberos, non coactos putant, cum in fato necessitatem non ponat, sed propensionem & inclinationem. Ductum ab alienigenis, qui Romae ad aliquem patronum se applicabant.

Verbis utitur suis] Quibus uti solet de vi & potestate fati differens. Nam vicissim tantam ei tribuit necessitatem, ut aestuans & laborans retinere vix possit animi libertatem. Ita se induit & implicat. Id ex *Plutarcho* intelligi potest, qui ita scribit [de Repugn. Stoic. pag. 1056] Ὁ δὲ λέγων, ὅτι Χρύσιππος οὐκ αὐτοτελῆ τούτων αἰτίαν, ἀλλὰ προκαταρκτικὴν μόνον ἐποιεῖτο τὴν εἱμαρμένην, ἐκεῖ πάλιν αὐτὸν ἀποδείξει μαχόμενον πρὸς αὑτὸν, ὅπου τὸν μὲν Ὅμηρον ὑπερφυῶς ἐπαινεῖ περὶ τοῦ Διὸς λέγοντα.

Τῷ

Τῷ ἔχετ', ὅτι κεν ὔμμι κακὸν πέμπῃσιν ἑκάστῳ
Ἠ ἀγαθόν- & τὸν Εὐριπίδην,
Ὦ Ζεῦ, τί δῆτα τοὺς ταλαιπώρους βροτοὺς
Φρονεῖν λέγοιμ' ἄν· σοῦ γὰρ ἐξηρτήμεθα,
Δρῶμέν τε τοιάδ', ἃ σὺ τυγχάνεις φρονῶν.

Αὐτὸς δὲ πολλὰ τούτοις ὁμολογούμενα γράφει· τέλος δὲ, φησὶ μηδὲ ἴσχεσθαι, μηδὲ κινεῖσθαι μηδὲ τοὐλάχιστον ἄλλως ἢ κατὰ τὸν τοῦ Διὸς λόγον, ὃν τῇ εἱμαρμένῃ τὸν αὐτὸν εἶναι.

In assensionibus] Quas συγκαταθέσεις vocant, id est approbationes. Visis autem, quae propriam habent declarationem earum rerum quae videantur, fides & assensio adjungitur. Ac primum quidem cum quid objicitur sensibus, phantasia est, id est visum: quam sequitur assensio: assensionem comprehensio. Nam cum visum acceptum & approbatum erat, comprehensionem vocabant.

Vi effici] Vi quadam fatali & necessaria.

Iique ita disserebant] Ita argumentabantur liberas esse approbationes.

Etsi appetitus] Appetitio, quae ὁρμὴ dicitur, qua, quod ad naturam suam accommodatum est, expetunt animantes: ut res perspicuas approbant.

Appetitum sequuntur] Actiones.

Etiam assensiones] Quae appetitum sequuntur, & quibus ante quam agamus approbamus. *Plutarchus* [de Repugn. Stoic. pag. 1057. A.] Καὶ μὴν ἐν γε τοῖς πρὸς τοὺς Ἀκαδημιακοὺς ἀγῶσιν ὁ πλεῖστος αὐτῷ τε Χρυσίππῳ & Ἀντιπάτρῳ πόνος γέγονε περὶ τοῦ μήτε πράττειν μήτε ὁρμᾶν ἀσυγκαταθέτως.

Caussa appetitus] Non est in nostra potestate, sed externa est & fatalis.

Appetitu] Ut assensiones & actiones, quibus appetitus praecurrit, quarumque auctor est.

Nec laudationes] Si necessitate fatali constricti, agimus coacti & inviti, neque virtus laudem, neque vitium vituperationem meretur: nec optimi cives honore, scelerati supplicio affici debent.

Necessitatem improbaret] Fatum enim nectit Chrysippus ex caussis praecurrentibus, non necessariis tamen. *Cicero* in Topicis [c. 15.] *Alia autem praecursionem quandam adhibent ad efficiendum, & quaedam adferunt per se adjumenta, etsi non necessaria, ut amori congressio caussam attulerit, amor flagitio. Ex hoc genere causarum, ex aeternitate pendentium, fatum a Stoicis nectitur.* Quod idem de Stoicorum sententia etiam a *Plutarcho* scribitur in cap. de Fato. [de Plac. Philos. cap. 27.] Ita cum a fato Chrysippus necessitatem removeret, aliquid in nostra potestate relinquebat.

Sine praepositis caussis] Sine antecedentibus causis.

Caussarum enim] Multa causarum genera ponunt Stoici, αὐτοτελῆ, προκαταρκτικά, συναίτια, ἑκτικά, συνεκτικά. Perfectas & principales

cipales αὐτοτελεῖς αἰτίας καὶ κυρίας vocant, adjuvantes συναίτια; quae adjumenta quaedam afferunt, etsi non necessaria.

Itaque illi rationi] More Stoicorum, qui συλλογισμὸν λόγον, ratiocinationem rationem, saepenumero vocant.

Paulo ante conclusi] Ea est, Si omnia fato fiunt, omnia fiunt caussa antecedente.

Ut ne appetitus] Quia in illis causis nulla necessitas est, ut vis afferatur appetitui.

Perfectis] Quae efficienter rei cuique antecedunt, & necessitatem afferunt.

Illa conclusio] Non in Chrysippum.

Commota viso] Visum antecedit approbationem: visis enim perspicuis credimus & assentimur. Sic autem interpretari solet φαντασίαν Cicero.

Proximam caussam] Evento & rei propinquiorem: etsi illa antecedens est & externa. Proxima igitur est quae προσεχὴς dicitur: eadem etiam interdum continens dicitur, id est cohaerens & conjuncta cum re, ut paulo post. Continentem aliam posuerunt caussam Stoici omnia pervadentem & penetrantem quem spiritum adpellavere, rei cujusque vim naturamque foventem & arcentem. Causae antecedentes & antegressae sunt προκαταρκτικὰ & προηγούμενα αἴτια, sive necessariae sint, sive non sint.

Non ut illa quidem] Ut sine viso fieri non possit, nec tamen in visi impulsione necessaria sit approbationis causa, sed tanquam principium & adjumentum, reliquo animi motu libero & soluto.

Sed revertitur] *Gellius* libro VI. cap. 2. istam Chrysippi sententiam explicat & laudat. *Alexander* in libro de fato damnare videtur. Ἀλλὰ ἀφωρισμένως ἕκαστον πράττειν ὧν πράττομεν, παραπλησίως τῷ θερμαίνοντι πυρὶ, καὶ τῷ λίθῳ τῷ καταφερομένῳ, καὶ κατὰ τοῦ πρανοῦς κυλιομένῳ κυλίνδρῳ. Sententia est, Ut cylindrus ab impulsione externa principium motus habet, reliquum a sua mobilitate: sic in approbationibus principium est ab objecta extrinsecus specie, reliquum ab animi libero motu.

CAP. XIX. *Et quasi signabit in animo*] Ductum ab annulis signatoriis speciem in cera signantibus. *Diogenes* Laertius [VII, 45.] Τὴν δὲ φαντασίαν εἶναι τύπωσιν ἐν ψυχῇ, τοῦ ὀνόματος οἰκείως μετενηνεγμένου ἀπὸ τῶν τύπων ἐν τῷ κηρῷ ὑπὸ τοῦ δακτυλίου γινομένων.

Extrinsecus pulsa] Viso commota.

Sine causa antecedente] Quamquam non necessaria, sed praecurrente.

Distinctio] Ut quaedam perfectae sint & principales, αὐτοτελῆ καὶ κύρια αἴτια: quaedam adjuvantes, συναίτια, ex quibus fatum texitur.

Haec cum ita sint] Sic disceptat controversiam Chrysippi fatum ex praecurrentibus causis & non necessariis nectentis, voluntatisque

tatisque libertatem retinentis, & eorum qui fatum negant, ut eos verbis, non re diffidere doceat: quod consequitur, explicata utriusque sententia.

Fato fieri] Sed liberas esse.

Alia ratio] Non enim tantum verbis, sed re etiam dissentirent, si praecurrere visum negarent, & a se animum libere sine specie oblata moveri dicerent.

Eam caussam] Proximam & continentem.

Ut si omnia fato] Quod fieret, si causa necessaria & principalis esset.

Ab hoc dissentiunt] Qui fato fieri omnia negant.

Ejusmodi] Cujusmodi fatum Chrysippus ponit: contra tamen omnium sententiam, & anteceptam animo informationem fati.

Omninoque] Repetit distinctionem causarum principalium & adjuvantium.

Eas fato fieri] Disputatio de vocabulo est, quid fatum sit. Nam hi, qui fato omnia fieri negant, fatum tantum ponunt in principalibus & necessariis causis: quae quidem fati vera est notio, cui vim affert Chrysippus, ut aliquid in nostra potestate relinquat; nam contra omnium sententiam fatum necessitate liberat, & in praegressione causarum adjuvantium ponit. In quo ab Alexandro reprehenditur.

Ab iis fatum] In quibus tamen a Chrysippo etiam fatum ponitur. Docuit ergo paulo ante Cicero Chrysippum, dum aliquid in nostra potestate relinquit, in eorum sententiam esse delapsum, qui omnia fato fieri negant. Mox Epicurum dicet fatum sine necessitate sequi potius debuisse, quam commentitios motus afferre. Nam ita defendere posset quendam esse animi motum voluntarium, si in fato necessitas nulla esset.

CAP. XX. *Errantibus*] Non recte cadentibns in praeceps.

Inquit] Epicurus.

Primum] Si declinatio motus est atomorum, cur alius eis & a Democrito, & a te motus tribuitur? a Democrito plagae, a te ponderis? *Plutarchus* [de Placit. Philos. I, 23.] Δημόκριτος ἓν γένος τῆς κινήσεως τὸ κατὰ πληγήν. Idem etiam fatum ponebat. Auctor *Plutarchus* in Cap. de necessitate. [De Plac. Philos. I, 25.] Hinc etiam optime explicari potest locus superior, quo motum quendam oriri dicebat extra pondus & plagam: ut pondus ex Epicuri sententia dictum sit, plaga, Democriti: quem tamen locum paulo aliter ex *Plutarcho* sum interpretatus.

Minimo] Quod appellavit Epicurus, ut ait antea Cicero, ἐλάχιστον.

Duobus] Minimis intervallis.

Optare hoc] Voluntatis alicujus & optati potius hoc esse videtur, quam disputationis & doctrinae. *Cicero* in Lucullo [c. 38.] *Som-*

nia

nia censet haec esse Democriti non docentis, sed optantis. Et II. Tuscul. [12.] *Optare hoc quidem est, non docere.*

Inani] In vacuo spatio, in quo nihil est quod atomum appellat.

E regione] Ad lineam.

Sui ponderis] Cur, cum declinet, non deorsum feratur suopte pondere: sunt enim Epicuro omnia corpora gravia, ut docui.

Sibi dicere] Nam se putat reperisse fati liberationem.

Non modo fatum] Quando fatum a nonnullis sine necessitate ponitur, ut paulo ante a Chrysippo.

Ut essent atomi] Individua corpuscula, quae Epicurus rerum primordia putat, nulla censet Cicero.

Nam si atomis] Ut gravitatis & ponderis motus in atomis necessarius est, ita declinationis motus. Ex quo evenit, ut, quo commento fatum se depulsurum putavit Epicurus, eo imprudens fatum constituat. Necessarium esse motum ponderis non potest inficias ire, nisi suorum convellat principiorum motum perpetuum, qui si non esset necessarius, non debuit excogitare declinationem ad fati depulsionem.

INDEX

INDEX

AUCTORUM VETERUM,

Qui in NOTIS emendantur aut notantur.

Numerus paginam ſignificat.

Moeris

Index Auctorum.

FINIS.

BOOKS Printed for, and Sold by CORNELIUS CROWNFIELD, at *Cambridge*, and JOHN CROWNFIELD, at the *Rising Sun* in St. *Paul's* Church-Yard, *London*.

C. Julii Caesaris & A. Hirtii quae exstant Omnia. Ex Recensione *Joannis Davisii*, cum ejusdem Curis Secundis. *Quarto*, 1727.

M. Tullii Ciceronis Tusculanarum Disputationum libri V. Cum Commentario *Joannis Davisii*. Editio Tertia, Auctior & Emendatior. *Octavo*, 1730.

——— de Natura Deorum libri Tres. Cum notis integris Paulli Manucii, Petri Victorii, Joachimi Camerarii, Dionys. Lambini, Fulv. Ursini, & Joannis Walkeri. Recensuit, suisque Animadversionibus Illustravit ac Emaculavit *Joannes Davisius*. Editio Tertia. Sub Proelo.

——— Academica. Recensuit, Variorum Notis suas immiscuit, & Hadr. Turnebi Petrique Fabri Commentarios adjunxit *Joannes Davisius* Coll. Regin. Cantab. Praeses. *Octavo*, 1725.

——— de Legibus Libri Tres. Recensuit, ac Petri Victorii, Paulli Manucii, Joachimi Camerarii, Dionysii Lambini, & Fulvii Ursini Notis suas adjecit *Joannes Davisius*. Accedit *Hadriani Turnebi* Commentarius. *Octavo*, 1727.

——— ad Q. Fratrem Dialogi tres de Oratore. Ex MSS. emendavit, Notisque illustravit *Zacharias Pearce*, S.T.P. Editio Secunda. Sub Proelo.

M. Minucii Felicis Octavius, ex iterata Recensione *Joannis Davisii*, cum ejusdem Animadversionibus, ac Notis Integris Des. Heraldi & Nic. Rigaltii, nec non Selectis aliorum. Accedit Commodianus, Aevi Cyprianici Scriptor, cum Observationibus antehac Editis, aliisque nonnullis, quae jam primum prodeunt. *Octavo*, 1712.

Lactantii Firmiani Epitome Divinarum Institutionum ad Pentadium Fratrem. Eam ex vetustissimo MSto Taurinensi nuper editam recensuit, & suis animadversionibus illustravit, ac emendavit *Joannes Davisius*. *Octavo*, 1718.

C. Crispi Sallustii quae extant; cum Notis Integris Glareani, Rivii, Ciacconii, Gruteri, Carrionis, Manutii, Putschii, Dousae; Selectis Castilionei, C. & A. Popmae, Palmerii, Ursini, J. Fr. Gronovii, Victorii, &c. Accedunt Julius Exsuperantius, Porcius Latro: & Fragmenta Historicorum Vett. cum Notis A. Popmae. Recensuit, Notas perpetuas, & Indices adjecit *Josephus Wasse*, Coll. Regin. apud Cantab. Socius; & Nobiliss. Marchioni de Kent à Sacris Domesticis. Praemittitur Sallustii Vita, Auctore V. Cl. *Joanne Clerico*. Quarto, 1710.